

КАЛЕСВАЛЯ

ФІНІСІКА
НАРОДНА
ЕПОПЕЯ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Бібліографічний опис та шифри
для бібліотечних каталогів на цю
книжку вміщено в „Літописі Україн-
ського Друку” та „Партійному репер-
туарі” Української Нинішньої Палати

КАЛЕВАЛЯ

ФІНСЬКА НАРОДНЯ ЕПОПЕЯ

ПОВНИЙ ПЕРЕКЛАД
Є. ТИМЧЕНКА

ВИДАННЯ ДРУГЕ, ВИПРАВЛЕНЕ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

М С М Х Х V I I I

Укрголовліт №384(436)
„Київ-Друк“, 1-а фото-
літо - цинко - друкарня.
Замовл. № 2332—3000.

„Калевала“—то фінська народня епопея. Вона складається з поодиноких рун, або пісень. Найкраще заховалися стародавні руни в Карелії російській (парахв. Вуокіньємі Архангельської губ. і парахв. Реполі і Хімолі Олонецьк. губ.) і фінляндській (в Ільмантсі, Суоярві, Суйсталі, Імпілярті і Сердоболі) і на західньому березі Ладозького озера до Інгрії. Мова тих рун, як і цілої Калевалі, карельський діалект (за літературний язык Фінляндії вважають говір Тавастів). Відкрито фінський епос нещодавно, хоч першу згадку за бозтва фінських племен Тавастів і Карелів подибуємо в поемі абоського єпископа Агріколі, надрукованій 1551 року; єпископ Бонг в 1675 р. докладніше виклав фінську мітологію й надрукував кілька рун „Калевалі“; в XVII віці Юслениус, а в XVIII Портан з Ленквістом і Танандером багато попрацювали над мітологією Фінів; в 1820 р. проф. Райнгольд фон-Бекер видав у звязнім викладі кілька рун за Вейнемейнена, що позаписував їх у північній Фінляндії; він перший подивився на руни, як на часті цілого епосу; 1822—1836 рр. вийшли в світ „Давні руни і новітніші пісні фінського народу“ д-ра Захара Топеліуса. Всі названі праці мають досить уривковий характер. Першою ж особою, що зібрала руни в певну цілість, згідно з певним планом, був Еліяс Ленрот (Elias Lönnrot); він, починаючи з 1828 р., виїздив скрізь по Фінляндії, збираючи стародавні і новітніші пісні; ці останні він видав під назвою Kanteletar¹ в 1840 р., а перші, зложивши в одну епопею з 32 рун (понад 12000 віршів), видав в 1835 р. під титулом „Калевала“². Оголошення Калевалі друком збудило великий патріотичний ентузіазм серед освіченої верстви фінського народу; під впливом того ентузіазму Академічне Товариство, заложене в Гельсінфорсі 1831 р. в цілі збирання і публікування забутків національної літератури, набрало нового життя. Воно порозсидало своїм коштом багато збирачів рун по всіх усядах Фінляндії і сусідніх провінцій, де живе фінський нарід. Увесь величезний пісенний матеріал, що був зібраний, Товариство передало Ленротові на впорядкування. Ленрот узявся до праці, і наслідком

¹ Від Kantele—під арфи у Фінів.

² Kalevala—назва країни, і власне значить місце, де мешкає Kaleva, мітологічний пратець фінських багатирів Вейнемейнена, Ільмаринена і Леммікейна.

його роботи вийшла колосальна епопея в 50 рун, чи то 23.793 вірші. Це друге видання побачило світ в 1849 році.

Ел. Ленрот, як і дехто з інших вчених, був тої думки, що колись існувала ціла епопея (хоч насправжки Калевала недавня поема), що її розрізнені члени Ленрот віднайшов і поскладав до купи. Людові співаки (laula-jat) знають тільки руни різної великості, але не поему Калевалу. Ця назва, як і сама поема, є твір Ленрота, синтеза традиційної фінської поезії. Язык рун також позбавлений архаїзмів і відбиває тільки ту говірку, що в ній склалася руна; вона хоч і традиційна, але повсякчас рухлива і змінна, і має так само багато варіантів, як всяка інша людська пісня. Одного сюжету, що б'язав руни в епопею, нема, і ми в ній маємо кілька циклів рун: цикл Сампо з центральною в нім фігурою Вейнемейнена; цей цикл можна вважати за підставовий, і слабо з ним зв'язані цикли рун про Леммікейнена (рр. XI—XV, XX, XXVI—XXX) і Куллерво (рр. XXXI—XXXVI). Домінують в Калевалі два мотиви авантурного характеру: мотив сватання і мотив добування Сампо¹.

Калевала — епопея цілком відмінного характеру від інших народніх епопей. Коли ми в тих знаходимо якийсь історичний підклад і боротьбу героїв (багатирів) силою оружжя, то в Калевалі не маємо жадного історичного підкладу, навіть до того, що рунам зовсім не відомо давня стичність Фінів з Германцями, Литовцями і Слов'янами, що за неї свідчить мовна аналіза. Епічні руни вказують на одиникий конкретний історичний факт, на прибуття Фінів у сторону, де перед тим жили Ляпонці (Ляпи), і випертя їх на північ. І багатирі фінські борються з силами природи і з людьми не так фізичною силою, як силою своєї духової одарованости, могутністю свого слова в замовляннях і закляттях, як шамани. Цей дивний факт дослідники вияснюють тим, що Калевала постала з поезії, що лежить в ґрунті шаманської або магічної ідеї, що епічна руна своїми типами багатирів ніщо інше, як паросток чародійної руни, створительки демонічного міту. Тим воно Калевала і надає великої ваги співові, але співові заклять і замовлянь, інші пісні, на думку героїв Калевалі, „тільки забавка жіноча“. Поняття навіть фінської землі дуже невиразне. Калевала й Похйоля — це мітичні сторони. Калевала — то світла сторона, заселена добрим нащадком Калеви. Похйоля, на північ від неї, то похмура холодна сторона, де живе лиха Льовхі з дочками. Одиникий реальний нарід — Ляпонці, а Фіни показані в особах Вейнемейнена, Ілмаринена і инш. Важко собі уявити, де власне мешкає багатир, де терен його трудів. Не бачуть дослідники в Калевалі

¹ Sampo — слово темного походження, не то млин, не то скарб. Компаретті не бачить в нім нічого реального, але тільки ідеал добробуту.

будь-якого поняття соціальної спільності: понад осібником і родиною вона не підноситься, героїчні чини мають інтерес індивідуальний, а не національний.

Початок і природу фінських рун дасться зрозуміти, коли ми очнемо їх студіювати з чародійних пісень, бо вони власне й є справжні руни. Ці руни глибоко перейняті життям народу, його релігійним минулим, загадками і ідеалами. Чародійна поезія подibuється у багатьох народів, але ніде не відіграє такої видатної ролі, як у Фінів. Причини цього треба шукати в шаманізмі, що без сумніву був первісною релігією Фінів, як і інших їм споріднених племен. Чародійство пересякає у Фінів умислове і матеріальне життя. Вони мають на кожний момент, на кожний вчинок, на все добре й лихе свою чародійну пісню. Чародій (чарівник, чаклун) разом і лікар, і лікування не pomoжеться, коли він не роздивиться в хоробі і не заляне її своїм могутнім словом. Підставова ідея шаманізму—це опанування природи і упокорення собі демонічних істот, що її завідують, могутністю слова, що йде від людей високоодарованих (бо це продукт особистої вищої сили). Такі люди—чарівники, шамани. Чарівник є відун, знахар. Він знає природу і початок всього. Звідти й походить його могутність. Всемогутній той, на погляд Калевалі, хто пізнає істоту речей, себ-то їх початок і буття. Віща людина, що знає початок речей, своїм словом, замовляннями і закляттями може зробити все, що схоче. Так, напр., щоб загоїлися рани від заліза, треба говорити руну, що знає і оповідає походження заліза. Це походження, зрозуміла річ, поетична і мітична фантастика. Таким чином руна чародійна стає повіствою, що в тіснім звязку з епічною. Чародійна пісня своїм викладом і цілком є приповідь, що дорівнює формулі. Її повинно виголошувати цілу без зміни і опустів: коли бракує слова, чи воно змінено, чи забуто, то вона губить свою силу. Так в Калевалі (руна XVI і XVII) і Вей-немейненові не пощастило спорудити корабля, бо йому забракло три слові і, щоб їх знайти, він спускається аж у пекло. Співці ніколи не проказують чародійних рун збирачеві вповні в твердій вірі, що коли вони частину, вірш або слово опустять, то той не скористує з неї. Тільки порівнянням тексту, записаного у різних співців, можна одержати повний текст руни. Але це не значить, що руни сталися стереотипними і заціпенілими в своїй давній формі: на це не було ні кастового, ні громадського примусу—це вільна поганська поезія, як і інші руни, і має численні варіанти. Епічна руна пішла від чародійної. Окрім інших фактів і міркувань, Компаретті найясніший довід на це бачить в самому слові руна, що стосується тепер до традиційних пісень різного ґатунку, а у людських співців його прикладають переважно до пісень, що служать на магичні цілі. Це добре відоме

старогерманське слово „runa“, що первісно значило таємничу думку, таємницю, потай сказане, тихо промурмочене слово.

Форма руни дуже давня. Поставши натурально і самосібно, ця форма зовсім проста, примітивна і легка і має свої елементи в самій природі фінського язика, що розрізняє короткі і довгі голосівки, головний наголос завжди на першій складі слова, а побічний на інших складах непаристого ліку, на третім, п'ятім і т. д.; опріч того фінській мові властивий закон вокалічної гармонії, себ-то асиміляції голосівки наростку з голосівкою кореня в слові; це робить вухо сприйнятливим до рівнозвучности. Найнатуральніша віршова міра при таких даних трошей. Руна має 8-складовий силабічний вірш, що творить чотири трошеїчні стопи¹. Голосова гармонія різного роду, алітерація і рима підсилює цей вірш і робить чутнішим. Алітерація вимагає, щоб в однім віршу принаймні дві слова починалися тим самим звуком, голосовим чи шелестовим. При шелестових звичайно також і наступна голосівка буває однакова або споріднена, при голосових не конче потрібно, щоб вони були цілком ті самі.

Рима буває дуже часто, і не тільки між віршами, а і в середині віршу; її вживання зовсім вільне, ніколи не обов'язкове, часто її то бракує зовсім через багато віршів, то вона тягнеться поспіль через довгий їх ряд.

Опріч того руни багаті на паралелізми, чи повторення. Паралелізм формулюють так: кожен вірш мусить в собі замикати повну думку, що повторюється іншими словами в найближчих віршах, себ-то ми маємо майже раз-у-раз побіч два синонімічні рядки, де другий є парафразою першого, напр.:

В мене *два прегарні луки,*
пара луків пречудових,
 з них оден *влуча предобре*
 і *стріляє* другий *влучно.*

Паралелізм підносить і урізноманітнює поетичний вираз, надає йому виразистости, але не робить думку виразнішою, навпаки, часом робить її хисткою, неозначеною, загальною — це тим, що співець, не знайшовши близько-значного слова чи виразу, щоб ту саму думку повторити в іншій формі заміняє її чимось іншим, як йому здається, до того стосовним. Так він може сказати:

Летіла пташка гарного *літнього дня,*
 летіла пташка гарної *осінньої ночі,*

¹ Наш переклад зроблений хорейчним 8-складовим двоколінним віршем з цезурою (пересічкою) посередині і ритмічним наголосом на третій складі і часто з ямбічною першою стопою, напр.: Старий певний Вейнемейнен, пор. у Куліша: Пішла туга по Україні. Гадаємо, що цей розмір найближче віддає трошеїчний вірш оригіналу.

і лишається враження, що пташка летіла якогось неозначеного часу. Або:

Ось дівчат *чотири* бачить,
наречених *п'ять* із моря,

чотири або п'ять, себ-то кілька.

Ночи *шостої* сконала,
ночи *восьмої* умерла—

показує приблизність часу смерті. Коли ми чуємо, що Вейнемейнен, упавши в воду,

Років *п'ять* носивсь по морю,
років *п'ять* та *шість* гойдався,
та ще років *сім* і *вісім*,

то це хитання в лічбі дає виображення довгого неозначеного часу.

Що-до мітології і космогонії Калевалі завважимо коротко, що Калевала показує нам, як давні Фіни уявляли собі сили, що керують життям природи й людини, увособлюючи ті сили в людській постаті; до того кожна сила має ще свої підрядні сили здебільшого в постаті дівчат і дочок. Творець усього світа—Юмала, це сила, що кермує й буде,—пізніше це ймення стало назвою християнського бога. В постаті Укко увособлено небо й повітря; він творець усього, що бачимо. Повітря—Ільма породило дочку Ільматар, мати води; вона творить скелі, береги й каміння, що під водою. Повітря утворило також качку (*sotka*), початок твердих істот; з яйця качки постав суходіл і небесні світила. Ільматар, себ-то вода, і вітер (повітря) породили мудрого діда Вейнемейнена, головного багатиря Калевалі. За поміччю Укко Вейнемейнен творить на землі рослини. У Вейнемейнена є брат Ільмаринен, син повітря, віщий коваль, вітрів керманіч; він—увособлення вогню. З молока паннів повітря почалося залізо. Так постав світ з добродійних сил природи. Зла засада увособлена в постаті облудного бозтва Хіісі, що панує на землі і володіє лебедем, лосем і величезною рибою, і лихої Льовхі, що народилася від холоду; вона мешкає завжди у хмурий Похйолі і орудує морозами й снігами. Льовхі помагає сліпій дочці царя мертвих, щоб та породила дев'ятеро синів—хороб; вона краде сонце й місяць в ясній стороні Калевалі і губить худобу. Льовхі—це увособлення твердої північної зими, з усіма важкими наслідками, що вона залишає в житті мешканців на далекій півночі. В мітології Калевалі є також і царство мертвих, підземний острів Туонеля, з царем і царицею Туоні і їх дочкою Туонетарі щоб там дістатися, треба переїхати через річку Туоні. В протилежність Туонелі є світла оселя Юмалі в надзоряних країнах; там в коштовних начиннях готуються цілющі масті, щоб гоїти поранених і вертати до життя вбитих.

Мешканці Калевалі і сам Вейнемейнен їздять сватати дочок Льовхі; це сватання і є звязковою ниткою всіх подій Калевалі. В розповідках про ці події розсипано багато побутових рис, що малюють нам фінське життя, становище жінки, родинні взаємини, звичаї, одіж і т. ин. Побіч інтересу етнографічного, Калевала має великий артистичний інтерес: в ній багато місць високоліричних, багато тонко обмальованих характерів, здоровий гумор, глибоке й живе почуття природи.

В своїм перекладі ми користувалися з німецького перекладу А. Шіфнера¹, російського А. Бельського² і французького прозаїчного Л. Леузон ле Дюка³ (уваги до тексту з нього й пороблено) та з розправи про Калевалу Д. Компаретті⁴.

¹ Kalevala, das National-Epos der Finnen nach der zweiten Ausgabe ins Deutsche übertragen v. Anton Schiefner. Helsingfors. 1852.

² Калевала. Финская народная эпопея. Полный стихотворный переводъ, съ предисловіемъ и примѣчаніями А. П. Бѣльскаго. СПб. 1888.

³ Le Kalevala, épopée nationale de la Finlande et des peuples finois, traduit de l'idiome original, annoté et accompagné d'études historiques, mythologiques, philologiques et littéraires par L. Léouzon le Duc. Paris. 1867.

⁴ Der Kalevala oder die traditionelle Poesie der Finnen. Historisch-kritische Studie über den Ursprung der grossen nationalen Epopöen v. Domenico Comparetti. Deutsche vom Verfasser autorisirte und durchgesehene Ausgabe. Halle. 1892.

ПЕРША РУНА ¹.

Зміст. Відкриття поеми. Повітря Діва спускається з небесних високостей насеред моря.—Подих вітру її запліднює.—Через сім віків вона блукає по морю і її гойдає буря.—Її болеші й жалі.—Її благання до Укко, найвищого бога.—Орел сідає на коліно Диви і там будує своє гніздо, де кладе сім яєць.—Яйця розбиваються і з їх поламок формуються земля, небо, сонце, зорі й хмари.—Творення від Ільмової дочки.—Народження Вейнемейненове, вічного співтворця.

Я почув одно бажання,
я одну охоту маю,
щоб до співу готуватись,
щоб почати швидше слово,
і на голос взяти пісню,
що наш рід співає здавна.
На устах вже тале слово,
мова поспіхом береться;
на язик вона мій лине,
розніма мені вже зуби.
Золотий мій друже й брате,
мій товаришу ізмалку,
ти ходи співати разом
і балакати зі мною,
бо тепера ми укупі,
з двох сторін зійшлися різних.
Дуже сходимось ми рідко,
ми стриваємось не часто

в стороні убогій Похйї ²,
20 у краю північнім біднім.
Положимо руку в руку ³
і з'єднаймо наші пальці;
заспіваймо ми жвавіше,
і почнім з пісень найкращих,
щоб їх слухали коханці,
щоб прихильники почули,
в плем'ї тім, що літ доходить,
у ростучому народі.
Ці слова ⁴, що ми дістали,
30 ці пісні, що ми забрали
в Вейнемейненовім ⁵ пасі,
в Ільмариненовім ⁶ горні,
на мечі Кауком'елім ⁷,
в Юкагайненовім ⁸ луці,
на полях в краю північнім,
на рівнинах Калевалі ⁹.

¹ Руна (runo, мн. runot) по фінському значить вірш, спів, поема.

² Похйя (Pohja) або Похйоля (Pohjola) північна сторона протилежа Калевалі.

³ Фінські співаки, починаючи співати, сідають верхи на лавку навпроти себе і, взявшись за руки, поволі хитаються в поземому напрямі. Один починає строфу, а другий повторює її, далі проказує свою, що перший теж повторює і т. д., аж поки тягнуться співи, себ-то часто цілі дні і ночі.

⁴ Тут треба розуміти, як і майже завжди в великих фінських runot, магичні слова з над-природною властивістю.

⁵ Вейнемейнен чи Вейно найголовніший герой поеми, старий віщун, могутній заклинач і співець.

⁶ Ільмаринен—віщий коваль, Вейнемейненів брат.

⁷ Кауком'елі чи Леммікейнен, войовитий і веселий герой Калевалі.

⁸ Юкагайнен, молодий Ляпонець, що мав чарівного лука і невдатно змагався з Вейнемейненом у співанню.

⁹ Калевала—Калеви сторона; Калева—багатирів батько.

Тих пісень співав мій батько,
як тесав був топорище;
їх мене навчала мати,
40 як крутила веретено.
Я тоді ще малятко—
коло їх колін вертівся,
як молокосис дрібненький,
як сисун малий молочний.
Не забракло слів на Сампо¹,
замовлянь на Льовхі досить²;
в тих словах старіло Сампо,
від замов тих щезла Льовхі;
Віпунен³ умер у співах,
50 вмер, як грався, Леммікейнен⁴.

Є чимало слів ще інших,
слів-заклять, що я навчився,
що зібрав я на дорозі,
що вломив їх у лісочку,
що в кущах повідтинав я,
що з гілок понабирав я,
що вскубнув собі на травах,
що підняв собі на стежці,
як ходив я пастушатком,
60 ще хлоп'ям на пасовиська,
де муріг на мед багатий,
де горбочки золотії.
Йшов за чорною Муріккі⁵
і періста Кіммо поруч⁶,

Сам мороз мені дав співи,
дощ мені пісень приносив;
їх мені навів вітер,
їх морські принесли хвилі,
а птахи слова складали,
70 дерев'я творили мову.

Я в один клубок змотав їх,
я в одну звязав їх в'язку,
положив клубок на сани,
на санки поклав я в'язку;
і привіз їх до домівки,

у санках привіз до клуні,
і в коморі на бантині
їх сховав в скарбонці мідній.

Пісні довго на морозі,
80 довго в схованці лежали.
Чи мені пісні з морозу,
співу з холоду не взяти;
чи скарбонку в хату внести,
на ослін поставить скриньку,
під оці чудові банти,
під оцим гарненьким дахом?
Чи відкриє пісень скарбонку,
скриньку цю, що повна співу,
чи клубок не взять за кінчик,
90 розв'язати вузлик в'язки?

Гарну пісню заспіваю,
залунає вона любо,
якщо пивом почастують,
вгоноблять ячмінним трунком.
А коли не буде пива,
не дадуть „п'яного чола“,
заспіваю на-тще-серце,
запиваючи водою,
щоб цей вечір був веселий,
100 щоб цей день скінчився любо
і щоб radoщами ранок,
день новий у нас почався.

Кажуть так, чував не раз я,
чув, що так в піснях співають:
ночі йдуть одна по одній,
дні по одному нам світять.
Був оден і Вейнемейнен,
цей одвічний чаромовець,
що повітря донька, Каве⁷,
110 то йому матуся рідна.
Люоннотар⁸ Ільми доня,
та дочка творіння гарна,
діувала безганебно
всі свої дівочі літа

¹ Символічне знаряддя, що з ним в'яжеться увесь цикл Калевалі, первісно млин.

² Лиха баба, що господарювала в сумній Похйолі.

³ Величезний старий велетень, що зрісся з землею; потужних заклинань співець.

⁴ Кауком'елі.

⁵—⁶ Коров'ячі ймення.

⁷ Дочка повітря (Ilma) чи творіння, увособлення повітряних сил і творчої сили, та моря мати, що утворила море.

⁸ Природи (Luonto) дочка.—Творча сила.

в наповітряній країні,
на рівнинах плоскорівних.

Дівувати їй обридло,
занудилась панна світом:
вікувати самотою,

120 жити дівою до суду
в наповітряній країні,
на розложистих пустелях.

От на діл зійшла дівчина
і спустилася на хвилі,
на хребти прозорі моря,
на безмежну площину;
аж дмухнув сердитий вітер,
та знялась від сходу буря,
понялося шумом море,

130 піднеслись високо хвилі.

Захитало вітром панну,
било хвилями дівчину,
загойдало в синім морі
на укритих шумом хвилях;
вітер плід надув дівчині,
ваготу дало їй море.

Тяжу черева носила,
ваготу свою дівчина,
цілих сім аж соток років,
140 дев'ять аж віків людини,
а дитина не знайшлася,
не утворена не вийшла.

Матір вод¹ носило в морі
то на схід, а то на захід,
то на південь, то на північ
і до всіх сторін небесних,
мордувалась боєм лютим
в грубій череві з вагою.

А дитина не знайшлася,
150 не утворена не вийшла.

Стала панна тихо плакати
і слова такі мовляти:
„Лихо дням моїм безщасним,
бідоласі-непритулі!
Я тепер чого добулась,
що я вийшла із повітря,
що мене шпурляє буря,

що мене гойдає хвиля
на просторі водяному,
160 на безкраїнах хвилястих.

Краще б я жила в повітрі,
пробувала б там дівчина,
як тепер в чужих просторах
водам статися за матір.
У життю тутешнім холод,
неспокійнії тут рухи;
нудно тут мені на хвилях,
по воді оцій блукавши.

Укко², мій високий боже,
170 ти, що держиш ціле небо,
не барись, боржій спустися,
поспішай, тебе благаю,
вратувать дівча від болю
і від мук черевних панну.
Поспішай, берися швидше,
поспішай, бо дуже треба“.

Не багато часу плине,
ледве мить одна минула,
аж летить прегарна качка,
180 лине гожий птах в повітрі:
на кубло шука містину,
на свою оселю місця.

І на схід літа й на захід,
і на південь, і на північ,
та знайти не може місця,
ані жадної містини,
де б сплела собі кубельце,
де б оселю спорядила.

Політала, обдивилась,
190 загадалась і сказала:
„Як поставлю дім на вітрі,
на воді збудую хатку,—
то зруйнує хатку вітер,
понесуть домівку хвилі“.

Те почула моря мати,
та дочка повітря красна,
підвела плече із моря,
підвела із хвиль коліно,
щоб кубло змостила качка,
200 щоб оселю спорядила.

¹ Ільми дочка тут переіменює ім'я і стає матір'ю води. Вона справді покинула повітря, щоб жити в воді. Зрештою, ці переімени чи нагромадження імен на тій самій особі звичайна привереда фінської поезії.

² Укко—бог наповітряної країни, бог грому, дід.

Качка, гожий птах, нарешті
політала, обдивилась,
те побачила коліно
серед хвиль на синім морі,
прийняла його за згорок,
за муріг взяла зеленій.

Політала, обдивилась,
на коліно сіла-пала,
і кубло собі лаштує,
210 золоті кладе там яйця:
шість яєць—всі золотії,
сьоме ж яйко із заліза.

Сіла квочкою на яйця,
нагріва горбок колінний.
День сидить, сидить і другий,
та іще сидить і третій.
Завважа води вже мати,
та дочка повітря красна,
помічає, що зігрілась
220 її шкіра й розпалилось
наче в полум'ї коліно,
і всі жили розтопились.

От руша коліном дуже,
вельми труситься всім тілом,
так, що яйця впали в воду,
у морські скотились хвилі,
на друзки розбились в морі
і уламками розпались.

Не загинули яйця в твані,
230 ні в воді друзки пропали,
тільки красно відмінились,
зформувались всі уламки:
із яйця, із його споду
суходіл—земля повстала;
із горішньої частини
став високий склеп небесний,
із жовтка, із його верху
засіяло сонце ясне;
із білка із його верху
240 засвітив на небі місяць;
із рябенького в яечку
зорі в небі зазоріли;
а із темного в яечку
на повітрі хмари стали.

Час минає, прудко лине,
рік по рокові збігає,
з молодим сіянням сонця,

з юним блиском місяцевим;
матір вод все плава й плава,
250 та дочка повітря красна,
по дрімливих хвилях моря,
по морській туманній площі.
Простяглись під нею води,
а над нею ясне небо.

На дев'ятий рік нарешті,
на десяте уже літо
з моря голову піднісла,
підвела над хвилі чоло,
почала творить створіння,
260 утворюють утвори стала
на хребтах прозорих моря,
на просторі вод безмежних.

Там, де руку простягала,
зараз виступи втворились;
де було ногою ступить,
ями вириє на рибу;
де ж у воду опускалась,
глибочинь ставала глибша.

Де землі торкалась боком,
270 рівний беріг там простягся;
дотикалась де ногою,
стали заводі лососям;
головою де торкалась,
там саги малі ставали.

Відпливла від суходолу
та на хвилях зупинилась,—
споруджала скелі в морі,
від очей укриті рахви,
щоб човни там розбивались
280 і щоб гинули там люди.

Утворилися вже виспи
і повстали в морі скелі;
вітряні стовпи підніслись
і степи й поля зробились;
замережіло каміння,
та наморщились бескети;
тільки вічний співотворець,
Вейнемейнен не родився.

Старий певний Вейнемейнен
290 в тілі в матери блукає
поспіль цілих літ аж трицять,
саме стільки зим блукає
по дрімливих хвилях моря,
по морській туманній площі.

Погадав, поміркував він,
як же бути, як же жити,
у просторі завжди темнім,
в недогіднім тіснім місці,
де світ сонця не сягає,
300 світла місяця не видно.

Він слова сказав такі
і таку промовив мову:
„Сонце, Місяцю і Возе,
що на небі, понесіте
із дверей мене незнаних,
із затворів незвичайних,
із кубла цього малого,
з цієї тісної домівки.

Дайте мужеві свободу,
310 дайте волю ви дитині,
щоб я бачив в небі Місяць,
щоб на Сонце я дивився,
щоб на Воза позирав я,
поглядав на зорі ясні“.

Не пустив на волю Місяць
і не визволило Сонце.
Стало жить йому там важко,
і життя йому обридло.
Він торкнув фортечну браму,

320 проломив її мізинцем,
костяний замок ламає
пальцем лівою ногою;
до дверей повзе руками
на колінах через сні.

Стрімголов у море кинувсь,
повернув рукою хвилі.
Так лишився муж на морі,
велет той на мокрих хвилях.

Років п'ять носивсь по морю,
330 років п'ять та шість гойдався,
та ще років сім і вісім;
врешті плине він на беріг,
на сухий безлісий горбик,
на колінах він рачкує
та спирається руками;
і підвівсь, щоб бачить Місяць,
щоб на Сонце подивитись,
щоб на Воза позирати,
340 щоб поглянути на зорі.

Так родився Вейнемейнен,
той могутній чаромовник,
а дочка повітря, Каве,
то йому матуся рідна.

ДРУГА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен випливає на безлюдний і неродючий острів. Він його розраховує і засіває.—Рослин і дерев виростає багато. Тільки дуб спить у своїм законі.—Турсо запліднює жолудь.—Дуб підноситься і застує своїм гіллям сонце й місяць.—Карлик з вод, раптом перемінившись на велетня, його валить трьома разами сокири.—Чарівна сила його гілля.—Нове орання.—Всі дерева повалені, окрім самої берези, що багатир лишає стояти, щоб вона була місцем відпочинку небесним птахам.—Вдячний орел підпалює дерева.—Збіжжя сіється в полі, а Укко посилав дощ, і збіжжя сходить.—Спів возулі.

Що підвівся Вейнемейнен
і на беріг став ногами,
на обмиту морем виспу,
на безлісяну рівнину.

Мешкав там багато років,
повсякчас він жив і далі
на німуючій тій виспі,
на безлісяній рівнині.

Погадав, поміркував він,
10 в голові тримав він довго:
хто йому засіє землю,
хто насіння розпороше?

Поля син той Пеллервойнен¹
Сампса, хлопець той станистий,
він йому засіє землю
і насіння розпороше.

Засіває степ він пильно,
болота всі засіває,
всі пролісся піскувати,
20 кам'янисті всі рівнини.

На горах він сосну сіє,
сіє на горбах ялину.
Верес сіє він на ріні,
чагарі саджа в долинах.

В рівчаках березу садить,
на пухкому ґрунті вільху,
а на вогкому черімху;
в холодку він сіє иву,

на святих місцях робину,
30 верболози на болоті,
ялівець на піскуватих,
край річок дубину сіє.

І ростуть дерева вгору,
пагінці порозпускали.
З верхом квітчаням ялини,
сосни з гілками ряними;
в рівчаках зросли берези,
на вогкому ґрунті вільхи,
на пухкому черемшина.

40 Ялівець не дуже виріс;
гарні ягідки на ньому,
добрий овіч на черімсі.

Старий певний Вейнемейнен
став на ноги, щоб побачить,
чи сійба вдалася в Сампси,
Пеллервойненова праця.
Він дерев уздрів зростання,
пагінців веселий розвій,
тільки дуб рости не хоче:
50 древо боже—без коріння.

Дав упертому він волю,
най свого дізнає щастя.
Поспіль три чека він ночі,
стільки ж саме днів чекає;
потім, як минув вже тиждень,
він іде на дуба глянуть:

¹ Сіач, бог—патрон полів, що мав найвищу владу над деревами і іншими рослинами, він пак і Сампса.

дуб рости таки не хоче,
древо боже—корінитись.

Ось дівчат чотири бачить,
60 наречених п'ять із моря¹,
на мурігові м'якому,
на траві, росою вкритій,
на ріжку серед туману,
на острівчику лісистім.
Ворують, скосивши, сіно
і згромаджують до купи.

З моря вийшов Турсо² велет,
багатир із хвиль підвівся.
Він здавив траву, і трави
70 загорілись, запалали,
обернулися на попіл,
узялися темним димом.

Попіл купою лежить там,
порох товщею сухою.
В порошок лист кладе він ніжний
разом з жолудем дубовим.
І зросла рослина гарна,
пагінець стрункий угору,
там на ґрунті ягодистім,
80 на новій землі суничній.

Він гіллям рясним поширивсь,
розброставсь широким чолом,
верхом виріс аж до неба,
віти широко розкидав:
заваджає хмарами бігти,
оболішки зупиняє,
в небі застуге він сонце,
заслоняє місяць ясний.

Старий певний Вейнемейнен
90 так міркує і гадає:
треба б дуб отой зрубати
і стрункий звалити стовбур:
людям жити дуже сумно,
чудно якось рибі плавати,
як і сонечко не грає,
і не світить місяць любо.

А дужак той не знаходивсь,

того велетня немає,
щоб зрубати здужав стовбур,
100 сто вершків його звалити.

Старий певний Вейнемейнен
сам сказав слова такі:
„Мати, що мене носила,
Люоннотар, що зродила,
ти мені з води дай сили
(у води її багато),
щоб звалити дуб високий,
щоб йому всю злобу вирвать:
щоб заграло знову сонце,
110 засвітив би місяць любий“.

От виходить муж із моря,
багатир із хвиль підвівся;
він не дуже, щоб великий
і не зовсім щоб маленький³:
в чоловічий палець довгий,
в п'ятку жінчину заввишки.

Мідяна на ньому шапка,
з міді й чоботи у нього,
руки в мідних рукавицях,
120 що із мідяних табличок,
мідний пояс був на тілі,
мідяна сокира з боку,
топорище довге в палець
і гострій заввишки в ніготь⁴.

Старий певний Вейнемейнен
так гадає і міркує:
„Він скидається на мужа
велетенської будови,
а всього завдовжки в палець
130 і заввишки як копито“.

Мовив він слова такі,
дав таку почути мову:

„Неподібний ти до мужа,
багатир наймізерніший;
від мерця ти ледве кращий,
від пропащого ладніший“⁵.

Річ зняло морське малятко,
відповів герой із моря:

¹ Вод богині. ² Злий дух вод.

³ Дуже вживаний ідіотизм фінський. Так говорять, коли не бажають докладно визначити те, що кажуть.

⁴ Фіни часто вживають нігтя, яко термін до порівняння, коли бажають визначити дуже малу річ.

⁵ Формула, якою Вейнемейнен висловлює незначність того, до кого говорить.

„Ні! я муж насправжки буду,
140 багатир із хвиль потужних.
Я прийшов звалити стовбур,
розщепити дуб високий“.

Старий певний Вейнемейнен
вимовля слова такі:

„Це тобі і не судилось,
зроду це тобі не дано,
щоб звалив ти стовбур дужий,
щоб зрубав ти дуб чудовий“.

Але ж ледве він сказав це,
150 ледве глянув він на нього,
як той муж змінивсь відразу,
як на велетня він виріс:
по землі волочить ноги,
головою хмари держить,
борода аж по коліна,
до п'яти волосся звисло.
Кожне око довге в сажень,
в сажень і литки завширшки,
сажня півтора гомілки,
160 стегна повних аж два сажні.

Гострить він кругом сокиру,
лезо виправля моторно
на шістьох брусах кремінних,
на сімох твердих точилах.

Заходив він потім прудко,
піднімав він шпарко ноги
в своїх штанах широчезних,
у обширому убранні.

Раз ступив і опинився
170 він на ґрунті піскуватім;
другим ступнем став на ґрунті,
що на колір як печінка¹;
як ступив нарешті втретє,
підступив під дуба саме.

Дуб сокирою він вдарив,
став рубати рівним лезом.
Раз рубнув, рубнув і вдруге
і рубає дуба втретє:
криця іскри розсипає,
180 дуб отой вогнем узявся;
дуба хоче він звалити
і схилити стовбур дужий.

Втретє вдаривши нарешті,
він здолав звалити дуба,
ізомити дужий стовбур,
сто вершечків нахилити,
положив на схід він стовбур,
на захід вершечки кинув,
лист на південь розпорошив,
190 розметав на північ віти.

Хто, бува, узяв там гілку,
щастя той знайшов довічне;
хто приніс вершок до себе,
той мав талісман² довічний;
хто собі відтяв листочків,
той дістав довічно втіху.

Що з трісок порозкидалось,
і скіпки які лишились
на хребті прозорім моря,
200 на рівнині вод відкритих,
те на хвилях колихалось,
наче човник серед річки,
барка на хвилястім морі.

В Пóхйолу³ заніс те вітер.
Молода Похйóлі панна
прапа білу хустку в морі,
прапа вбрання, полоскала,
била праником на скелі,
210 на ріжку край моря саме.

Тріску вгледівши на морі,
узяла її у кошик,
і несе в коші додому.
Принесла на двір до себе,
щоб чаклун зробив їй зброю,
заворожені стріли.

Ледве дуб міцний звалився,
ледве впав прегордий стовбур,
знову сонечко засяло,
220 засвітив прекрасний місяць,
простяглись на небі хмари,
знов веселки позгинались
на ріжку серед туману,
на острівчику лісистім.

Піднесли гаї чудово,
розрослись гаї на волі,
лист розвивсь, трава буяє,

¹ Звичайне порівняння в фінській поезії.

² Чародійний струмент.

³ Сторона на далекій півночі, завсіди похмура; Pohja—північ.

птах співає на деревах,
коси весело стрекочуть,
230 і зозуля закувала.
Ягідки із ґрунту вийшли,
золоті квітки на нивах¹;
розрослись там трави різні,
роду всякого рослини.
Лиш оден ячмінь не сходить,
руна пишнії не стигнуть.
Старий певний Вейнемейнен
ходить там і розважає
понад морем, понад синім
240 над могутньою водою.
Там шість зерняток знаходить,
сім насіннячок збирає,
край великого він моря
на м'якім піщанім ґрунті.
Їх сховав в куничім хутрі,
у рудій вивірчій лапці.
Він пішов засіяв ниву,
і пішов розсипав зерно
коло дерева Калеви²
250 саме край галяви Осмо.

Глянь, співа синиця з гілки:
„Не зійти ячменю в Осмо,
не зійти вівсу Калеви,
бо не зчищено там поле,
там не вирубано ліса,
і не спалено як треба“³.

Старий певний Вейнемейнен
справив гостру тут сокиру;
вирубать ліси узаявся,
260 і покидав їх на полі.
Порубав він всі дерева,
і лишив саму березу,
щоб пташки відпочивали,
щоб зозуленька кувала.
Он орел летить по небу,
пролетів через повітря,
щоб побачити березу:
„І навіщо та береза

тут незаймана лишилась,
270 стан не зрубано високий?“

Вейнемейнен відмовляє:
„Тим вона рости лишилась,
щоб пташки відпочивали,
щоб сідав орел небесний“.

Промовля орел небесний:
„Добре дбав еси тим чином,
що березу не порушив,
вшанував високий стовбур,
щоб пташки відпочивали,
280 і щоб я сідав на неї“.

Роздобув огню орел той,
креше полум'я ударом,
палить ліс північний вітер,
сходовий пуска на попіл,
вигорають всі дерева,
обертаються на порошок.

Старий певний Вейнемейнен
шість усіх виймає зерен,
сім бере з того насіння,
290 все з куничої торбинки
та з-під вивірчої лапки,
із тхора, що літня шкурка⁴.

Ось іде рілля засіять,
йде розвіять насіння,
промовля слова такі:
„Ось я сію, засіваю,
з жмені творчої я сиплю
всемогутньою рукою,
щоб росло отут на ниві,
300 щоб зійшло на цьому ґрунті.

О, праматірко земная!
Мати нив, землі богине,
ґрунту дай снагу до зросту,
дай йому живучу силу,
і не виснажиться нива
нині, завжди і до віку,
якщо донечки створіння⁵
ласку й милість подарують.

Земле, встань, мерщій прокинись,

¹ В мові фінській вираз „золото“ і в нижчому ступені „срібло“ є синонімами краси, багатства, пишноти; так само, як „вогонь“, „полум'я“ визначають величність, діяльність, могутність.

² Калева і Осмо заступають тут імення Вейнемейнена.

³ Звичайний спосіб управи рілі у Фінів.

⁴ Фіни роблять торбинки і гамани зі шкурок різних звірят, що водяться в їх лісах.

⁵ Творчі сили.

310 божий краю, скинь дрімоту,
ти стебло пусти із себе,
хай росток іде угору,
колосків хай вийде тисяч,
розростається стократно,
де зорав я і посіяв,
де багато працював я.

Укко, мій високий боже,
Укко, отче мій небесний,
ти, що хмарами керуєш,
320 оболоти направляєш.

Раду радь собі на хмарах,
в небі праведную раду.
Надішли від сходу хмару,
прояви її з півночі,
другу ще пошли з заходу,
і яка прудчіша з півдня.
Боже, дощ пошли із неба,
най із хмари мед закрапа,
щоб колосся піднеслося,
330 щоб рілля зазеленіла“.

Укко, бог отой високий,
той міцний отець небесний
раду радить собі в хмарах,
раду праведну на небі;
посила від сходу хмару,
насува з півночі другу,
гонить хмару від заходу,
а попереду з полудня;
їх кінці злуча до купи,
340 б'є одну об одну краєм,
посилає дощ небесний,
крапле медом з хмар високих,
щоб колосся піднеслося,
щоб рілля зазеленіла.

Затемніло там колосся,
піднеслось стебло високе
із землі, з м'якого ґрунту,
Вейнемейнена рукою.

От минає день найближчий,
350 дві та три минає ночі
і збігає цілий тиждень.

Вийшов старий Вейнемейнен
на лани зелені глянуть,
де зорав і де посіяв,
де доклав багато праці.
Ось росте ячмінь на прочуд,
шостиграннее колосся,
три гудзі на кожнім стеблі.
Старий вийшов Вейнемейнен,

360 озирнувся, роздивився.

Он весняная зозуля¹
там струнку березу бачить:
„І про кого та береза
неушкоджена лишилась“.

Мовить старий Вейнемейнен:
„Ця береза тим лишилась,
щоб рости собі на волі,
і щоб ти на ній кувала.

Загукай, зозуле люба,
370 заспівай дзвінкої пісні:
як срібло гучний твій голос,
мов цина він чисто дзвонить.
Ти співай і рано й вечір,
опівдня кукукай пісню
на окрасу цій країні,
на розріст препишний гаю,
щоб узмор'я багатіло,
щоб було до схочу хліба“.

¹ Зозуля—пташка, що її шанують майже усі Півночі народи. Це щастя віщунка, вона віщує тільки добре.

ТРЕТЯ РУНА.

Зміст. Далеко пішла Вейнемейненова слава.—Юкагайнен заздрить і хоче його зачепити.—Він виїжджає йому напроти і зачіпає його.—Вейнемейнен дає Юкагайненові оповісти, що той знає, але нехтує мірятися з ним.—Юкагайнен розпалюється і загрожує йому своїм мечем.—Тоді Вейнемейнен піддає його страшенним чарам.—Юкагайнен просить помилувати його і обіцяє, коли Вейнемейнен відкаличе свої чари, віддати за нього свою сестру Айно.—Вейнемейнен його звільняє.—Юкагайнен вертає смутний додому і оповідає матері свою пригоду.—Горе молодій дівчині, обіцяної за старого співотворця.—Радість матери в надії посвятилися з таким славутнім багатирем.

Старий певний Вейнемейнен
все живе собі, вікує
посеред степів Вейноле¹,
по дібровах Калевалі.
Там пісні свої виводить,
повний мудрости співає.

Він що-дня співав пісень тих,
їх виводив цілі ночі,
він співав про дії давні,
звідки всяка річ на світі,
що тепер ані дитині,
ні героям не до тями;
бо тепер часи лихії
та і люд здрібнів занадто.

Чутка геть пішла по світу,
розійшлась далеко слава
Вейнемейненових співів,
пісні сильного героя².
От пішла на північ чутка,
в Похйолу заходить слава.

Жив собі там Юкагайнен,
молодий Ляпонєць щуплий;
якось раз пішов у гості
і почув він дивну мову,
що співати краще можна

і пісні складати ліпші
посеред степів Вейноле,
по дібровах Калевалі,
ніж він сам спромігся скласти,
ніж від батька він навчився.

Розридався Юкагайнен,
не дають йому спокою
Вейнемейненові співи,
що співа той краще 'д нього.
До старої йде він нені,
до своїх батьків приходить,
каже їм, що піде зараз,
що лаштується в дорогу
до осель, що на Вейноле,
щоб із Вейном³ там змагатись.

Батько сина не пускає,
ані батько, ані мати,
щоб він рушив на Вейноле,
щоб із Вейном там змагався.
„Ні, тебе там зачарують,
зачарують і закинуть
рот і голову в замети,
руку на суворий вітер⁴,
щоб рукою ти не зрушив,
не ступив би і ногами“.

¹ Вейнемейненова сторона.

² Тут іде переважно про славу чародійної сили співу.

³ Скорочене Вейнемейненове ймення.

⁴ Себ-то занурять з головою в сніг.

Мовив юний Юкагайнен:
 „Добре батенько все знає,
 мати ще від нього краще,
 знаю ж я за всіх найкраще:
 я бажаю сперечатися
 і змагатися з мужами.
 Я співців ослаблю співом,
 чаклунів я зачарую,
 заспіваю так, що перший
 60 в них співець останнім буде;
 я його узую в камінь,
 уберу лубками ноги,
 наложу на груди камінь
 й кам'яну дугу на плечі,
 дам з каміння рукавиці,
 кам'яний надіну шолом“.

Так наважився упертий,
 і бере коня на стайні;
 із ніздер полонів паше,
 70 сипле іскри кінь копитом.
 Загнуздав коня баского,
 в золоті запряг grindжолі,
 сам усівся на grindжолі,
 умостився на сидінню.
 Батогом коня ударив,—
 що перлисте батожильно.
 Добрий кінь біжить шляхами,
 полинув румак чудовий.

Лине звідти хутко-прудко,
 80 скаче день, один та другий,
 третій день він хутко лине,
 а коли минув і третій,
 він досяг степів Вейноле,
 в піскуватій Калевалі.

Старий певний Вейнемейнен,
 заклинач оцей одвічний,
 саме був на тій дорозі,
 тим шляхом спокійно їхав
 по степах, що на Вейноле,
 90 по дібровах Калевалі.

Молодий палкий Ляпонездь
 шпарко спереду наїхав;
 зачепилися голоблі,
 і гужі переплелися.
 Об хомут хомут аж тріснув,

об дугу дуга штовхнулась.
 Тут вони і зупинились.
 Стали двоє й міркували.
 Із дуги водиця крапа,
 100 з голобель знялася пара.
 І спитався Вейнемейнен:
 „Звідки ти, з якого краю,
 що жеш конем шалено,
 як скажений найжджаєш,
 мій хомут порвав ти нащо,
 поламав дугу у мене,
 попсував grindжолі нащо,
 скорси поламав обидва?“

Мовив юний Юкагайнен,
 110 сам сказав слова такі:
 „Молодий я Юкагайнен;
 але й ти мені повідай,
 ти, лайдаче, звідки родом,
 з когорта підлого якого?“

Старий певний Вейнемейнен
 обізвався так на це,
 промовля слова такі:
 „Як ти юний Юкагайнен,
 так звертай лишень з дороги,
 120 бо молодший ти на літа“¹.

Отже юний Юкагайнен
 промовля. слова такі:
 „Що тут значить наша юність,
 наша юність, або старість;
 хто знаттям переважає,
 та мудріший хто за кого,
 тільки той дорогу візьме,
 другий вступиться з дороги;
 так старий ти Вейнемейнен,
 130 заклинач отой одвічний.

Так готуймося ж до співу,
 до пісень своїх берімося,
 хай одного слуха другий,
 і почнім отут змагання“.

Старий певний Вейнемейнен
 промовля слова такі:
 „Я співець не знаменитий,
 заклинач я невідомий;
 вікував я вік самотно,
 140 жив собі в краю пустельнім

¹ Люди старого віку на великій пошані у Фінів.

посеред степів питомих,
і там чув саму зозулю.
Та хай буде, як хто хоче.
Золотий, повідай, хлопче,
що ти знаєш більш від інших,
в чім над ними візьмеш гору?⁴

Мовив юний Юкагайнен:
„Я всього багато знаю,
та одно я певне знаю
150 і найкраще розумію:
є на дим в покрівлі дірка¹,
а багаття коло печі;
добре жити тюленеві
і гаразд морській собаці:
поблизу жере лососі
та глита сиги близенько.

Мешка сиг на дні морському,
а лосось на рівнім місці.
160 Шука треться саме в холод
серед лютих бур узимку.
Боязкий горбатий окунь
в-осени у твань заходить,
треться влітку на сухому,
беріг збуджуючи плеском.

А коли тобі ще мало,
то я ще багато знаю,
можу розказать, що орють
оленьми на півночі,
а кобилами на півдні,
170 за Ляпоньєю волами.
Знаю я гаї на Пізі²,
знаю сосни я на Горні²;
гай стрункий росте на Пізі,
на шпилі на Горні сосни.

Три страшні є водоспади
і озер великих трое,
три також високі гори
під отсім вебесним склепом:
Галлепйоре³ у Тавастів,
180 Катракоскі⁴ у Карелів,
годі ж бо змогти Вуоксу⁵
переважити Іматру⁶.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Тям дитячий, баби мудрість
не до стоту бородатим

і жонатим не подоба.
Ти скажи речей початок⁷,
віковичних діл глибокість“.

Мовив юний Юкагайнен,
190 промовля слова такі:
„Розповім я про синицю,
що вона є тільки пташка,
а ехидна—то гадюка,
йорж в воді—то буде риба;
і що м'якшає залізо,
а земля перекисає;
що вода погана тепла,
пал вогню—річ небезпечна,
що вода найстарші ліки,
200 шум годиться до закляття.
З лікарів—творець найперший,
бог—порадник найстаріший.

Із гори вода побігла,
а вогонь упав із неба;
ржа змінилась на залізо;
зародилась мідь у скелях.

Від землі болота старші;
ива найстаріше древо,
а ялина—перша хата,
210 камінь—перше є начиння“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Чи ти ще додати маєш,
чи усі вже банелюки?“

Мовив юний Юкагайнен:
„Пам'ятаю ще я трохи,
давнину я сиву тямлю,
як тоді зорав я море
і копав морську глибокість;
220 риbam вириw я печери,
опустив я дно морськеє,
розстелив тоді озера,
гори вергав я на гори,
накидав великі скелі.

Був я шостая людина,
сьомим моцаком вважався;
утворив оцю я землю,
взяв повітря в певні межі,
стовп на воздусі поставив,
230 збудував небесну стелю,

¹ В давніх хатах фінських димаря властиво нема; дим виходить крізь шпари на даху.

² Гори. ³ Гори. ⁴ Водоспад. ⁵ Річка. ⁶ Водоспад. ⁷ Слова таємничі, творчі.

напутив ясний я місяць,
осяйне поставив сонце,
прикотив на місце воза,
небо зорями засіяв“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Брешеш ти над міру всяку;
ти не був при тому зовсім,
як тоді оралось море,
як копалося глибокiсть,
240 рибам вирилось печери,
дно морськеє опускалось,
порозстелено озера,
гори вергалось на гори,
та ще скелі накидалось.

Не було тебе там видно,
той не чув, тебе не бачив,
хто тоді спорудив землю,
взяв повітря в певні межі,
стовп на воздусі поставив,
250 збудував небесну стелю,
напутив хто ясний місяць,
сонце осяйне поставив,
воза прикотив на місце,
небо зорями засіяв“.

Отже юний Юкагайнен
промовля слова такі:
„Розум свій коли згубив я,
дак мечем шукати маю.
Нумо, старий Вейнемейнен,
260 ти співцю з широким ротом,
нумо мірятись мечами,
на їх леза роздивімося“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Та мені цілком безпечні
і мечі твої і мудрість,
твої хитрощі і дотеп.
Та хай буде, як хто хоче:
із тобою я, мізерним,
міряти мечів не буду,
270 ти нікчемний і противний“.

Розпалився Юкагайнен,
гнівом рот йому скривило,
трусить патлями сердито
й промовля слова такі:
„Хто мечі боїться мірять
і на леза роздивляться,
так того своїм я співом

оберну на писк свинячий,
і людей такої вдачі
280 я усюди розпорошу:
положу у гною купу,
чи в куток до хліву кину“.
Став похмурим Вейнемейнен
і розгнівався страшенно:
сам тоді почав співати,
сам він слово зняв нарешті.
Не дитячий спів почав він
і не забавку жіночу,
він пісень співав геройських:

290 що їх діти не співають,
молодь лиш на половину,
а з мужів іно третина;
бо часи тепер лихії,
та і люд здрібнів занадто.
Зняв річ сміло Вейнемейнен,
сколихнулися озера,
затрусилися гори з міддю,
іздрігнулися каміння.
З скелі скеля вниз котилась
300 і трощилися бескети.

А дуга Ляпонця стала
молоденькими гілками,
обернувся хомут на иву,
на шлеї верба з'явилась,
золочені сани стались
побережною лозою,
а батіг перловий взявся
на взберіжжі осокою;
кінь Ляпонця білолобий
310 скам'янів край водоспаду.

Міч із держальном злотистим
блиснув блискавкою в небі
і веселкою над морем;
лук мальований зігнувся,
та шуліками в Ляпонця
стріли легкі полинули,
а собака тупомордий
кругляком зробивсь великим.

Дід і шапку відміняє,
320 з шапки стала довга хмара.
Він співа—і рукавиці
на квітки перемінилися,
повстяна блукає свитка
баранцями в синім небі,

а із пояса в Ляпонця
зорі в небі зазоріли.

Він співа—і Юкагайнен
по стегно загруз в болото
і по пояс в багновиці,
330 у сипкий пісок по плечі.

Оттоді пак Юкагайнен
міг збагнути, зрозуміти,
що не тим шляхом пішов він
і побравсь в дорогу дурно,
щоб змагатися в закляттях
з Вейнемейненом великим.

Хоче рушити ногою
і ноги звести не може;
повернути другу хоче,
340 та вона узута в камінь.

Юкагайнена узяв тут
острах лютий, жах великий,
він страшно побачив лихо
і сказав слова такі:

„О ти, мудрий Вейнемейнен,
віковичний закликач!
Відміни ти чаклування
і візьми назад закляття,
відпусти мене ти звідси,
350 увільни на волю з лиха.
Принесу тобі я обмін,
дам усе тобі, що схочеш“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Що ж мені ти даш гадаєш,
щоб вернув я чаклування,
щоб узяв назад закляття,
щоб пустив тебе я звідси,
увільнив на волю з лиха?“

Мовив юний Юкагайнен:
360 „В мене два прегарні луки,
пара луків пречудових;
з них оден влуча предобре
і стріляє другий влучно;
вибирай якого схочеш“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Я твоїх не хочу луків,
ти дурний, мені їх на що.
В мене в хаті їх такого,

що обвішано всі стіни,
370 всі гвіздки занято їми.
В ліс самі ті луки ходять
і стріляють там без мене“.
Заспівав—і Юкагайнен
засмоктавсь у твань ще більше.

Мовив юний Юкагайнен:
„Маю два човни прегарні,
пару байдаків чудових;
як стріла оден літає,
другий збіжжя перевозить:
380 вибирай, якого хочеш“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Байдаків твоїх не треба,
я човнів твоїх не хочу.
Їх такого в мене дома,
що заставлено весь беріг,
повно їх у всіх затоках:
і вони тривкі під бурю
і міцні навпроти вітру“.
Знов співа—і Юкагайнен

390 засмоктався в твань ще глибше.
Мовив юний Юкагайнен:
„Коні два на стайні в мене,
огерів чудових пара;
під сідлом оден з них біга,
другий швидко тягне в возі;
вибирай, якого хочеш“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Коней тих мені не треба,
огерів твоїх хвалених;
400 в мене їх такого дома,
що стоять при кожних яслах,
і стоять у кожнім стійлі,
на спині їм хвиля плеще,
на кряжах ставки мигочуть“¹.
Знов співа—і Юкагайнен
ще загруз у твані глибше.

Мовив юний Юкагайнен:
„Вейнемейнене дідусю!
відміни бо чаклування
410 і назад візьми закляття.
Шапку золота добуду
і у бриль срібла насиплю,

¹ Фінське речення, щоб висловити тонкість волоса і добрий хов коней.

що з війни приніс мій батько,
на бойовиську надбавши"¹.

Мовив старий Вейнемейнен:

„Ні срібла твого не треба,
ані золото ні на що.

Маю їх багато дома,
у коморах їми повно

420 скрині напхано до верху;

в мене золото як місяць,
а срібло старе як сонце"².

Знов співа—і Юкагайнен
заситився в твань ще більше.

Мовив юний Юкагайнен:

„Вейнемейнене дідусю!

відпусти мене ти звідси,

увільни на волю з лиха.

Я віддам тобі все збіжжя,

430 всі лани я обіцяю,

щоб життя уратувати,

щоб собі ратунок дати“.

Мовив старий Вейнемейнен:

„Ні ланів твоїх не треба,

ані збіжжя не потрібне;

маю й так того багато:

де не зирк, усюди нива,

бовваніють всюди скирти.

Та і нива в мене ліпша,

440 і чистіші маю скирти“.

Знов співа—і Юкагайнен

заситився в твань ще глибше.

Та нарешті Юкагайнен

і зовсім перелякався.

Аж по рот загруз в bagno він,

з бородою у болото.

В рот набився мох з землею,

а в зубах кущі загрузли.

Мовив юний Юкагайнен:

450 „Вейнемейнене премудрий,

славний, вічний заклиначе,

поверни назад закляття,

дай мені топтати рясту,

відпусти мене ти звідси.

Мулом очі заліпились,

ріже вже пісок зіниці.

Якщо візьмеш ти закляття,

злу свою замову вернеш,

то віддам тобі я Айно,

460 доньку матери моєї,

хай мете тобі у хаті

і господу чисто держить,

най діжки і миє й парить,

і пере твою одержу,

тче вкривала золотії

і медовики хай смажить“.

Старий певний Вейнемейнен

віджививсь, повеселішав,

він радів, що Юкагайнен

470 жінку дасть йому на старість.

Сів на радісну він скелю,

став собі на камінь співу³,

заспівав він трохи, ще раз,

втретє заспівав ще трохи.

Взяв назад він чаклування,

повернув свої закляття.

Вийшов юний Юкагайнен,

із болота тягне шию,

тягне бороду із твани.

480 Скеля знов конем зробилась,

а саньми кущі бережні,

з осоки батіг вродився.

Хутко він лаштує сани,

швидко сам у них метнувся...

Звідти він смутний мандрує,

не у доброму гуморі,

до коханої матусі,

до батьків своїх береться.

Він чкурнув немов шалений

490 і під'їхав божевільно:

поламав об клуню сани

і голоблі об ворота.

„Що за знак“, гадає мати,

і промовив слово батько:

¹ Фіни, як і давні вікінги скандинавські, пускалися в далекі, небезпечні виправи і повертали додому часто з багатою здобиччю.

² Вейнемейнен показує тривалість свого багатства: чим давніший скарб, тим ціна йому більша.

³ Щоб надати більше сили своїм чарам, фінські чарівники, як і японські чаклуни, виходили на високий камінь.

„Тю! дурний зламав на віщо
і гринджоли і голоблі.

Що ти їдеш як шалений,
прилинув як божевільний?“

І заплакав Юкагайнен,
500 обсипається гіркими,
звісив голову понуро,
шапку зсунув якось на бік,
побілілі губи стиснув
і спустив журливо носа.

Мати перша поспиталась
і довідатись бажала:

„Ти чого, синочку, плачеш,
що тобі завдало смутку?

Що ти білі губи стиснув
510 і спустив журливо носа?“

Мовив юний Юкагайнен:
„Рідна ненечко, кохана!
Лихо скоїлось зі мною,
нещаслива пригода.

Без причини я не плачу,
є причина, щоб журитись.
Я до віку буду плакати,
вікувати вік у смутку:
бо сестру кохану Айно,
520 доню любої матусі,
Вейнемейнену прирік я,
щоб йому була за жінку,
старцю хирному підпора,
діду кволону підстава“.

Мати сплеснула руками,
заплескала у долоні,
промовля слова такі:

„Сину рідний мій, не плач бо,
бо нема причини плакати
530 і нема чого журитись.

Я пестила цю надію,
дуже довго я чекала,
щоб оцей герой могутній,
щоб той дужий Вейнемейнен
та моїм зробився зятем,
чоловіком доні любій“.

Молода те чує Айно,

обсипається гіркими,
плаче день і другий плаче,
540 сидючи рида на ганку,
з туги жалібно голосить,
з скруги, що вразила серце.

Мати їй сказала ось як:

„Що ти плачеш, дочко Айно?

Наречений твій могутній,
за героя віддаси ся,
щоб сидіти край віконця,
на ослоні розмовляти“¹.

Відмовля дочка на тее:

550 „Мамо, матінко рідненька,
є, кохана, з чого плакати:
шкода кіс моїх чудових,
юних кучерів шкодую,
жаль дівочого волосся,
що замоблоду покриють
та завчасу їх зав'яжуть.

Я вбиватимусь до віку
за те сонце любе-миле,
за цей місяць тихий-ясний,
560 за блакить прозору неба.
Треба їх мені покинути,
їх дівча забути мусить
коло братнього ослона
та батьківського віконця“.

До дочки говорить мати,
молодій стара мовляє:

„Кинь, дурна, свої печалі,
годі плакати, нещасна!
Без причини ти так плачеш

570 і вбиваєшся даремно.

Боже сонце любе-ясне
на землі усюди світить,
не в саме віконце батька,
на ослін до брата тільки.
Ягідок багато всюди,
на галявах полуниці.
Недотепо! Там їх можеш
ти набрати скільки схочеш
а не тільки в лісі в батька,

580 на ланах у свого брата“.

¹ Себ-то провадити безжурне життя.

ЧЕТВЕРТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен здибає Айно в лісі і просить віддатися за нього. — Айно не хоче і з плачем вертає додому. — Мати її силкується потішити і заохочує вистроїтися в найкраще убрання. — Дівчина слухається поради, потім знову нарікає на свою сумну долю. — Вона б хотіла не родитися і прагне вмерти. — Виливаючи так свої жалі, вона приходить над море. — Там купається трое дівчат. — Вона хоче купатися разом, розбирається і кидається в воду. — Хвилі її заносять і вона топиться. — Заць приносить Айновій матері сумну звістку. — Вона обсипається гіркими слізьми; з тих сліз виходить три річки і дев'ять водоспадів, і серед цих водоспадів підносяться берези; в їх верхів'ї три золоті зозулі співають символічних пісень.

Молода дівчина Айно,
Юкагайнена сестричка,
в гай пішла гілок нарізати,
в лісі віників зробити.
Віник батькові звязала
і матусі другий віник,
а нарешті третій віник
в'яже братові своєму.

От хапається, простує
із гайочка до домівки.
Аж надходить Вейнемейнен,
стан стрункий в гаю він бачить,
на траві дівчину гошу;
промовля слова такі:
„Не носи ти ні для кого,
а для мене тільки, дівко,
на прекрасній шиї перли,
золотий носи ти хрещик;
заплітай для мене коси,
перев'язуй їх стрічками“.

Так відказує дівчина:
„Ні на кого я не важу,
як ношу на шиї хрещик
і шовкову стрічку в косах.
Вбрання кращого не треба,
за булки мені байдуже.
Я ношу простеньку сукню,
хліба житнього вживаю.
Я сиджу в батьківській хаті,
вкупі з ненькою своєю“.

Далі кида з лона хрещик,
золоті каблучки з пальців,
з шиї перли поскидала,
з голови червону стрічку,
зо зла кинула в болото,
в чагарі все пошвиргала
і з плачем пішла додому
та ридуючи до хати.

Батько Айнин край віконця
40 майстрував був топориче.
„Ти чого, дитино, плачеш,
чим ти журишся, дівчатко?“
„Є причина, батьку, плакати,
є нудьга і сум на серці,
тим я й плачу, любий тату,
і з плачем прийшла до тебе,
бо згубила з шиї хрещик,
гарні застібки від пасу.
Срібний хрещик був у мене,
50 мідні застібки носила“.

Брат сидів там коло брами,
вирізу дугу робив він.
„Ти чого, сестрице, плачеш,
ти чого вдалася в смуток?“
„Є причина плакати, брате,
є нудьга і сум на серці:
через те я, брате, плачу
і з плачем прийшла до тебе,
що згубила з пальця перстень
60 і коштовні перла з шиї;

золотий на пальці перстень
і на шиї срібні перли“.

От сестра сиділа в дверях,
золотий там пояс ткала:

„Ти чого, дитино, плачеш.

Ти чого, дівча, смуткуєш?“

„Є чого, сестрице, плакати,
є нудьга і сум на серці;
через те я, серце, плачу

70 і з плачем прийшла до тебе:

з скронь моїх упало злото,
і срібло з мого волосся,
із чола блакитна бинда,
з голови шнурок червоний“.

У коморі коло двірей
брала матірка сметанку.

„Ти чого, дитино, плачеш.

Ти чого, дівча, сумуєш?“

„Мати любя, ньенько рідна,

80 ти моя затуло кривна!

Є мені чого журитись
і на долю нарікати:

ось чому я, мати, плачу
і з плачем прийшла до тебе:
по гілці пішла до лісу,
в гаї віників зробити,
віник татові звязала,
і тобі звязала віник,
і нарешті третій віник

90 мому братові звязала.

Вже додому йти я хтіла,
йшла дібровою хутенько.

З ниви так сказав Осмойнен¹,
Калевайнен² з поля мовив:

„Не носи ти ні для кого,
а для мене тільки, дівко,
на прекрасній шиї перли,
золотий носи ти хрещик;
заплітай для мене коси,
100 перев'язуй їх стрічками.

З грудей кинула я хрещик,
з шиї перли самоцвіти,
із чола блакитні бинди,

з голови шнурок червоний,
зо зла кинула в болото,
в чагарі все швиргонула,
а сама йому сказала:

„Ні на кого я не важу,
хрещик носячи на шиї,

110 стяжку маючи у косах;
вбрання кращого не треба,

за булки мені байдуже,
просто маю я убрання,
хліба житнього вживаю;
я сиджу в батьківській хаті
вкупі з ньенькою моєю“.

Мати дівці відмовляє,
молодій стара говорить:

„Годі, дочко, плакати, годі!

120 Не журись, моя дитино!
Цілий рік вживай ти масла,

ти тоді ставніша будеш;
другий рік ти їж свинину,
огряднішою ти будеш;
хліб з сметаною на третій,
ти тоді красуня станеш.
На горі стоїть комора,
в тій поставлена коморі
скриня з скринєю щільненько
130 і шкатула на шкатулу.

Ти відкрий там кращу скриньку,
підніми пістряве віко,
золотих шість пасів знайдеш,
сім чудових синіх суконь:
донька місяця їх ткала,
донька сонця мені зшила.

За колишніх молодощів,
я ще дівкою, бувало,
ягідок шукаю в лісі,

140 на горі беру малину.

Якось раз я там уздірла:
місяцівна³ тче, я чую,
і пряде сонцівна⁴, бачу,
на узліссі коло гаю,
край зеленого лісочка.

Боязливо надійшовши,

¹ Вейнемейнен.

² Син Калеви, прізвище Вейнемейненове, бо він мешкав у стороні Калеви (в Калевалі).

³ Місяця дочка.

⁴ Сонця дочка.

коло них я тихо стала
 й почала своє благання,
 до паннів я так казала:
 „Місяця і сонця пánни,
 150 дайте но срібла та злата,
 дайте дівчині небозі,
 вбогій дівчині подайте“.
 Місяцівна злата дала,
 а срібла дала сонцівна,
 золота кибалка вийшла,
 вийшов ще й начільник срібний.
 Я додом' прийшла як квітка,
 до батьків прийшла весела.

Через два дні їх носила,
 160 а на третій покидала.
 Золоту зняла кибалку,
 срібний скинула начільник,
 понесла на гору в хатку
 і поклала тихо в скриньку;
 там лежать вони і досі,
 я не бачила їх більше.

Ти надінь шовкові стяжки,
 золотий вбери начільник.
 Ти візьми блискучі перли,
 170 золотий на шию хрещик,
 полотенну сорочку.
 Вийми ти тоненьку сукню,
 що з м'якої вовни зшито.
 Там візьми шовковий пояс
 і шовкові панчохи,
 тонкошкірі черевики.
 І гаразд заплівши коси,
 кісником звяжи шовковим.
 Не забудь, гляди, каблучок,
 180 вийми золоті наруччя.

Так убравшись в коморі,
 ти приходиь додому швидше,
 своїм родичам на радість,
 всьому домові на втіху.
 Наче квітка гожа будеш,
 наче ягідка хороша;
 як була, ти краща станеш,
 веселіша і гарніша“.

Так матуся їй сказала,
 190 мати доньці так мовляла.
 На слова та не вважає
 і не чує, що їй кажуть,

плаче ревними сльозами,
 по двору іде ридає,
 промовля слова такії
 і такії речі мовить:

„Що то є веселих думка,
 що то є душа щасливих,
 чи ж не те веселих думка,
 200 чи не те душа щасливих,
 що вода, коли хвилює,
 що та хвиля у ночовках?
 Що то є бездолних думка,
 що душа качок сивеньких?
 Чи ж не те бездолних думка,
 та душа качок сивеньких,
 що брудний льодок на дасі,
 що вода стояча чорна?“

Часто як дівоча думка,
 210 гадка дівчини слабої,
 полем боязко мандрує,
 у гайок вона заходить,
 по степах собі блукає,
 по кущах, по моху бродить,
 від смоли не краща гадка,
 не біліша як той вугіль.

О, мені багато б краще,
 щоб була я не родилась,
 щоб була не виростала
 220 та не бачила б на світі
 ані смутку, ані лиха.
 Краще б жить мені не довго:
 ночі шостої сконати,
 ночі восьмої умерти;
 не багато б мені треба:
 трохи хустя на сорочку
 і куточок під мурогом,
 трохи сліз з очей матусі,
 може ще сльоза від батька,
 230 ледве що сльоза від брата“.

Плаче Айно день і другий,
 мати знов її питає:
 „Ти, чого, дівчино, плачеш?
 Ти чого, дівча, горюєш?“
 „Як же б то я й не ридала,
 не жаліла літ дівочих.
 Ти ж мене пообіцяла,
 віддала ти доню рідну
 дідуганові на втіху

240 діду кволому на поміч,
 поточистому підпора,
 пильнувати його хати;
 краще б доню обіцяла
 у глибінь морську холодну,
 щоб сигам була сестриця,
 рибаб по́друга моторним.
 Краще б там на морі плавать,
 у глибоких хвилях жити,
 бути там сигам сестрою
 250 і по́другою тим рибаб,
 як старому на утіху,
 як хиткому бути поміч,
 як падучому підстава,
 поточистому підпора“.

Йде дівчина до будинка
 і простує до комори;
 там відкрила кращу скриню
 і знаходить там у скрині
 золотих шість поясоків,
 260 суконь семеро чудових.
 Убирається препишно,
 вибирає, що найкраще:
 і кладе на скроні золото
 і срібло ясне на коси,
 та на очі синю бинду,
 на чолó червону стяжку.

Далі вийшла і мандрує
 і байраками і долом,
 і степами і болотом,
 270 густотінними лісами,
 і співа собі тихенько—
 як ішла, то так співала:
 „Сум важкий мені на серці
 і тяжка нудьга гнітуча.
 Сум проте не буде важчий
 і нудьга не стане більша,
 як умру я нещаслива,
 у важких сконаю муках,
 280 при своїй страшній нудоті,
 при журбі своїй безкрайї.

От тепер година впала,
 щоб лягти в труну соснову
 і зійти в домівку Мани¹,
 до дверей дійти Туоні.

І не плакатиме батько,
 не журитиметься й мати,
 сестрин вид сухий від плачу,
 сліз в очу не буде в брата,
 як сховаюсь я у воду,
 290 упаду в морську піну,
 у безодню чорну зникну,
 в твань, помішаную з мулом“.

День іде вона і другий,
 та нарешті аж на третій
 вже дісталася до моря,
 на травною вкритий беріг.
 Смеркло все і сутеніти
 почало навколо темно.

Цілий вечір там ридала
 300 і нудилась цілу нічку,
 сидячи собі на скелі:
 там сумуючи самотно,
 Айно досвітку діждалась,
 подивилась, і три панни
 плинуть хвилями морськими;
 Айно легким ступнем тихим
 хоче йти до них четверта,
 надійти як п'ята вітка.

На муріг сорочку кида,
 310 на осіку сукню верга,
 а панчохи то на землю,
 черевики на каміння.
 На пісок швиргає перли,
 а на скелі кида персні.

Там стояв бескет, що тріснув,
 маячів далеко в морі.
 Плине дівчина до нього,
 хоче вилізти на бескет.
 Ледве панна там ступила,
 320 забажала відпочити
 на розтріснутім камінні,
 на оцій маячній скелі,
 як упав у воду камінь,
 скеля та на дно у море;
 разом з каменем дівчина,
 з тим гладким бескетом Айно.

Так та рибонька упала,
 так загинула небога,
 і вмираючи сказала,

¹ Мана, чи Туоні, бог підземного царства мертвих Маналі або Туонелі.

330 як гойдалася на хвилях:
 „Я пішла купатись в морі
 погойдатися на хвилях;
 от я, курочка, упала,
 пташка, бідная, загинула.
 Батьку любий, ти ніколи
 за життя свого до віку
 не лови собі тут риби
 на просторі вод широких.
 Я пішла на беріг митись
 340 та пішла купатись в морі;
 от я, курочка, упала,
 пташка, бідная, загинула.
 Ти ніколи, рідна нене,
 за життя свого до віку
 не бери води в затоці,
 щоб діжу вчинять до хліба.
 Я пішла на беріг митись,
 я пішла купатись в морі;
 от я, курочка, упала,
 350 пташка, бідная, загинула.
 Ти ніколи, брате любий,
 за життя свого до віку
 не давай води коневі
 на оцім нещаснім місці.
 Я пішла на беріг митись,
 я пішла купатись в морі;
 от я, курочка, упала,
 пташка, бідная, загинула.
 Ти ніколи, сестро мила,
 360 за життя свого до віку
 не мочи очей хороших
 і не мий у рідній бухті,
 бо уся вода в цім морі
 тільки кров із жил дівчини;
 риби всі, що тут у морі,
 тільки м'ясо з мого тіла;
 чагарі, що тут над морем,
 кісточки мої дівочі;
 а трава, що тут буває,
 370 з мого виросла волосся.
 Так та дівчина сконала,
 пташка бідная пропала.
 Хто б узявся мовить слово,

хто б узявся скласти мову¹
 в хату гарної дівчини,
 в рідний двір красуні Айно?
 Чи ж ведмідь те слово скаже,
 чи ж ведмідь складе ту мову?
 Ні, йому не скласти мови,
 380 на корів він нападає.
 Хто б узявся мовить слово,
 хто б узявся скласти мову
 в хату гарної дівчини,
 в рідний двір красуні Айно?
 Вже ж не вовк те слово скаже,
 і не вовк складе ту мову.
 Не здола він скласти мову,
 бо угнят він забуває.
 Хто б узявся мовить слово,
 390 хто б узявся скласти мову
 в хату гарної дівчини,
 в рідний двір красуні Айно?
 Чи ж лисиця слово скаже,
 чи ж вона складе ту мову?
 Ні, вона не скаже слова,
 бо на гуси все пантрує.
 Хто б узявся мовить слово,
 хто-б узявся скласти мову
 в хату гарної дівчини,
 400 в рідний двір красуні Айно?
 Чи ж то заєць слово скаже,
 він хіба складе ту мову?
 Заєць так відповідає:
 „Сількісь, я ладен на тее“².
 От біжить, полинув заєць,
 поспішає довговухий,
 хутко смече клишоногий,
 швидко мчиться косоротий
 до дівчачої домівки,
 410 до питомої оселі.
 Шпарко він підбіг до лазні,
 край порога зупинився,
 а в тій лазні все дівчата,
 кожна має в руцях віник:
 „Кривоокого ми зварим,
 вирлоокого спечемо,
 на вечерю господарю,

¹ Себ-то розповісти докладно все, як було.

² Зайцеві, певно, дано тим перевагу над іншими звірятами, що він прудкий, послухний, і тим, що його лагідна і плоха вдача дає йому більше дозвілля.

на сніданок господині,
милій доні на полудник,
420 на обід зготуєм сину“.

Відповів на те їм заець,
вирлоокій гучно мовив:
„Хай сюди надійде Лемпо¹
в чавуні собі варитись.
Я прийшов, щоб Вам повідать,
щоб сказати такеє слово:
„Красна дівчина загигла,
з нею цінове намисто,
срібна застібка укупі
430 та мідяний поясочок.

Панна в хвилі опустилась,
в глибочінь морів обширих,
щоб сигра сестрою бути,
бистрим ридам за подругу“.

Заридала мати ревно,
обливаючись гіркими,
говорити смутно стала,
слово жалібно мовляти:
„Матірки! Ви не невольте
440 за життя свого ніколи,
щоб дочки ішли до шулубу,
віддавалися з примусу,
як подружжя не до мисли,
як мені, дурній, хотілось
доню силою віддати,
цю куріпочку, рідненьку“.

Мати плакала, а сльози,
ті гіркі збігали сльози
із очей старої синіх
450 на її змарнілі лиця.

Ось сльоза біжить та друга,
ось гіркі збігають сльози
від змарнілих лиць старої
до грудей, що дишуть важко.

Ось сльоза біжить та друга,
ось гіркі збігають сльози
від грудей, що важко дишуть,
в пелену розкішну сукні.

Ось сльоза біжить та друга,
460 ось гіркі збігають сльози
з пелени в розкішній сукні
на мережані панчохи.

Ось сльоза біжить та друга,
ось гіркі збігають сльози
від мережаних панчохів
в тонкошкурі черевиків.

Ось біжить сльоза та друга,
ось гіркі збігають сльози
з тонкошкурних черевиків
470 під її обидві нозі.

На добро землі—у землю,
на добро воді—у воду.

Як стекли вони на землю,
три струмочки утворили,
потекли трьома річками
із води, що слізьми повна,
що з обличчя збігли прудко,
що текли із лиць багато.

На струмку таким, на кожному
480 водоспад вогненний рине;
серед піни водоспаду
три сполученні скелі;
і край кожної скелини
знявсь гарнесенький горбочок;
на шпильку горба, на кожному
три прекрасні березі.
На вершках, на тих березах,
три зозуленьки кувало.

Всі три разом стали кликати;
490 з них одна гука: „кохання“,
„наречений“—кличе друга,
а там третя: „радість, радість“.

Що гука усе: „кохання“,
ця три місяці гукає
для дівчат, що потопились
без кохання в хвилях моря.

Що гукає: „наречений“,
шість та місяців гукає
до усіх тих наречених,
500 що взаємності не мали.

А що кличе: „радість, радість“,
цілий вік гука зозуля
тій це матері нещасній,
що всі дні ридає гірко.

Мати бідна так сказала,
як почула глас зозулин:
„Мати бідна, ти не слухай

¹ Лемпо те ж саме, що й Хійсі, божество зла.

довго голосу зозулі.
Як почне кувать зозуля,
510 серце дуже затріпоче,
сльози виступлять на очі,
і вода біжить по лицях,
як горох спадають краплі,

як боби течуть великі.
Упада життя на лікоть
і на корх старіє тіло,
все воно мені тріпоче,
як зозулин голос чую“.

П'ЯТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен іде шукати Айно.—Він запускає сіті в море і витягає рибку чудну на позір.—Саме, коли він готується її розчинити, вона вислизає йому з рук і докоряє йому, що він у ній не пізнав Юкагайненової сестри.—Вейнемейнен благав її вернутися.—Але дівчина не вертається.—Вейнемейненова мати тоді обзивається з домовини і радить його, щоб він пішов шукати собі іншої відданниці між дівами Похйолі.

Розповідано вже вісті,
та і чутка надійшла вже,
що загинула дівчина,
молода умерла панна.

Старий певний Вейнемейнен
як дізнався, занудився,
плакав вечір, плакав рано,
через цілі ночі плакав,
що загинула красуня,
10 що дівчина утопилася
у безмежному просторі,
у глибу, де хвиля багато.

Повний суму і гризоти,
з серцем, що переважно билось,
він пішов на беріг моря
і сказав слова такі:

„Ти скажи, Унтамо¹ сонний,
сни свої скажи, ледащо,
де води боги домують,
20 де живуть панни Веллямо“².

Мовив так Унтамо сонний,
сни свої сказав ледащо:
„Вод боги он там домують,
там живуть панни Веллямо:
на туманному виріжку,
на острівчику лісистім,
у глибокім темнім морі,
там далеко в чорній твані.

Там боги суть водянії,

30 там живуть панни Веллямо.
І сидять в вузькій коморі,
в тісній хатці пробувають
там на камені рябому,
в грубій скелі саме в серці“.

Вийшов старий Вейнемейнен,
став він на човнову пристань,
взявши вудочку тихенько,
роздививсь на волосіння.
Положив гачки у торбу
40 і сховав уду в кешеню.
Веслувать почав він шпарко,
кермувать на виспу човник,
на ріжок туманний вийшов,
на укритий лісом беріг.

Він налагодивсь вудити,
розпростав довжений волос,
повернув уду рукою
і гачок закинув в воду.
Витягав його вудивши;
50 мідне вудлище тремтіло,
в волосні срібло шуршало,
шелестіло золото в шнурі.

Дня погожого одного,
як заграв веселий ранок,
на вуду вловила рибка,
на гачок залізний сеньга.
Швидко тягне рибу в човник,
бістро кидає на денце.

¹ Унтамо—бог сну.

² Веллямо—водяна царця.

через виспи сеньговії,

Взявши, дивиться на рибку
60 і такі слова мовляє:
„Дивовижная це рибка,
я таких не бачив зроду:
не вилискує лосось так,
не блискоче так пестружка,
не така і *шука* сива,
у русалки більше плавов,
у водяника їх менше;
биндочок вона не має,
а русалки носять пояс,
70 і у курочки є вуха.
Риба ця неначе сеньга,
наче окунь з вод глибоких“.

Вейнемейнен коло боку
мав ножа у срібних піхвах;
він бере ножа при боці,
із піхов виймає срібних,
розчинити хоче рибку,
карбувати хоче сеньгу,
щоб зробить собі снідання,
80 собі *закуску* на ранок,
щоб обід собі зварити
і лишить на підвечірок.
Розчиняє він хоче рибку,
черевце почав їй різати.
Хутко вислизнулась сеньга,
в море кинулась рибка
з човна сірого зі споду,
з байдака старого діда.

Підвела з води голівку,
90 правим висунулась боком
на морським на п'ятім валі,
і на шостім режі в сіті
праву випростала руку,
ліва ніжка їй блиснула,
аж на сімей смузі моря,
на дев'ятому боввані.

Промовля слова такії
і таку мовить мову:
„Вейнемейнене *дідусю*,
100 не на те я випливала,
щоб мене ти сеньгу різав,
розчиняв мене як рибку,
щоб зробив сніданок з мене
собі *закуску* на ранок,

щоб собі обід готовив
та вечеряв би, *дідусю*!“

Мовив старий Вейнемейнен:
„Так ти нащо випливала“.

„Випливала я на теє,
110 щоб куріпкою спокійно
на руках твоїх сидіти,
щоб тобі за жінку бути,
щоб тобі стелити постіль,
подушки на ліжко класти,
охаючувати хату,
вимітати там підлогу,
дров приносити до хати,
і, багаття розпаливши,
буханців спекти великих
120 та медовиків насмажить.
Щоб ківшем приносить пива
і сидать до столу разом.

Зовсім я не сеньга з моря
і не окунь з вод глибоких,
я дівчина молодая,
Юкагайнена сестриця.

Ти мене шукав так довго,
цілий рік мене бажав ти.
Ти старий і нерозумний,
130 Вейнемейнене безглуздий!
Не тобі мене зловити.

Я русалка у Веллямо,
я дочка єдина хвилі“.

Мовив старий Вейнемейнен,
мовив жалібно і сумно:
„Юкагайнена сестра ти?
так вертайсь, *прошу-благаю*“.

Ні, вона назад не прийде
вже ніколи аж до віку.
140 Хутко в хвилі затопилась,
опустилась зверху в море,
аж на спід, на сірий камінь,
до розколин, як печінка.

Старий певний Вейнемейнен
погадав, думками кинув,
що ж тепер його чинити?
От потяг він пильно сіті
вдовж і поперек по хвилях
через бухти і затоки,
150 через тихі тягне води,
через води на Вейноле,

через виспи Калевалі,
через темнії безодні,
по хребту широкім моря,
через всі річки Юколі¹,
через всі саги Ляпонські.

Він піймав багато рибок,
майже всіх, що єсть у морі,
160 не вловив він тільки рибки,
що була йому на серці:
ні русалочки Веллямо,
ані донечки потоків.

Тут старій той Вейнемейнен
став сумний і зажурився,
шапка збочилась на бакир²,
сам сказав слова такії:
„Я дурний і нерозумний,
І людина я безглузда.

170 Вдався я з здоровим тямом,
з добрим розумом вродився,
і до всьго чулим серцем.
Перше я усе мав тее,
а тепер усе те зникло
під лиху оцю годину;
як на силі підупав я,
глузд мені умер неначе,
і прозорливість пропала,
мудрість вся пішла до інших.

180 Ту, якої я бажав так,
через цілий вік шукавши,
ту русалочку Веллямо,
моря доню молодую,
щоб узяти за дружину,
мати жінкою на старість,
панну вудкою піймав я
і потяг собі у човник.
Не здолав проте втримати,
не приніс до себе в хату,
190 відпустив назад у море,
у морську безодню темну“.

Він пішов шляхом помалу,
все зідхаючи журливо,
простував додому прямо
і премудре мовив слово:

„Чув колись зозулин голос,
і вона співала радість,

рано вранці, пізно вечір,
і коли-коли у південь.

200 Що ж пропав прекрасний голос,
що ж умер чудовий поспів?
Смутком голос надірвався,
сум його узав з собою.
Я не чую більше співу
ні тоді, як сонце пада,
ні увечері на радість,
ні собі на втіху ранком.

І собі не дам я ради,
бути як і як тут жити,
210 як мені тривати в світі,
як по цій землі блукати?
Якби ще на світі мати,
на землі жила старенька,
то б мені сказала ясно,
що б я мав тепер почати,
щоб не вдаритись у тугу,
не вдаватися у смуток,
за оці недобрі днини,
під оцю лиху годину“.

220 У труні проснулась мати,
З-під землі відповідала:
„Не вмирала мати в тебе,
ще не спить твоя старенька,
щоб тобі сказати виразно,
як поводитися мусиш,
щоб не вдарився у тугу,
і у смуток не вдавався
за оці недобрі днини,
під оцю лиху годину.

230 До дочок іди півночі,
найдеш там дівчаток гарних,
вдвоє кращих і ніжніших,
раз у п'ять, у шість здоровших,
і дівчат не язикатих,
не одих Ляпонок млявих.

Там візьми ти, сину, жінку,
чисту півночи дитину,
що на позір буде гожа,
і сама на зріст прекрасна,
що прудка на ноги завжди
і гнучке у неї тіло“.

¹ Юколя—Юкагайненова сторона. ² На бакир—на знак журби.

ШОСТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен простує до Похйолі.—Юкагайнен, що не забув зневаги від нього і палає помстою, пантрує його на дорозі, узброєний луком.—Даремно його мати силкується відвернути його від повзятої думки.—Юкагайнен зміряє на Вейнемейнена, але влучає в його коня; кінь падає й тягне з собою в море багатира, де той став іграшкою великої бурі.—Юкагайнен хвалиться матері своїм лихим учинком.

Старий певний Вейнемейнен
вже налагодивсь рушати
у оті холодні села,
в сю похмурю Похйолу.
Кінь його 'д соломи легший,
легший від гороховини.
Він надів йому попругу,
золоту накинув трензлю.
Сів на спину румакові,
10 і пустився у мандрівку.
Він шляхом жене хутенько,
і верста дорогу швидко
румаком соломи легшим,
легшим від гороховини.
Полеми він жене Вейноле,
по піщаній Калевалі,
румаком він шпарко скаче
від батьківщини все далі.
Він кряжём морським мандрує
20 та розложистим простором.
Румаку сухі копита,
незамоченії ноги.
Молодий же Юкагайнен,
той плохий Ляпонський хлопець,
ще і досі пеклом дихав,
він давно, давно вже заздрив
Вейнемейнену старому,
віковим його закляттям.
Змайстрував вогненний лук він,
30 луковину пооздобив.

Лук зробив він із заліза,
луковину вилив з міді
і обклав її він золотом
та срібла туди додав ще.
Де ж то він знайшов мотузку,
тятиву як полагòдив?
Взяв лянні нитки у Лемпо,
жили лосячі у Хійсі¹.
Луковина вже готова
40 і кінці готові в лука.
Вийшов лук на око гарний,
коштувать не мало мусів.
Коник став на самім версі,
по краях біжить лошатко,
ведмежа спить на заломі,
на карбах дрімає зайчик.
Він вирізує і стріли
тричі пір'ям обтикає,
точить стрілище з заліза,
50 із гілок смолистих кінчик.
Він вже вирізав ті стріли
і тоді обтикав пір'ям,
пір'ям ніжним голубиним,
горобця тонкими крильми.
Гарту дав готовим стрілам,
умочив жало він потім
у соку зміїнім чорнім,
в отруйній крові гадючій.
Так були готові стріли,
60 він нап'яв свого лука.

¹ Хійсі-Лемпо,—лихий дух.

Вейнемейнена чекав він,
пантрував морського друга.
Вранці, ввечері чекає,
опівдня його пантрує.

Вейнемейнена чека все,
жде його без відпочинку.
Засідає під віконцем
і пильнує край баркану,
прислухається над шляхом,
70 вигляда його у полі.
Висить сагайдак на спині,
а в руках той лук чудовий.
Чатувати його далі
поза другу хату вийшов,
над шпилем гори вогненным,
понад виступом великим,
над вогнистим водоспадом,
над ріки святої виром.

Одного нарешті ранку
80 на захід очима скинув
і на північ подивився.
Повернув лице до сонця:
бачить щось у морі чорне,
завважа на хвилях синє.
„Чи не хмарка то зі сходу,
чи не досвіток ранковий?“

Ні, не хмарка то зі сходу,
то не досвіток ранковий,
це старезний Вайнемейнен,
90 заклинач отой одвічний.
Простував він до Похйолі,
прямував до Піментолі¹,
румаком соломи легшим,
легшим від гороховини.
Лук схопив тут Юкагайнен,
той плохий Ляпонський хлопець,
тягивою брязнув з гніву
і націлив лук чудовий
Вейнемейнену на гибель,
100 щоб умер Сувантоляйнен².

Мати перш його спитала,
так його пита сивенька:
„Ти для кого справив лука
і обклав його залізом?“

Відповів їй Юкагайнен
і сказав слова такі:
„От на що я лука справив
і обклав його залізом:
Вейнемейнену на гибель,
110 щоб умер Сувантоляйнен.
Вейнемейнена збору я,
заклинача вікового.
В серце саме і в печінку,
і йому в лопатку влучу“.

Та стрілять йому боронить,
не дає дозволу мати.
„Вейнемейнена не руш ти,
сина дивного Калеви,
роду славного той Вейно,
120 сестрин син, мені він небіж.
Ти коли його застрелиш
і уб'єш Калеви сина,
ох! тоді позникне радість,
пропаде тоді співання;
на землі ж тут краща радість
і тут кращее співання,
ніж отам в полях Маналі,
ніж в оселях Туонелі“.

Молодий же Юкагайнен
130 міркував не дуже довго,
на хвилину повстримався:
щоб стріляти—зняв він руку,
щоб націлити—зняв другу,
тягиву трима він пальцем.

І такі слова говорить,
і таку мовляє мову:
„Хай загине вже навіки,
на землі хай зникне радість,
най усі пісні пощезнуть,
140 а таки я вб'ю старого“.
Лук вогнений він націлив,
на коліні лівім держить
міднокутее оружжя;
став на праве він коліно,
з сайдака виймає стрілку,
витяга її пірчасту;
вийняв ту, що найміцніша,
і що стрілище найкраще,

¹ Піментоля—темна сторона; від рімії, темнота, темрява.

² Сувантоляйнен—Вейнемейнен; від *suvanto*, тиха течія.

і на лук її поклавши,
 150 положив на лося жила.
 Нахили тугого лука,
 до плеча праворуч держить,
 і зложився він до стрілу
 в Вейнемейнена старого
 і слова мовля такі:
 „Линь, полинь, жало березне,
 полети, ялинний стрільник,
 розпротайсь, із лося жила.
 Як рука націлить низько,
 160 най стріла полине вище;
 як націлить надто вгору,
 най помчить стріла та нижче“.

От він брязнув тятивою,
 похопивсь стрілу пустити;
 вгору стрілка полетіла,
 через голову на небо:
 оболами розірвались
 і порепалися хмари.

Не вдавався він у тугу,
 170 другу знов стрілу пускає:
 полетіла дуже низько,
 в землю глибоко встроилась;
 їй захтілось бути в Маналі,
 розметать бугір піщаний.

Зараз він пускає третю,
 і улучила ця третя
 просто лосеві у косу,
 і в коня того встроилась,
 що був легший від соломи,
 180 легший від гороховини,
 і крізь м'ясо і крізь кості,
 і крізь лівую лопатку.

І упав тут Вейнемейнен,
 хутко пальцями у вогкість,
 і руками в хвилі моря,
 кулаком упав у піну
 з хребта синього, із лося,
 із свого коня у воду.

Знявся тут страшенний вихор,
 190 в морі дуже хвилювання,
 понесло старого діда,

від землі аж геть відбило,
 на просторі вод широких,
 на відкритій водотечі.

Юкагайнен взяв хвалитись,
 так він голосно волає:
 „Вейнемейнене старезний,
 за життя свого ніколи,
 не побачиш ти до віку,
 200 доти, поки місяць світить,
 ані степу на Вейноле,
 ні пісків у Калевалі.

Років шість ти в морі плавай,
 літ ти сім носись на хвилях,
 вісім літ метатись будеш
 на просторі вод широких,
 на відкритій водотечі.
 Як сосна на морі шість літ,
 як смерека в хвилях сім літ,
 210 вісім літ, як пень деревний“.

От вернувся він додому,
 там його питає мати:
 „Ти невже подужав Вейно,
 того велетня Калеви?“

Мовив юний Юкагайнен,
 відповів таке він слово:
 „Так, його я вже подужав,
 я убив Калеви сина;
 най він море вчищає,
 220 най мете моторно води
 на отих дрімливих хвилях.
 Там у дзеркало потоків
 старий пальцями уперся;
 він упав на море ліктем,
 і схилився перше на бік,
 і зоставсь лежать на спині,
 щоб носитися по хвилях
 і по морю хвилюватись“.

А проте сказала мати:
 „Зле вчинив ти, небораче,
 що стріляв старого Вейно;
 230 ти убив Калеви сина
 і героя Сувантолі¹,
 і окрасу Калевалі“.

¹ Сувантоля—Калеваля; від *suvanto*—тиха течія.

СЬОМА РУНА.

Зміст. Вейнемейнена кілька день носять морські хвилі.—Орел прилітає йому на поміч і заносить на своїх крилах його до Похйолі.—Льовхі приймає його в своїй хаті і гоїно його вгонобляє.—А тим часом Вейнемейнен все невтішний.—Він хоче повернутися додому.—Льовхі береться туди його запровадити, коли б він скував їй С а м п о; опріч того вона йому дасть нагородою за цю роботу свою дочку за жінку.—Вейнемейнен не береться задоволити її бажанню, але обіцяє, що пришле їй знакомитого коваля Ільмаринена.—Ільмаринен скує С а м п о.—Льовхі дав тоді коня Вейнемейненові і сани; взявши їх, він поспішає забрати шлях до своєї сторони.

Старий певний Вейнемейнен
по глибоких хвилях плава,
мов з сосни мандрує гілка,
мов суха з ялини галузь,
шість деньків чудових літніх,
ночей шість без перестану.
Попід ним морська вогкість,
понад ним сіяє небо.

Плине далі він дві ночі,
два довжезні дні мандрує;
на дев'яту ніч нарешті,
як вже вісім днів минуло,
почува старий досаду,
чує він велику прикрість:
на нозі бракує нігтя
і нема на пальці кістки.

Тут старий той Вейнемейнен
сам сказав слова такі:
„Горе мужеві бідасі,
горе синові нещастя.

Я свою покинув землю,
з краю рідного пішов я,
щоб тепер під вільним небом
мандрувати дні і ночі,
щоб мене шпурляли бурі,
хвилі лютії гойдали
на просторі вод широких,
на відкритій водотечі.

Жити холодно у морі,
неприємно тут тривати,

поміж хвилями що-разу,
по воді морській носитись.

Я не знаю, як тут жити,
як держатися тут мушу
у такі часи недобрі,
під ці злигодні великі.
Чи на вітрі дім поставить,
збудувать на вітрі хатку?

Як на вітрі дім поставлю,
не найду підпори в вітрі;
на воді збудую хатку,
понесе її водою“.

Від Ляпонців птах тут лине,
від сумних країн орел той.
Він не дуже щоб великий
і не дуже щоб маленький:
він крило по морю тягне,
другим він сяга до неба,
і хвостом мете він хвилі,
і у скелі б'ється дзьобом.

Політав він, зупинився,
подивився, озирнувся,
Вейнемейнена побачив
на блакитній моря спині.
„Ти чого на морі, муже,
багатире, в вогких хвилях?“

Старий певний Вейнемейнен
отакі слова мовляє:

„Ось чого я, муж, на морі,
багатир на мокрих хвилях:

їхав свататись в Похйолу
я до дівчини північчя.

Прудко линув я по морю,
по широкій водоплосці.

Дня я певного утравив,
саме вдосвіта уранці
на затоку в Люотолі¹,
течію, що при Юколі.

Там мій кінь звалився трупом,
70 там мене бажано вбити.

Я упав тоді на воду,
в хвилі пальцями уперся,
щоб мене гойдала буря
і щоб хвилі колихали.

І подув зі сходу вітер,
буря з півночі, з заходу
від землі мене відбила,
понесла в далекий простір.

Днів багато я гойдався,
80 я ночей багато плакав
на просторі вод далеких,
на відкритій водотечі.
Я не можу зміркувати,
зрозуміти і збагнути,
як мені судилось вмерти,
що зі мною буде перше:
чи я з голоду сконаю,
чи в воді втопитись мушу“.

Відповів орел небесний:

90 „Не журись і не турбуйся,
і сідай мені на спину,
на хвості на самім купрі.
Понесу тебе я з моря,
понесу, куди захочеш,
пам'ятаю день той добре,
тямлю ті часи я гарні,
як палив ти гай у Осмо,
спопелив ліси Калеви:
вшанував тоді березу,
100 залишив стрункий їй стовбур,
щоб пташки там спочивали
і щоб я сідав на неї“.

Зняв тоді вже Вейнемейнен
швидко голову над хвилі;

муж із моря вийшов сміло,
багатир підвівсь над хвилі,
на крило сіда орлові,
на хвості, на самім купрі.

От несе орел небесний

110 Вейнемейнена старого,
він несе його по вітру,
весняних вітрів шляхами,
до далеких меж півночі,
до смутної Саріолі²;
Вейнемейнена спускає,
сам брентить через повітря.

От заплакав Вейнемейнен,
плаче жалібно голосить
край широкого він моря,

120 там на виступі незнанім.
Аж сто ран він мав у боці,
вітра тисячу ударів,
борода уся в болоті
і розпатлане волосся.

Дві і три він плакав ночі,
рівно стільки ж днів він плакав,
і не міг знайти дороги,
хоч аби-якої стежки,
щоб вернутися додому
130 на знайомі узग्रаниччя,
у той край, де він родився,
де він перше жив спокійно.

А струнка Похйолі панна,
білолиця красуня,
заложилася із сонцем,
щоб і з місяцем і сонцем
разом рівно уставати,
просинатися укупі.

І прийшла раніш багато
140 перед місяцем і сонцем,
не співали ще і півні,
курчин син не кукурікнув.
П'ять овець вона обстригла,
шість ягнятчок найкращих;
узяла на хустку вовни
назбирала на убрання,
довго перед світом вранці,
перше, як устало сонце.

¹ Країна скель, те ж саме, що й Юколя—мешкання Юкагайненове.

² Саріоля—сторона укрита водорослями, від сага—водорослі. Одно з імен Похйолі.

От столи вона помила,
 150 і поміст шарує чисто,
 чистить віником гіллястим,
 ряснолистою мітлою.
 І збира сміття до купи,
 на лопатку мідну горне,
 і лайно виносить з хати,
 із дверей несе на ниву,
 аж на край ланів виносить,
 кида там в куток за тином,
 і стоїть там коло сміття.
 160 Щось почула й повернулась:
 чує, плаче щось над морем,
 з того боку чує стогін.

Поспіша додому швидко,
 хутко квапиться до хати.
 І, коли прийшла, сказала,
 слово мовила такеє:
 „Чула плач я понад морем,
 з того боку чула стогін“.

Льовхі, Похйолі газдиня,
 170 та беззубая бабуса
 у свій двір іде моторно
 до відчиненої брами.
 Там прислухавшись до звуків,
 промовля слова такії:
 „Так ніде не плачуть діти,
 так жінки не стогнуть зроду;
 плачуть так самі герої,
 бородаті чоловіки“.

От штовхнула в воду човник,
 180 тридощатий той на хвилі,
 і сама веслує шпарко,
 і гребе туди моторно,
 де старий був Вейнемейнен,
 багатир отой, що плакав.

Справді плаче Вейнемейнен,
 стогне тут Увантоляйнен¹,
 у поганих лозах плаче,
 стогне у густій крушині,
 борода і рот трусились,
 190 але рот йому закритий².

Мовить Похйолі газдиня
 і слова такі говорить:

„Дідугане ти безглуздий,
 ти в чужу потрапив землю“.

Старий певний Вейнемейнен
 вгору голову підносить
 і мовля слова такії:
 „Добре я і сам це знаю,
 що в чужу потрапив землю,
 200 в незнайомії країни;
 і було в вітчизні краще,
 і стояв я дома вище“.

Льовхі, Похйолі газдиня,
 промовля слова такії:
 „Я б від тебе знати хотіла,
 і дозволь тебе спитати:
 із яких мужів ти будеш,
 із лічби яких героїв?“

Старий певний Вейнемейнен
 210 промовля слова такії:
 „Дотепер я називався,
 уважався завжди досі,
 як вечірняя відрада,
 як співак в долинах рідних,
 посеред ланів Вейноле,
 на піщаній Калевалі;
 а тепер в моїм злім разі
 сам себе я не вгадаю“.

Льовхі, Похйолі газдиня,
 220 промовля слова такії:
 „Так із вогкості виходь ти,
 і топчи до мене стежку,
 розповіж свої пригоди
 і свою повідай долю“.

Забира від плачу мужа,
 дужака бере від суму,
 уміща його у човник,
 на байдак саджає з краю,
 а сама веслує шпарко,
 230 і гребе з усеї сили.

Просто їде до Похйолі,
 у чужу старому землю.

Там голодного живила
 і сушила мокре вбрання;
 гріла довгий час старого,
 гріла й палива палила.

¹ Увантоляйнен—Вейнемейнен. Від *uvanto*, відкрита течія серед криги.

² Себ-то він мовчав.

Муж одужав незабаром,
став герой здоровий знову.
Почала питати Льовхі,

240 і такі слова мовляти:

„Вейнемейнене, чого так
плакав ти, Увантоляйнен,
в цій місцевості суворій,
понад цим великим морем?“

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Досить є причини плакати
і причини, щоб журитись;
довго я у морі плавав,
250 і мене там били хвилі,
на просторі вод широких,
на відкритій водотечі.

Я того так довго плачу
і терплю я поки віку,
що я рідний край покинув,
і з містин мені знайомих
у чужі вступаю двері,
в невідомії ворота.

Тут усі дерева ранять,
260 кожна гілка наче порска,—
тут мені важка береза,
тут мене і вільха ріже.
Тільки з вітром я знайомий,
тільки сонце друг мій давній
тут в чужій мені країні,
коло дверей незнайомих“.

Льовхі, півночі газдиня,
промовля слова такі:

„Вейнемейнене, не плач бо,
270 не журись, Увантоляйнен:
добре б тут тобі лишитись,
час провадити тут красно,
їсти сеньгу на талірці
і свинини споживати“.

Мовив старий Вейнемейнен
і слова сказав такі:

„Я не їм чужої їжі,
що найкраща на чужині;
бо найліпше людям дома,
280 і стоїть там всякий вище.
Дай, небесний боже добрий,
ти, любови повний творче,
дай вернутися додому,

в рідний любий край до себе.
Краще в себе в ріднім краї
з черевика воду пити,
як в землі чужій далекій
мед із ківша золотого“.

Льовхі, півночі газдиня
290 промовля слова такі:

„Що мені даси, дідусю,
як тебе додому справляю
аж на край ланів питомих,
довезу тебе до лазні?“

Мовив старий Вейнемейнен:

„А чого б тобі хотілось,
як мене додому справиш
аж на край ланів питомих,
щоб чувати крик зозулин,
300 щоб птахів співання чути?
Шапку золота ти хочеш?
Чи срібла крисаню візьмеш?“

Льовхі, півночі газдиня,
промовля слова такі:

„Вейнемейнене премудрий,
віковичний закликаче,
та я злотом не турбуюсь
і сріблом я не журюся.
Злото—се квітки дитині,
310 а срібло—убрання конім.
От чи Сампо не скуєш ти
з кутим покривом строкатим,
взявши кінчик пір лебедих,
молока корови-дійки,
вовни літньої з овечки,
молоде зерно з ячменю?
В нагороду цю дівчину,
я тобі мою дочку дам
і тебе додому справляю,
320 щоб ти слухав там зозулю,
щоб пташок співання слухав
понад рідними ланами“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Я скувати не можу Сампо
з кутим покривом строкатим,
але, як дістанусь дома,
Ільмаринена пришлю я,
щоб тобі скував він Сампо
330 з кутим покривом строкатим.

Най дочку твою він візьме,
най її він ущасливить.

І коваль він перший в світі,
перший майстер він у штуці,
адже викував він небо,
і скував повітря покрив,
що й сліду нема кування,
і кліщів не знати зовсім“.

Льовхі, півночі газдиня,
340 промовля слова такії:
„Я віддам свою дитину,
я тому дочку 'біцяю,
хто здола скувати Сампо
з кутим покривом строкатим,
ввявши кінчик пір лебедих,
молока корови-дійки,
вовни з літньої овечки,
молоде зерно з ячменю“.
І лошатка загнуздавши,

350 запрягла гнідого в сани,
Вейнемейнена саджає.
Посадила в сани діда,
і такі слова мовляє,
і таку мовить мову:
„Голови не піднімай ти,
не витягуйся угору,
доки коник не пристане,
доки над-вечір не буде.
Якщо голову піднімеш,
360 якщо витягнешся вгору,
то тебе спіткає лихо,
упаде лиха година“.

От ударив Вейнемейнен
по коню й полинув хутко,
опустив він вільно віжки.
І шляхом він їде бучно
з завжди хмурої Похйолі,
із сумної Саріолі.

ВОСЬМА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен бачить Похйолі діву на веселці.—Він запрошує її спуститися до нього в сани, щоб стати йому за дружину.—Молода дівчина, по деяких закидах, нарешті обіцяє уважити на його бажання, коли він переможе ті спроби, що вона йому загадає.—Вейнемейнен щасливо вив'язується з двох перших, але коли прийшло на третю, збудувати човна, то він тяжко поранився в коліно сокирою.—Йому кров заюшила.—Тоді Вейнемейнен сіда в сани і їде шукати, хто б його уздоровив.—Він знаходить діда, дужого на силу слів первочатку, що йому обіцяє взятися до цього.

Панна Похйолі вродлива,
і землі окраса й моря,
на дузі сидить в повітрі,
на небеснім склепі блиска,
променіє вся одінням
і ясніє білим строєм,
тче убрання золотее
і сріблом його оздобить;
бо по срібнім берді човник
10 золотий вона пускає.
І літає човник легко,
по руках він прудко ходить;
хутко рухалась основа,
і співав швиденько човник,
як прекрасна діва ткала
і сріблом снувала пильно.
Старий певний Вейнемейнен
шляхом їде гучно-бучно
з завжди хмурої Похйолі,
20 із сумної Саріолі.
Недалеко він від'їхав
і посунувся він трохи;
чує: ось по берду човник
зашуршав над головою.
Вгору голову піднявши,
подивився він на небо.
Це стоїть дуга на небі,
на дузі на тій дівчина
тче убрання золотее
30 і сріблом його гаптує.

Старий певний Вейнемейнен
зупинив коня відразу,
і слова такі говорить,
і таку мовляє мову:
„Ти спустись, дівчино, в сани,
ти сідай зі мною поруч“.
І дало дівча відповідь,
так сказало і спитало:
„Що ж на тих санках я маю,
40 що там, дівчино, робити?“
Старий певний Вейнемейнен
відповів на те їй зараз:
„Ти на те спустись, дівчино,
і на те сідай у сани,
щоб пекти хліби у мене,
щоб мені варити пиво,
за столом співати красно,
край віконця розважатись,
посеред галяв Вейноле,
50 по оселях Калевалі“.
А проте дівча говорить,
на відповідь так мовляє:
„Я пішла у луг квітчастий,
я на жовте поле вийшла,
в ранній ляг пішла я вчора,
вже як сонце закотилось;
раптом чую спів пташиний,
чую—кос співа на гільці,
і співа дівочі думи,
60 і розвагу невіщану.

Я сказала добрій пташці,
так її я запитала:

„Ти скажи мені, мій косе,
заспівай мені до тям,
як на світі жити краще,
звікувати вік найліпше:
чи дівчиною у батька,
чи за жінку в чоловіка?“

Птах виразно повідає,
70 кос на гільці так щебече:

„Влітку дні ясні і теплі,
а тепліше жить дівчині;
взимку холодно залізу,
холодніш живеться жінці.
Дома дівчина на волі,
наче ягідка у гаї;
з чоловіком жінці—наче
тому псові на ланцюзі.
Рідко слуги бачать ласку,
80 а жінки її ніколи“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„То дурне співання пташки,
нерозумні коса співи;
ні! дівча—то все дитина,
а жінки лиш на повазі.
Ти спустиись, дівчино, в сани
та сідай зі мною поруч.
Я ж і муж не леда який,
90 багатир не із послідніх“.

Мовить дівчина розумно,
і такі слова говорить:

„Я тоді лиш за героя,
тебе матиму за мужа,
як здолаєш перетяти
без вістря ножем ти волос,
як яйце ти так зав'яжеш,
щоб і вузлика не знати“.

Старий певний Вейнемейнен
100 перетяв одразу волос,

без вістря ножем розрізав
лезом, що зусім не гостре,
зав'язав яйце він в узлик,
але вузлика не знати.

Просить дівчину у сани,
просить сісти на сидіння.

Мовить дівчина розумно:

„Я спущусь до тебе в сани,
як ти так обточиш камінь,
110 батіжок із льоду зробиш,
щоб не сипались кавалки,
і уламки не летіли“.

Старий певний Вейнемейнен
не збентежився ні кришки,
обточив він швидко камінь,
батіжок зробив із льоду,
і не сипались кавалки
і уламки не летіли.

Знов він кличе панну в сани,
120 і дівчину на сидіння.

Мовить дівчина розумно
і такі слова говорить:

„Лиш тому віддам я руку,
хто мені змайструє човник
із уламків веретенця,
із кавалків мотовила,
і на воду пустить човник,
каючок новий на хвилі,
не штовхнувши і коліном,
130 не займаючи рукою,
не чіпаючи пучками,
не торкаючи плечима“.

Мовив старий Вейнемейнен,
сам сказав слова такі:

„Тут не візьметься нікого,
під оцим небесним дахом,
хто, як я, збудує човник,
каючок, як я, змайструє“.

Взяв уламки з веретенця,
140 взяв кавалки з мотовила

і ладнає шпарко човник:
сто дощок злуча до купи
на горі, де стали повно,
на залізистім бескеті.

Він будує човник пильно
і майструє запопадно.

Робить день і робить другий,
та і третій день він робить,
тне сокирою каміння
150 і руба бескети лезом.

Аж на третій день Хіісі
ухопила топорище,
і хапає лезо Лемпо;
він хватає топорище,

щоб боржій сокира сікла,
щоб мерщій врубалась в камінь.

З камня збочила сокира,
устромилось лезо в тіло,
мужу бідному в коліно,
160 Вейнемейненові в палець.
Лемпо ріже тіло діду,
жили рве йому Хійсі,
і струмком линула кривця,
потекла з усеї сили.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач той віковичний,
промовля слова такії
і такую мовить мову:
170 „Ти, сокиро гостролеза,
із вістрям гладким залізним,
слід тобі дерева сікти,
слід тобі рубать ялини,
простувать до диких сосен,
та з березою сваритись,
а не врубуватись в тіло,
розтинать живії жили“.

І почав старий закляття,
і згадав тоді, як мовив,
усього початок злого,
180 пригадав він кожне слово;
не згадать йому одного,
це закляття на залізо:
щоб зробити з нього бинду,
щоб замок міцний зладнати
на ті рани, що залізо—
що та сталь зробила синя¹.

Вже струмками кров збігає,
як потік бренить-буркоче,
покрива стебло у ягід,
190 залива траву на луках;
не лишилося й травинки,
кров'ю все було покрито,
все залив потік той дужий;
бурхотав, він бігши, грізно,
з багатирського коліна,
з пальця велетня Калеви.

Старий певний Вейнемейнен
лишаї здира з каміння,
мох збирає на болоті,
200 на землі зриває трави,
затулить уразку в пальці,
зачинить в коліні рану.
Але все було даремно,
втамувать не можна крови.

Тут, тяжким прибитий лихом,
зрозумів він трудність праці.
Старий певний Вейнемейнен
починає плакати гірко.
Він запряг коня хутенько,
210 заложив гнідого в сани,
сам усів в санки насили,
умостився на сидінню.

Батогом коня ударив,
він бичем стібнув по кульшах.
Жваво кінь побіг ізвідти;
і все меншає дорога.
До села він так доїхав,
там шляхів розхідних трое².

Старий певний Вейнемейнен
220 взяв дорогу що-найнижчу,
до найнижчої селитьби;
на порозі ставши, мовить:
„Чи нема кого в господі,
хто б загоїв слід заліза,
міг би вгадувати болі,
і зцілив героя рани?“

І сидів там хлопець долі,
коло печи там дитина,
й дав слова такі в відповідь:
230 „В хаті цій нема нікого,
хто-б загоїв слід заліза,
угадав би біль героя,
положив би край терпінню,
міг би рану ізцілити,
ти де-інде може знайдеш,
їдь до другої хатини“.

Старий певний Вейнемейнен
батогом коня ударив;

¹ Після „Калевалі“, медицина чи то чари лікарські у Фінів не могли бути помічні, коли не була відома первопричина, початок зла.

² В фінських селах хати звичайно будують на узгір'ях, так що в три роди селитьб: селитьба долішня, найближча до шляху, селитьба середня, за нею селитьба верхня, що над двома іншими; окрема дорога веде до кожної селитьби.

він шляхом простує шпарко,
240 не багато переїхав,
їде він шляхом середнім,
і спинивсь в середнім дворі;
уз порога ставши, мовить,
так спитав біля віконця:
„Чи нема кого у хаті,
хто б загоїв слід заліза,
втамував би річку з крови,
жил потоки заспокоїв?“

Балакливая бабуса
250 там лежала перед нічю,
відповіла так охоче,
тричі клацнувши зубами:
„В хаті цій нема нікого,
хто б загоїв слід заліза,
знав би звідки кров взялася,
заспокоював би болі.
Ти де-инде може знайдеш,
їдь до иншої хатини“.

Старий певний Вейнемейнен
260 батогом коня ударив;

він шляхом простує шпарко,
недалеко переїхав,
їде він шляхом горішнім,
поуз верхньої селитьби.
Уз порога ставши, мовить,
і промовив край піддашся:
„Чи нема кого у хаті,
хто б загоїв слід заліза,
втамував би річку з крови,
270 край потоків поклав би?“

На печі сидів старий дід,
грівся там сивобородий;
звідти дід старий лепече,
закричав сивобородий:
„І не те ще тамували,
і не те ще зупиняли,
три потужних божих слові,
повість про речей початок;
так занишки водоспади,
280 так загачено озера,
ріки і потоки бурні,
і при виступах затоки“.

ДЕВ'ЯТА РУНА.

Зміст. Дід починає справу.—Але, щоб загоїти рану від заліза, треба дійти його перво-причини, треба знати початок заліза.—Вейнемейнен це йому оповіда.—Тоді старий мече прокляттям на залізо, потім силкується своїми чарами затамувати кров, що тече з рани.—Він посила свого сина по бальзам живущий, прикладає його до коліна багатиреві, кличучи на поміч Укко, великого творця.—Вейнемейнен одужує і дякує Юмалі, самотньому джерелові всякої сили і всякого добра.

От підвівся Вейнемейнен,
став в санках на рівні ноги,
він без помочи виходить,
без підпори виліз з саней,
та й пішов собі у хату.

Уступає у світлицю.
Поставець приносять срібний,
золотий там ставлять келих,
що містить в собі замало,
10 саме трохи в його влазить,
з дідугана Вейно крові
з рани славного героя.

На печі старий лепече,
закричав сивобородий:
„Із яких людей ти будеш,
із лічби яких героїв?

Аж сім човнів крові вийшло,
діжок вісім глибочних;
із твоїх колін, бідахо,
20 кров побігла на долівку.

Слів багато всяких знаю,
а не знаю про початок
і народження заліза,
і про перший виріст стали“.

Мовив старий Вейнемейнен,
і такі слова мовляє:
„Знаю сам початок стали
і народження заліза:

є всьому повітря мати,
30 старший брат—вода на світі,
менший брат води—залізо,
а вогонь—брат середульший¹.

Укко той творець найвищий,
сам він Укко, бог небесний,
відрізнув від неба воду,
розлучив з водою землю:
а залізо не родилось,
не родилось, не зростало.

Укко, бог отой повітря,
40 він простяг обидві руки,
і потер одну об одну
на своїм коліні лівім:
із'явилося три дівчині,
красні три дочки створіння,
матірок заліза трое,
стали синьої, твердої.

Плавко йдуть собі дівчата,
по хмарках вони ступають,
молоком їм повні перса,
50 і соски їм заболіли.
Молоко на землю летиться,
повні перса затопляють,
болота всі і рівнини,
і дрімливі хвилі тихі.
Молоко збігає чорне
у найстаршої дівчини,

¹ За давнього часу Фіни були вправними ковалями; є переказ, що у них Скандинави навчилися ковальства. Фінляндія дуже багата на залізо, його знаходять не то що в горах, але і в озерах і болотах. Деякі місця повні чорного піску насиченого залізом.

в середульшій дівчини
молоко стікає біле,
в наймолодшій дівчини
60 молоко тече червоне.

Молоко де чорне бігло,
вийшло там м'яке залізо;
там де біле протікало,
сталь тверда, мідна з'явилась;
де червоне проточилось,
там крихке залізо стало.

Так було не дуже довго.

От залізо забажало
брата старшого побачить,
70 із вогнем спізнатись хоче.

Аж вогонь бурхоче страшно,
і росте собі на силах,
хоче бідного спалити,
брата меншого—залізо.

Аж залізо утікає,
себе поспіхом ратує
від руки вогню страшної
і від його злої пащі.

І біжить собі далеко,
80 собі захисту шукає,
де хвилюється болото,
де потоки бистроплинні,
на хребті болот широких
і на височезних кручах,
де кубло знаходить лебідь,
де сидять на яйцях гуси.

І на дні болот залізо,
простяглось попід водою,
там ховається два роки,
90 і там криється ще третій,
посеред двох пнів деревних,
між трьох коренів берези.
Не втікло проте до разу
від вогню обіймів диких,
довелось йому, судилось,
до вогню зайти у хату,
на мечі щоб там, на списи
перекинутись від гарту.

В болотах вовки блукають,
100 із лісів біжать ведмеді;
мочари двигтять від вовка,
а ведмідь болото топче.
Підіймається залізо,

там штаби виходять стали,
де ступає вовк ногою,
де ведмідь положе лапу.

От родився Ільмаринен,
він родився, підростає,
на горі родивсь вугляній,
110 зріс на галяві вуглястій.
Він в руці тримає молот,
в кулаці стиска кліщата.

Ночи темної родився,
вдень будує вже ковальню,
він шука в ковальні місце,
де б міхи свої поставить.
Він поставив вогку землю
і бугристее болото;
він іде туди дивитись,
120 близько бачити болото;
споруджа він там свій горен,
і міхи свої поставив.

По слідах іде він вовчих,
у тропу ведмежім лапам,
бачить галузі з заліза
і штаби з ясної стали
на слідах глибоких вовчих
і на ступищах ведмежих.

Промовля слова такії:
130 „Ой залізо бідне, любе,
тут тобі погане місце,
ти лежиш тут дуже низько,
де ідуть вовки болотом,
де ступа ведмежа лапа“.

Погадав, поміркував він:
„Що то станеться, як кину
я в вогонь оце залізо,
положу його у горен“.

Налякалося залізо
140 і усе тріпоче з ляку,
як воно почуло мову
про страшенну силу жару.

А коваль той Ільмаринен
мовив: „Ні, цього не буде,
не спалить вогню заліза,
він рідненького не згубить.
До вогню ти підеш в хату,
де живе поломінь сховно,
там ти виростеш на прочуд,
150 там ти зовсім дужим станеш,

будеш ти мечем для мужа,
гапликом ти будеш жінці“.

Того ж дня й над вечір саме
із болот залізо взято,
на глибокім дні знайшлося
і принесено до горна.

От поклав коваль залізо,
положив в вогонь у горен,
160 порушив ковальським міхом,
тричі дуть його примусив;
розтопляється залізо,
воно м'якшає під міхом,
наче та діжа пшенична
і неначе житнє тісто,
там в вогні ковальським дужім
в горні, полум'ї жаркому.

І покликала залізо:
„Ільмаринене, ковалю!
Понеси мене ти звідси,
170 тут мене полемінь мучить“.
Ільмаринен так відмовив:
„Як тепер ти звідси вийдеш,
так страшне усім ти будеш,
станеш диким і нещадним
і свого поріжеш брата,
сина матери пораниш“.

Поклялось тоді залізо,
присяглось воно страшенно
на саме ковадло й горно,
180 на важкий ковальський молот,
промовля слова такі
і таку мовить мову:
„Є дерева, щоб їх різать,
вільно рвать камінню серце;
я не різатиму брата,
сина матери не раню;
краще жити в світі буде,
і життя мені любіше,
як дістануся я людям,
190 буду їм ручним наряддям,
ніж мені свій нарід різать,
завдавать родині рани“.

І коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
витяга з вогню залізо,
і, поклавши на ковадло,
б'є його, щоб стало м'якше,

і кує він гострі речі,
і кує списи й сокири.

200 Накував всього багато.

Але ще залізу мало,
треба ще йому додати.
Не зваривсь язик заліза
і не виріс рот у стали,
і залізо не зміцніло,
не намочене водою.

Й коваль тоді Ільмаринен
сам про це гада-міркує,
трохи попелу поклав він,
210 трохи ще додав він митлю,
в воду сталь загартувати,
в сік залізо щоб зміцнити.

Язиком покоштувавши,
добре розумом розкинув,
промовля слова такі:

„Ні, вода оця не здатна:
щоб і сталь загартувати
і зміцнити щоб залізо“.

Від землі летіла бджілка,
220 синьокрилая з травиці;
політавши зупинилась
при ковальському там горні.

І коваль промовив слово:
„Бджілко, бистрий чоловічку,
принеси медку на крилах,
язиком дістань солодке
із шістьох корон квітових,
із сімох вершечків травних,
щоб тут сталь приготувати,
230 щоб направити залізо“.

Чує шершень, Хійсі пташка,
ті слова він учуває,
він дивився з даху в кузні,
із соснового піддашся,
як у горні сталь кувалась,
як залізо готувалось“.

Звідти хутко прудко лине,
розсипа страхами Хійсі,
і приносить змії сичання,
240 чорну їдь ехидни злої,
мурашкову їдь несе він,
потайну трутизну жаби
в воду, сталь щоб гартувати,
поміцнити щоб залізо.

Сам коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
сам гада собі, міркує,
що та бджілка, прилетівши,
мед несе йому солодкий,
250 дає патоку медову;
він сказав слова такі:

„Принесла ти забагато
для загарту стали в воду
і зміцнити щоб залізо“.

Сталь туди він затопляє,
зануря залізо бідне,
із вогню залізо знявши,
з-понад горна сталь піднявши.

Вийшла сталь ізвідти злою,
260 і лихим залізо стало,
і присягу поламало,
і клятьбу, як пес той, з'їло:
без ощадку ріже брата,
і лютує проти кривних;
вилива багато крові,
заюшила кров із рани.“

Шамотить стареча з печи,
бородою й головою:

„Знаю, як пішло залізо,
270 знаю злу удачу стали.

Ой лихе залізо бідне,
і тверда сувора жужель,
криця повна сил великих.
Так то ти росло на світі,
так то ти страшним зробилось,
і занадто вже великим.

Не було ж бо ти велике,
ні велике, ні маленьке,
не було ти дуже красне,
280 не було на силах дуже,
молоком ще як стікало,
ще як тільки що родилось
в персах гарних у дівочих,
у дівчачих грудях повних,
край довженної хмарини,
посеред склепіння неба.

Не було-ж бо ти велике,
ні велике, ні маленьке,
як було водою наче,
290 ніби той струмок джерельний
на кражі болот широких,

біля бескету на скелі,
як землі лежало грудка,
ржавим порохом стелилось.

Не було ж бо ти велике,
ні велике, ні маленьке,
як тоді тебе в болоті
лось і олені топтали,
як вовки тебе душили,
300 дряпав лапою ведмедик.

Не було ж бо ти велике,
ні велике, ні маленьке,
як тебе тягли з болота,
добули з землі що чорна
і достачили в ковальню,
в Ільмариненове горно.

Не було ж бо ти велике,
ні велике, ні маленьке,
як ти брилою шипіло,
310 як ти варом клекотало,
в вогневім страшнім просторі,
як страшенно присягалось
ти і жорном, і ковадлом,
дужим молотом ковальським,
ковала житлом маленьким,
горна нивами жаркими.

Ти тепер велике стало,
ти придбало дужу лютість,
і страшну клятьбу забуло,
320 честь свою, як пес той, з'їло.
І родину ти шрамуєш,
ти своїх кусаєш кривних.

Хто ж до лиха приневолив,
хто тебе призвів до злоби?
Батько твій чи мати рідна,
чи ти був найстарший братік,
чи твоя сестра найменша,
чи яка людина зроду?

Ані батько, ані мати,
330 то не був найстарший братік,
ні сестра твоя найменша,
ніяка людина зроду:
ти само початок лиха,
ти почав учинки злії.

Глянь ти на свою роботу,
та приходь направить лихо,
бо скажу твоїй я нені,
я наскаржуся старенькій.

Нені клопоту багато,
340 важко їй була старенькій,
якщо син лихе накоїв,
як вчинив недобре хлопець.

Крове! Годі виливатись.
Ти не бий джерелом темним,
годі порскати на чоло,
груди ливно заливати.
Стій стіною непорушно,
стій барканом супокійно,
стій як меч, що впав у море,
350 як на мохові осика.

Як стоїть на полі брила,
і як камінь в водоспаді.
Як натура спонукає,
щоб ти рухалося швидко,
так ти рухайся у м'ясі,
по костях ти швидко бігай;
там тобі багато краще,
непомірно ліпше в шкурі,
тобі бігати по жилах,

360 по костях пересуватись,
ніж на землю виливатись,
перемішуватись з пилом.

Молоко! на діл не лийся,
виливайся не на сіно,
на муріг, мужів окрасу,
не на горб, героїв злото:
мусиш мешкати у серці,
в легкім льох собі зробити.
Ти назад туди хапайся,
370 повернись туди хутніше.

Не потрібно бігти струмом,
розстелятись, як озера,
джерелом болотним бити,
розливатись, як калюжа.

Тихо стій, не виливайся,
кров червона, не лийся,
смирна будь, сама стримайся;
водоспад на Тюр'є¹ став же,
і потік мерців стримався,
380 море висохло і небо,
у страшне посушне літо,
в рік вогню, мучення повний.

Як на це ти не вважаєш,

знаю я дороги інші,
знаю, що мені шукати.
Я візьму казан у Хійсі,
щоб у йому кров варилась;
візьме там вона загарту,
і не витече ні краплі.

390 Не полетється сік червоний,
не впаде вже кров на землю,
не юшити їй із рани.

Чи ж не муж уже я зовсім,
не герой я, син старого,
щоб стримати силу крові,
втамувати струм із жили?
О, так єсть отець високий,
є творець, що в хмарах мешка,
із мужів, що він найдужчий,
400 найпотужніший з героїв,
крові рот зашити може,
струм її він затамує.

Укко! Творче мій високий,
отче й боже мій небесний,
ти спустись, тебе потрібно,
ти спустись, тебе я кличу,
ти здуши рукою міцно,
ти притисни грубим пальцем,
ти стули щільніше рану
410 і замкни отой злий отвір,
положи листочків ніжних,
золоті квітки розсипай,
щоб замкнув дорогу крові,
втамував її потоки,
щоб на бороду не ляла,
не текла мені на вбрання“.

Так потоки він ускромив,
загатив дорогу крові,
він послав в ковальню сина,
420 щоб той масти наготовив
із трави волокон ніжних
і квіток тисячолістих,
з медових солодких крапель,
з щільника зібравши частки.

Йде собі в ковальню хлопець,
масти щоб приготувати.
На дорозі дуба здивав,
і питає так у дуба:

¹ Норвегія або Японії північ.

„Мед чи є в гілках широких,
430 на корі щільник у тебе?“

Відмовляє дуб розумно:

„Так, учора мед ще крапав
на моє гілля широке,
він повис на верховітті,
із тих хмар, що там шуміли,
з баранців-хмарок пахучих“.

Взяв він трісочку від дуба,
крихту з дерева крихкого;
взяв багато трав він гарних,
440 усілякого там зілля,
що не тільки в цій країні,
а і в інших не буває.

Вің розклав багаття в горні
і густе зробив місиво
з тріски, що з кори на дубі,
з трав, що мають добрий вигляд.

От казан шумить, клекоче,
ночі три кипить він поспіль,
поспіль три весняні днини.

450 От на масть поглянув хлопець,
чи вона вкипіла добре,
чи уже годяться ліки.

Масть проте ще неготова,
ще нема на рану ліків;
він додав трави в місиво,
усілякого там зілля,
що де-інде там далеко,
аж за сотню миль збирали
чаклунів аж дев'ять дужих,
460 всім знахорів найкращих.

Варить він іще три ночі,
варить дев'ять ночей поспіль,
і з вогню казан знімає,
дбало дивиться на масть він:
вже нарешті масть готова,
і поспіли чудо-ліки.

Там гіллястая осика
поуз галяви зростала
і вже дуже надломилась
470 і на діл упала майже.

Він мастить її місивом,
чудо-ліками шмарує,
сам сказав слова такі:

„Через те, що цєю мастю
я кривулю тут покрию,

де зломилось, я помажу,
най осика ізцілится,
як була, хай краща буде“.

І одужала осика,
480 стала кращою, як перше,
струнко верх піднісся вгору,
і зміцнів високий стовбур.

Так мастив він тею мастю,
чудо-ліками він мазав,
і розколини камінні,
і порепанії скелі:
знов зростались половини
і злучалися кавалки.

Залишив ковальню хлопець,
490 масть цілючую зробивши,
ліки ці приготувавши,
він подав старому в руки:
„От ти маєш мазь потужну,
маєш певні, добрі ліки,
що злучають гори хутко,
швидко звязують бескети“.

На язик старий взяв масти,
він її коштує ротом,
він знайшов, що добрі ліки,
500 масть йому вдалась на прочуд.

Вейнемейнена мастить він,
гоїть одсліди мандрівки.
Зверху він мастить і знизу,
посередині він маже.
Промовля слова такі:
і такую мовить мову:
„Не з моїм іду я м'ясом,
з м'ясом я творця простую;
не моєю міццю лину,
510 міццю можливого женуся;
не мої уста говорять,
мовлю Вищого устами.
І в моїх устах є ласка,
а уста творця багатні;
і в моїй руці краса є,
руки богів найкращі“.

Помастив він мастю ледве,
ледве ліки приложив він,
як зсудомився від болю.
520 і звалився Вейнемейнен.
Він туди-сюди метнувся,
і нема йому спокою.

Виганя старий боління,
він жене великі муки:
в середок гори боління¹,
і на верх горба терпіння²,
щоб каміння заболіло,
і щоб мучились бескети.

Він узяв шовкові бинди,
530 на шматки він крає стяжки,
відрива від стрічки стрічку;
бандажі зробив старенький,
обв'язав оцим їх шовком,
обмотав він вміло-штучно
Вейнемейнена коліно,
духака недужий палець.

Він такі слова мовляє,
і таку мовить мову:
„Божий шовк за бинду править,
540 стяжка божо—перепаска,
на коліні славнім мужа
і на пальці повнім сили.
Глянь-поглянь, прекрасний боже,
нас боронь, потужний творче,
щоб ми лиха не дізнали,
не були у злому разі“.

Старий певний Вейнемейнен
почуває швидко поміч
і стає здоров на силі.
550 Тіло стало знову гоже,
і загоїлося знизу,
у середині без болю,
по боках нема уразок,
і немає зверху шрамів;

стало краще і гарніше,
як було до того часу.
Може вже ступать ногою,
може він згинать коліно,
без найменшого боління,
560 без ніякої завади.

От підвівся Вейнемейнен,
в височінь стромляє око,
він радіє вельми й зорить
через голову на небо,
він такі слова мовляє
і таку мовить мову:
„Звідтіть он іде нам ласка,
звідти йде порада певна,
звідтіть он, із верху неба,
570 від творця, що силу має.

Слава, творче мій величній,
і хвала, найвищий боже,
ти послав мені пораду,
ти свою мені дав поміч
у моїх страшених болях,
в муках, що дало залізо“.

Мовив старий Вейнемейнен,
і такі слова мовляє:
„Ти, народе, що ще будеш,
580 плем'я, що родитись маєш!
Не роби на заклад човна,
не хвалися ним горбатим:
Бог лише дає нам бистрість,
лиш творець її дарує,
моцаки її не знайдуть,
руки дужих не досягнуть“.

¹ Kipuräki—камінь хороб.

² Kiru-vuori—гора хороб. Хороби замкнені в її середині; сторожить їх Kiru-Tyttö, дочка Туоні, богині хороб.

ДЕСЯТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен, повернувши до себе, намовляє Ільмаринена вирушити на Похйолу, щоб викувати Сампо і одружитися з молодою дівчиною.—Ільмаринен до того не дуже охочий. Тоді Вейнемейнен підіймає його на зачароване дерево і звідти ковала на крилах вітру заноситься на Похйолу.—Льовхі його радо вітає.—Він ставить кузню і по кількох спробунках, нарешті, вковує Сампо.—За свою роботу він собі просить молоду дівчину.—Вона не хоче йти з ним.—Льовхі дає багатиреві прудкого човна, на нім він повертається додому і оповідає Вейнемейненові, що вийшло з його подорожі.

Старий певний Вейнемейнен
взяв свого коня гнідого,
румака гнуздає хутко,
гнідака запряг у сани,
в сани сам сідає прудко,
умостився на сидінню.

Батогом коня ударив,
і батіг перловий ляснув—
Прудко кінь шляхом полинув—
10 тільки шлях за ним мигоче,
у санках стукоче полоз,
та суха дуга тріскає.

Звідти він понісся бучно
болотами і полями,
і лісами й байраками;
їде день, один і другий,
і нарешті аж на третій
надїздить до перевозу,
над границі Калевалі,
20 над межу галяви Осмо.

Там сказав слова такі,
і таку мовить мову:
„Пожери сонька ти, Вовче,
вбий, хоробо, ти Ляпонця;
він сказав, що буцім хати
я своєї не побачу
вже ніколи аж до віку,
аж доки місяць світить,
ні полів, що на Вейноле,

30 ні долин на Калевалі“.

Старий штучно Вейнемейнен
розпочав співати пісні,
він співа про гарну сосну
з золотим гіллям і чолом,
з верхом, що сягає в небо
і впирається у хмари,
що гілля іде в повітря
і підноситься до неба.

Він співа, заляття верга,
40 він співа про місяць ясний,
на сосни злотому версі,
про Великий Віз на вітах.
Іде звідти гучно-бучно,
в золотий свій край рідненький;
журно голову понурив,
шапку збочив він на бакир¹,
той коваль одвічний майстро,
обіцяний як заручник,
50 щоб себе уратувати,
в ту похмурю Похйолу,
у ту темну Саріолу.

От коня спинивши раптом
на новій галяві Осмо,
старий вийшов Вейнемейнен
із своїх барвистих саней:
чути гуркіт у ковальні,
в хаті вугля чути молот.

¹ Шапка на бакир була у Фінів ознакою великої журби.

Старий певний Вейнемейнен,
 60 до ковальні надійшовши,
 Їльмаринена там бачить;
 той кував там невгомно.
 Мовив дідові 'Їльмаринен:
 „Вейнемейнене старенький!
 Де ти так барився, діду
 де ти бавився так довго?“

Старий певний Вейнемейнен
 промовля слова такі:
 „От де бавився я довго,
 70 через цілий час барився:
 у тій Пóхйолі похмурій,
 у сумній тій Саріолі;
 у Лапонії я мешкав,
 з чаклунами в тому краю“.

Мовив діду Їльмаринен,
 і слова сказав такі:
 „Вейнемейнене, дідусю,
 віковичний заклиначе!
 Що ти скажеш за дорогу
 80 і за шлях у рідну землю?“

Мовив старий Вейнемейнен:
 „Розповім тобі багато:
 є на півночі дівчина,
 там в селі холоднім панна;
 не шука вона подружжя,
 мужа славного не хоче.
 Половина аж півночі
 славить дивну дівчину:
 їй на скранях сяє місяць,
 90 і на лоні сонце блиска,
 віз зоріє їй на плечах,
 сім блискучих зір на спині.

Їльмаринене, ковалю,
 ти кувач одвічний, майстро,
 їдь, щоб вивезти дівчину,
 подивись піди на коси:
 якщо викуєш ти Сампо,
 накриття строкате скрасиш,
 в нагороду панна буде,
 100 і дівча тобі за працю“.

Так мовляє Їльмаринен:
 „Вейнемейнене, дідусю!
 Обіцяв мене уже ти
 в ту похмурю Пóхйолу,
 щоб ізвідти увільнитись,

голові ратунок дати.
 Не піду, аж поки жив я,
 і допоки сяє місяць,
 в темні хати на Пóхйолі,
 110 в тіо селі Саріолі,
 де мужів шматують-ріжуть,
 де героїв топлять в морі“.

Мовив старий Вейнемейнен,
 сам сказав слова такі:
 „Є там ще велике диво,
 є сосна з квітчастим чолом,
 і з гілками золотими,
 саме край галяви Осмо;
 на вершку їй сяє місяць,
 120 і зоріє віз на вітах“.

Так мовляє Їльмаринен:
 „Не пійму тому я віри,
 доки сам я не побачу,
 на свої не взорю очі“.

Мовив старий Вейнемейнен:
 „Як мені не ймеш ти віри,
 так ходімо, подивімось,
 чи це правда, чи неправда“.

От виходять, щоб побачить
 130 сосну ту з квітчастим чолом:
 старий перше Вейнемейнен;
 а за ним іде 'Їльмаринен;
 як вони туди дістались,
 на межу галяви Осмо,
 надійшов коваль близенько,
 щоб на сósну любити,
 де зоріє віз на вітах,
 на вершку сіяє місяць.

Мовив старий Вейнемейнен,
 140 сам сказав слова такі:
 Лізь угору, любий брате,
 щоб узяти звідти місяць,
 принести ізвідти воза,
 з золотого древа з верху“.

Тут коваль той Їльмаринен
 виліза на верховіття
 попід склеп небесний вгору,
 щоб узяти звідти місяць,
 понести з собою воза
 150 з золотого вершка древа.

Золота сосна говорить,
 та сосна з чудовим чолом:

„Муже, розуму тьма тьмуца,
богатире безрозумний.

Лізеш ти, дурний, на віти,
і на верх неначе хлопець,
щоб дістати штучний місяць
фальшиві зорі зняти“.

Зараз взявся Вейнемейнен

160 з усеї співати сили:

щоб зірвалась шура-бура,
захитала дико воздух;
сам сказав слова такії,
і такую мовив мову:

„Понеси його ти, вітре,
на своїм неси ти човні,
прудко мчи, щоб він долинув,
в ту похмурю Похйолу“.

От зірвалась шура-бура,

170 дико шарпає повітря,
Ільмаринена відносить,
прудко мчить його ізвідти
до похмурої Похйолі,
до сумної Саріолі.

Так понісся Ільмаринен,
так хапається він далі,
вітровим шляхом від іде,
манівцем повітря свіжим,
вище місяця, під сонцем,

180 по широких плечах воза.
Уз двора Похйолі став він
коло лазні Саріолі,—
і собаки не почули,
брехуни не зупинили.

Льовхі, півночи газдиня,
та беззубая бабуся
у дворі сама стояла
і такі слова говорить:

„Із яких мужів ти будеш,
190 із лічби яких героїв?

Вітровим шляхом прийшов ти,
манівцем санків повітря,
і не гавкала собака,
не гарчав патlach хвостатий“.

Так мовляє Ільмаринен:
„Не на те сюди прийшов я,
щоб мене собака шарпав,
покусав патlach хвостатий
коло дверей незнайомих,

200 уз чужої брами-входу“.

Зараз півночи газдиня,
хоче випитать приблуду:

„Чи ти був коли знайомий
чи коли чував ти, може,
що коваль є Ільмаринен,
мудрий він кувач і вмілий?
Ми чекаємо віддавна,
хочем бачити його тут,
в межах півночи делеких.

210 щоб він викував нам Сампо“.
Так мовляє Ільмаринен,
і такі слова говорить:

„З ковалем знайомий справді;
Ільмаринена я знаю:
бо я сам той Ільмаринен,
я коваль умілий, мудрий“.

Льовхі, півночи газдиня,
та беззубая бабуся,
уступа до хати швидко,

220 і такі слова мовляє:

„Доню, що над всі молодша,
що з діток моїх найкраща,
уберись сьогодні ліпше,
ти надінь гарнішу сукню,
ти повісь чудові перли:
положи на груди кращі,
поклади чистіші ззаду,
і строкатіші на скраях;
про рум'янець лиць помисли,

230 попіклуйсь, щоб твар блищала.
Бо коваль прибав до нас вже,
знакомитий Ільмаринен,
щоб нам викувати Сампо,
покрив вибити строкатий“.

Доня гідная Похйолі,
і землі краса і моря,
узяла найкращих сукень,
найчистіше одіння,
дно по 'дному п'ять убрала,

240 головний убір вложила,
поясок застібла мідний,
золотий прегарний пояс.

І комору залишає,
та іде до хати з двору:
блискотять красою очі,
і прекрасні в неї вуха,

все обличчя їй яснє,
рум'яніють її лица.

Злото міниться на грудях
250 і срібло мигоче в косах.

Тут сама газдиня Льовхі
Ільмаринена проводить,
вводить в Похйолі госпону,
у хатину Саріолі,
до-схочу годує мужа,
і, дає до-волі пити,
і частуючи гостинно
оттакі слова мовляє:

„Ільмаринене, ковалю
260 кувачу одвічний, майстро,
чи скувати ти можеш Сампо,
покрити вибити строкатий,
взявши пір лебедих кінчик,
молоко корови-дійки,
вовни літньої з овечки,
молоде зерно з ячменю?
В нагороду доню візьмеш,
собі дівчину за працю“.

Так мовляє Ільмаринен
270 і такі слова говорить:

„Я скую, звичайно, Сампо,
і строкатий покрити виб'ю,
взявши пір лебедих кінчик,
молока корови-дійки,
вовни літньої з овечки,
молоде зерно з ячменю.
Адже викував я небо,
дах повітрові скував я,
і ніде не знати скову,
280 і ніде не видно краю“.

От іде кувати він Сампо,
вибивати строкатий покрити,
просить місця, щоб кувати,
щоб поставити ковальню;
не знайшов такого місця,
ні міхів, ані ковальні,
ні ковадла, ані горна,
ані молота й стукачки.

І промовив Ільмаринен,
290 і слова такі говорить:
„То баби вагатись можуть,
не кінчають справ бідахи,
а не муж хоча б і гірший,

багатир хоча б слабіший“.

Місця він шука на горен,
на міхи шука містини,
там на обширах широкіх,
по краях полів Похйолі.

День шука, шука і другий,
300 і нарешті аж на третій
він смужний побачив камінь,
взорив він придатний бескет.
Там коваль і зупинився,
Там розклав собі багаття.
В перший день міхи поставив,
а дня другого ковадло.

От коваль той Ільмаринен,
сам кувач одвічний, майстро,
кинув в полум'я, що треба,
310 що до діла в горен вергнув,
при міхах підручних ставить,
щоб вогонь йому роздули.

От міхи йому качають
і розжеврюють вугілля.
Так три літніх дні провадять,
без перестанку три ночі;
наросли на п'ятках камні,
на пучках на пальцях брили.

Ось дня першого нагнувся
320 сам коваль той Ільмаринен;
він нагнувся подивитись,
що на дні жаркому в горні,
що із полум'я там вийшло,
що з вогню там піднеслося.
Лук із полум'я з'явився,
з злotosянням місяцевим,
золотий сріблокінчастий,
з держаком строкатомідним.

Був на позір лук чудовий,
330 але мав недобру вдачу:
голови хотів що-дня він,
а по святах аж по двоє.

Сам коваль той Ільмаринен,
вже не рад з такого лука:
ламле він на-двоє лука,
в жар його наново верга,
каже, щоб підручні дули,
родмухали запопадно.

От на завтра знов нагнувся
340 сам коваль той Ільмаринен,

щоб побачити, що вийшло
на жаркому дні у горні.
Із вогню байдак виходить,
вийшов човник темнобарвий:
золоті йому облавки;
кочета йому мідяні.

Човник був на позір гарний,
але мав недобру вдачу:
сам ставав він до побю,
350 п'явся битись без потреби.

Сам коваль той Ільмаринен
не зрадів із того човна:
трощить в тисячу кавалків,
човник в полум'я метає,
піддують підручним каже,
роздмухати запопадно.

От дня третього нагнувся
сам коваль той Ільмаринен,
щоб побачити, що вийшло
360 на жаркому дні у горні.
Із вогню корова вийшла,
роги золотом ясніють,
серед лоба віз небесний,
на чолі кружало сонця.

Хоч на взір корова гарна,
та недобру вдачу має:
завжди спить собі у лісі,
молоко пуска у землю.

Сам коваль той Ільмаринен
370 не радів такій корові,
на дрібні шматки шматує
і у жар її він кида,
каже, щоб підручні дули,
роздмухали запопадно.

Дня четвертого нагнувся
сам коваль той Ільмаринен,
подивитися, що вийшло
на жаркому дні у горні.
Із вогню там плуг виходить:
380 золотий у нього леміш,
чересло йому мідяне,
срібне держально він має.

Гарний був той плуг на позір,
але мав недобру вдачу:
він орав лани чужії,
скородив найкращий вигін.

Сам коваль той Ільмаринен

не радів із того плуга,
хутко ламле на кавалки,
390 кида знов його в поломінь,
каже він вітрам, щоб дули,
бурю змусив роздувати.

Зашуміли вітри швидко,
сходовий дме і західний,
дуже вітер дме південний,
і бушує страшно борва;
дмуть один день, дмуть і другий,
третій день бурхають вітри,
вибуха з вікна поломінь,
400 з дверей іскри вилітають,
кура хмарою йде в небо,
оболок змішався з димом.

От коваль той Ільмаринен
знов дня третього нагнувся
подивитися, що вийшло
на жаркому дні у горні.
Бачить: Сампо вже з'явилося,
покрив Сампо виростає.

І коваль той Ільмаринен,
410 сам кувач одвічний, майстро,
став тоді боржій кувати,
молотком стучати дужче,
і викове він Сампо:
сіль одним молоти боком,
другим борошно молоти,
грошенят багато третім.

Сампо виковане меле,
і кача строкатий покрив:
рано вранці меле мірку,
420 мірку ту собі на вжиток,
другу, щоб було на продаж,
і на сховок третю меле.

Рада півночі бабуся,
віднесла велике Сампо.
на бескет в краю північнім,
на міцну мідяну гору:
з дев'ятьма гора замками;
розкоренилось там Сампо
в глибочинь на дев'ять сажень;
430 і пішов у землю корінь,
понад беріг моря другий,
третій корінь вглиб бескету.

Все владнавши, Ільмаринен
чемно дівчини він просить,

і такі слова мовляє:

„Чи даси мені дівчину?
Адже Сампо вже готове,
і строкатий покрив гарний?“

Панна дивная Похйолі
440 так сама йому сказала:
„Хто-ж на рік найближчий буде,
хто на те тут буде літо
спонукать кувать зозулю,
викликать пташок на співи,
як піду я на чужину,
пагінець в чужому краї?
Якби курочка пропала,
загубилося гусятко,
450 камінки червоні щезли,
то б ізникла і зозуля,
і пташки порхнули б хутко
від шпиля цієї гірки,
від хребта цієї горбинки.

Я ніколи, поки світа,
не покину днів дівочих,
ані клопоту, ні праці,
що, як день, улітку любі;
ціла б ягідка лишилась,
460 не повнів би співом беріг,
і лісок не переходивсь,
я б не бавилась у гаї“.

І коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
хилить голову похмурий,
шапка збочилась на бакир;
хоче він розміркувати,
в голові трима він довго,
як йому домів дістатись,
470 до країн знайомих братись,
з вічно хмурої Похйолі,
із сумної Саріолі.

Мовить півночи газдиня:

„Ільмаринене, ковалю!
Ти чого так зажурився,
збочив так на бакир шапку?
Чи тебе мордує думка,
як дібратися додому?“

Відмовляє Ільмаринен:
480 „Так, туди всі линуть думи,
щоб умерти в себе дома,
там знайти останній спокій“.

Ільмаринену газдиня
дала їсти, напоїла,
з краю човна посадила
до багатих міддю весел,
вітер змусила дмухати:
дме він з півночи навально.

Так коваль той Ільмаринен,
490 той кувач одвічний, майстро,
їде в рідний край коханий
течією в синім морі.
Їде день, день другий їде,
і нарешті аж на третій
він домів прибув щасливо
в ті місця, де він родився.

Старий певний Вейнемейнен
Ільмаринена спитався:
„Ільмаринене, мій брате,
500 віковичний ти ковалю,
що ж, чи викував ти Сампо,
пооздобив красно покрив?“

Так мовляє Ільмаринен,
так мистець говорить вмілий:
„Так, нове вже меле Сампо,
і строкатий покрив віє:
меле міру рано вранці,
щоб була вона на вжиток,
меле другу—то на продаж,
510 і до схову меле третю“.

ОДИНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Леммікейнен, веселий багатир, вирушає на Саарі, щоб добитися руки красної Кілікі, славної дівчини на тім острові.—Дівчата сміються з нього і стараються підняти на глум.—Зводячи їх, він мстить за себе.—Кілікі тільки не дається йому.—Він її заскочив у товаристві її подруг, бере в свої сани і везе до себе.—Жалі та нарікання дівчини.—Леммікейнен присягається їй, що не буде ходити на війну, а вона йому присягається, що не буде пустувати поза домом.—По взаємнім присяганні красна Кілікі став Леммікейнену за жінку, і він її урочисто заводить до своєї родини.—Його мати дякує Юмалі за те, що син нові пощастило, і гоїно вітає нову невістку.

Ми тепер за Ахті¹ скажем,
заспіваємо про зуха.
Ахті цей островиком був,
Лемпі² син удатний вельми.
Виростав в високім домі,
коло любої матусі,
над сагою близько моря,
над затоки дальнім шпилем.

Кавко³ рибами живився,
10 окунів ловив підліток,
став він мужем та й найкращим,
розцвітав як кров червона,
мав він голову прекрасну
і на зріст був дуже ладний,
але був і не без вади,
мав і норів непутящий:
до жінок усе горнувся,
уночі раз-по-раз вештався,
де дівчата веселились,
20 де ошатні танцювали.

Там було дівча Саарі⁴,
наче квітка та дівчина,
в домі виросла високім,
струнко вигналась угору,
сидячи у батька в хаті
на низькій, на задній лавці.

Розійшлась про неї чутка,
і свати до неї слались
в дім до дівчини-красуні,
30 в двір до гожої панянки.
Сонце сватало синочка;
та не йде у край їх панна,
щоб сіяти попри сонце,
влітку квапитись за сонцем.
Місяць ясний сина сватав;
в його дім не хоче панна,
поруч місяця сіяти,
з ним колючи в повітрі.

Зірка сватає синочка;
40 та не йде у край їх панна,
щоб у довгу ніч мигтїти,
маячити в зимнім небі.

Із Естляндії з'явилися,
і із Інгрії ходили;
і ніде не хоче панна,
їм усім одно провадить:
„Злото тратите даремно,
марнотравите срібло ви,
я в Естляндю не поїду,
50 не піду я, і не хочу
веслувать в воді Естляндській,
берегами хвилі мірять,

¹ Ахті—Леммікейнен.

² Лемпі—Леммікейненів батько. Lempi—Лагода.

³ Інше ймення Леммікейненів: Кавко—людина, що далеко живе.

⁴ Мешкання Кілікі; Saari—острів.

їсти там естляндську рибу,
юшку сербати естляндську,

Я і в Інгрію не рушу,
в побережні України,
тільки холод там і голод,
ні трісок нема, ні дров там,
ні води, ані пшениці,
60 хліба житнього бракує“.

А веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі¹
все ж таки собі наваживсь,
щоб цвіт Саарі посватать,
ту дівчину на виданні
з пишно вбраними косима.

Мати хоче відвернути,
відхилить стара гадає:
„Ти не сватайся, синочку,
70 за дівчину з ліпшим родом,
адже там тебе не стерплять,
в значнім племені Саарі“.

А веселий Леммікейнен
відповів Кауком'елі:
„Чи ж мій дім не превельможний?
Навіть рід наш надто значний—
доберу собі дівчину
і до мисли і до зросту“.

Мати все не дозволяє
80 Леммікейненові сватать
в значнім племені Саарі,
в тій родині сем'янистій:
„Засміють тебе дівчата,
і на глум жіноцтво візьме“.

Мало думав Леммікейнен,
і такі слова мовляє:
„Заціплю я сміх жіночий,
реготання те дівчає:
коло лоня й на колінах,
90 і в руках їх діти будуть:
реготанню край положить,
і кінець це буде глуму“.

Мати так мовля на тее:
„А лиха мені година!
Як жінок Саарі скривдиш,
як вінця дівчат позбавиш,

буде бій тоді великий
і баталія страшенна:
всі в Саарі чоловіки,
100 ціла сотня їх з мечами
тебе бідного обступить,
щоб тебе одного бити“.

Мало слухав Леммікейнен
осторог свої нені;
він коня бере баского,
і то був румак шляхотний;
скаче звідти гучно-бучно
у містину на Саарі,
квітку сватати Саарі,
110 гожу панну на виданні.

Все жіноцтво засміялось,
реготалися дівчата,
як він вулицю чудно
і у двір кумедно в'їхав.
Перекинув там він сани
і в воротах поточився.

Вилізає Леммікейнен,
рот скривив він і похнюпивсь,
чорні кучері куйовдить
120 і такі слова мовляє:
„Я того не бачив зроду,
і не бачив і не чув я,
щоб з мене жінки сміялись,
реготалися дівчата“.

Мало думав Леммікейнен,
промовля слова такії:
„Чи ж є місце на Саарі,
на розложистих рівнинах,
щоб я міг повеселитись,
130 чи ж є місце хоч у клуні,
щоб гулять паннам Саарі,
де б дівчатам танцювати“?

Мовлять так панни Саарі,
так відказують з виріжку:
„Місця досить на Саарі,
рівнодолу тут доволі;
щоб тобі повеселитись,
є за клунею містина,
пастухом на луках можеш,
140 чи підпасачем там бути.

¹ З Кауко—що далеко мешкає: *mieli*—думка; той, що марить далекими мандрівками,—прізвище Леммікейнена.

Діточки худі в Саарі,
і гладкі самі лошата“.

Думав мало Леммікейнен.
За підпасача найнявся,
цілий день він був на луці,
ніч з дівчатами гуляє:
в гулянках дівчачих ночі,
в танках панночок Саарі.

Так веселий Леммікейнен,
150 молодець Кауком'елі,
край поклав сміхам жіночим,
глум спинив дівчачий хутко;
не було дочки такої,
ані чесної дівчини,
щоб її не обіймав він,
не ходив би з нею поруч.

З-між усіх була єдина
в славнім племені Саарі,
всіх зальотників цуралась,
160 і втекла кохання мужа —
Кіліккі¹, красуня-панна,
квіт найкращий на Саарі.

А веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
зіпсував чобіт аж сотню
і сто весел поламав він,
а все сватає дівчину,
упада коло Кіліккі.

Кіліккі, красуня-панна,
170 промовля слова такої:
„Нащо тут живеш, плохенький,
що на березі скавчиш ти?
Тут ти сватаєш дівчину,
що в ній застібка цинова?
Я не маю часу вийти,
я повинна стерти камінь,
макогона розтоплати,
і стовкти я мушу ступку².

Я тебе не хочу, бідний,
180 бідака, таку ганчірку;
я стрункого хочу мужа,
бо й сама струнка на тіло;
хочу, він щоб був статурний,

бо збудована статурно;
хочу, він щоб був великим —
я сама на зріст висока“.

Перебігло мало часу,
лиш півмісяця минуло;
дня прекрасного одного,
190 вже увечері, як смеркло,
грали весело дівчата,
всі красуні танцювали
на узліссі на мурогу,
уз гарненької галяви.
Всім вела перед Кіліккі,
квіт уславлений Саарі.

Що юнак у повні віку,
над'їздить той Леммікейнен,
румаком до них він в'їхав,
200 і конем найдобрішим
у середину на грище,
у танок дівчаток красних.
Він схопив Кіліккі в сани,
кинув панну на сидіння,
обв'язав ремінням хутко,
мотузком швиденько в'яже.

Батогом коня ударив,
ляснув він ремінням дужче,
прудко він ізвідси скаче,
210 і скакавши так промовив:
„Ви ніде, панни, й ніколи,
не наслідуйте сказати,
що до вас от я над'їхав
і повіз з собою панну.

Як не будете слухняні,
буде вам, дівчата, лихо!
Закляну мечем і боем
сватачів мужів всіх ваших,
так що вдень вони нічого,
220 ні вночі не будуть чути,
ні на вулицю не вийдуть,
ані полем не поїдуть“.

Мовить жалібно Кіліккі,
так горює цвіт Саарі:
„Увільни мене на волю,
ти пусти із рук дитину,

¹ Від Kyllä—достаток, гаразд.

² Не мавши справжніх млинів, давні Фіни терли збіжжя в жорнах (käsi-kiwi) ступкою або макогоном; це була жіноча робота; вони співали пісень, що звалися борошеними піснями (jaulo-runot).

най піду додому краще
я до матінки, що плаче.

Якщо ти мене не пустиш,
230 щоб додому я вернулась,
так п'ятох братів я маю,
сім синів у батька кривних,
що тропу зайчатка знайдуть,
відберуть тобі дівчину“.

Аж її він не пускає.
Почала дівчина плакати
і такі слова мовляє:
„Я весела народилась,
я і виросла весела,
240 і в веселошах жила я,
а тепер я повна смутку,
я ледачому упала,
що готовий завжди битись,
може все змагатись дико“.

Так мовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Милий серцю квіт Кілліккі,
мед мій, ягідко, красуне!
Залиши свої турботи:
250 я тебе не скривджу зроду,
в моїх їстимеш обіймах,
підеш ти зі мною поруч,
станеш ти зі мною попліч,
ляжеш ти зі мною побіч.

І журба твоя навіщо,
і зідхання повні смутку?
Чи того ти так горюєш
і зідхаєш так журливо,
що нема корови й їжі,
260 що достатків в мене мало?

Не журись, не клопочись,
маю я корів доволі,
молока дають досхочу.
На болоті куманика¹,
і суніці на узгір'ях,
камінки ростуть у полі,
що і без годівлі добрі,
і без догляду гарненькі;
їх увечері не в'яжуть,
270 не розв'язують уранці.
Їм не кидають і паші,

і не сиплять вранці соли.

Чи того ти так горюєш,
і зідхаєш так журливо,
що незначного я роду,
не родивсь в високім домі?

Най незначного я роду
не родивсь в високім домі:
а мій меч вогнем жаріє,
280 лезо полум'ям палає:
роду значного він певно,
він родивсь в широкому домі.
Шлікувався він у Хійсі,
у богів блискуче чистивсь.
Ним здобути маю значність,
моєму величність роду,
тим мечем моїм вогненным,
лезом, що поломін'я гострить“.

І зідхнула та дівчина,
290 налякалась і сказала:

„Ахті! Лемпі ти синочку!
Хочеш мати ти красуню
половицею до віку,
наче курочку в обіймах?
Присягнись кляттам довічним,
що не підеш ти війною,
якщо золота ти захочеш
і срібла ти забажаєш“.

Сам веселий Леммікейнен
300 промовля слова такі:
„Я клянусь кляттам довічним,
що війною не піду я,
якщо золота забажаю
і срібла собі захочу.
Але й ти також клянися,
що в селі не будеш зроду,
як захочеш танцювати
і гуляти забажаєш“.

Так вони кляттам клянуться,
310 заручаються навіки
перед богом, що все бачить,
перед ним усепопужним:
Ахті—що війну забуде,
Кілліккі—в село не вийде.

Тут веселий Леммікейнен
батою коня ударив,

¹ Ягода така.

він стібнув його віжками,
сам сказав слова такії:
„Прощавай же, луг Саарі,
320 пні ялин, смерек коріння,
де я виходив це літо,
де я виблукав ту зиму,
де під дощ вночі частенько
я був груз добою злою,
все куріпочку шукавши,
все ту качечку ловивши“.
Поскакав веселий коник,
стало рідний край вже видко.
Так промовила дівчина,
330 і такі слова мовляє:
„Вигляда дірками хатка
і голодною норою.
Певно, що живе в тій хаті
чоловік низького роду“.

А веселий Леммікейнен
сам сказав слова такії:
„Не зідхай за цю хатину,
цим ти місцем не журися.
Я тобі збудую інших,
340 я хаток поставлю кращих,
із бервен багато ліпших,
із кроков найкращих в світі“.

Так приїхав Леммікейнен
до питомої оселі,
до коханої матусі,
і наблизивсь до старої.

Неня ці слова говорить
і таку мовляє мову:
„Що так, сину, забарився,
350 чом загаявся на чужині?“

А веселий Леммікейнен
сам сказав слова такії:
„Най жінки тепер Саарі
і нехай дівчата чесні
поглузують, покепкують,
що найкращую між ними
я узяв до себе в сани,
посадив її на ковдру,
заховав її насподі,

360 і під хутро запроторив.
За сміх жінкам віддячив,
і за реготи дівчатам.
Мати, ти ж мене носила,
дорога моя, питома!
Я здобув, чого бажав я,
я досяг, до чого бився.
В головах намошуй краще,
подушки полож м'якіші,
щоб заснув собі я дома
370 з молодим дівчатком побіч“.

Мати так на це сказала
і таку мовляє мову:
„Слава, боже мій великий,
і хвала тобі, мій творче!
Ти послав мені невістку,
що роздме мені багаття,
що майстерно ткати вміє
і пряде на веретено,
та пере чистенько хусти,
380 повсть валити буде гарно.

Ти хвали, красуне, долю,
уродилась ти чудово;
добре все зробив творець наш,
він, отець любови повний;
у снігу первістка чиста,
чоловік твій ще чистіший;
і у морі піна біла,
чоловік твій ще біліший;
і струнка на морі качка,
390 чоловік твій ще стрункіший;
ясні зірочки на небі,
чоловік твій ще ясніший.

Синку, ти підлогу ширшу
і зроби віконця більші,
пороби новії стіни,
оббудуй усі покої
і пороги до покоїв,
нові двері над порогом.
Ти ж бо цю дівчину виграв,
400 вибрав ти собі красуню,
роду вищого панянку
і значнішого коліна“.

ДВНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Кілліккі, забуваючи свою присягу, іде пустувати поза домом.—Розгніваний Леммікейнен наважив її покинути і піти шукати іншої жінки в Похйолі.—Його мати силкується відвернути його від цього наміру, малюючи йому небезпечності, що на них він має нарадитися від потужних чаклунів тої сторони.—Леммікейнен легковажить цю остерогу, лагодить зброю і готується їхати.—Вирушаючи в дорогу, він чеше собі голову і віша щітку у хаті на стіні, кажучи, що коли ця щітка здасться червоною від крові, то тільки тоді певна річ, що він умер.—Він прибуває в Похйолу і починає з того, що висміває усіх в хаті, опріч старого сліпого пастуха; йому він закидає злочинства, що той зробив замолоду і поводиться з ним з найкравивішою погордою.—Цей обмірковує спосіб помститися.

Ахті, юний Леммікейнен,
молодець Каукоме'лі,
все живе собі вікує
з молодим дівчам укупі.
На війну не ходить Ахті.
на село не йде Кілліккі.

Раз такий випадок стався:
як на світ благословилось,
вийшов Ахті Леммікейнен
10 в місце те, де риби туться;
не вернувся він над вечір,
в обляги, коли вже смерклось.
На село пішла Кілліккі,
де всі бавились дівчата.

Хто про цей повіда вчинок,
хто подасть про цеє звістку?
То його сестра Айніккі
про цей вчинок розповіла,
подала про цеє звістку.
20 „Ахті, братіку коханий!
На село пішла Кілліккі,
до чужих воріт майнула,
де гуляють всі дівчата,
де вродливиці танцюють“.

Ахті, матери синочок,
сам веселий Леммікейнен
і насупився й розгнівався;
довго сердивсь Леммікейнен
і слова сказав такі:

30 „Мати, ти старенька люба,
швидше випери сорочку
в гної чорних змії страшених,
ти суши її хутніше,
щоб я міг піти до бою,
до дітей Похйолі огнищ,
на поля синів Японських.
На село пішла Кілліккі,
до чужих воріт майнула,
де гуляють всі дівчата,
40 де вродливиці танцюють“.

Так промовила Кілліккі,
хутко вимовила слово:
„Чоловіче любий, Ахті!
Не ходи ти воюватись
я побачила заснувши,
задрімавши—сни такі:
вибухав вогонь, як з горна,
викидало дуже племін
попід вікнами хатини,
50 по краях стіни високих,
і укинулось у хату,
зашуміло водоспадом,
від підлоги в стелю билось
від віконця до віконця“.

Сам веселий Леммікейнен
промовля слова такі:
„Снам жіночим я не віро
і жіночим присяганням.

Мати, ти-ж мене носила,—
 60 дай мені бійну сорочку,
 дай мені жупан до бою:
 мене битись пориває,
 буду пити битви пиво,
 покоштую меду бійки¹.

Так промовила матуся:
 „Милий Ахті, мій синочку!
 Не ходи до бою сину!
 Пиво є у нас і дома:
 пиво є в ялових бочках,
 70 по дубових лється рульках.
 То тобі усе те пиво,
 цілий день ти можеш пити“.

Так мовляє Леммікейнен:
 „Я не хочу пива дома,
 краще питиму я воду.
 Буду пить веслом смоленим;
 напій той мені солодший
 над усі пива в цьому домі.
 Дай мені бійну сорочку,

80 принеси жупан до бою!
 Я піду до хат Похйолі,
 на лани синів Японських,
 щоб доскочити там золота
 і срібла принести звідти“.

Мати Ахтіна мовляє:
 „Любий Ахті, мій синочку!
 Є у нас і дома золото
 і срібло лежить у схові.
 Дня того, що збіг допіру,
 90 ще досвітньою добою,
 як орав челядник в полі,
 він куток орав змійовий,
 лемешем він вийняв віко
 і знайшов у скриньці золото:
 було зібрано там сотні,
 були тисячі під віком,—
 скриньку він приніс в комору,
 і поставив на бантинах“.

Відмовляє Леммікейнен:
 100 „Нащо та мені комора?
 Я срібло візьму війною,

принесу багато більше,
 ніж усе тут золото дома
 і срібло, що взято плугом.
 Дай бійну мені сорочку,
 принеси жупан до бою,
 я тепер в Похйолю рушу,
 переб'ю дітей Японських.

Порива мене в Похйолю,
 110 і туди думки всі линуць.
 Хочу там я сам почути,
 на свої побачить очі,
 чи є дівчина в Похйолі,
 сватача щоб не хотіла,
 чоловіка не бажала,
 щоб їй мужа не манулось“.

Мати Ахтіна мовляє:
 „Любий Ахті, мій синочку,
 в тебе є Кіліккі в хаті,
 120 від усіх найкраща жінка;
 дивно-б бачити на ліжку
 двох жінок у чоловіка“.

Відмовляє Леммікейнен:
 „На село Кіліккі ходить,
 най вона, отам гулявши,
 по чужих хатах ночує,
 як гуля селянська молодь,
 як танцюють всі красуні“.

Мати хоче зупинити
 130 і страху його старенька:
 „Не ходи ти, мій синочку,
 в села Похйолі далекі,
 не ходи без чаклування,
 без премудроців всеможних
 до дітей Похйолі вогнищ,
 на лани дітей Японських.
 Заспіва тебе Ляпонець
 заклає тебе Тур'янець²,
 по уста положить в вугіль,
 140 плечі й голову в поломінь,
 покладе у жар всю руку
 на розпалене каміння“.

Відмовляє Леммікейнен:
 „Чаклуни ті чарували,

¹ Леммікейнен цєю образовою мовою хоче сказати, що його пече жадова бою, а мати удає, що не розуміє, і пропонує йому домового пива.

² Мешканець Норвегії. Turia або Turjä—Норвегія.

і ті змії заклинали;
 трьох зібралось Ляпонців
 влітку в обляги на мене.
 Голі стали на бескеті,
 без одіння, без підпасів¹,
 150 не прикриті ани кришки;
 узяли вони від мене,
 і від мене те дістали,
 що бере топір з каміння,
 дістає з бескету сверло,
 що бере на леді корок
 і що смерть в порожній каті.

І удруге нахвалялись;
 справа йшла тоді инакше,
 бо заклання загрожали
 160 засмоктати у болото,
 в те болото, де блукав я;
 я у твань було натрапив,
 по коліно в багновиці
 і по бороду в грязюку;
 аж я муж не леда-який,
 не упав тоді у нїжду.
 Чаклуном тоді зробившись,
 розпочав я сам заклання.
 Я співав—і чаклуни ті,
 170 ті стрільці з своїм оружжям,
 ті метці ножами збройні,
 співаки з своєю сталлю
 водоспадом узялися,
 перекинулись на нурту,
 джерелом забили вгору,
 обернулись злим вітром.
 Там нехай собі дрімають,
 відьмаки нехай куняють,
 проростуть у них там гриви
 180 і крізь голови і шапки,
 і крізь плечі чаклунові,
 і крізь м'ясо їм на кульшах,
 чаклунам тим твердосонним,
 і дрімотою закланням“.

А проте не дозволяє
 мати йти Кауком'елі,
 сина мати не пускає,

мужа так невіста просить:
 „Не ходи ізвідси, любий,
 190 у холодні ти оселі,
 в ту похмурю Похйолу.
 Настає там небезпечність,
 мужу бідному там страшно:
 там живе нещастя, Ахті;
 хоч би був ти стоязким,
 (а тому повірять трудно),
 ти, проте, не кинеш співом
 синів Похйолі у воду,
 ти не скажеш, як Тур'янець,
 200 і не скажеш, як Ляпонець“.

Став чесатись Леммікейнен,
 веселун Кауком'елі,
 чеше свій він волос пишний,
 пильно щіткою чухмарить.
 До стіни він кида щітку,
 у куток до печи кида,
 промовля слова такі,
 і таку мовить мову:
 „Отоді лиха година
 210 Леммікейнена спіткає,
 як із щітки кров закрапа,
 як червона полетиться“.
 І пішов веселий Ахті
 в ту похмурю Похйолу;
 не послухав він матусі,
 хоч і як вона благала.

Він лаштується: взяв пояс
 і залізную сорочку,
 стальовім впасався пасом
 220 і такі слова мовляє:

„Муж міцніший у мисюрці,
 дужчий в панцері залізнім,
 в стальовім сильніший пасі
 межі тими чаклунами:
 не страшний йому найгірший
 і безпечний що-найдужчий“.

За свого меча вхопився:
 як вогонь рубає меч той,
 його гострено у Хйісі,
 230 у богів він шліхувався.

¹ Це був звичай давніх Ляпонських чаклунів. Вони ставали на камінь, бо гадали, що це надасть більше сили їх чарам, і, опріч того, скидали всю одіж, щоб уникнути чародійних впливів, які могли бути зв'язані з їх одіжжю.

Меч прип'яв собі при боці,
положив у піхви шкірі.
Де-ж той муж вже затаївся,
де герой сховався смілий?
Там він трохи потаївся,
там герой сховався смілий,
попід лутками при дверіх,
уз стовпа, де свічку ставлять,
там, де зазубень на дворі,
240 де кінчаються ворота;
там сховався обережно,
від жіноцтва муж ховався.
Та й така обережність
ще замало помагає;
мусить він ховатись далі
від юрби мужів потужних
на роздвоєній дорозі,
на каміння синій спині,
на движкім болотнім ґрунті
250 уз текучого потоку,
над камінням водоспаду
на заломі вод шумливих.

Сам веселий Леммікейнен
промовля слова такі:
„Ну, з'являйтесь, мужі бою,
вічні велетні земнії,
з глибокдсти серпоноші,
луконоші із потоків,
лісе, й ти іди з мужами,
260 нетри, з зграєю своєю.
Старче гір, з своєю міццю,
водяний, Хіісі лячний,
мати вод, берись на силах,
діду вод, ставай з юрбою,
ви, з усіх долин русалки,
ви, запінені потоком,
боронити станьте мужа,
як товариші героя,
щоб жалом стріла чаклунська
270 не взяла мене нітрохи,
ані їх ножі залізні,
не взяла стрілецька зброя.

Як цього ще буде мало,
я візьмусь на інший спосіб,
я зідхати буду вгору,
там, до старця, що на небі,
що керує всюди хмари,
оболоки направляє,

Укко, мій високий боже,
280 отче ти небесний давній,
що бесідуєш крізь хмари,
об'являєшся в повітрі.
Меч давай вогнем палючий,
дай мені вогнисте лезо,
щоб мені відперти лихо
і біді межу покласти,
побороти чаклунів тих
із землі, із вод шумливих,
тих, що стануть перед мене,
290 що зістануться за мною,
із боків і наді мною,
і згромадяться при кульшах,
щоб заляв я чаклунів тих
із їх стрілами й лезами,
із їх гострими ножами,
з їх мечем мужів противних¹.

Взявся клясти Леммікейнен,
засвистів Кауком'елі,
огиру своєму у гаї,
300 злотогривому у полі.
Наряжа коняку в зброю,
ставить бурого в голоблі,
сам тоді сідає в сани.
Умостився на сидінню,
батою коня ударив,
вузлуватим його ляснув;
прудко кінь біжить ізвідти,
полинули сани гарні,
аж загув пісочок срібний
310 і положи золотії.

Їде день, день другий їде,
їде він також і третій
і нарешті вже на третій
на село вже він над'їхав.

¹ Ці благання Леммікейнена звуться у Фінів словами остороги. Їх говорять, виряджаючись у дорогу чи на війну. Це зветься захиститись від чаклувань і іншої небезпеки. Але, щоб ці слова мали наслідки, їх треба промовляти в певному місці, напр.: на порозі хати, або-що. Вони бувають різні, уважаючи, чого треба боятись від чоловіків або жінок.

Сам веселий Леммікейнен,
скаче він шляхом хутенько,
крайню вулицю верстає,
над'їздить до хати з краю.
Біля одвірку спинився,
320 так питає на порозі:
„Чи не знайдеться в хатині
хто б гужі міг послабити,
опустити і голоблі
та хомут стягти з коняки?“

Так маля з долівки каже,
те хлоп'ятко від порога:
„Ні, нема нікого в хатці,
хто-б гужі тобі послабив,
опустив твої голоблі
330 і хомут би стяг з коняки“.

Не журився Леммікейнен,
багатом коня ударив,
він джгутом перлистим ляснув,
хутко він шляхом полинув
по тій вулиці середній
до середньої хатини.

Став під самим він піддашшям
і питає на порозі:

„Чи нема кого у хаті,
340 хто б мої віжки подержав,
хто б зумів з грудей і шиї
відв'язати реміння штучно?“

З печи крикнула старенька,
і з ослона белькотуха:

„Отут знайдеться у хаті,
хто віжки твої подержить,
хто гужі твої розв'яже
і тобі голоблі пустить.“

Знайдеш тут мужів десяток,
350 цілу сотню, як захочеш,
що тебе спроторять звідси,
давши к'оней на дорогу,
щоб тебе додому справить,
в рідний край, тебе, ледащо,
на ослін батьківський ланця,
та до матери у хату,
аж до брата саме в браму,
до твоїх сестер на поміст,
перед тим, як вечір зайде,

360 перед тим, як сяде сонце“.

Не журився Леммікейнен,
промовля слова такі:
„Треба-б цю застрелить бабу,
трясогубу цю убити“.
Звідти він береться швидко,
розігнав шляхом коняку,
де йде вулиця горою,
до горішньої хатини.

Як веселий Леммікейнен,
370 до того над'їхав двору,
він сказав слова такі,
і таку мовив мову:
„Хійсі, ти заший собаці,
морду псу заший ти, Лемпо,
вдерж їй пащу від брехання,
затули собаці варги,
щоб ті брехи не лунали,
якщо муж перейде поуз“¹.

От до двору уступив він,
380 багатом ударив землю:

із землі туман піднісся
і в тумані чолов'яга,
перетяв супоню швидко,
опустив відтак голоблі.

Сам веселий Леммікейнен
прислухатись став уважно,
щоб ніхто його не бачив,
не завважив ані один.

Чує він на дворі співи
390 і слова у мшисту шпарку,
чує гулянку крізь стіну,
і крізь дошки чує співи.

Зазирає в господу нишком,
подививсь тихенько в хату:
чаклунів в покоях повно,
чаклуни співали вголос,
попід стінами музики,
віщуни попід дверима,
знахарі були на лавах,
400 відьмаки на печі злії:

По ляпонському співали,
вигукали наче Хійсі.

Сам веселий Леммікейнен
відмінитися бажає,

¹ Замовляння на собак, щоб не гавкнули.

на великості змінитись;
крізь куток він пролізає
у середину у хату
і такі слова мовляє:

„Гарний спів, що вже на скінчу,
410 пісня красна, що коротка;
зберегти всю мудрість краще,
як порвать на половині“.

Сама півночі газдиня
на помості метушиться,
посеред підлоги стала,
промовля слова такі:

„Перше пес, бувало, гавкав,
хоть отой залізобарвний,
кості він жвакує й м'ясо
420 і їх крів'ю запиває.

Із яких мужів ти будеш,
із числа яких героїв,
що приходиш до світлиці,
забираєшся у хату,
що не гавкнув і собака,
не дочув той пес брехливий?“

Відповів їй Леммікейнен:

„Та прибув сюди я, справді,
не без вмілості і знання,
430 не без мудрости і сили,
і не без заклятъ батьківських
та не без науки діда,
щоб собаки не кусались,
брехуни мене не з'їли.

Мене матінка купала,
як я був малюток кволе,
уночі улітку тричі,
в-осени вночі раз дев'ять,
щоб на кожній я дорозі
440 боронитися міг співом,
щоб співав потужно дома,
щоб співав так на чужині“.

Сам веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
розпочав закляття грізні,
і співання закликавче.

З хутра полум'я бурхає,
і вогонь в очах блискоче,
як співає Леммікейнен,

450 як співа і закликає.

Він співав і, хто був ліпшим,
став співцем зовсім нікчемним,
він напхав їм в рот каміння,
скель поставив на долонях,
тим співцям усюди знаним,
чаклунам широкославним.

Він закликав мужів тих гордих,
по місцях розкидав різних:
на галяви без відростків,
460 на невиоране поле,
на безрибній озера,
де і окунь жити не може,
в водоспад страшенний Рут'ї¹,
в нурту, що вогнем бурхає,
в той потік шумливо-пінний;
як каміння їх поставив,
щоб вони вогнем палились,
щоб тріщали наче гискри.

І веселий Леммікейнен
470 тих мужів закликав з мечами,
тих героїв з їх оружжям,
і старих і молоденьких,
разом всіх середовічних.
Не закликав лишень одного,
пастуха-поганця тільки,
сліпуна старого діда.

Дідуган цей мокроокий,
промовля слова такі:

„Леммікейнене веселий!
480 Всіх старих закликав ти й юних
і усіх середовічних,
дав про що мені ошадок?“

Відмовляє Леммікейнен:

„Тим тобі я дав ошадок,
що на тебе й глянуть шкода,
й без закляття ти поганий.
Ти ще за молоду свого
пастухом був найлютішим,
грядки матері псував ти
490 і сестер соромив рідних,
ти усіх безвічив коней,
і лошаток всіх калічив
по полях і по болотах,
по мочарах, багновицях“.

¹ Північна Норвегія.

Аж пастух той мокроокий
в гніві був занадто злісний;
він на двір із дверей вийшов,
через двір пішов він в поле,
до потоку мертвих вибіг,

500 до нуртів ріки святої.
Пантрував Кауком'елі,
Леммікейнена чекав там.
Жде, коли той із Похйóлі
до свого села поїде.

ТРИНАЦЯТА РУНА.

Зміст. У господині Похйолі Леммікейнен просить руки її доньки.—Льовхі обіцяє зробити, як він хоче, коли він спіймає бігуна Хіісі і приведе його піймавши.—Леммікейнен загадує собі нарти, щоб бігати по снігу, і кидається на здогін пекельному бігунові.—Він його наздоганяє і бере в пута, але звіря рве пута і тікає.—Леммікейнен знову за ним женеться; аж ось його нарти ламаються, і він змушений спинитися.

Що веселий Леммікейнен
мовить так північній бабці:

„Дай мені, стара, дівчину,
дай дочку свою красуню,
з-між усіх мені дай кращу,
між дівчатами найвищу“.

Мовить півночі газдиня,
промовля слова такі:

10 „Я не дам за тебе дочку,
я не дам тобі дівчину,
ні найкращу, ні найгіршу,
ні найвищу, ні найнижчу;
в тебе єсть давно вже жінка,
в дім привезена газдиня“¹.

Відмовляє Леммікейнен:
„Я в село прогнав Кіліккі,
у село до вхідних дверей,
до чужих воріт приїзних;
жінки кращої шукаю“².

20 Ти свою доньку мені дай,
з-між юрби дівчат красуню,
з-між прекрасно-кучерявих“.

Мовить півночі газдиня:

„Я дочки не ’ддам ніколи
за людину нестатечну,
непотрібного героя.
Попроси тоді дочку ти,
сватай квіточку у мене,

якщо ти піймаєш лося
30 у Хіісі на галяві“.

Шпенник тут хуленько Ахті
насадив на бистрий прутик;
тятиву на лук наструнив
і налагодив злі стріли,
промовля слова такі:
„Вже насаджено і прутик,
стріли всі уже готові,
лук наструнено мій міцно.
На обидві ноги треба

40 ще мені придбати нарти“.

Сам веселий Леммікейнен,
погадав, думками кинув,
як йому зробити нарти
та з чого їх змайструвати?

Йде до Кавппі³ він у хату,
був коваль той Ліліккі⁴.

„Мудрий, мешканцю Вуої⁵,
з-між Ляпонців ліпший Кавппі!
Справ мені дві добрі нарті,

50 вигладь їх як мога краще,
щоб я міг піймати лося
у Хіісі на галяві“.

Ліліккі так мовляє,
Кавппі той відтяв так шпарко:

„Ти ідеш даремно, Ахті,
полювати того лося,—

¹ Полігамія не була звичайною у Фінських народів.

² Це певно значить: я відкинуся Кіліккі і зроблю так, що вона одружиться з іншим.

³ Кавппі від Каурраа—продавати.

⁴ Ліліккі від Juuli—захват. ⁵ Ляпонія.

хоч берись на всякий спосіб,
тільки пень гнилий дістанеш“.

Не журився Леммікейнен
60 і такі слова промовив:
„Споряди мені ти нарти,
щоб вони були готові.
Я піду, піймаю лося
у Хіісі на гал'яві“.

Лійліккі на нарти майстер,
він мистець у цій роботі,
виріза він нарти в осінь,
їх обточує узимку,
цілий день гемблює вигин,
70 завтра він кільце ладнає.

Нарта ліва вже готова,
і також готова права.
Вже і вигин був скінчений,
вже й кільце було, де треба.
Виглядав той вигин змієм
і лисицею кільце те.

Помастив він лоем нарти,
салом лосевим ялозить,
в голові тримає думку
80 і слова такі мовляє:

„Най один із молоданів
у народі, що на зрості,
най у ці вбереться нарти,
їх підбшвами поїде“.

Мовив юний Леммікейнен,
той юнак у повні віку:
„Так, один із молоданів
у народі, що на зрості,
цю порушить ліву нарту,
90 і також порушить праву“.

Приладнав сайдак на спині,
лука взяв він через плечі,
захопив ціпок у руку,
човгнув лівою ногою,
далі правою у нартах
і такі слова мовляє:
„Не знайти у божім світі,
під оцим небесним дахом,
не знайти у цьому лісі
100 бігуна четвероного,
що його зловити годі,

годі з'япати як здобич
в узутті Калёви сина,
в Леммікейненових нартах“.

Чує цю промову Хіісі,
ті слова вчуває Ютас¹,
лося робить той Хіісі,
Ютас оленя майструє.
Голова з пенька гнилого,
110 з гілочок вербових роги,
з комишу морського ноги
та з болітних трав коліна,
із тичок спина у лося
а суха солома—жили,
очі—квіти болотяні,
із квіток озерних вуха,
а кора соснова—шкіра,
та гнила колода—м'ясо.

Так навча Хіісі лося,
120 промовля слова такі:
„Ти біжи, Хіісін лосе,
поспішай, прекрасний олень,
на місця, де густо лосів,
на синів Ляпонських ниви,
най цей муж попопотіє,
перед всім змокріє Ахті“.

Дременув той лось Хіісі,
полинув чудовий олень
за коморами Похйолі,
130 поуз нив синів Ляпонських.

Цебер він перевертає
і скида казан в багаття,
виверта у жар все м'ясо,
вилива в кабіцю юшку.
І піднявся гвалт страшений
на синів Ляпонських нивах:
їх загавкали собаки,
засміялися жінки їх,
діти стали вголос плакати,
140 нарікати всі Ляпонці.

Сам веселий Леммікейнен
хутко лося здоганяє
і полями й болотами
і широким низькодолом.
Із під нарт вогонь береться,
і ціпок димує дуже,

¹ Злий дух—Хіісі.

тільки лося вже не видно,
і не видно, і не чути.

Через доли, через замки,
150 ковза він через озера,
через всі пустелі Хійсі,
через всі гал'яви Кальми¹
перед щелепами смерти,
поуз Кальмину оселю:
Смерть роззявила вже пащу,
Кальма голову схиляє,
щоб схопить того героя,
проковтнуть Кауком'елі—
не могли його умкнути,
160 не могли його зупити.

Не минув одної смужки,
не зайшов в один куточок,
в дальших сторонах Похй'олі,
там на обширах Ляпонських;
ковза смужкою тією,
цей куток він переїхав,
він на край кутка доїхав,
чує: гомін знявся дужий,
по узкраїнах Похй'олі,
170 на полях синів Ляпонських,
чує—гавкають собаки,
чує плач дітей Ляпонських,
чує реготи жіноцтва,
чує він Ляпонців мурміт.

Сам веселий Леммікейнен,
от наважився дістатись
в місце, де собаки брешуть,
на поля синів Ляпонських.

І приїхавши сказав він,
180 так спитав, як там з'явився:
„Тут чого жінки сміються,
тут чого малята плачуть,
лементують дідугани,
брешуть сірії собаки?“

„Через те жінки сміються,
через те малята плачуть,
лементують дідугани,
брешуть сірії собаки,—
перебіг тут лось Хійсі,
190 копитом гладким простував,
перекинув лось той цебер,

і казан з багаття скинув,
всю розлив він нашу страву,
на кабицю вилив юшку“.

Той юнак у повні віку,
сам веселий Леммікейнен,
нарту лівую посунув,
як гадюка в житній ниві;
повалив ялину в воду,
200 як ехидна плазовита;
сам сковзаючи промовив,
на ціпок зіпершись, каже:
„Ну, тепер Ляпонець кожний
може вже піти по лося,
може кожна Ляпонка
тут казан чистіше вимить;
із дітей Ляпонських кожне
принести трісок тут може;
в казані Ляпонець кожний
210 може тут зварити лося“;

Напира з усеї сили,
уперед нагнувся, понісся;
рушив нартою уперше
і з очей ізник одразу,
вдруге нартою порушив,
і його нечутно стало;
третім разом він улучив
хутко лосеві на спину.

Він бере кленову палю,
220 із гілок берези луб'я,
щоб звязать міцніше лося,
повести за тин дубовий.
„Тут лишайся, лосе Хійсі,
тут стрибай, скакуне лютий“.

Гладить він по спині лося,
і плеска по шії любо:
„Ну, тепер вже буде з мене,
відпочить тепер я можу,
з молодим дівчатком побіч,
230 із куріпкою підлітком“.

Розпалився лось Хійсі
і почав він дико битись,
сам сказав слова такі:
„Най тебе ухопить Лемпо!
Хочеш спати ти з дівчатком,
жити з панною укупі“.

¹ Кальма—бозтво смерти, смерть.

Упирається ногами,
лупить луб'я він з берези,
ламле ту кленову палю,
240 розточає тин дубовий,
і полинув хутко-прудко,
дременував він звідти шпарко,
і полями й болотами,
і лісистими горами,
що уже не видно й оком
і зусім не чути вухом.

Молодець дивився хмурно,
веселун той зажурився,
засмутився і насупивсь,
250 прудко він помчав за лосем.
Штовхонував він раз ногою,
і загрузла в ямі нарта,
розломилась і зігнулась

і підшвою скрутилась,
на кінці зломився прутик,
на кінці ціпок вломився.
Утікає лось Хіісі,
голови уже не видно.

Смутно глянув Леммікейнен,
260 звисив голову журливо,
всі свої розгледів речі
і такі слова мовляє:
„Най ніхто за свого віку,
най ніхто з усіх на світі
не біжить у ліс уперто,
щоб ловить Хіісі лося,
як то я побіг бідака,—
зіпсував геть чисто нарти,
поламав свого ціпочка
270 і погнув свій прутик в лісі“.

ЧОТИРНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Веселий Леммікейнен, по замовляннях і заклинаннях, і завдяки допомозі лісових богів і богинь, нарешті, займає лося Хіісі і заводить його в Похйолу.—Тоді Льовхі йому загадує забити полум'янистого бігуна Хіісі. Леммікейнен і це робить і знову просить руки молодої дівчини.—Льовхі кладе третю і останню умову своєї згоди, а саме: забити лебедя на чорній ріці Туоні.—Леммікейнен простує до цієї річки озброєний в лук.—Старий пастух Похйі на його чатує, забиває з поміччю гадюки, що він викликав, і кидає в річку Туоні.—Там смерти син розшматовує Леммікейнена.

От веселий Леммікейнен
погадав, і так міркує:
На який би шлях звернути
і яку верстать дорогу?
Чи Хіісі лося кинуть,
і самому йти додому,
чи попробувати ще раз,
вполювати того лося
на відряду панні ліса,
10 гайовій на радість панні?
Він такі слова мовляє
і таку говорить мову:
„Укко, мій високий боже,
любий отче мій небесний,
споряди ти ліпші нарти,
дай ти їм велику хуткість,
щоб я ними міг майнути
суходолом, болотами,
просто в сторону Хіісі,
20 полем Пóхйолі великим
у сліди Хіісі лося,
лося, дикого оленя.
З-між мужів іду до лісу,
з-між героїв на роботу,
я шляхом на Тапіолу¹
поуз Тапіо оселі.
Вам чолóm мій, гори, виші,
вам ліси з прекрасних сосен,

вам осик гаї біленькі,
30 тим також, хто в вас витає.

Дай дорогу, лісе, пусто,
будь, о Тапіо, прихильний,
пропусти на гори мужа,
дай мені пройти болотом,
щоб мою піймати здобич,
одібрати нагороду.

Сине Тапіо, Ньюріккі,
дивний муж в шлику червонім,
ти зазнач мені дорогу,

40 на горі полож прикмети,
щоб, дурний, ішов я просто,
щоб знайшов собі дорогу
тут, розшукуючи здобич,
трудячись для нагороди.

М'еліккі², газдине лісу,
лісова прекрасна мати!
Ти своє розкидай золото,
тут своє срібло розсипай
перед мужем, що блукає
50 по слідах, по всяких ямах.

Золоті ключі візьми ти,
що на чересі в каблучці,
відімкни ти льох і Тапйо
пошукай в палатах лісу:
тут я здобичи чекаю,
за охоту нагороди.

¹ Мешкання Тапіо—бозтва лісу, ліс.

² Лісове бозтво; Mielikki—ласкава.

Як же ти сама не хочеш,
загадай своїм служебкам,
доручи своїм челядкам,
60 наймичок своїх пошли ти.
І яка газдиня з тебе,
як не маєш ти служебок,
і не держиш сто челядок,
наймичок не маєш тисяч,
щоб отари в лісі пасти
і про дичину щоб дбати,—
лісова, станиста панно,
Тапйо, доню медомовна,
в медову заграй сопілку,
70 у солодку дуду свисни
там, де пані милостива,
де газдиня лісу дивна.
Ти даси їй чути гуки,
ти її від сону збудиш,
а вона не чує зовсім,
не прокинулася від сону,
я благаю невідступно,
золотий язик тривожу“.

Так веселий Леммікейнен
80 все благає у дорозі.
Поспіша він лісом диким
і полями і болотом
до гори з вугілля Хійсі,
на пекучії галяви.
Ковза день, день другий ковза,
і нарешті аж на третій
надійшов до крутогір'я,
на бескет високий вийшов;
кинув оком він на південь,
90 подививсь через болото,
взорив він оселю Тапйо:
двері золотом мигочуть,
блиск сяга через болото,
через той чагар і гору.

Тут веселий Леммікейнен
уступає з свого місця,
наближається до хати,

до вікон надходить Тапйо.
Там чекаючи сховався,
100 під вікном засів він шостим;
там подательки сиділи,
лісу матері розсілись
у самих буденних сукнях,
в заяложеному дранті¹.
Так промовив Леммікейнен:
„Що сидиш, газдине лісу,
у брудній буденній сукні,
загорнулася у дрантя?
На тебе й дивитись бридко
110 і чудне твое обличчя;
ти з лиця усім негарна
з зашкорулим чорним тілом.

Як блукав оцим я лісом,
три знайшов палади в лісі:
кістяний і дерев'яний,
третій був палац камінний;
золотих шість гарних вікон
у стіні було у кожній;
подививсь я крізь віконце,
120 заховавшись я побачив
моцаря самого Тапйо;
бачив Тапйо газдиню.
Теллерво², дочку ту Тапйо,
бачив ввесь у Тапйо нарід:
всі там золотом шамотіли,
і сріблом вони бряжчали;
а сама газдиня лісу,
що дає віраду-втіху,
в золотій була обручці,
130 в золотих на пальцях перснях,
головний убір із золота,
золоті в волоссі бинди
золоті ковтки на вухах
і буйні на шиї перли.

Лісова ласкава пані,
медова Метсолі³ мати,
скинь солом'яні пантофлі,
берестяні черевики.

¹ Спосіб показати відсутність дичини. На погляд такого мисливця, як Леммікейнен, ліс без дичини—це ліс без листя. Навпаки, коли дичини там багато, то йому здається, що він ясне золотом і сріблом. Так треба розуміти всі фігуральні вирази цієї частини руни.

² Мабуть від *telta*—покриття.

³ Увособлення лісу; її звуть солодкою, як мед, або на мед багатою, бо вона піклується медом (*mesi*), що його багато в лісах.

Поскидай гідкеє рам'я,
 140 скинь сорочку до роботи:
 сукню радости візьми ти
 і сорочку ошатнішу,
 поки я ходжу тут лісом,
 свеї здобичи шукаю.
 Я нуджуся дуже в лісі,
 я цілком похмурим стався,
 що ходжу тут по дурному,
 зовсім здобичи не мавши;
 обітуй її здобути,
 150 щоб я міг спочити трохи.
 Так занадто довгий вечір,
 довгий день той без здобутків.
 Дід лісів темnobородий,
 мох—кожух, кушаста шапка!
 Загорни ліси в полотна,
 убери гаї в одіння,
 укривало дай осикам,
 вільхам дай м'яке убрання,
 укривай сріблом ялини,
 160 ти розсип по соснах злото,
 упасуй ялини міддю,
 лісові сріблом соснини.
 Най цвіте береза золотом,
 брязкітки дай їй на стовбур.
 Ти зроби, як в давні давна!
 Отоді були дні ліпші,
 ялина ясніла сонцем
 і сосна неначе місяць,
 медом пахло серед лісу,
 170 медом пахло в сивім гаї;
 лагумінням на проліссях,
 із болот стікав був олій.
 Лісу доню, добра панно,
 доню Тапію, Туйліккі¹.
 Прожени на взкрай ти дичу,
 до розлогих перелісків;
 як вона не схоче бігти,
 як сюди ледащо піде,
 від куша візьми ти прутик,
 180 прут березовий в долині,
 бий її тоді по клубах,
 хвиськай ти її по боку
 і жени до місця борше.

Здобич ти жени швиденько,
 аж до мужа, що чекає,
 польовничою тропою.
 Як вона на стежку вийде,
 дай їй стежкою ти бігти,
 розіпни обидві руки,
 190 щоб не збочила, дивися,
 щоб та дича не ввиляла,
 щоб від стежки не відбігла.
 Як же дича звідти вийде,
 як вона, буває, збочить,
 так за вухо на дорогу,
 на тропу веди за роги.
 Якщо тарас на дорозі,
 ти відкинь на край дороги,
 якщо там лежать дерева,
 200 розтрощи їх на кавалки.
 Якщо ти вір'я спіткаєш,
 похитни його навкоса
 там, де п'ятий перевійник,
 де його підпора сьома.
 Стрінеш річку на дорозі,
 і на стежечці струмочок,
 ти місток зроби шовковий,
 з кармазинової хустки,
 перекинь через міжгір'я,
 210 кинь його ти через воду,
 через річку на півночі,
 через піну водоспаду.
 Ти госпóдар дому Тапію,
 дому Тапію господарко!
 Дід лісів темnobородий,
 золотий владарю лісу.
 Мімерккі, газдине лісу,
 лісова подання мати.
 Ти стара в убранні синім,
 220 у мережаних панчохах.
 Ти прихось мінятись золотом,
 і сріблом моїм мінятись;
 взяв від місяця я злото,
 а срібло моє від сонця;
 на війні його здобуто,
 в бої надбано насилу,
 в гамані лежить даремно,
 у кисеті марно гине,

¹ Від tuuli—вітер.

і те злото нерозмінне,
230 і срібло те невиводне¹.

Вже веселий Леммікейнен
перебіг далеко лісом,
він пісень співав край лісу,
в трьох гаях співав зелених,
прихилив газдиню лісу,
лісового господаря.

Подобрішали всі панни,
з ним у згоді доньки Тапйо.

Сполошили, виганяють
240 лося з нетрі лісової,
з гірки Тапйо зганяють,
по краях палацу Хійсі,
де на нього муж чекає,
щоб він міг піймати здобич.

Сам веселий Леммікейнен
свій аркан накинув швидко,
на плече Хійсі лося,
на оту лошати шию,
щоб ногами не брикався,

250 як йому погладить спину.

І веселий Леммікейнен
промовля слова такі:
„Лісу пан, землі госпóдар,
і красо гал'яв травистих.
Мати лісу—Міеліккі,
мати лісова подання.

Поспішай, бери ти злото,
і срібло бери хутніше,
розстели боржій хустину,

260 поклади її ти долі
під оце блискуче злото,
під оце срібло прекрасне,
щоб на землю не упало
не розсипалось по броду“.

От він рушив у Похйóлю,
як туди прийшов він, каже:
„І нарешті лось Хійсі,
на полях піймався Хійсі.

270 Дай, стара, за мене дочку,
мені дівчину за жінку“.

Льовхі, півночі газдиня,
промовля слова такі:

„Дам тоді за тебе доньку,
тобі дівчину за жінку,
як коня ти зануздаєш,
румака, що ввесь червоний,
Хійсі огера у піні,
саме край полів Хійсі“.

Взяв веселий Леммікейнен
280 золотистую кантарку
і сріблястую обротьку
і пішов коня шукати,
пильнувати довгогривка,
по краях полів Хійсі.

Бистро він шляхом мандрує,
поспіша із того місця
на зелені перелісся,
на межі святого поля,
там коня шукає пильно,
290 там шукає довгогривка.

Він заткнув за пояс кантар,
на плече узяв обротьку.

День шука, шукає другий,
і нарешті аж на третій
вийшов він на горб високий,
на камінну лізе спину,
подививсь на схід він оком,
верне голову до сонця:
на степу коня побачив,

300 довгогривця коло сосен.
Виліта вогонь з волосся,
дим знімається від гриви:

І промовив Леммікейнен:

„Укко, мій високий боже!
Творче, ти нагониш хмари,
скрізь хмарки по небу водиш.
Відчини ти склеп небесний,
як вікно—легке повітря;
ти полий заливним градом,

310 удощи грудки заліза
в гриву коника Хійсі
білочолому у спину“.

Укко, той творець небесний,
що живе собі на хмарах,
розпанахав геть повітря,
розламав він склеп небесний,

¹ У давніх Фінів був звичай передкладати злото і срібло лісовим бозтвам, щоб за те одібрати багато дичини.

дав залізний град і иней,
 удошив залізним градом,
 голови буйнішим в мужа
 320 і конячої дрібнішим.
 Все коневі в гриву впало,
 білолобому на спину.
 Тут веселий Леммікейнен
 надійшов, хотів побачить
 і добачити все краще.
 Сам сказав слова такі:
 „Добрий коню з краю Хійсі,
 ти румаче з гір високих!
 Золотим нагнися чолом,
 330 головою з срібним блиском,
 під кантарку золотую,
 під сріблястую обротьку.
 Тебе кривдити не буду,
 пригинатиму не дуже
 на дорозі на далекій,
 на шляху короткім вельми
 до будинку на Похйолі
 до лихої злої тещі.
 І не битиму ремінням,
 340 батоном тебе не лясну,
 не торкну тебе я шовком,
 мотузком вести не буду“.
 Хійсі кінь—червоний волос,
 огер той, що ввесь у піні,
 золотим нагнувся чолом,
 головою з срібним блиском,
 в золотистую кантарку,
 у сріблястую обротьку.
 От нарешті Леммікейнен
 350 зануздав коня Хійсі,
 накида на морду кантар,
 надіва йому обротьку
 і сіда на спину хутко,
 на крижі коню Хійсі;
 Батоном коня ударив,
 з верби гількою махає,
 хутко він шляхом простує,
 до високих гір прямує,
 до тих гір на північ дальню,
 360 на той кряж, укритий снігом.

Приїздить він у Похйолу,
 з двору він іде до хати,
 мовив, як туди вступив він,
 як до Пóхйолі дістався:
 „Кінь занузданий великий,
 румака я взяв у Хійсі,
 на полях його зелених,
 саме край святого поля.
 Я отам піймав і лося
 370 на полях далеких Хійсі;
 дай, стара, за мене доню,
 дай мені дівча за жінку“.

Льовхі, півночі газдиня,
 промовля слова такі:
 „Я віддам тобі дівчину,
 заручу тобі я панну,
 якщо лебедя застрелиш;
 птаха дужого в потоці,
 в чорній річці уз Туоні¹,
 380 на святій ріці у нуртах.
 Можеш спробувати раз лиш,
 лиш одну послату стрілку“.

Сам веселий Леммікейнен,
 молодець Кауком'елі,
 хоче лебедя уздріти,
 довгошийого побачить,
 на ріці Туоні чорній,
 в долішнім краю Маналі².

Швидко він ізвідти рушив,
 390 вийшов бистрими ступнями
 на потік край царства мертвих,
 до нуртів святої річки.
 Лук закинено за плечі,
 і сайдак на спині висить.

А пастух той мокроокий,
 дід старий отой Похйолі,
 став при самій Туонелі,
 край нуртів святої річки
 і дивився все навколо,
 400 чи не прийде Леммікейнен.

Якось раз пастух нарешті
 Леммікейнена побачив,
 як ішов той ближче й ближче,
 до потоку Туонелі,

¹ Бозтво смерті; він пак Мана.

² Маналя—оселя мерців, теж Туонеля.

саме поуз водоспаду,
близ святої річки нуртів.

Наче кий підняв із моря,
з хвилі він підняв гадюку,
устромля її крізь серце
410 Леммікейнену в печінки,
вгородив крізь ліву паху,
просто в правую лопатку.

І веселий Леммікейнен
вже пронизаний звалився
і такі слова мовляє:

„Дуже зле ото вчинив я,
що спитати недомисливсь
у старенької я неньки.

Дати-б дві маненьких слові,
420 слів не більш, як трое дати¹:
жити як і що робити
за цих злигоднів страшених?
Я змії не знаю вразок,
від гадюки мук не знаю².

Мати, ти мене носила,
годувала в поті чола.
Ти дізнаєш, вгадати можеш,
де тепер твій син нещасний.

Поспішай сюди до мене,
430 ти ходи мені на поміч,
щоб бідаху вратувати
від конання в цьому місці,

щоб я парубком прокинувся
і пішов у повні віку“.

Так пастух той мокроокий,
дідуган сліпий Похйолі,
Леммікейнена закинув,
затопив Калеви сина
в Туонелі чорні води,
440 у оті бурхливі нурти.

І веселий Леммікейнен
в течію шубовснув гучно,
там шумує з водоспадом
на просторі царства мерлих.
Ввесь в крові слуга Туоні
меч встромив в Кауком'елі,
полоснув гостренним лезом
так, що іскри полетіли;
на п'ять куснів плата мужа,
450 тіло все на вісім часток.

Кинув в річку Туонелі,
в глибочінь води Маналі:
„Ти лежи собі там вічно,
вкупі з луком і сайдаком,
лебедів стріляй в потоці,
водяних птахів на хвилях“.

Так сконав той Леммікейнен,
вмер зальотник той невтомний
в струмі чорному Туоні,
460 на глибокім дні Маналі.

¹ Мова за чародійні формулі, що ними б Леммікейнен оборонився від нападів змії. Змія грає в фінській магії дуже велику роль.

² Себ-то я не знаю чародійних слів, щоб закласти змію.

П'ЯТНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Кіллiккi постерiгає, що з щiтки Леммiкейненової крапа кров.—Це показує, що він умер.—Стара мати багатирева вирушає на Похйолу, щоб довідатися, чи не чути чого за сина.—Льовхi їй оповiдає, по довгих розмовах, що вона наостанцi загадала Леммiкейненовi; але сонце їй довiдно каже, що він умер i де похований.—Леммiкейненова мати вирушає до рiчки Туонi; витяга з неї покалiчене тiло синове i вертає йому життя довгими замовляннями i прикладанням чарiвного бальзаму, потiм припроваджує його додому.

Леммiкейненова мати
так старенька дома мислить:
„Де тепер мій Леммiкейнен,
де мій Ахтi запропався?
Щоб назад прийшов не чути,
щоб з дороги повернувся“.

І не відала небога
мати рідна і не знала,
де її лишилось м'ясо
10 і де кров її зосталась.
Чи на гору він соснову,
чи в степи пішов широкі,
на кряжі шумливі моря,
на пiн'яву водотечу:
Чи стоїть в вiйськовiй буцi,
серед боїща страшного,
по крижі увесь у крові
зачервонивсь по колiна?

Кіллiккi, красуня-жiнка,
20 на всi боки подивилась
в Леммiкейненовiм домі,
у дворі Кауком'елі,
в вечір глянула на щiтку,
вранцi дивиться на неї;
сталось так одного разу,
рано-вранцi перед свiтом:
виступає кров із щiтки,
і червоне із щетини.

Кіллiккi, красуня-жiнка,
30 промовля слова такiї:
„Чоловік пропав без слiду,
і загиб Кауком'елі,

десь на стежечцi безлюднiй,
на невідомiй дорозі;
вже стiкає кров із щiтки,
і червоне із щетини“.

Леммiкейненова мати
пильно дивиться на щiтку,
починає гiрко плакати:
40 „Мені лишенько у свiтi!
Що мені чинити бiднiй?
От вже любий мій синочок,
та нещасної дитинка,
до важкого дня дожився,
до лихоти бiдний хлопець;
лихо Кауко спiткало.
кров закапала із щiтки,
і червоне із щетини“.

Пелену взяла у руки,
50 і вхопила в руки сукню:
лине шляхом дуже швидко,
і поспiша з усеї сили;
вiд ступнiв трусились гори
і пiдiбсiлись долини,
понижались узгiр'я,
глибочiнь пішла угору.

До хаток дiйшла Похйолі,
розпиталася про сина
і такi слова мовляє:

60 „Ой ти, пiвночи газдине!
Ти куди заслала сина,
Леммiкейнена мойого?“

Льовхi, пiвночи газдиня,
вiдмовля слова такiї:

„Я на тім не знаюсь зовсім,
де синок твій заподівся.
Огера йому дала я,
вогневу коняку в сани;
десь загиб він в ополонці,
70 чи замерз в ледовім морі,
в пашу вовкові дістався,
чи ведмедеві у пельку“.

Мати Ахтіна мовляє:
„Ти брехню говориш чисту:
вовк мій рід губить не буде,
а ведмідь не займе Ахті,
швиргоне він вовка пальцем,
ведмедів руками звалить.
Як мені не скажеш правди,
80 де ти Кауко поділа,
я в пекарні двері зламлю,
двері виважу млинові“.

Мовить півночи газдиня:
„Я його погодувала
і дала йому напиться,
вшанувала всім доволі;
посадила мужа в човник,
щоб він плинув течією.
Але все таки не знаю,
90 де пропав твій син нещасний.
Може в піні водоспаду,
серед нурту десь у вирі“.

Мати Ахтіна мовляє:
„Ти брехню провадиш чисту;
ти скажи відверто правду,
положи кінець неправді.
Ти куди поділа Ахті,
де Калеви сина діла?
Бо тебе погибель візьме,
100 зараз смерть тебе поглине!“

Мовить півночи газдиня:
„Ну, тепер скажу я правду:
Загадала я, щоб лося
того гордого піймав він,
огера щоб зануздав він
і щоб він застріг лошатко.
Та по лебеда послала,
щоб цього зловив він птаха.
А проте таки не знаю,
110 може з ним зчинилось лихо,
чи він так чогось загаявся;

не чутно, щоб він вернувся
молоду свою узяти,
мою донечку кохану“.

Мати все шука, де зник він,
все боїться, що пропав він;
наче вовк біжить болотом,
як ведмідь простує лісом,
як змія пливе водою.

120 Як кабан біжить на полі,
як їжак гайса край моря,
як той заєць берегами;
відкида аж геть каміння,
стовбури дерев валяє,
розкидає хмиз далеко,
на мости гільки метає:

Все загиблого шукає,
все шука і не знаходить.
От вона дерев питає,
130 де її синок подівся?

З-між дерев ялинка каже,
дуб відмовив їй розумно:
„Я про себе лиш піклуюсь,
де б я дбав про твого сина.
Випав льос мені суворий,
і мене спіткало лихо:
на кілля мене рубають
та вирізують кияччя,
та на дрова переводять,
140 пропаду я незабаром“.

Все загиблого шукає,
все шукає, не знаходить.
От шляхи вона стріває
їх вона благає-просить:
„Ви шляхи від бога дані,
чи не бачили синочка,
мого ябка золотого,
того срібного кийочка?“

Їй розумно відмовляють,
150 їй шляхи оті говорять:
„Нам самим великий клопіт,
де ж нам дбать про твого сина.
Нам гірка судилась доля,
нас тяжке спіткало лихо:
нами всі біжать собаки,
нами котяться колеса;
черевики дуже топчуть,
нас придушують підосви“.

Все загиблого шукає,
160 все шукає—не знаходить.
От іде шляхом тим місяць,
так вона його благає:
„Золотий мій місяченьку,
чи не бачив ти синочка,
мого ябка золотого,
того срібного кийочка?“

Місяць той від бога даний
їй відказує розумно:
„В мене клопоту багато,
170 де б я дбав про твого сина.
Випав льос мені суворий,
і мене спіткало лихо:
уночі я сам блукаю
і свічу в морози люті;
взимку я на чатах пильних,
а улітку я зникаю“¹.

Все загиблого шукає,
все шука і не знаходить.
Сонце їй іде напроти,
180 його так благає мати:
„Сонце, що від бога дане!
Чи не бачило синочка,
мого ябка золотого,
мого срібного кийочка?“

Сонце мусіло вже знати,
на відповідь так сказало:
„Вже загинув твій синочок,
вже сконав він, неборака,
на Туоні чорній річці,
190 в глибоко́сті вод Маналі.
В водоспад він затопився,
поринув в глибокі нурти,
на границях Туонелі,
на низовинах Маналі“.

Леммікейненова мати
розлилась слізьми гіркими,
до ковальні йде і каже:
„Льмаринене ковалю!
Ти давніш кував і вчора,
200 так ще куй мені сьогодні
з держакон граблі мідяним
та з залізними зубцями;

зубці довгі на сто сажень,
і держак на п'ять завдовжки“.

Сам коваль той Льмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
мідяне зробив граблище,
на граблі зубці скував їй,
що завдовжки на сто сажень,
210 на валку скував п'ять зубців.

Леммікейненова мати
узяла граблі залізні,
надбіга до Туонелі
і отак благає сонце:
„Сонце, ти від бога дане,
ти присвічуєш творцеві,
припечі разочок палко,
вдруге, щоб знялася пара,
втретє гаряче-пекуче,
220 ти приспи лихее коadlo,
ти знесиль Маналі нарід,
потоми Туоні панство“.

Сонце те від бога дане,
дорога творця дитина,
на дупло берези сіло,
на залім вільховий стало,
засвітило раз палюче,
вдруге, щоб знялася пара,
втретє гаряче-пекуче,
230 і лихе приспало коadlo,
і знеслило Манало,
молодих мужів з мечами,
дідуганів із кияччям,
списаків середовічних;
і ширя, летівши звідти,
надлітаючи до неба,
на улюблене місце,
на свою містину давню.

Леммікейненова мати
240 узяла граблі залізні
і гребе й шука за сином
у шумливім водоспаді,
серед бурного потока;
не знайшла його, гребучи.

Що вона береться глибше,
і сама вступила в воду,

¹ Відомо, що в Фінляндії літні дні такі довгі, що ночей майже нема, через те і здається, що місяць ніби пропав з неба.

аж по пояс стала в хвилі,
в течію оту по пояс,
загібає по потоці,

250 в течії шукає сина.

А відтак іде навпроти,
переходить раз і другий,
ловить синову сорочку,
ловить з тяжкою нудьгою,
переходить знов рікою,
витага панчохи й шапку,
ті панчохи тягне з сумом,
тягне шапку ту з журбою.

Знов вона ступає глибше,
260 в глибочинь саму Маналі,
в довжину бере граблями,
і упоперек удруге,
навкоси громадить втретє.
Іно лиш за третім разом
сніп великий зачепила,
на зубці грабель залізни.

Не самий то сніп ізринув,
сам веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
270 на зубці з ним зачепився,
підмізинним тільки пальцем,
тільки лівою ногою.

Появився Леммікейнен,
той веселий син Калеви,
на граблях на мідь багатих,
на хребті блискучім моря.
Та шматків забракло кілька,
голови шматка з рукою,
і дрібних ще інших часток,
280 та життя йому забракло.

Отоді міркує мати,
і таке мовляє слізною:
„Чи ж отут не вийде мужа,
чи ж не буде тут героя?“

Крук оті слова вчуває
і їй каже на відповідь:
„Той, хто зник, не буде мужем,
багатир не стане знову,
вже сиги пожерли очі
290 і роз'їли плечі жуки;
кинь в струмок його ти знову,

кинь у нурти Туонелі,
щоб він там тюленем стався,
на кита щоб перекинувся“.

Леммікейненова мати,
все не кида сина в воду,
з жвавим серцем зануряє
ті граблі вона у воду,
вдовжину тієї річки,
вздовж і впоперек Туоні.

300 Голови шмат ловить, руку,
і спинних кісток частинки,
і кавалки кульшів ловить,
інших ще багато куснів,
і складає тіло сина,
Леммікейнена свого:

Притуля до м'яса м'ясо,
кісточки всі доміряє,
член прив'язує до члена,
і стискає міцно жили.

310 Цупко звязує ті жили,
і кінці з кінцями зводить,
жил нитки вона всі лічить
і слова такі мовляє:

„Панно жил, струнка на зріст ти,
Суонетар¹, жил богине,
ти прядеш чудово жили,
пряхо з рівним веретенцем,
з верстаком на мідь багатим,
з колесом його залізним;

320 ти прихось, тебе прошу я,
ти прихось, тебе благаю,
жмуток жил неси рукою,
звязку жил неси в приполі,
щоб звязать мідніше жили,
їх кінці скріпити дужче
в ранах цих, що ще відкриті,
в цих дірках, що тут роздерті.

Як цього ще буде мало,
є там високо в повітрі,
330 є дівчина в міднім човні
в човні з накриттям червоним.
Панно, ти зійди з повітря,
ти з небес пупка, дівчино!
Переплинь на цих ти жилах
переїдь по плечах, панно,

¹ Suonetar—одна з богинь здоров'я. Мабуть від suon—патрунюю.

по кістках порожніх плавай,
по дірках, що тут у членах.

Поклади на місце жили,
340 де вони лежали спершу;
ти заллеш великі жили,
знов вони візьмуться бити;
перев'яжеш міцно тужні
у кінці жилók маленьких.

Ти візьми м'якеньку голку,
усили шовкову нитку,
ший ти голкою м'якою,
олив'яною цюруй ти.
Жил кінці та голка стягне,
350 і шовкова нитка звяже.

Як цього ще буде мало,
сам всевіда сотворитель
запряжи моторні коні,
румаки баскі і бистрі,
і строкатими санками
переїдь і кості й члени,
і те м'ясо, що тріпоче.
Переїдь ти жили бучно,
прив'яжи до костей м'ясо,
360 прив'яжи до жили жилу,
ти срібло полож на скріпи,
на жилók уразки—злото.

Там же, де розсілась шкіра,
дай рости новій ти шкірі;
там, де жили розірвались,
ти позв'язуй їх міцніше;
де нема багато крови,
там її налий нової;
де були розбиті кості,
370 най там знову виростають;
де розшарпалося м'ясо,
там зв'яжи його міцніше,
ти полож його щільніше,
де воно лежало перше,
кість до кости, м'ясо з м'ясом,
прикріпи до членів члени“.

І збирає мати сина,
мужа, славного героя,
щоб зажив він так, як перше,
380 в тій подобі, як давніше.

Замоцьовано всі жили
зцементовано кінцями;
не здоліє муж промовить,
говорить синок не здужа.

Ці слова говорить мати,
так сама дається чути:
„Де тепер візьму я масти,
де крапéль візьму медових,
щоб безсилого мастити,
390 щоб направить бідолаху,
щоб він міг промовить слово,
щоб уста відкрив на співи?“

Меду пташко, божа бджілко,
лісових квіток царице!
Принеси піди ти меду,
неси патоку солодку,
із Метсолі запашної,
та з чуйної Тапіолі¹,
з келишків квіткових взявши,
400 із голівок трав пахучих,
щоб боління втихомирить,
заспокоїти терпіння“.

Бджілка, пташечка хутенька,
полетіла, запурхала,
до Метсолі запашної
і розумної Тапйолі,
висиса квітки на луках,
язиком медку зварила
з келишків шістьох квіткових,
410 з цвіту, що від ста травинок,
і летить назад бренливо,
приліта з гудінням хутко;
мед солодкий їй на крилах,
повно потоки на пір'ях.

Леммікейненова мати
забирає масть від бджілки
і мастить слабого нею,
та невдатника лікує.
Масть проте не помагає,
420 муж не може мовить слова.

Ці слова мовляє мати:
„Бджілко, пташечко кохана,
в інші ти полинь країни,
за дев'ятим морем будеш,

¹ Tapiola, увособлення лісу, звється чуйною, бо звірена їй остоорога перед диким звірем, вимагає найбільшої чуйности.

і спустись на виспу в морі,
на пролісся медовії.
Де нові хатки Туурі,
де Пальвойнена¹ не вкриті,
там медок є добродійний,
430 там чудовії є масті,
жилу всякую зміцняють,
всякий член вони лікують.
Принеси тієї масті,
принеси ті ліки-чари,
щоб мені покрити лихо,
щоб загладити нещастя“.
Бджілка легкий чоловічок,
запурхала знов далеко,
за дев'ятим морем лине,
440 пів десятого промчала,
день летить, летить день другий,
так летить вона день третій,
в комишах не спочиває,
не сідає на листочки.
мчить до острова на морі,
на пролісся медовії,
на вогневі водоспади,
до ріки святої нуртів.

Там і мед уже зварився,
450 масть була зусім готова
у миска́х малих, глині́нних,
в казанах мідяних гарних—
всі завдовжки тільки в палець
і лишень завширшки в пучку.

Бджілка, бистрий чоловічок,
позбирала масті пильно.
Не багато плине часу,
ледве мить одна минула,
вже летить—гуде, вертає,
460 поспіша з усеї сили.
Шість трима в руках лушпайок,
сім шкарупочок на спинці,
мастю доброю всі повні,
чудо-ліками міцними.

Леммікейненова мати
сина мастю тою маже:
дев'ять мастей положила,
вісім різних чудо-ліків.

Не дають вони ратунку,
470 нічогоісінько не вдіють.

Промовля слова такїї,
і такую мовить мову:
„Бджілко, пташечко повітря!
Полети бо ще утретє
на висо́кості небесні,
за дев'ятим небом будеш,
там багато знайдеш меду,
щільників солодких силу,
бог один його вживає,
480 сам святий той сотворитель,
він своїх дітей ним мастить,
як їх зла мордує сила.
Умочи в медок ти крила,
в солодоші легкі пера.
Принеси щільник на крилах,
на своїй обгортці меду,
щоб ці болі вгамувати,
заспокоїти терпіння“.

Бджілка та, розумна пташка,
490 промовля слова такїї:
„Як туди мені дістатись,
я безсилий чоловічок“.

„Ти полинеш звідси гарно,
загудеш вгорі чудово,
вище місяця під сонцем,
поуз дивних зір небесних.
В перший день, там пролетівши,
роги місяцю зачепиш,
а на другий надлетиш ти
до лопатки Ведмеді́ці²,
500 а на третій станеш вище
над сімох зірок спинію,
там не довга вже дорога;
невеличка тільки смужка
там до божої оселі,
до мешкання пресвятого“.

Від землі знялась та бджілка,
піднеслась на крилах з дерну,
ніжним віялом махає,
510 вгору мчить малими крильми
понад двором місяцевим,
зачепила з краю сонце

¹ Мабуть від palvaan—копчу.

² Сузір'я Віз.

і Ведмедичині плечі
та сімох зірок лиш спину.
Полетіла в льох до бога,
до потужного в коморі:
готувалися там ліки,
там виварювано масті—
їх отам у срібних жбанах,
520 в казанах із злата гарних;
мед варився в осередку,
по боках м'якіші масті,
готувався мед на сонці,
а варились масті долі.
Бджілка, пташечка повітря,
набира багато меду,
бере патоки доскочу.
Небагато плине часу,
як назад вона вже лине,
530 як вертається з гудінням;
сто ріжків приносить в лапках,
інших тисячу начиння,
повних медом і водою
найпрекраснішою мастю.

Леммікейненова мати
в рот бере швиденько масти
на язик покоштувати,
щоб розсудком скласти ціну:
„Масть така, як їй і треба,
540 от оді таємні ліки,
ними бог мастить найвищий,
і творець гамує болі“.

Мати сина натирає,
безталанного лікує,
мастить кості по розщєпах,
члени мастить по суглобах,
мастить зверху, мастить зсподу,
у середині теж мастить.

Промовля слова такії
550 і такую мовить мову:
„Прокидайсь від сону, синку,
залиши свою дрімоту,
у оцім лихому місці,
у такім страшному стані“.

Він прокинувся від сону,
він підвівся від дрімоти,

міг тепер сказати слово,
язиком він так промовив:
„Довго спав я на дозвіллі,
560 я дрімав, ледачий, довго,
ну, та й виспався ж я добре,
як мене взяв сон глибокий“.

Леммікейненова мати
промовля слова такі:
„Спав би ти, нівроку, більше,
перележав би ще довше
ти без матери, нещасний,
що тебе колись носила.

Ти скажи, синочку, бідний,
570 ти повідай, щоб я чула:
хто тебе відніс в Маналю,
до ріки заслав Туоні?“

Мовив юний Леммікейнен,
нені так відповідає:
„Пастушисько мокроокий,
той сліпун з країв дрімотних,
він мене в Маналю кинув,
до ріки заслав Туоні.

Він послав з води гадюку,
580 він із хвиль єхідну вислав
на знебулого героя.

Я не знав, що тут чинити,
я не знав гадючих болів,
мук гадюки-дудкотіла“.

Мати Ахтіна мовляє:
„Недобачливий ти муже,
чаклунів взяв чаклувати,
хтів закласти ти Ляпонців,
і не знав ти мук гадючих,

590 ні терпінь єхідни злої.
Від води змії початок,
у струмку вона родилась,
з мізку доброго у качки,
з мізку чайки, що у морі.
Сйейетер² плувала в хвилі,
слину кидала на води,
розтягла її вода там,
освінуло тихо сонце.

Колисав наводний вітер,
600 і гойдало подування,

¹ Оселя Сну, прізвище Похйолі.

² Від *syön*—їсти, люджерка.

і погнало з хвиль на берег
і відкинуло прибоєм“,

Леммікейненова мати
колихає сина пильно,
до життя вертає знову,
щоб він став, як був давніше,
щоб він стався трохи кращим
і ладнішим, як давніше.

І тоді спитала сина,
610 ще чого йому бракує?

Відмовляє Леммікейнен:
„Не багато ще бракує:
там живе моє серденько,
там думки мої думують,
у північної дівчини,
в кучерявого дівчатка.

Стара слухати не хоче,—
не віддасть мені дівчини,
якщо птаха не піймаю,
620 якщо лебедя не дам їй,
з річки чорної Туоні,
із струмка святого нурту“.

Мати Ахтіна говорить,
промовля слова такі:
„Най тут лебеді спокійно,

най пливуть отут і качки
на ріці Туоні чорній,
у цьому вогненнім нурті.

Ти ходи на рідні межі
630 вкупі з матір'ю смутною,
ти складай подяку долі
і хвали найперше бога,
що тобі дав добру поміч,
до життя тебе вернувши
із стежок Туоні хитрих
із країн Маналі злої.
І чого-б могла добитись,
і що вдіяла-б найліпше,
я без люблячого бога,
640 без помічника благого“.

Встав веселий Леммікейнен,
навпростець пішов додому
вкупі з матір'ю своєю,
з цією жінкою старою.

Залишу отут я Кавко,
Леммікейнена покину,
з пісні викину надовго,
поверну я хутко співи,
оберну на інші речі,
550 на нову зверну я стежку.

ПІСНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен споруджає човен.—Але хутко йому забракло трьох слів, а без них він не може закінчити свого діла.—Він даремно їх шукає скрізь по світові.—Нарешті він спускається в оселі мерців, до пекельної Маналі.—І там він не знаходить трьох бажаних слів.—Люд на Маналі силкується його затримати в похмурих домівках.—Вейнемейнен виноситься звідти своєю чарівничою силою і, повернувши на землю, він не радить людям, щоб вони важилися на таку подоріж, і разом з тим описує муки, що матимуть злочинці в Маналі.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
будувати взявся човник.
Майстрував нове суденце,
на туманному виріжку,
на острівчику лісистім;
не було деревні саме,
і дощок йому забракло.

Хто-ж йому постачить дерева,
10 стовбурі дубові знайде,
Вейнемейнену на човен,
щоб суденцю дно зробити?
Пеллервойнен, син пролісся,
Сампса, хлопець той маленький,
він дерев йому постачить,
стовбурі дубові знайде,
Вейнемейнену на човен,
щоб він дно зробив суденцю.

От дорогою пішов він,
20 на переліски на сході,
де гора одна, іде він
і де друга, і де третя.
На плечі сокира з золота,
що мідяне топоріще.
Тут надібав він осіку,
що на три сажні заввишки.

Він зрубати хтів осіку,
її келепом звалити.
Аж осика мовить слово.
30 промовля йому сквапливо:
„Ти чого від мене хочеш,
ти чого бажаєш мати?“

Мовить Сампса Пеллервойнен,
він відказує осиці:

„От чого, осико, треба,
от чого я тут бажаю:
човна дідові шукаю,
співаку на човен дерева“.

Дивовижно відповіла
40 стогіллястая осика:
„Потече, потоне човен,
якщо буде із осики;
осередок мій порожній:
бо цього вже тричі літа
проточив робак серденько,
під моїм лягав корінням“.

Чує Сампса Пеллервойнен
і у путь свою пішов він,
Він ступав собі спокійно
50 на північні перелісся.

Здібав він ялину йдучи,
що на шість заввишки сажнів,
келепом затяв ялину
та сокирою рубнув він
і такі слова мовляє:
„Чи здасися ти, ялино,
Вейнемейнену на човен,
чи ти добра до будови?“

Просто відмовля ялина,
60 гучним голосом сказала:
„Байдака не буде з мене,
шестирібрового човна:
я попсована ялина.
Крук аж тричі на це літо

тут висиджував на версі,
на гіллі мойому гава¹.
Чує Сампса Пеллервойнен
і пішов блукати далі.

Він ступав собі спокійно,
70 на південний край він вийшов;
дуба він ото надібав,
дев'ять сажнів дуб в обіймах.

Поспитався він у дуба:
„Може, дубе, ти придашся,
матір-дерево, на човен,
на те дно военний чайці?“

Дуб відказує розумно,
відмовля таке він слово:
„Так, тут дерева багато,
80 щоб зробити трам у човна.
Я ставний, не маю вади,
і осердя не порожне:
бо вже тричі на це літо
в найгарячшу пору в році
сонце сходило у мене,
на вершку світився місяць,
в вітах кукала зозуля,
у горі пташки сиділи“.

Чує Сампса Пеллервойнен
90 і бере з плеча сокиру,
затинає ним по дубу,
лезом він рубає гострим,
швидко дерево схиляє,
дуб стрункий додолу валить.

Він відтяв йому верхів'я,
розрубав йому він стовбур,
і на дно руба шалівки.
Нарубав дощок без ліку
на байдак співцеві гарний,
100 Вейнемейнену на човен.

Старий певний Вейнемейнен
заклинач отой одвічний,
закляттям будує човен,
він байдак збиває співом
із кавалків того дуба,
із останків деревини.
Заспівав—і дно готове,
заспівав—з'явилися боки,
заспівав він третю пісню,

110 й кочета на човен вийшли.
Закріпив кінці він ребрам,
щільно їх злучив боками.

Примоцьовані вже ребра
міцно злучені і боки,
та словечок трьох забракло,
щоб в човні зробити линви,
щоб на споді трам скінчити,
щоб зробити облявок швидше.

Старий певний Вейнемейнен,
120 заклинач отой одвічний,
промовля слова такі:

„Мені лишенько на світі.
Не спустить на море човна,
байдака нового в хвилі“.
Погадав, поміркував він,
де б йому знайти три слові,
роздобути ті закляття?

Чи не в мізку голуб'ячим,
чи не в головах лебедів,
130 чи не в гусячих лопатках?
Він пішов трьох слів шукати.

Лебедів убив він купу
і гусей велике стадо,
ластівок забив багато,
а знайти не може слова,
не знайти і півсловечка.

Погадав, поміркував він:
„Чи я слів тих не здобуду
в язиках оленів літніх
140 або вивірці у роті?“

Він пішов трьох слів шукати,
він заклять пішов ловити.
Перебив табун оленів,
настріляв горище білок,
слів багато він знаходить,
що не стануть у пригоді.

Погадав, поміркував він:
„Сотню слів знайду я певно
у оселях на Туоні
150 і в Маналіних будинках“.

Він трьох слів пішов узяти
в панстві хмурого Туоні.
Йшов швидкими він ступнями,
чагарями йшов він тиждень,

¹ Кракання крука і гави віщує лихо.

чеберцем ішов він другий,
ялівцем ішов він третій;
бачить він Туоні виспу,
він уздрів горбок Маналі.

Старий певний Вейнемейнен
160 як покликне вголос гучно
уз потоку Туонелі,
із глибоких вод Маналі:
„Дай човна, Туоні дочко,
дай порон, Маналі чадо,
щоб я річку переплинув,
там дістався перетоком“.

Донька Туоні маленька,
молода Маналі панна,
що там сукню вишивала,
170 виполіскувала хусти,
на ріці Туоні хмурій,
в глибокості вод Маналі,
промовля слова такії
і таку мовить мову:
„Надійде під тебе човник,
якщо скажеш ти причину,
з чого ти прийшов в Маналю,
що й хвороба не побила,
люта смерть дала ошадок
180 і не знищило що инше“¹.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:
„Взяв мене сюди Туоні,
запровадив з світу Мана“.

Донька Туоні маленька,
молода Маналі панна,
промовля слова такії:
„Брехуна вже я піймала:
якби взяв тебе Туоні
190 і притяг із світу Мана,
сам би ніс тебе Туоні,
сам потяг би Манаяйнен²,
дав би сам Туоні шапку,
дав би Мана рукавиці.
Вейнемейнене, мов правду
що тебе в Маналю тягне?“

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:

„Привело мене залізо,
200 сталь веде мене в Маналю“.
Донька Туоні маленька,
молода Маналі панна,
промовля слова такії:
„Брехуна я бачу зараз:
привело-б тебе залізо,
або сталь в Туоні панство,
кров текла б тобі по сукні,
дзюркотала би червона.
Вейнемейнене, мов правду,
210 хоч тепер її повідай“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:
„Ніс мене в Маналю човник,
до Туоні несла хвиля“.
Донька Туоні маленька,
молода Маналі панна,
промовля слова такії:
„Брехуна я зараз бачу:
занесла б вода в Маналю,
220 або хвиля до Туоні,
то б текла вода по сукні
і котилась пеленою.
Ти скажи відверто правду:
що тебе в Маналю тягне?“

Знов старенький Вейнемейнен
ще наважився збрехати:
„Взяв вогонь мене в Маналю,
і приніс в Туоні племінь“.

Донька Туоні маленька,
230 молода Маналі панна,
промовля слова такії:
„Бачу я брехню виразно:
якби взяв вогонь в Маналю,
якби і приніс поломінь,
тобі кучер посмалив би,
борода б не вийшла ціла.
Вейнемейнене старенький,
якщо хочеш сісти в човен,
всю сказати правду мусиш,
240 положити край неправді.
Нащо ти прийшов в Маналю,
що й хвороба не забила,

¹ Країни смерті були неприступні живим людям, на думку Фінів, як і всіх інших народів.

² Мани син. Це місце треба так розуміти: щоб тебе сюди привела смерть, то б ти мав на собі знаки смерті.

люта смерть дала ошадок
і не знищило що инше?“

Мовив старий Вейнемейнен:

„Набрехав тобі я трошки,
не сказав тобі я правди,
так тепер скажу запевно.
Змайстрував я штучно човник,

250 збудував байдак я співом,
день співав, співав я другий,
а на третій день зломив я
ці санки пісень чудових,
полози зламав я співу
і пішов сюди в Маналю,
щоб собі узяти свердло
до пісень, санки поладить,
полози направить знову.
Надішли тепер ти човна,
260 і пошли порона звідти,
щоб рікою перейшов я,
перетоком там дістався“.

Донька Туоні сварилаьсь,
так костила Мани панна:
„Ти дурний еси й безглуздий,
в мізку зав'язку не маєш.
Без причини, без хвороби
ти до Туоні мандруєш.
Ти-б зробив багато краще,
270 якби йшов собі додому,
бо до Мани йде багато,
та не дуже звідти вийде“.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Най баби вагаться мають,
а не муж, хоч найслабіший,
не герой, хоч би плохенький.
Човник дай, Туоні донько,
дай порон, Маналі чадо“.

Туонівна їде з човном,
280 Вейнемейнена відвозить
перетоком тим вузьеньким,
на той бік аж через річку,
промовля слова такі:
„Вейнемейнене старенький,
ти живий прибув в Туоні,
не померлий в панство Мани“.

Господиня Туонетар¹,
Маналетар² та старенька,
принесла в начиннях пиво,
290 держить кухоль за два вушка,
промовля слова такі:
„Випий, діду Вейнемейнен“.

Старий певний Вейнемейнен
подививсь на кухоль повний:
крекчуть жаби там у кухлі,
робаки лежать краями.
Мовить він слова такі:
„Не на те сюди прибув я,
з кухля Мани щоб напиться,
300 посуд вихилить Туоні:
з пива топиться пияка.
вихиляч кухлів вмирає“.

Мовить пані в Туонелі:
„Вейнемейнене старенький,
нащо ти прийшов в Маналі
і в оселю Туонелі,
перше ніж покликав Мана,
ніж казав прийти Туоні?“

Мовив старий Вейнемейнен:
310 „Будував собі я човна,
байдака нового ладив,
на три слові мав потребу,
щоб кінці зробити міцно,
щоб човновий зад покрити.
Не знайшов я трьох словечок,
не дістав я їх на світі,
мусів братись до Туоні
йти був мусів до Маналі,
щоб трьох слів собі здобути,
320 і щоб вивчити закляття“.

Господиня Туонелі
промовля слова такі:
„Слів не дасть тобі Туоні
і не скаже зроду Мана.
Ти уже не можеш звідти
за життя своє ніколи
під свою вернутись стріху,
вийти в сторону питому“.

Накидає сон на мужа,
330 відпочить кладе прибуду

¹ Цариця Туонелі.

² Цариця Маналі.

на Туоніну постелю.

Там лежав герой дрімотно,
затопився в сон глибокий
і свою розкидав одіж.

Там була одна бабуся
з гострим щелепом відвислим,
що нитки з заліза пряла,
виливала нитку з міді.

Сітів сто вона на пряла,
340 наплела сіток аж тисяч
якось ніччю теплим літом,
десь в воді там на камінню.

Був один дідусь в Маналі,
мав старий всього три пальці;
виплітав з заліза сіті,
лаштував він сіті мідні.

Сітів сто наплів старенький,
справив тисячу сіток він
теї ж ночі теплим літом,
350 там в воді на тім камінні.

У Туоні сина пальці
мов гаки були залізні:
сто він сітів розставляє
на протоці Туонелі,
вздовж і впоперек їх ставить,
навкося ті сіті ставить,
щоб не вийшов Вейнемейнен,
щоб не вислизнув друг моря
за свого життя ніколи,

360 аж допоки сяє місяць,
із осель на Туонелі,
з тих будов, що на Маналі.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Чи ж мені не сталось лихо,
не взяла лиха година,
тут в оселях Туонелі,
в будуваннях цих Маналі?“

Швидко він міня подобу,
370 в тілі іншим об'явився,
чорний він до моря лине

в очерéти осокою,
робаком залізним лізе
і склезить як та гадюка
крізь потоки Туонелі,
крізь Туоні сітів сотню.

Зняв угору син Туоні
пальці ті—гаки залізні,
вийшов рано він уранці,
380 подививсь пішов на сіті,
там найшов пестрюгів сотню,
рибок тисячу дрібніших;
не знайшов він тільки Вейно,
не знайшов морського друга.

Вийшов старий Вейнемейнен,
вийшов він із Туонелі
і сказав слова такі,
і такую мовив мову:

„Ти ніколи, боже добрий,
390 не пускай нікого зовсім,
щоб свавільно був у Мани,
у Туоні входив панство.
Бо багато, що приходять,
дуже омаль, що виходять
із осель на Туонелі,
із будов, що на Маналі“.

Далі так він мовить слово,
так він молоді повідав,
що тепер доходить зросту,
400 молодому поколінню.

„Ви, сини землі, до віку
за життя свого ніколи
не кривдіть ви неповинних,
не чиніть безвинним лиха,
щоб не бачити віддяки
в тих оселях у Туоні.

Там самим, що винні, місце,
там самим ганебним ложе
під розпаленим камінням,
410 під палаючим бескетом,
ковдра буде їм гадюча,
там ліжник зміний знайдуть.

СІМНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен вирушає до велетня Віпунена, щоб у нього спитатися трьох слів, що йому бракує.—Велетень уже вмер.—Вейнемейнен спускається в його домовину.—Віпунен його проковтнув у свою величезну пельку.—Вейнемейнен заходить йому далеко в середину і ставить там кузню.—Віпунен від страшного болю благає багатиря вийти, потім того мече на нього чарівними формулами що-наймогутнішими.—Вейнемейнен править три слові.—Нарешті велетень його задовольняє.—Вейнемейнен тоді виходить з нього і кінчає будувати човна.

Старий певний Вейнемейнен
не виносить трьох словечок
із осель на Туонелі,
із будов, що на Маналі:
думав розумом своїм він,
розважав він головою:
де б він слів знайти міг трое,
заклинань тих роздобути?

Йшов йому пастух напроти,
10 промовля слова такі:
„Слів знайти ти можеш сотню,
тисячу пісень уміти:
Віпунен¹ тобі їх скаже,
в шлунку дужого їх знайдеш.
Є до Віпунена стежка,
є на місце те дорога,—
не така щоб що-найліпша,
не така щоб і найгірша;
першу часть дороги мусиш
20 йти жалом голок жіночих,
перейти повинен другу
ти мечів вузьких вістрями,
перейти частину третю
топірців геройських лезом“.

Старий певний Вейнемейнен
погадав про цю дорогу,
до ковальського йде горна,
промовля слова такі:
„Льмаринене ковалю,

30 скуй мені обуву з стали,
мені чоботи залізні,
скуй залізную сорочку,
і підойму із заліза,
булаву із стали викуй:
щоб було доволі стали,
зверху щоб було залізо.
Я трьох слів здобути хочу,
і залять собі дістати,
в шлунку дужого набути,
40 мені Віпунен їх скаже“.

Сам коваль той Льмаринен
промовля слова такі:
„Віпунен умер віддавна,
вже давно пропав Антєро²,
він давно не ставить пасток,
сітів він не напинає.
Не довідатись у його,
не знайти ані півслова“.

Старий певний Вейнемейнен
50 не вважа на те, мандрує.
Перебіг у день він перший
жалами голок жіночих,
а дня другого чвалає
на вістрях мечів героїв,
іде-точиться у третій
він сокир геройських лезом.
Віпунен з пісень славутний,
той потужно-дужий старець,

¹ Від віру—комір. Чаклун-велетень, Укко син.

² Друге ймення Віпунена.

там лежав собі простягшись
60 із закляттями і з співом.

На плечу росте осика,
та березина на скранях,
і на підборідді вільха,
в бороді нависли верби,
потяглись із лоба сосни,
між зубів ялиці тислись.

Вже надходить Вейнемейнен,
меч залізний висуває,
із піхов, із шкури тягне,
70 з чересел своїх здіймає,
на плечу руба осика
і березину на скранях,
вільхи валить з підборіддя,
в бороді рясніє верби,
кедри він руба на лобі,
на зубах стина ялини.

Устромля залізу палю
в рот Віпунену великий,
у його гідкії ясна
80 та крізь щелеп скрегітливий,
й промовля слова такії:
„Встань, служебниче людини,
та покинь свій сон глибокий,
довговічну дрімоту“.

Віпунен з пісень славетний
враз прокинувся від сону,
він удар болючий чує,
відчува боління гостре;
він куса залізу палю
90 та м'яке залізо зверху,—
перегризти годі стали,
прокусить в залізі серця.

Старий певний Вейнемейнен,
в роті стоячи, спіткнувся,
у середину ногою,
слизнув лівою ногою
в рот Віпунену великий,
через вилиці широкі.

Віпунен з пісень славетний
100 відкриває ширше рота,
роззявля широко пельку,—
проковтнув з мечем героя,
перейти пустив крізь горло
Вейнемейнена старого.

Віпунен з пісень славетний

промовля слова такії:

„Вже чого-чого не їв я!
Я ковтав козу з вівцею,
і корову яловицю,
110 кабана глитає охоче,
та ніколи ще такого
я не трібував шматочка“.

Мовить старий Вейнемейнен,
промовля слова такії:
„Бачу я, спіткало лихо,
бачу, вибухло нещастя
у вузькій кошарі Хійсі,
у могильнім склепі Кальми“.
Погадав, поміркував він,
120 як же бути, що чинити?
Мав ножа собі при боці,
що держак увесь у жилах,
з його човник змайстрував він,
збудував байдак майстерно
і поплив у тому човні,
він гребе усюди в кишках,
переходами громадить
і по закутках насилу.

Віпунен з пісень славетний
130 зовсім тим не турбувався.
Зараз взявся Вейнемейнен
лаштуватись до кування.
Він почав кувати залізо,
він зробив з сорочки кузню,
на міхи ужив рукава,
хутро стало піддувалом,
димарі з штанів поставив,
щелепи з панчох у печі;
став кувати на коліні,
140 був йому кулак за молот.

Він кував з страшенним гуком,
бив він з стукотом великим,
і кував він цілі ночі,
вдень кував без перестанку
там у велетня у шлунку,
в чаклуна того у чреві.

Віпунен з пісень славетний
промовля слова такії:
„Та з яких мужів еси ти,
150 із лічби яких героїв?
Проковтнув я сто героїв,
я до тисячі пожер їх,

та не їв тобі подібних:
аж до рота йде вугілля,
на язик той жар приходить,
в горло чад іде з заліза.

Ти виходь, катюго, звідти,
ти тікай мерщій, душмане,
а не то піду до неньки,
160 все скажу твоїй старенькій;
якщо матері скажу я,
все їй виявлю старенькій,
я жалю завдам матусі
і бабусі важко буде,
що синок не добре чинить,
що дитя погане стало.

Годі розуму добрати,
ані способу збагнути:
проковтнувся як ти, Хіісі,
170 як там, бісе, опинився,
щоб кусати й мордувати,
мене жерти, рвати страшно?
Чи ж бо ти від бога слабість,
від найвищого недуга,
чи мені тебе наслано,
приготовлено від інших?
Чи прийшов сюди за плату,
умостився тут за гроші?

Якщо ти від бога слабість,
180 від найвищого недуга,
доручуся я творцеві,
волі вищого віддамся:
славних бог не залишає,
не дає загинуть смілим.

Як тебе мені наслано
і пороблено від інших,
то знайду твоє я кодро,
відшукаю я початок.

Появилася ушкода,
190 від заклять лихота сталась,
між чаклунством сильне-дужим,
поблизу співців умілих,
там на сідалі злих духів,
на проліссях ворожбитів,
на рівнинах бога смерти,
з-під землі вона з'явилась,
із осель мужів померлих,
із хаток людей загиблих,
з набубнявілого ґрунту,

200 із землі, що зрита всюди,
з кременів, що вітер крутить,
із пісків велико-шумних,
із долин униз похилих,
із болот зусім без моху,
із струмків, життям що повні,
з хвилі, що рокоче вічно,
з загород лісів Хіісі,
із п'яти міжгір'їв гірних.

Від похилля гір мідяних,
210 від шпилів, що повні крушу,
від сосни, що шелестить там,
від шумливої ялини,
зверх дуплястої смереки,
від ялин гнилого лісу,
від паскудних нор лисиці,
від лісних галяв оленів,
від скелистих нор ведмедів,
із печери клишоногих,
із далекої Похйолі,

220 із великої Ляпоньї;
із гаїв на порость бідних,
з поля, що не знало пуга,
від бойовищ величезних,
із тих місць, що б'ються мужі,
від столоченого нив'я,
від крові, що там димує,
від кряжу морів далеких,
від розлогої рівнини,
від глибості мулкої,

230 що на тисячу сажнів,
із шиплячого потока,
з прірви, що вогнем клекоче,
з водоспаду, що на Рутї,
із нуртів, що все бувають,
з неба задньої частини,
із окрайків хмар безвідних,
з стежки вітерців весняних,
звідтіля, де їх спочинок.

Або зло ізвідти вийшло,
240 або ти прийшов ізвідти
в серце те, що не повинне,
у те черево безгрішне,
щоб кусати й шматувати,
його шарпати і дерти?

Ну, виходь-но, псе Хіісі,
ну, вилазь, собако Мани,

геть, дивогляде, із шлунку,
із моїх печінок, кате!

Ти не рви моє поребр'я,
250 сележін' не увереджуй,
не труси могого шлунку,
не перевертай легені,
не свердли могого пупа,
скрань моїх ти не торкайся,
і не муч кряжу спинного,
не розколоюй кульш у мене.

Як не муж я, як повинно,
то пошлю того, хто кращий,
щоб прогнав лихоту звідти,
260 щоб дивоглядом ригнути.

Жен землі гукну я здолу,
я газдів з полів покличу,
з-під землі мужів з мечами,
з-під пісків героїв верхи,
всіх на поміч, яко силу,
на підмогу, як пожиток,
при моїх тяжких терпіннях,
при моїх страшливих муках.

Як тобі оце не страшно,
270 якщо ти не хочеш вийти:

ти приходи з мужами, лісе,
ялівцю з челядниками,
ти, ялиннику, з народом,
озерце з дітьми своїми,
сто героїв ви з мечами,
мужів тисяча залізних,
щоб тут біса катувати,
роздушить лиху хворобу.

Як тобі і те не страшно,
280 як ще ти не хочеш вийти:
мати вод, ти появився
з хвилі в синій перев'язці,
із струмка в м'якім убранню,
з твани чистою ти вийди,
захист мужеві слабому
і поліпшення герою,
щоб не з'ївся неповинно,
щоб без слабости не вмер я.

Як тобі і те не страшно,
290 якщо ти не хочеш вийти:
ти ходи, творіння доню,

золота красуне, панно,
найдавніша з жіноцтва,
ти з усіх найперша мати.
Подивись на ці боління,
відверни, приходи ти, лихо,
ти усунь моє терпіння,
з мене виметни душмана.

Як тобі і ти не страшно,
300 якщо ти не хочеш вийти:
Укко! Ти в небеснім пупі¹,
на окрайці хмар громових!
Ти спустись, тебе прошу я;
поспішай, тебе я кличу,
діло вижени недобре;
уратуй мене від чарів
ти мечем своїм огнистим,
лезом тим, що мече іскри.
Звідти геть вилазь, душмане,

310 утікай мерщій, катюго,
не твоя бо тут домівка.

Як тобі хатини треба,
пошукай де-інде місця,
і оселища де-далі
близ господарки мешкання,
уз дверей твоєї пані!

Тільки як туди прибудеш,
як кінця дороги дійдеш,
до батьків твоїх близенько,
320 до батьківської отари,
дай на знак, що ти вже дома,
що прибув дай знати нишком,
затаракхай, як грімниця,
як поломін'я блиска, блисн;
вдар у двері ти на дворі,
ти відсунь з віконня дошку,
прошмигни тоді у хату,
поспішай, лети в покої,
ухопи його за тужні,

330 за вузьке на п'ятці місце.
Газду кинь у кут найдавший,
а газдиню аж на двері,
вирви геть ти газді очі,
розколи газдині череп;
на гаки скарлюч їм пальці,
їм обом зсудом голів'я.

¹ Осередок неба.

Як цього ще буде мало,
півнем вилети із хати,
і на двір лети курчатком,
340 на гною грудьми усядся,
віджени від ясел коні,
рогатизну від корита,
їх у гній встроми рогами,
загрузи хвостами в землю,
поверни їм очі рогом
і скрути міцніше в'язи.

Якщо ти хвороба з вітру,
він надув тебе, навияв
з весняним повітрям вкупі,
350 від морозу ти заслана,—
линь дорогою ти вітру,
весняних вітрів шляхами,
не сідавши на дерева,
ні на вільсі спочивати,
просто на мідяну гору,
їй на шпиль на мідь багатий,
щоб гойдав тебе там вітер,
щоб повітря пильнувало.

Якщо ти спустився з неба,
360 із хмарок тонких окрайців,
ти зійди на небо знову,
піднесися знов в обітря,
в хмари, де багато крапель,
на зірки, що там мигочуть,
щоб палав ти як полонінь,
як вогонь щоб ти занявся
на шляху великим сонця,
в дворі місяця округлім.

Як же ти прийшов з потоків,
370 як тебе вода пригнала,
до води ти й завертайся,
знов іди собі в потоки,
наузкрай мулкового замку,
на сам верх на водогір'я,
щоб тебе гойдали хвилі
і потоки колихали.

Якщо ти з пролісся Кальми,
із осель людей померлих,
повертай на рідне місце,
380 повертай в домівку Кальми,
на той ґрунт, що набубнявів,
на розпалену землю,
де народи потопились,

де лежить великий натовп.

Якщо ти, дурний, ізвідти,
з суточків в лісах Хіісі,
із кутків ялиних нетрів,
там, де гай живе сосновий,
прожену тебе, щоб жив ти
390 в суточках лісів Хіісі,
де вікує гай сосновий
по кутках ялиних нетрів.
Там ти доти залишайся,
доки не згниє підлога,
поростуть грибами стіни,
упаде додолу стріха.

Прожену тебе, ледащо,
звідти вишлю дивогляда
в дідуса ведмедя лігво,
400 в дім ведмедиці бабусі,
на болотяні низини,
на німуючі мочари,
на життя джерело повне,
на бренливії потоки,
на безрибії озера,
в воду, де не плеще окунь.

Якщо там не знайдеш місяця,
прожену тебе ще далі
на межі тії Похйолі,
410 у далекий край Ляпонський,
на галяви бідні в парость,
на неорану землю,
де ні місяця, ні сонця
і нема денного світла.
Там тобі вигідно жити,
там тобі пурхати любо.
Висять там на вітах лосі
і шляхетнії олені,
щоб муж голод заспокоїв,
420 заспокоїв би жадання.

Я жену ледащо далі,
заклинаю, проганяю,
до водоспаду на Рутьї,
аж на вир вогнистий саме,
там, де падають дерева,
там, де валяться ялини,
сосни з стовбуром великим
і з зеленим чолом ялі.
Плавай там ти, злий поганцю,
430 плавай в піні водоспаду,

ти крутись в широких хвилях,
там живи в вузьких потоках.

Якщо там не буде місця,
прожену тебе я звідси
в річку чорної Туоні,
в води вічної Маналі,
щоб ізвідти ти не вийшов
за життя свого ніколи,
як не дам тобі я волі,
440 як тебе не відпущу я,
баранів узавши дев'ять,
все ягнят вівці одної,
за биків найдужчих дев'ять,
одної телят корови,
за прекрасних дев'ять коней,
одної лошат кобили.

Ти собі попросиш коней,
огером захочеш їхать?
Коней дам тобі в дорогу,
450 огерів тобі достачу,
кінь є красень у Хіісі,
на горі червоногровий,
ще й вогонь паший із рота,
і кінці біліють ніздер,
із заліза всі копита,
у коня сталеві ноги,
може він стрибать на гори
і долиною ступати,
якщо верховень умілий,
460 якщо їде повний сили.

Як тобі цього ще мало,
можеш взяти Хіісі нарти,
чобітки вільхові Лемпо
і кийок лихого мужа,
щоб прибув ти в край Хіісі,
щоб діставсь до гаю Лемпо,
всю оббіг країну Хіісі,
по землі лихого ковзав.

Ти надигаєш каміння,
470 розколи їх на дві частки;
ти гілля шляхом спіткаєш,
поламай його на ріща;
ти шляхом героя стрінеш,
так туди йому й дорога.

Гей, рушай-но, непотрібний!
Утікай, ледащо, звідси,
нім на світ благословиться,

перш, як займеться на зорю,
перше, як зійде тут сонце,
480 перше, ніж тут півень крикне.
Час ледащові рушати,
час тікати вже гидкому,
час при місяцеві бігти
і відходить при осянні.
Якщо, злий, не утечеш ти,
як не підеш, псюко, хутко,
то візьму великий пазур
того, що жадає крові,
я клішні візьму на м'ясо,
490 ті зубці, що носить каня,
щоб здушить ледащо ними,
щоб з душманом покінчити,
в голові щоб не шуміло,
щоб душа не хвилювалась.

Утікав бо Лемпо грізний,
любий материн синочок,
як давав мені біг поміч,
дарував творець пораду.
Ти, що матери не знаєш,
500 недолуга твар, тікай-но,
без господаря собако,
геть, безматченко ти, псище,
перш, ніж час собі загубиш,
як скінчить мандрівку місяць“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Тут мені живеться добре,
тут мені лишитись любо.
Замість хліба їм печінку,
510 і обідаю я салом,
травлю легеню чудово,
сало—добрая пожива.

Глибше я ковальню цюю
посаджу у м'ясо серця,
молотком міцніше буду
бити там, де небезпечно,
щоб мене до суду віку
ти не спекався ніколи;
якщо слів я не почую,
520 не довідаюсь закляття,
так що тисячу потужних
характерників навчу я.
Бо не слід словам ховатись,
і скриватися за мовам,

ані в землю зариватись
і по смерті чаклуновій¹.

Віпунен з пісень славетний,
цей дідусь, що сили повний,
на устах несе закляття,
наповняє груди міццю.
530 Відмика скриню з словами,
відчина пісень шкатулю,
щоб пісень співати кращих,
передати що-найліпших
про речей первопочаток,
звідки все пішло на світі,
Не співають їх ні діти,
ні міцні герої ниньки:
бо лихі часи настали,
540 ізживаються вже люди.

Про початок снів виводив,
поспіль всі співав закляття,
як то з божого наказу,
як з потужного веління
та розпалося обітря
і вода із нього вийшла,
із води земля постала,
із землі пішли рости.

Заспівав, як місяць стався,
550 як поставлено і сонце,
як стовпи вітрів з'явилися,
як пішли на небі зорі.
Віпунен з пісень славетний
він співав багато й красно,
не чувано, не вбачано
аніколи в жаднім часі,
хто б співав від нього краще,
хто б твердіше знав закляття.
Так уста слова вигонять,
560 так язик їх висилає,
як лошатко расовее,
як румак, що прудко скаче.

Цілий день пісень співає,
ночі всі співає поспіль;
і вважа на співи сонце,
зупиня свій обіг місяць,
нерухомі в морі хвилі.
Стали всі в сагах боввани,

самий струм ріки спинився,
570 водоспад бурливий Руті,
і на Вуоксі потоки,
і Ордан став нерухомо.

Зараз старий Вейнемейнен,
як слова узяв до тями,
як наслухався їх доста,
як набрав замов хороших,
то поклав ізвідти вийти,
із Віпунена із шлунку,
тому велетневі з рота,
580 чаклунові із грудниці.

Мовив старий Вейнемейнен:
„Ой ти, Антеро Віпунен,
рота ти роззяв найбільше,
уст твоїх кутки найширше,
щоб я з черева міг вийти
і вернутися додому“.

Віпунен з пісень славетний
промовля слова такі:
„За життя пожер багато,
590 проковтнув я силу тисяч,
та іще не їв такого,
як старий той Вейнемейнен;
хитро ти сюди пробрався,
добре, що собі виходиш“.

Славний Антеро Віпунен
хутко щелепи роззявив,
рота широко відкрив він
і кутки у рота більше.
Старий певний Вейнемейнен
600 вийшов з черева Антеро,
вийшов велетню із рота,
чаклунові з осередка.
З рота слизнув він поспішно,
вислиз він на перелісся,
наче вивірка весела,
як бобер золотогрудий,
і пішов собі він далі,
ковалеві аж до горна.

Мовив дідові² Льмаринен:
610 „Що ж? трьох слів чи ти дізнався,
чи дістав такі речення,
щоб краї в човні зробити,

¹ Чаклуни фінські уважали чародійні слова за невмирущі; ніхто не мав права брати їх з собою в домовину.

щоб звязати зад міцніше,
щоб зміцнить облавки дужче?”

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Я сто слів уже навчився,
заклинань почув я тисяч,
виніс сховані заклання,

620 ті слова з таємних глибів“.

І пішов старий до човна,
в місце мудрої роботи,
закінчив він швидко човна,
по краях звязав окрайці,
зад звязав що-найміцніше,
і зміцнив облавки дужче;
без будови човен стався,
без трісок байдак готовий.

ВІСІМНАЦЯТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен сіда у свій новий корабель і вируша на Похйолу, щоб там просити руки гарної діви.—Ільмаринен, попереджений за цю подорож від своєї сестри, бере на себе найкраще убрання, запрягає найкращі сани і також виїздить на Похйолу. Він стріває Вейнемейнена і бере з ним умову, що обидва вони не будуть неволити за себе доньки Похйї.—Льовхі їй радить вибрати старого Вейнемейнена. Але дівчина воліє того, хто викував Сампо, і відмовляє Вейнемейненові.

Старий певний Вейнемейнен
погадав, думками кинув:
привести піти дівчину,
панну з гарною косою,
з завжди хмурої Похйолі,
із сумної Саріолі,
доньку півночи прегарну,
ту відданицю з Похйолі.

Байдака свого вбирає
10 половинки човна в червіль,
укрива перед він злотом,
його злотом пооздобив,
і відтак чудовим ранком,
рано, ледве день занявся,
відіпхнув у воду човна,
дошаний човен на течу,
від бервен безкорих зовсім,
від цівок ялових круглих.

Він міцні поставив щогли,
20 напина на щогли парус,
він нап'яв червоний парус,
прикріпив вітрило синє,
сам тоді вступив у човен,
у кораблик цей новенький,
щоб на морі кермувати,
скородити на блакитнім.

Промовля слова такії
і такую мовить мову:

„Ти зступи на човен вищий,
30 милосердий—на байдак цей,
щоб заратувать безсилка,
щоб підсилити малого
на просторі вод широких,
на розложистих потоках.

Загойдай мій човен, вітре,
пожени кораблик, хвиле,
щоб не брав я в руки весел
і води не бив би ними
на кряжі широкім моря,
40 на розложистих потоках“.

Анніккі, що добре ймення¹,
донька присмерку і ночі²,
перед днем уже проснулась
і прокинулась уранці,
била праником білизну,
сукню чисто вимивала
на червоному, на мості,
на широкім переході,
на ріжку серед туману,
50 на острівчику лісистім.

Оком скинула навколо,
на обітря дальносяжне,
подивилась вгору в небо,
позирнула в море здолу:
в високості сонце блиска,
і мигочуть долі хвилі.

¹ Ільмариненова сестра.

² Себ-то чуйна, що встає перед світом.

Оком скинула на море
і до сонця повернулась:
де Судмі¹ річки гирло,
60 на лимані річки Вейно
бачить, щось на морі чорне,
бачить, щось на хвилях сине.

Промовля слова такії
і такую мовить мову:
„Що отам на морі чорне,
що отам на хвилях сине?
Може гусяче ти стадо,
чи качок ти стадо може?
Так лети собі, знімайся
70 в височінь туди на небо.

Може ти лосося стадо,
або просто ключа з риби?
Так спустись і плавай глибше,
у струмках глибоких плавай.

Чи ти камінь попідводний,
чи ти просто гілька в хвилях,
най тебе укриють хвилі,
най вода тебе покриє“.

Човник плине далі й далі,
80 йде кораблик парусистий
вздовж туманного виріжку,
вздовж лісів, що берег вкрили.

Анніккі, що добре ймення,
вже побачила кораблик,
дощаний близенько човен,
промовля слова такії:

„Чи не братній ти кораблик,
чи не човник ти батьківський?
Ідь собі у рідну землю,
90 в рідну сторону вертайся,
стань до пристани передом,
до вальців чужини демном.
Як же човен ти з чужини,
плинь собі ізвідси далі,
до чужих вальців передом,
деменом на цю стань пристань“.

То не з вітччини був човник,
ні з далекої чужини;
надпливав то Вейнемейнен,
100 то співця над'їхав човен.

Над'їздить він дуже близько,
у розмову вдавсь старець,
слово дасть та візьме друге,
щоб сказати краще третє.

Анніккі, що добре ймення,
донька присмерку і ночі,
мовить так, до човна ставши:
„Вейнемейнене, куди ти,
друже моря, де ти їдеш,
110 де, красо землі, берешся?“

Відмовляє Вейнемейнен,
мовить з човна старець панні:
„На лососі я поїхав,
де нерестяться лососі
на ріці Туоні чорній,
в глибокості в очереті“.

Анніккі, що добре ймення,
промовля слова такії:
„Не брехав хоч би так чисто,
120 бо не третється риба ниньки.
Від'їздив давніш мій батько,
часто їздив мій сивенький,
щоб ловить в потоках сеньгу,
пстружок щоб домів привозить:
в байдаку лежали сіті,
спочивав у човні невід.
Мотузків багато в сітях,
по боках жердини в сіті,
на лавках лежали ості,
130 при стерні ціпки великі.
Вейнемейнене, куди ти,
їдеш де, Увантолайнен?“

Мовив старий Вейнемейнен:
„Я гусей ловить поїхав
там, де граються рябенькі,
щоб ловить птахів слинявих
на саксонській² перетоці,
на відкритій водотечі“.

Анніккі, що добре ймення,
140 промовля слова такії:
„Знаю тих, що правду мовлять,
брехуна побачу зараз.
Виїздив мій батько перше,
їздив часто мій сивенький,

¹ Фінляндія.

² Saksa—німець.

щоб гусей ловить в протоці,
забивать червононосих;
він свого наладив лука
і натягував тятиву,
на ланцюзі пси стояли.
150 там прив'язані при луці,
бігли берегом собаки,
брехуни—камінням гострим.
Вейнемейнене, мов правду,
де верстаєш ти дорогу?”

Мовив старий Вейнемейнен:
„Ну, а що, як я поїхав
у страшну криваву бучу,
де всі голови подібні,
зачервонені коліна,
160 де усі в крові гомілки?”

Відмовляє так Анніккі,
що з цинівими цяцьками:
„Знаю, як до бою ходять;
батько мій ходив давніше
у оту криваву бучу,
де всі голови подібні;
сто мужів на весла сіло,
з ними тисячі стояло,
по краях звисали луки,
170 по лавках щити зависли.
Ти скажи-но краще правду,
не прибріхуючи мов ти,
Вейнемейнене, куди так,
де ідеш, Сувантолайнен?”

Старий мовив Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Ти зійди на човник, панно,
уступи в байдак, дівчино,
оттоді скажу я правду
180 і прибріхувать не буду“.

Так відказує Анніккі,
що з цинівими цяцьками:
„Зійде хай на човен вітер,
у байдак твій сяде буря.
Поверну твого я човна,
перекину із облавком,
якщо правди не почую,
нащо ти у човні їдеш,
не почую правди ясно,
190 і брехні ти край положиш“.

Старий мовив Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Ну, скажу виразно правду,—
побрехав я трошки перше.
Їду я дівчину взяти,
молоду дістати панну
з вічно хмурої Похйолі,
із сумної Саріолі,
із оселі людожерців,
200 де героїв топлять в морі“.

Анніккі, що добре ймення,
донька присмерку і ночі,
як оцю почула правду,
без брехні, саму лиш правду,
вже хусток не вибивала,
вже не прала вбрання більше
на закрайку переходу,
край червоного помосту.
А схопивши вбрання в руку,
210 облямітку в жмені стисла
і пішла ізвідти хутко,
поспіша бігцем швиденьким;
в коваля прибігла хату,
надійшла сама до горна.

Там працює Їльмаринен,
той коваль одвічний, майстро,
він робив з заліза лавку
і сріблом її оздобив;
в руку кіптяви на тім'ї,
220 в сажень вугілля на шії.
До дверей дійшла Анніккі,
промовля слова такі:
„Їльмаринене, мій брате,
віковічний ти ковалю,
викуй, братіку, човночка,
скуй мені каблучок гарних,
двох чи трьох ковтків ти викуй,
п'ять чи шість мені підпасів,
я за те скажу по правді
230 без ніякої брехеньки“.

Мовить дужий Їльмаринен:
„Принеси вісток хороших,
то скую тобі і човник,
накую каблучок гарних
і скую на лоно хрещик,
головний убір прекрасний;
принесеш вісток поганих,

поламаю я оздобу,
і в вогонь їх з тебе кину,
240 швиргону у мій їх горен“.

Анніккі, що добре ймення,
промовля слова такі:
„Ільмаринене ковалю!
Ти бажаєш взяти панну,
ту, з якою заручився,
хочеш взять її на жінку.

Без перестанку куєш ти,
раз-у-раз стукочеш тутки,
влітку ти куєш підкови
250 і на них залізо взимку.
Уночі санки будуєш,
вдень на них майструєш боки,
щоб привести наречену,
щоб до Похйолі рушати.
І проте туди вже їде
хто хитріший і зручніший.
Візьме він тобі належне,
візьме те, що покохав ти,
і на що дививсь два роки,
260 і що років три ти сватав.
Сквапно їде Вейнемейнен
на хребті морів шумливих,
на стерні сидить мідянім,
та на демені із золота.
В хмуру Похйолу він їде,
до сумної Саріолі“.

Ковалеві стало смутно,
зажурився муж заліза,
з рук кліщі йому упали,
270 упустив з руки він молот.

Мовить дужий Ільмаринен:
„Анніккі, моя ти сестро,
ось тобі скую я човна,
накую каблучок гарних,
двох і навіть трьох ковточків,
п'ять або і шість підпасів;
лазню грій мені солодку,
начади в медовій хаті,
положи полін найтонших,
280 наколи трісок дрібніших,
трохи попелу підсип ти
і додай ще трохи лугу,
щоб я голову змив лугом,

шарував щоб лугом тіло
від осіннього вугілля
та від згару зимового“.

Анніккі, що добре ймення,
добре лазню напалила
древом тим, що кинув вітер,
290 тим, що блискавка розбила;
узяла каміння в річці,
полила, душніше стало
від води, що із потоку,
в течії, що все бурує;
із кущів гілок нарвала,
бере китиці зелені;
парить повний медом віник
край солодкого каміння;
обертає слиз у мило,
300 в луг те молоко, що кисле,
мізок з кістей милом стався,
клейкий мізок до вмивання,
щоб змив голову жених той,
шарував щоб добре члени.

Сам коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
накував, що їй бажалось,
головний убір окрасив,
а дівча тимчасом в лазні
310 піклувалось, щоб він мився.
Положив до рук їй речі,
а вона йому сказала:
„Я вже лазню напалила,
парова комора тепла,
вже попарила я віник,
китицями помахала;
мийся в лазні цій досхочу,
вливай води доволі,
щоб як сніг блищали очі,
320 голова як льон біліла“.

І коваль той Ільмаринен
сам пішов до лазні митись.
Тіло віник витер біло,
очі вже йому блищали;
і вже скрані розпалились,
як яйце біліла шия,
члени тіла заблестіли.
Вийшов з лазні до світлиці,
ледве там його вгадали:
330 лица так йому хороші,

рум'яніли так ізверху.

Промовля слова такії:
„Анніккі, кохана сестро,
дай мені найкраще вбрання,
полотенну сорочку,
щоб закрасить краще тіло,
щоб до сватання прибраться“.

Анніккі, що добре ймення,
принесла йому сорочку,
340 щоб без поту тіло вбрати,
що було з убрання голе;
принесла йому і штані,
що колись пошила мати,
щоб без бруду кульші вбрати,
де кісток не знати зовсім.

Принесла м'які панчохи,
що сплела колись їх мати,
щоб гомілку вкрити брату,
щоб литки йому завинуть;
350 черевики, що до міри,
ті чоботі, що купив він,
щоб покрити кінці панчішок,
що колись сплела їх мати;
принесла блакитне вбрання,
що внизу печінки колір,
щоб надіти зверх сорочки,
з льону чистого, що ткала;
і жупан суконний добрий,
що надіто штири рази
360 на блакитне те убрання,
що новіше між новими;
хутро з тисяччю петельок,
що окрас на ньому сотня,
на жупан із грубих сукон,
що поверх їх сукна тонші.
Подає на бедра пояс,
золотий отой підпасок,
що колись сплела ще мати,
що дівчиною їх ткала;
370 рукавиці ті рябенські
з золотистими кінцями,
що Ляпонці їх робили
на форемні дуже руки;
на волосся золотее
принесла велику шапку,
що колись купив ще батько,

як ще свататись заходивсь.

От коваль той Ільмаринен
вже зусім готовий, вбрався,
380 одіж та йому достоту.
Він слугі тоді мовляє:
„Запряжи мені лошатко
в пооздоблені сани,
щоб я міг поїхати ними,
щоб до Похйолі я рушив“.
Так челядник відмовляє:
„Коней шість у нас на стані,
що їдять овес, румаків,
запрягти ж тобі якого?“

390 Відмовляє Ільмаринен:
„Огера візьми, що кращий,
запряжи мені лошатко,
хай в санках буланко піде;
посади і шість зозульок,
сім пташок полож блакитних,
на дузі щоб посідали,
на ремінні щоб кричали,—
хай милуються дівчата,
одягніша буде радість;
400 принеси ведмеже хутро,
щоб на ньому я усівся;
принеси з тюленя шкурку,
щоб укрити я нею сани“.

І застріг завсідний наймит,
що за гроші завжди служить,
швидко в сани те лошатко,
і буланка у голоблі.
Шість зозульок поміщає,
сім пташок отих блакитних
410 гомоніти під дугою,
щоб цвірінькали в ремінні.
Він несе ведмеже хутро,
щоб господар сів на ньому;
він несе з тюленя шкуру,
щоб запліт зробити на сани.

Сам коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
Укко вищого благає,
так грімливого він просить:
420 „Дай мені сніг свіжий, Укко,
платочки м'які із неба,
щоб по них шмигали сани
і щоб снігом завищали“.

Свіжий сніг той кида Укко,
платочки м'які із неба,
степові укрити він трави
і накрити пучечки ягід.

Сам коваль той Ільмаринен
сів на сани із заліза,
430 промовля слова такії
і такую мовить мову:
„При віжках най щастя буде,
бог санкам моїм заслона,
віжки щастя не розірве,
бог санок не поламає“.
Захопив рукою віжки,
він батіг хапає в другу,
батоном коня ударив,
промовля слова такії:
440 „Ну, біжи ти, білолобе,
линь, полинь ти лянногровий“.

Кінь шляхом той скаче-лине,
на піску бережнім моря,
на краях бугрів медових,
на краях горбів вільхових.
Скаче берегом він бучно,
на-бігу піском шуршить він,
б'є йому пісок у вічі,
в перса плеще хвиля з моря.

450 Скаче день, день другий скаче,
і також день третій скаче,
і нарешті аж на третій
Вейнемейнена він зуспів.
Промовля слова такії
і такую мовить мову:
„Вейнемейнене, дідусю,
дай умовлюся з тобою,
що як будемо ми сватать
цю заспірную дівчину,
460 не пішла б вона з примусу,
а пішла б до мужа вільно“.

Мовить старий Вейнемейнен:
„Згоду я даю охоче
панни силою не брати.
Не візьму її з неволі,
щоб вона тому припала,
з ким вона піти бажає;
я не дихатиму лихом,
злої волі я не буду“.

470 Їдуть так вони все далі,
у свою дорогу кожне.
Човен берегом шелеще,
скаче кінь—земля трясеться.

Проминуло трохи часу,
ледве мить одна минула,
бач, загавкала собака,
пес домовий гучно бреше
на Похйолі завжди сумній,
в цій потужній Саріолі.
480 Пес гарчав спочатку тихше,
і вищав собака рідше,
наузкрай залігши поля,
по землі молов хвостиком.

А господар на Похйолі
мовить: „Доню, подиви-но,—
чорний пес чогось там гавка,
віє битий клаповухий“.

Відмовля розумно донька:
„Є і так у мене справа,
490 тра догледіти комори,
пильнувати велике стадо,
в жорнах борошно змолоти,
пересіяти крізь сито,
важким каменем змоловши,
ледве й так мені під силу“.

Тихо той дивогляд гавка,
рідко пес гарчить злобливо.
Каже півночі господар:
„Ну, стара, ходи, поглянь-но—
500 чорний пес чогось все гавка,
віє битий підворітний“.

Аж йому стара мовляє:
„Не бере мене охота,
бо я пораюсь у хаті,
про обід я клопочуся:
хліба вже спекти потрібно,
замісить крутіше тісто,
хліб пектись великий буде,
в мене й так снаги вже мало“.

510 Мовить півночі господар:
„Ті баби сквапливі завжди,
все працюють ті дівчата,
як печуться коло печи,
як простягнуться на ліжку.
Синку, ти піди послухай“.

Аж той парубок мовляє:

„Я не маю часу слухать,
бо гострить сокири треба,
розколоти пень великий,
520 в оберемок дров до печі,
наколоть поління тонко,
грубе дерево здрібнити,
трохи сил колоти маю“.
Гавка все дворовий псище,
все гарчить дозорця замку,
не гамується дивогляд,
на горбі гвалтує сторож,
сидячи узкрай пролісся
і хвоста піднявши пильно.

530 Мовив півночі господар:
„Та Сірко не дурно гавка,
не вищить він без причини,
не гарчав би він на сосни“.

Сам розвідати пішов він.
За межу двора виходить,
на останній край пролісся,
поза нивами своїми.

Подививсь собаці в морду,
бачить, морда повернулась
540 на кряжі бугрів бурливих,
на верхів'я гір вільхових.
Тут всю правду він побачив,
чого так Сірко той гавкав.
Гавкав він, окраса ґрунту,
завивав мохнатохвостий:
парусами червінь-човен
на затоці Лемпо має,
і мальованії сани
на межах горбів медових.

550 Сам господар на Похйолі
входить хутко до покою,
швидко в хаті показався,
промовля слова такі:
„Вже до нас чужі прибули
на кряжах морей шумливих;
ось до нас і сани їдуть
по межах горбів медових;
човен їде з вітрилами
тим кряжем затоки Лемпо“.

560 Господиня на Похйолі
мовить: „Як же нам дізнати,
з чим до нас чужі прибули?
Доню, любее маляtko,
поклади в вогонь робину,
підпали дерев окрасу.
Якщо з дерева кров лине,
то їдуть на нас з війною;
якщо витече водиця,
то покій між нами буде“¹.

570 Панна Похйолі станиста,
ця плоха дівчина тиха,
на вогонь кладе робину,
підпаля дерев окрасу;
не тече ні кров ізвідти,
ані чистая водиця:
бачуть, мед тече ізвідти,
крапа патока солодка.
Із кутка Свовакко² мовить
і стара говорить з ліжка:

580 „Якщо мед тече із дерева,
крапа патока солодка,
значить це ще будуть гості,
женихів великий натовп“.

Вийшла півночі газдиня,
вкупі і дочка і ненька,
що двором ступали швидко,
та і вийшли за ворота;
звідти глянули далеко,
повернулися до сонця
590 і побачили кораблик,
що надходив парусистий,
з сотні цілої дощечок.
Він пливе сагою Лемпо,
зсподу човник той сіривий,
червонастий угорі він,
на кермі сидить там дужий,
муж сидить на мідних веслах.
Бачуть бгера, що скаче:
ковзнуть там червоні сани,
600 їдуть вбрані строкато
на межі горбів медових;
на дузі там шість зозульок,
золоті птахи співають,

¹ Робина, святе дерево, було також пророчим деревом.

² Ймення власне.

сім пташок там блакитнявих,
що співають на ремінні.
Гордий муж сидить на санках
і в руках віжки тримає.

Господиня на Похйолі
промовля слова такії:
610 „Чи гадаєш ти віддатись,
як тебе прийдуть сватать,
щоб в житті була подружжям,
була курочка кохана?

Хто в червонім човні їде,
байдаком там хто простує
по цю сторону затоки?
Вейнемейнен то старенький;
він добро везе на споді,
в байдаку скарби везе він.

620 А отой, в санках що їде,
в розмальованих ґринджолах
на межі горбів медових,
сам коваль то Ільмаринен:
він з порожніми руками,
замовлянь у санях повно.

Як уступлять до покоїв,
принеси коновку меду,
з двома вухами ту конов,
і тому подай її ти,

630 за кого іти охоча;
Вейнемейнена частуй ти,
що везе майно у човні,
в байдаку везе багатство“.

Доня гарная Похйолі
на відповідь мовить слово:

„Мати, ти мене носила,
ти, кохана, пестила!

Я не виберу багатства,
ні з скарбами чоловіка,
640 мужа гарного я хочу,
що на вид, на тіло красний.
Не було того ніколи,
щоб продавано дівчатко,—
най бере мене без скарбу
молодий той Ільмаринен,
що нам викував тут Сампо,
що строкатий вибив покрив“.

Мовить півночі газдиня:

„Ти дурна еси дитина:
650 Ільмаринена береш ти,

сорочки йому щоб прати,
з чола піт йому стирати,
з голови змивати сажу“.

Відмовляє так їй доня,
промовля слова такії:

„Вейнемейнена не буду,
діда кволого гледіти.
Дуже трудно й важко буде,
нудно жити з дідуганом“.

660 Вейнемейнен не задлявся,
він досяг мети хутніше,
він байдак червоний ставить,
темний човен поміщає
на вальці, що із заліза,
на вальці на мідь багаті.
Сам пішов він до покоїв,
уступив у дім старої,
ставши на поміст, промовив
коло дверей на порозі.

670 Промовля слова такії
і такую мовить мову:
„Чи за мене підеш, панно,
на усе життя за жінку,
дні мої ділить зі мною,
бути курочка кохана?“

Зараз та північна панна
швидко дідові мовляє:

„Змайстрував мені байдак ти,
збудував великий човен
680 із поламків веретенця,
із кавалків мотовила?“

Старий мовив Вейнемейнен,
промовля слова такії:

„Човна гарного зробив я,
байдака свого збив міцно,
щоб він вітру не піддався,
щоб держався під негоду.
Якщо піде він на хвилі,
на морській заковза площі,
690 як пухир щоб він піднявся,
щоб як квіточка гойдався,
на-ушир струмків північних,
на укритих шумом хвилях“.

Донька гарная Похйолі
на відказ таке сказала:

„Я не хочу мужа з моря,
що живе на хвилях завжди,

глузд йому відносять бурі,
б'ють вітри йому по мізку.
700 За тобою не піду я
не зв'язу себе з тобою,

щоб в житті іти у парі,
як та курочка кохана,
щоб тобі стелити ліжко,
класти в голови подушку“.

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТА РУНА.

Зміст. Ільмаринен зараз за Вейнемейненом вступає до хати в Похйолі і просить руки молодій дівчині.—Мати йому загадує три загади на це.—Треба спочатку, щоб він вибрав поле повне гадюк, далі щоб він накинув каганець на ведмедя Туоні, вовка Маналі, і нарешті щоб він взяв великого пекельного щупака в чорній річці Туоні.—Ільмаринен, наляканий таким завданням, скаржиться молодій дівчині.—Вона, що вже вибрала його собі за чоловіка, поспіша допомогти йому своїми порадами, і багатир перемагає всі іспити.—Льовхі тоді дає згоду на їх одруження.—Вейнемейнен повертає сам додому і співає пісню; в ній він радить, щоб старі люди ніколи не йшли навзаводи з молодиками.

Сам коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстро,
до покою йде хутенько,
уступа до хати швидко.
Мед принесено солодкий,
в кінві патоку подано
Ільмариненові в руки;
так коваль промовив слово:
„За життя свого ніколи,
я до трунку не торкнуся,
як мені дівча не буде,
якщо панна не готова,
та, що я чекав на неї“.

Мовить півночі газдиня,
промовля слова такі:
„Клопіт з жданкою великий
та з вибранкою морока;
ніжка ще не в черевичку,
не озута ще і друга.
Буде дівчина готова
і засватана за тебе,
як гадюче зореш поле,
якщо так перейдеш плугом,
що леміш не ворухнеться,
не хитнеться кіл деревесний.
Вже орав те поле Лемпо,
скородив конем Хіісі,
лемешем на мідь багатим,
як вогонь залізом гострим;

половину мій синочок
недоорану покинув“.

Сам коваль той Ільмаринен
йде до дівчини у хату,
промовля слова такі:

„Донько присмерку і ночі,
може ти ще пам'ятаєш,
як скував для вас я Сампо,
як колись я вибив покрив?

40 Ти клялась мені страшенно
перед богом, що все знає,
перед образом потужним
ти мені дала надію,
мужу, доброму завзятцю,
що мені дружина будеш,
будеш курочка кохана.
Дать тебе не хоче мати,
доручить мені дитину,
якщо я гадюче поле
50 та не виорю геть чисто“.

Помагає наречена,
і дала дівчина раду:
„Ільмаринене, ковалю,
кувачу одвічний, майстре!
Золотий леміш ти викуй
і сріблом закрась прекрасним:
ти тоді те поле зореш
і перейдеш плугом ниву“.

Тут коваль той Ільмаринен
60 положив у горен злото

і срібла туди додав ще,
змайстрував леміш із них він,
і обув'я із заліза,
мідяні зробив поножі,
їх надів собі на ноги,
і укрит литки він ними;
взяв залізную сорочку,
з стали кращої взяв пояс
і залізні рукавиці;
70 рукавиці ще камінні;
і зробив лоша вогнисте,
убира коня у шори,
і пішов орати поле,
скородить нив'я узявся.

Бачить: голови вертяться,
черепи сичать страшенно;
він такі слова говорить:
„Змії, божії створіння!
Хто підняв тут ваші пащі?
80 Хто вас вислав, хто поставив
ваші голови так просто,
ваші шиї так високо?
Уступайтеся з дороги,
на стерно ідіть, лихії,
в лісові ви щультеся нетрі,
у траву ховайтесь, змії!
Як прилізете ви знову,
Укко голови потрощить
вам сталéвою стрілою
90 і залізними ключами“.

Він пішов нив'ям гадючим,
скородив ехиден поле,
познімав гадюк він ралом,
познімав ехиден плугом.
І сказав, назад вернувшись:
„Я зорав гадюче поле,
заскородив край ехидни,
порушив зміїну землю.
Відавай, бабусю, доню,
100 доручи мені кохану“.

Господиня на Похйолі
промовля слова такії:
„Лиш тоді віддам я доню,
подарую я дівчину,

якщо ти у царстві мертвих,
в темнім гаї на Маналі,
візьмеш Туоні ведмеда,
принесеш Маналі вовка.
Сотні взять їх там хотіло,
110 і ніхто не повернувся“.

Сам коваль той Ільмаринен
до дівчини входить в хату
і такі слова говорить:
„Маю я такий ще загад—
мушу взяти вовка Мани
і ведмеда у Туоні;
мушу взяти в царстві мертвих,
в темнім гаї на Маналі“.

Наречена помагає,
120 і дає дівчина раду:
„Ільмаринене, ковалю,
кувачу одвічний, майстро,
кантар викуй ти сталевий
і зроби залізний ремінь
у воді там на камінні,
в шумуванні трьох потоків;
ним того ведмеда візьмеш,
втихомириш вовка Мани“.

І коваль той Ільмаринен,
130 той кувач одвічний, майстро,
сам зробив сталевий кантар,
він скував залізний ремінь
у воді там на камінні,
в шумуванні трьох потоків.
Ускромлять пішов звірята
і сказав слова такії:
„Тергенéтер¹, туманівно!
Пересій туман ти ситом,
туманів розсип ти тіні,
140 де блукають дикі звірі,
щоб моїх ступнів не чути,
щоб вони не повтікали“.

Обв'язав він пащу вовку,
ланцюгом зв'язав ведмеда,
на перелісках Туоні,
у гаю, що там синіє,
і сказав, коли вернувся:
„Ну, віддай, бабусю, доню,

¹ Від Terhen—тепле місце. Богиня туману і мраки; вона мешкала в етерних країнах і сипала з високости туманами і мракою на землю, пересіваючи їх крізь сито.

я приніс тобі ведмедя,
 150 я зв'язав в Маналі вовка".
 Господиня на Похйолі
 промовля слова такі:
 „Я тоді віддам качатко¹,
 пташеня тобі блакитне,
 якщо ти піймаєш щуку,
 принесеш товщенну рибу
 з річки чорної в Туоні,
 із глибоких вод Маналі,
 ні тенет не розставлявши,
 160 в глибочинь не тягши невід.
 Сотні там ловить ходило,
 та з них жаден не вернувся“.

Став похмурим Ільмаринен
 і в біді він опинився.
 До дівчини входить в хату,
 промовля слова такі:
 „Ще один я маю загад,
 буде він за перші гірший:
 мушу я вловити щуку,
 170 і товсту піймати рибу
 з річки чорної в Туоні,
 із глибоких вод Маналі,
 і без невода й без сітей,
 без ніякого знаряддя“.

Наречена помагає,
 і дає дівчина раду:
 „Ільмаринене ковалю,
 не журися ти ніколи!
 Із вогню вірла зроби ти,
 180 викуй птаха вогневого,—
 він тобі піймає щуку,
 принесе товщенну рибу
 з річки чорної в Туоні,
 із глибоких вод Маналі“.

Сам коваль той Ільмаринен,
 той кувач одвічний, майстро,
 із вогню вірла кує він,
 вогневого птаха робить.
 Пальці викував залізні,
 190 пазури скував із криці,
 приробив з облавків крила,
 і на крила сам він виліз;

сів він птахові на спину,
 на кістках тих крил орлових.

Так вірла запобігає,
 так того він птаха радить:
 „Орле мій, коханий орле,
 ти лети, куди кажу я,
 у Туоні чорну річку,
 200 в води темної Маналі;
 ти схопи Туоні щуку,
 ти здобудь товсту ту рибу“.

Полетів орел прекрасний,
 птах отой чудово-гарний,
 щоб піймать велику щуку,
 рибу з лютими зубами,
 із потоку у Туоні,
 із глибоких вод Маналі;
 він одним крилом на хвилях,
 210 і торкає неба другим,
 пазурами б'є у море,
 гострить дзьоба на бескетах.

От надходить Ільмаринен,
 йде коваль, щоб подивитись
 в хвилі чорної Туоні,
 пантрувать орел надходить.

Із води дивогляд вийшов,
 Ільмаринена схопив він;
 аж орел хапає звіра
 220 і крутнув його за шию,
 загрузив його глибоко,
 у густу забив тванюку.
 Підвелась Туоні щука,
 із води собака лізе,
 щука та не що-велика,
 разом з тим не що-маленька:
 в дві сокири язичище,
 як граблище в неї зуби,
 паща в три струмки широкі,
 230 в сім човнів завширшки спина;
 проковтнуть героя хоче,
 Ільмаринена пожерти.

Аж орел шугнув хутенько,
 птах обітря долі злинув;
 він не дуже щоб великий,
 і не дуже щоб маленький:

¹ Фіни звуть молоду дівчину качкою, як ми рибкою, рибчиною. В Фінляндії качку високо шанують за добре пір'я і сочисте м'ясо.

на сто сажнів дзьоб завдовжки,
паща буде в шість потоків,
в шість списів язик завдовжки,
240 як п'ять кіс ті пазурища.
На страшну він лине шуку,
на метку товсту ту рибу.
От метнувся він на шуку,
на велику рибу кинувсь.

А та шука величезна,
той товстий пливач і бистрий
пазури вірлові стисла
в глибокості вод блискучих.
Високо орел піднісся,
250 у повітря вільне знявся,
пазури скалявши мулом,
по воді блакитній тягне.

Полетів і зупинився,
хоче стрібувати знову:
пазуром одним ударив
по плечу страшної щуки,
водяному псу по боці;
пазуром ударив другим
в гору з міцного заліза,
260 в скелю, що з твердої стали.
Відскакнув від скелі пазур,
від залізного бескету,
вже тіка в глибокість шука,
вже на дно води простує,
з пазурів орла великих,
з пазурів велико-птаха,
на боках дірки у неї,
і значні на плечах шпари.

Пазурами, що з заліза,
270 знову б'є орел великий,
крила полум'ям блискочуть,
очі гискрами метають.
В пазури схопив він шуку,
водяного пса стискає,
лускувату тую рибу,
із потоків тягне диво,
з водяної глибокості,
на хребті блискучім моря.

Так піймалася вірлові
280 врешті аж за третім разом
шука зіслива Туоні,
той пливач товстий, моторний,
із потоку царства мерлих,

із глибоких вод Маналі.
І води вгадати годі
за лускою теї щуки,
і обітря не пізнати
за вірла великим пір'ям.
В пазурах орел волоче
290 рибу з твердою лускою
на гілля велике дуба,
на ялину зеленасту;
куштувати став він шуку,
рибі черево пробив він,
пазурами шарпав лоно,
відтяв голову від тіла.

І промовив Ільмаринен:
„І орел ти леда-який,
і який пернатий з тебе,
300 і яка із тебе птиця,
що покуштував ти риби,
розпоров живіт тій щуці,
і роздер цілком їй лоно,
пробив голову у риби“.

З пазуром орел залізним
відлітає шпарко далі,
знявся вище він в обітря
навзкрай довгої хмарини;
стогне небо, гнуться хмари,
310 покривився покрив неба,
розламався лук, що в Укко,
роги місяцю зламались.

От приносить Ільмаринен,
щучу голову коваль той,
як старій дарунок тещі,
промовля слова такії:
„Голова ця буде править
за стілець в Похйолі в хаті“.

Він сказав слова такії,
320 і таку мовить мову:
„Я зорав гадюче поле,
заскородив край ехидни;
я зв'язав в Маналі вовка,
в Туоні узяв ведмедя;
з щупаком прийшов тепер я,
з пливачом товстим, моторним
із потоку царства мерлих,
із глибоких вод Маналі:
чи даси мені ти доню,
330 чи мені доручиш панну?“

Господиня на Похйолі
мовить: „Ти вчинив погано,
що їй голову відрізав,
розчинив живіт у щуки,
що порвав ти лоно риби,
що покуштував ти м'яса“.

Сам коваль той Ільмаринен
на відповідь так мовляє:

„Не буває без ушкоди
340 і з найкращих місць здобуток;
я ж узяв її в Маналі,
із Туоні річки виніс.

Чи ж тепер готова панна
та, що я чекав на неї?“

Господиня на Похйолі
промовля слова такі:

„Так, тепер готова панна,
та, що ти чекав на неї;
це качатко дорогее,

350 пташку ніжну я вручаю
Ільмаринену: хай буде
на життя дружина мила,
буде днів твоїх подружжя,
буде курочка кохана“.

Долі там дитя сиділо,
заспівав з долівки хлопчик:

„Об'явився тут в покоях,
до палацу¹ птах прибився,
прилетів орел зі сходу,

360 крізь обітря лине ястріб:
він одним крилом на хмарах,
лине другим він у хвилях;
він хвостом потоки ріже,
головою вперся в небо;
навкруги він кида оком;
полетить, нерушно стане,
і летить в мужів палади,
дзьобом клепле величезним;
але ж дах в мужів залізний:
370 і добути в хату годі.

Він подивиться круг себе,
полетить, нерушно стане,
і летить в жінок палади,
дзьобом клекче величезним;

дах мідяний у жіноцтва:
і добути в хату годі.

Він подивиться круг себе,
полетить, нерушно стане,
і летить в дівчат палади,
380 дзьобом клекче величезним;
у дівоцтва дах із льону:
і добути в хату годі.

На димар ото летить він,
і на дах він опустився,
він віконну дошку ламле,
на вікні сіда в палади,
на стіні зеленоперий,
і на кроквах сів пернатий.

Кучерявку там він бачить,

390 панну з гарною косою,
що над всі дівчата краща,
що найкраща з кучерявок,
що ладніша над ошатні,
над усі що завітчані.

В пазури орел бере той,
ястріб-птах уже хапає,
з багатьох найкращу панну,
із качок що найгарніша,
що найлегша, найніжніша,

400 наймоторніша, біліша;
панну взяв орел надземний,
і ото вже дряпа пазур
ту, що так держиться просто,
що найкраще тіло має;
взяв її на хвіст пернатий
із м'яким та ніжним пухом“.

Господиня на Похйолі
промовля слова такі:

„Ти довідався звідки, милий,

410 чув ти, ябко золотее,
що тут виросла дівчина,
льон з головки панна має?
Чи срібло блищало панни,
чи то золото дівчини,
чи від нас ясніло сонце,
блискотав ізвідси місяць?“

Промовля малятко з долу,
шамотить пагінчик юний:

¹ Тут і інде словом палац значиться просто хата.

„Твій коханець так довідався,
 420 щастя кріт¹ знайшов дорогу
 в дім до гарної дівчини,
 панни красної до двору:
 за вітця не злії чутки,
 що судно велике вислав,
 а за матірку ще ліпші,
 що хліби пече крутії,
 хліб пшеничний гарно місить,
 ним гостей своїх шанує.

Так довідався той коханець,
 430 так чужинець той дізнався,
 що вже виросла дівчина,
 що дівчина вже піднеслась.
 Якось раз на двір він вийшов
 і наблизивсь до комори.
 Рано це було уранці,
 занялось на зорю ледве,
 вся в шматках крутилась сажа,
 дим густий кужелився вгору,
 з хати, де дівча мешкало,
 440 з двору, де дівча станисте:
 там сама молола панна
 і брусками терла жорна,
 що співали як зозуля,
 як качки дірки кричали,
 як цвіркун цвірчало сито,
 а каміння наче перли.

Він пішов ото удруге,
 і пішов він краєм поля:
 була дівчина на луці,
 450 квітчаним ішла проліссям,
 казанок зачервонивши,
 фарбу жовтую варила.

Він пішов утретє знову
 під віконце до дівчини.
 Тче дівчина, чує, пильно,
 чує—движкає там бердо,
 човник так літа веселий,
 наче горностай камінням;
 чує стук зубців на берді,

460 наче жовна на деревах;
 чує: там навій все ходить,
 наче вивірка на вітах“.

Господиня на Похйолі
 промовля слова такії:
 „Бачиш, дівчино кохана,
 чи ж не говорила тобі я,
 не ходи співать до сосен,
 не співай на дні долини,
 так потилиці не гни ти,
 470 не показуй рук так дуже,
 колотіння перс дівочих,
 ні струнким хвалися станом.

Цілу осінь я казала
 і торочила все літо,—
 цеї вєсні говорила,
 як вже сіялося вдруге,
 що собі збудуймо сховок,
 невеличкі вікна будуть;
 ткала б ти отам, дівчино,
 480 працювала за верстатом,
 і не чули б Суомійці²,
 женихи по всій Суомі“.

На долівці мовить хлопчик,
 та дитина двотижнева:

„В хаті коника сховаєш,
 огера з хвостом хорошим,
 кучерявої ж дівчини
 не сховаєш і у схові.
 Хоч збудуй ти мурування,
 490 серед моря кам'яницю,
 і держи ти там дівчину,
 молодую цю куріпку,
 не сховається дівчина,
 там не виросте велика,
 щоб жених не об'явився;
 і жених і сват прибудуть,
 ті мужі, що в шапках ходять,
 що коням кують підкови“³.

Тут старий той Вейнемейнен
 500 сумно голову понурив,

¹ Це щаслива думка прирівняти щастя до крота. Чи не чинить воно наосліп, як кріт? Щастя тут—рівнозначною фортуни.

² Фіни.

³ Фінські руни часто впроваджують в свої оповідання зайві персонажі, напр. дітей, дідів і т. ин., що відіграють ролю розмовників і прив'язуються до дії, не беручи в ній простої і впливової участі. Ці персонажі можна прирівняти до хорів грецьких трагедій.

влаштувавсь додому їхать,
промовля слова такії:
„Марнував я час бідаха,
а того і не добачив,
що вчасніше треба сватать
і женитись молодому.
Мусить жаль на все той мати,
кому жаль женившись рано,
що обтяжився завчасу

510 і дітьми, і господарством“.
Не дозволив Вейнемейнен,
заказав Сувантоляйнен,
щоб не сватався дід сивий,
до дівчат не залицявся,
заказав, щоб плив уперто,
веслував на перегони,
щоб дівча тоді не сватав,
як супірник молоденький.

ДВАЦЯТА РУНА.

Зміст. На Похйолі готуються до весілля. — Забито великого бика. — Пиво зварено і на-
лито в бочки. — Наготовано всякого варива й печива. — Звідусіль запрошено на весілля. —
Тільки Леммікейна не запрошено.

Що б тепер його почати
і яких пісень виводить?
Ось про що тепер співаймо,
ось яких пісень почнімо:
як на Похйолі гуляло,
як пилячи чаклунство.

Довго лагодять весілля,
довго всячину готують
в Похйолі покоях гарних,
10 і в хатах на Саріолі.

Що ж отам приготувалось,
понаношено чого там,
на гульню північну довгу,
щоб там пив великий натовп,
щоб прибулий люд наївся?

Бик годований в Карелів,
віл товстий в Суоні виріс;
ні малим був, ні великим,
20 був теля собі, як всяке:
він хвостом був у Тавастів,
головою був у Кемі¹;
на сто сажнів роги вгору,
в півтора ста сажнів морда;
тільки тиждень ласці треба,
щоб кругом оббігти шию,
треба горлиці день цілий
перелинуть з рогу на ріг,
і летіти дуже швидко,
30 не спочивши на дорозі,
цілий місяць треба білці,

щоб з плеча на хвіст дістатись;
до кінця вона не дійде,
перш як місяць вийде цілий.

Бик, що є такий завбільшки,
дужий віл оцей Суомі,
йшов із почтом із Карелів,
на узкрай полів Похйолі.
Сто мужів тримало роги,
40 морду тисяча тягло їх,
як бика вели в дорозі,
як провадили в Похйолю.

Бик верста свою дорогу
до потоку Саріолі,
він пасеться на мочарах,
і хребтом торкає хмари:
різника проте немає,
щоб бика того зарізав,
ні в лічбі синів Похйолі,
50 в натовпі великим люду,
ні в коліні, що зростало,
ні між тим, що вже старіло.

От прибув старий з чужини,
Віроканнас² від Карелів,
промовля слова такі:
„Почекай-но, биче бідний,
якщо з довбнею прийду я,
якщо келепом ударю,
саме в череп твій, бідахо,
60 так на те, що буде, літо
голови ти не повернеш,
не спиратимешся писком

¹ Річка в північній Фінляндії.

² Охоронець вівсяних полів.

на узкрай галяви цеї,
на ції затоки гирло“.

Ось пішов дідусь, щоб різать,
Віроканнас на роботу,
бугая убить Пальвойнен¹;
повернув бик головою,
глянув чорними очима,
70 і старий стрибнув на сосни,
хутко в кущики Пальвойнен,
швидко в верби Віроканнас.

Різника шукають пильно,
щоб він міг бика зарізати,
та вишукують в Карелів
і на обширах Суомі,
в стороні спокійній Русів,
у краю відважних Шведів,
по розложистій Ляпонї,
80 в стороні залять у Тур'ї,
в царстві мерлих все шукають
по низовинах Маналі,
все шукають і не знайдуть,
все довідуються дурно.

Різника шукають пильно,
все його шукають далі,
на хребті блискучім моря,
на розложистих потоках.

Муж підвівся в синім морі,
90 багатир в морських потоках,
на хребті блискучім моря,
на відкритій водотечі.
Він не дуже щоб великий,
і не дуже щоб маленький:
під лущайкою міг спати,
умоститись міг під ситом.

Це був дід, кулак залізний,
і залізясте обличчя,
скелю мав собі за шапку,
100 черевиками бескети;
золотий тримав він ніжик,
ніж той з держалом мідяним.

На бика різник знайшовся,
обібрався той заріза,
кат бугаєві Суомі,
товстошкурому забієць.

Як різник побачив здобич,

він вола ударив в шию,
і поставив на коліна,
110 кинув він бика додолу.

Що ж, було багато з нього?
Не багато з нього вийшло,
м'яса цебрів тільки сотня,
ковбаси сто сажнів вийшло,
вийшло крові на сім човнів,
на сім бочок лою стало—
на весілля на Похйолі,
на гульню, що в Саріолі.

Був будинок на Похйолі
120 і великий і широкий,
що завдовжки в дев'ять сажнів
і на сім собі завширшки;
на даху курікне півень,
так його не чути долі,
пес в середині як гавкне,
так його не чути в дверях.

Господиня на Похйолі
все підлогою ходила,
дуже поралась у хаті,
130 міркувала і гадала:

„Де то я добуду пива,
як напої приготую,
споряджаючи весілля,
про гуляння піклувавшись?
Я не знаю як варити,
ні як пиво почалося“.

Дідуган сидів на печі,
і старий звідтіль промовив:
„Аж ячмінь беруть на пиво,
140 та і хміль іде на трунок,
і води на пиво треба,
і вогонь страшенно дужий.

Хміль родився від гультяя:
він пішов малим у землю,
в ґрунт посаджений дрібненьким,
як лиха гадюка кинувсь,
наузкрай струмка Калеви,
наузкрай галяви Осмо;
молодий пагінчик виткнувсь,
150 знявся там зелений пруттик,
він потягся на дерева,

¹ Коптильник, від palvo—копчене м'ясо. Епітет у Віроканнаса.

похопився до вершечка.

А ячмінь дідусь посіяв,
щастя дід у полі Осмо;
добре той ячмінь вродився,
дуже гарно вгору виріс
наузкрай галяви Осмо,
на полях синів Калеви.

Мало часу упливає,
160 забренів той хміль в деревах.
Промовля ячмінь на полі,
і вода в струмку Калеви:
„Так коли пак нам зійтися,
і піти один до 'дного?
Самотою жити нудно,
двом чи трьом укупі краще“¹.

Осматар², що пиво варить,
молоду там варить брагу,
з ячменю зриває зерна,
170 з ячменю бере шість зерен,
сім вершків бере у хмеля,
і водички вісім ложок,
на вогонь казан там ставить,
щоб кипіло зілля дужче.
Так вона зварила пиво
дня гарячого улітку
на туманному виріжку,
на острівчику лісистім,
в нових посудах на споді,
180 у березових тих цebraх.

От вона зварила пиво,
а проте воно не грає.
Погадала і міркує,
промовля слова такі:
„Ще сюди чого додати,
що в намішане покласти,
щоб мені заграло пиво,
щоб мені поспіла брага?“

Калеватар³ та дівчина,
190 панна, що гарненькі пучки,
що усюди хутко ходить,
що обута завжди легко,
ходить шпарами помосту,
то серединою піде,

то одне, то друге прята
межи тими казанами.
Раптом вгледіла там скіпку
і бере її з помосту.

Поверта та кружить тріску:
200 „Що із тріски може вийти
на руках прекрасних панни,
межи пальцями дівчини,
якщо тріску в руки Капо,
положу між пальці панні“.
Віддає ту тріску Капо
і кладе між пальці панні.
От потерла Капо руки,
їх обидві потирає
об свої обидві кульші:
210 біла вивірка з'явилась.

Так вона сказала білці,
так дочці давала раду:
„Білко, золото в високості,
цвіт горбів, землі веселош,
побіжи, куди пошлю я;
я пошлю тебе, направляю,
до коханої Метсолі,
до розумної Тапйолі;
на малі вилазь дерева,
220 на баркан розумно вгору,
щоб орел тебе не займив,
не схопив би птах небесний.
Принеси ти глиць соснових,
шишечок тонких яликових,
і віддай їх в руки Капо,
дай на пиво доні Осмо“.

Хутко вивірка побігла,
меле хвостиком моторним,
і шляхом перебігає
230 через простори широкі,
вздовж і вшир біжить лісами,
скаче впоперек по третім,
до коханої Метсолі,
до розумної Тапйолі.

Лісових три сібни бачить,
штири там малі ялини.

¹ Фінське прислів'я.

² Осмова дочка.

³ Калевина дочка.

На сосну в проліссі зізла,
на ялину на рівнині;
і орел її не займив,
240 не схопив той птах небесний.

І соснових глиць набравши,
шишечок ялинних взявши,
в пазури ховає глиці,
їх заховує у лапки,
їх принесла в руки Капо
і поклала їй між пальці.

Капо кида їх у брагу,
Осмотар кладе у пиво,
а таки не грає пиво
250 і підноситись не хоче.

Осмотар, що варить пиво,
Капо, що готує брагу,
все міркує і гадає:

„Ще чого сюди додати,
щоб заграло тее пиво,
щоб поспіла добре брага?“

Калеватар, та дівчина,
панна, що гарненькі пучки,
що усюди хутко ходить,
260 що обута легко завжди,
ходить шпарами помосту,
то серединою піде,
то одне, то друге прята
межи тими казанами.

Аж побачила і тріску,
узяла її з помосту,
поверта і крутить тріску:
„Що то буде з теї тріски
на руках прекрасних Капо,

270 межи пальцями дівчини,
якщо тріску в руки Капо,
положу між пальці панні?“

Віддає ту тріску Капо
і кладе між пальці панні.
От потерла Капо руки,
їх обидві потирає
об свої обидві куліші:
вийшла жовтая куниця.

Так вона куницю радить,
280 доні так дає пораду:
„Пташко ти, моя кунице,
ти красуню з добрим хутром!
Побіжи, куди пошлю я;

я пошлю тебе, направляю
до ведмежих нор на скелю,
до гаркуш у ліс у гаври,
де ведмеді б'ються люто,
де життя тверде провадять,
лапка най збере там дріжджі,
290 зачерпне хай ніжка пни,
їх віддай на руки Капо,
на долоні доні Осмо“.

І побігла тут куниця,
злотопузочка майнула,
перебігла на дорозі,
через простори широкі;
вздовж і вшир біжить річками,
через них вона майнула
на бескет в ведмежі гаври,
300 до гаркуш в камінні лігва,
де ведмеді б'ються люто,
де життя тверде провадять,
де залізом повні скелі,
де на сталь багаті гори.
З морди піна лле ведмедю,
дріжджі ллють з страшної паші;
піну лапками скопила,
в пазури забрала дріжджі,
принесла їх в руки Капо

310 і кладе на пальці панні.
Капо їх у пиво кида,
Осмотар кладе у брагу,
а проте не грає пиво,
не шипить мужів той трунок.

Осмотар, що варить пиво,
Капо, що його готує,
погадала і міркує:

„Що б то ще сюди додати,
щоб заграло тее пиво,
320 щоб поспіла добре брага?“

Калеватар, та дівчина,
панна, що гарненькі пучки,
що усюди хутко ходить,
що обута завжди легко,
ходить шпарами помосту,
то серединою піде,
то одне, то друге прята
межи тими казанами,
долі вгледіла стручечок,

330 узяла його з долівки.

Повернула той стручечок:
„Що то з його може вийти
у руках прекрасних Капо,
межи пальцями дівчини,
як стручок я в руки Капо,
положу між пальці панні?“

Віддає стручечок Капо
і кладе між пальці панні.

От потерла руки Капо,
340 їх обидві потирає
об свої обидві кульші:
бджілка випурхнула звідти.

Так вона сказала бджілці,
так порадила пташатко:

„Бджілко, пташечко хутенька,
польових квіток царице!

Полети, куди пошлю я.
Я пошлю тебе, направляю
до оток на синім морі,

350 на бескети між потоків;

там дівчина спочиває:
розв'язався в неї пояс,
з боку трав медових сила,
в пелені солодке зілля.

Візьми патоки на крила,
на твое убрання меду,
із вершечків зел чудових,
з золотих квіткових вінців
і віддай на руку Капо,

360 на долоні дочці Осмо“.

Бджілка, пташечка моторна,
вже летить і поспішає,
пролітає всю дорогу,
скорочає путь далеку,
вздовж і вшир летить на морі,
впоперек перелітає,
на отоки в синім морі,
на бескети між потоків.

Он дрімає тихо панна,

370 що в цинованих оздобах,
там на луці, що без назви,
наузкрай полів медових;
золота трава на кульшах,
на стегні трава срібляна.

Бджілка медом маже крила,
пера топить в солодошах,

там на версі зел прекрасних,
в золотих квіткових вінцях,
і приносить в руки Капо,
380 і кладе між пальці панні.

Капо мед у пиво кида,
Осмотар кладе у брагу,
і нарешті грає пиво,
молодий піднявся трунок,
там на дні новім начиння,
у березовім тім цебрі;
до вушок шумує пиво,
через край воно стікає,
утекти у землю хоче,

390 щоб на діл упасти преться.

Трохи часу упливає,
ледве мить одна минула,
аж біжать герої пити,
Леммікейнен що-найперший:
п'яно впився Ахті Кавко,
веселун напився дуже,
впився пивом доньки Осмо,
пивом донечки Калеви.

Осмотар, що варить пиво,
400 Капо, що готує брагу,
промовля слова такі:

„Мені лишенько у світі,
що поставила погано,
не гаразд я цеє пиво;
і тече воно із діжки,
витіка собі додолу“.

Кіс на дереві високім,
червохвостий спів заводить:
„Не поганий зовсім напій,
410 трунок цей на смак чудовий,
треба ним наповнить бочки,
і у льох його віднести,
помістити в дубових бочках,
що кругом оббито міддю“.

Так те пиво народилось,
стала так Калеви брага,
через те і ймення славне,
гарне прізвище у пива,
що воно родилось славно,
420 що мужам воно приємне,
що на сміх жінок схиляє,
і мужам дає веселош,

і дає хоробрим радість,
дурнів лиш призводить битись“.

Господиня на Похйолі,
як початок пива вчула,
в цебер свій води набрала,
налила до половини,
ячменю поклала досить,

430 хмельових головок силу,
почала варити пиво
і кругом мішає воду,
на новому дні начиння,
серед цебра, що з берези.

Цілий місяць камінь гріють,
літо ціле варять воду;
дерева з гаїв приносять,
із криниць усіх всю воду;
поріділа зелень в гаї,

440 і вода в струмках пропала,
все на пиво обернули,
перенесли все на брагу,
на бучний Похйолі бенькет,
добрим людям на гуляння.
Дим угору знявся на виспі,
запалав вогонь на розі,
закужелився він густо,
дим густий в обітря вийшов,
там де був вогонь страшенний,
450 де полóмїнь розіслався,
пів землі поняв собою
там, де мешкають Карели.

Люд увесь глядить на небо,
вгору дивиться тривожно:
„Звідки б дим отой міг взятись,
простелитись аж до неба?
На війні буває більше,
вівчарі димують менше“.

Вийшла Ахтіна матуся
460 рано-вранці до криниці,
щоб водиці зачерпнути,
як уздріла хмару з диму,
що від Пóхйолі сумної,
промовля слова такі:
„Дим оце з війни напевно,
від вогню страшної бійки“.

Ахті, що живе на виспі,
красень сам той Леммікейнен,
роздививсь кругом по небу,

470 погадав і так розважив:
„Хтїв би я, щоб ближче бачить,
там довідатись поблизу,
де той дим початок має,
звідки дим іде в обітря?
Статись може, що з війни дим,
від вогню страшної бійки“.

Пильно дивиться той Кавко,
там де дим густий клубує;
не з війни той дим кужеливсь,
480 від вогню страшної бійки:
то вогонь пішов від пива,
був від браги той полóмїнь,
уз протока Саріолі,
уз бескету при затоці.

Пильно дивиться той Кавко,
скоса оком позирає,
поглядає другим криво
і губою не ворушить;
ще раз глянув і промовив,
490 від протоки мовить слово:
„Тещо люба ти в Похйолі,
прерозумна господине!
Пива доброго звари ти,
щоб здалось, зроби ти браги,
людей стовпищу на трунок,
Леммікейнену найбільше
на його бучнім весілі,
як твою дочку він візьме“.

Вже було готове пиво,
500 вже поспів мужів напиток,
пиво впорали червоне,
повідносили ту брагу,
щоб в землі започивало,
у міцнім каміннім льосі,
у дубових все барилах,
що чопи мідяні мають.

Господиня на Похйолі
стала страву готувати,
казани заклекотили,
510 сковородки зашкварчали,
напекла хлібів великих,
навела багато каші,
щоб люд добрий вгонобити,
підживить великий натовп,
на бенькеті у Похйолі,

на гульні у Саріолі.
Напекла ото і хліба,
намішала хутко каші.

Мало часу упливає,
520 ледве мить одна минула,
аж в барилі пиво грає,
і шумує брага в льосі:
„Вже б мене і пити можна,
вже б і час мене точити,
щоб уславити шановно,
щоб виспівувати гоже“.

От співця шукають всюди,
щоб то був співак майстерний,
щоб додав хвалу як треба,
530 щоб співав пісень найліпше.
Принесли співати сеньгу,
щуку, щоб співала гоже;
не рука співати сеньзі,
щуки й зовсім не співають:
сеньга з зівами кривими,
і рідкі у щуки зуби.

От співця шукають всюди,
щоб то був співець майстерний,
щоб він міг співати гоже,
540 щоб гучних пісень співав він.
Привели співати хлопця,
узяли його до співу;
не хлоп'яча річ співати,
не слинявої дитини:
язики криві хлоп'ятам,
язики—загнутий корінь.

Розпалилось пиво в бочці,
і страшні прокльони сипле
із барил отих дубових,
550 звідти, де чопи мідяні:
„Як співця не розшукають,
щоб він був співець майстерний,
щоб удати міг він співи,
щоб гучних пісень виводив,
обручі усі поб'ю я,
проламаю дно в барилі“.

Господиня наказала
на весілля кликати всюди:
шле послів усіх прохати¹,
560 промовля слова такії:

„О мале дівча кохане,
слуго ти моя й челядко!
Поскликай людей на бенькет,
поскликай мужів юрбами,
всіх старців, усіх убогих,
всіх сліпих і всіх нужденних,
всіх калік і клишоногих;
привези сліпих човнами,
приведи безногих кіньми,
570 а калік вези санками.

Запроси Похйолі нарід,
і поклич ти люд Калеви,
Бейнемейнена старого,
най співає тут майстерно;
та не клич Кауком'елі,
не ходи на острів Ахті“.

Але їй дівча сказало,
промовля слова такії:
„А чому ж Кауком'елі,
580 чом пак Ахті не покличать?“
Господиня на Похйолі
на відповідь їй мовляє:
„А тому Кауком'елі,
Ахті ти сюди не кликай,
що задиристий він завжди
і гарячий він причепа,
зіб'є бучу на весіллі,
справить дешпет на бенькеті,
засміє дівчаток чесних
590 у святковому убранні“.

Їй відказує дівчатко,
промовля слова такії:
„Як вгадать Кауком'елі,
щоб не кликати на весілля?
Я не знаю, де він мешка,
де оселя рідна Ахті“.

Господиня на Похйолі
промовля слова такії:
„Ти вгадаєш легко Ахті,
600 де живе Кауком'елі:
на отоці він домує,
уз води, веселий, мешка,
край широкої затоки,
на заломі рогу Кавко“.

¹ Ще й досі в Фінляндії, справляючи весілля на селі, закликають на його майже ціле село.

Віднесла дівчина зараз,
та слуга, що добра плата,
ті запросини шістьом аж,
їх вісьмом вона приносить.
Запросила люд Похйолі,

610 нарід кликнула Калеви,
вбогих кличе в ріднім краї,
наймитів усіх у дранті,
тільки Ахті молодого,
Кавком'елі обминула.

ДВАЦЯТЬ ПЕРША РУНА.

Зміст. Ільмаринен урочисто вступає до господи своєї нареченої. — Бучно його вітають і також численний почет, що йому товаришує. — Починають весільний бенкет. — Вейнемейнен співає, щоб подякувати господарям і стягти на них ласку Юмалі.

Господиня на Похйолі,
та бабуся в Саріолі,
не була на той час дома,
працювала в ту хвилину.
Чує ляскання в болоті,
рип санок край моря чує.
Оком кинула на захід,
подивилася на сонце,
зміркувала і гадає:

10 „Що за люди об'явилися
там на березі? Ой, леле!
Мабуть то велике військо?“

Наближається до місця,
роздивитись хоче ближче.
Тож було не військо зовсім:
сватачів велика згряя,
у гурті тому і зять був,
посеред людей хороших.

Господиня на Похйолі,
20 та бабуся в Саріолі,
ледве впав той зять у вічі,
промовля слова такі:
„Я ж гадала, що то буря
купу дров там навалила,
що бурхоче беріг моря,
що то рінь шумить бережна;
я наблизилась до місця,
роздивитись ближче хтіла:
аж не буря то шуміла,
30 аж не падали дерева,
не бурхоче беріг моря,
не шумить там рінь бережна;
їде зять ото у-мнозі,
двічі сто мужів надходить.

Як побачила я зятя,
як в гурті мужів пізнала?
Він в юрбі завсіди значний,
як черімха у лісочку,
наче дуб в зеленім гаї,
40 наче в купі зір той місяць.

Ворон-кінь у того зятя,
наче вовк жадний той огер,
наче гайворон на жирі,
мов той жайворонок лине;
шість пташок золотоперих
на дузі сидить-щебече,
сім пташок блакитних вкупі
там цвірінька у ремінні“.

Гвалт на вулиці зчинився,
50 на шляху тріщать голоблі;
зять на двір приїхав шпарко,
і ватага тисне в хату;
зять стоїть поміж друзками,
посеред людей хороших,
став, вперед не випинався,
і не зовсім став позаду.

„Нуте, хлопці і герої,
ну, цибаті, поспішайте,
ви беріть супоню швидше,
60 і реміння попустіте,
положіть на діл голоблі
і мерщій стрівайте зятя“.

Прудко кінь біжить у зятя,
він майнув саньми рябими
через тестя двір великий.
Промовляє господиня:
„Мій ти наймите за гроші,
у селі найкращий слуго,

ти візьми коня від зятя,
70 білолобого ти визволь
від шлеї, що повна міді
і ясною цинню вкрита,
від коштовного реміння,
від дуги, що вся вербова;
відведи коняку зятя,
відведи ти обережно,
на ремінні сріблокутім
і на повіді шовковім,
на м'який веде ти вигін,
80 на переліски, рівнини,
на пологи сніговії,
у той край молочно-білий.

Румака напій у зятя,
де в найближчому джерелі
вода весело дзюркоче
і біжить немов та г'ляга
під коріннями у сосен,
під корінням у ялини.

Дай ти зятньому коневі
90 з золотих ночовок січки
і з мідяного корита
ячменю з добірним зерном;
ти змели пшениці ярки,
нагодуй ти ярим житом.

Відведи коня, що в зятя,
відведи до кращих ясел,
на те місце, де горбочок,
там де задня загорода;
прив'яжи коня, що в зятя,
100 до кілець міцних із золота,
до гаків, що із заліза,
до стовпа припни рябого;
і полож тому коневі
там вівса одно корито,
друге сіна молодого,
втретє дай йому полови.

Румака почисть у зятя
ти скреблом з кісток моржевих,
волосіння щоб не лізло,
110 щоб хвоста не попусувати;
коня зятнього укрий ти
укривалом тим сріблястим,
злототканою дергою,
тим сукном на мідь багатим.

Ви ж пак, хлопчики-курчата,

поведіть до хати зятя,
з голови шапки ви скиньте,
рукавиць не надівайте.

Подивитись би я хтіла,
120 чи уступить зять у хату,
не виважуючи двері,
не розсунувши одвірків,
сволоків не піднімавши,
не понизивши порога,
і кутків не поламавши,
та бальок не позсувавши“.

Не увійде зять у хату,
не уступить до покою,
там дверей не познімавши,
130 не одсунувши одвірків,
сволоків не піднімавши,
не понизивши порога,
і кутків не поламавши,
і бальок не позсувавши:
головою зять був вищий,
і як довгі вуха більший.

От піднято і сволоки,
шапка щоб не зачепилась;
опустився і поріг вниз,
140 закаблук щоб не псувався;
і розперто вшир одвірки,
зовсім виважено двері,
як надходив зять той ближче,
як наблизився він жвавий.

„Дяка богові, нарешті
уступив зять до покоїв.
У світлицю я б зирнула,
подивилась бистрим оком,
може там стола не мито,
150 не шаровано лавок там,
чи там вичищено лиштви,
дошки вискребано чисто“.

Оком кинула я в хату,
і мені вгадати годі,
із якого древа хата,
дах з якої деревини,
і узято звідки стіни,
де позбивано там лиштви.

Всі краї з кісток їжачих,
160 і підвалини з ялиних.
Двері—кості росомака,
із кісток ягнят одвірки.

Крокви всі із яблунини,
з слоюватими стовпами,
із квіток підпори печи,
покрив папоротниковий.

Там усі лавки залізнi,
із мостин німецьких поміст,
всі столи блискочуть золотом,
170 міст вкрива шовковий килим.

Печи під із міді влитий,
ввесь чернінь твердий то камінь,
печи дах—морське каміння,
а перед—то дуб Калеви.

Наречений входить в хату,
поспішає до господи,
промовля слова такі:
„Боже, ти пошли здоров'я
під оці славутні крокви,
180 в хату красної будови“.

Господиня відповіла:
„Будь і ти здоров, з'явившись
в цю маленьку хатинку,
в цю будову невисоку,
тут в ялинну оселю,
у соснове будування.

Гей ти, дівчино челядко,
гей ти, наймичко селянська,
ке вогню на бересті,
190 на кінці соснини-тріски,
щоб я глянула на зятя,
йому зиркнула у вічі,
чи ті очі сірі, сині,
чи біліють мов лянніі“.

Принесло вогню дівчатко,
ота наймичка селянська,
принесла їй на бересті,
на кінці соснини-тріски.

„Ні! гуде вогонь на трісці,
200 дим пішов дігтьовий, чорний,
задимив він очі зятю,
і він став на церу чорний.
Принеси вогню на свічці,
на свічі восковій, білій“.

Принесла вогню дівчина,
ота наймичка селянська,
принесла на довгій свічці,
на свічі восковій білій.
Замигтів димок від воску,

210 і засяв від свічки вогник,
освінув він очі зятю,
залисніли в його лиця.

„Я вгадала очі в зятя:
не червоні і не сині,
і не білі мов лянніі,
не блищать як піна в морі,
як фіялка в морі сірі,
як комиш вони прекрасні!

Нуте, хлопчики-курчата!
220 Поведіть могого зятя
на той посад височенний,
на оте піднесе місце,
до стіни плечима сяде,
на червоний стіл очима,
до гостей всіх повернувшись,
грудьми к гомону сидячих“.

Пані-матка вгонобляє,
напува гостей, частує;
їх годує добрим маслом,
230 і м'які грудки дає їм,
всіх запрошених годує,
над усі годує зятя.

Вже положено там сеньгу,
де свинятина печена,
так було начиння повне,
що тримали ледве вінця,
на вгонобу запрошених
і насамперед для зятя.

Господиня на Похйолі
240 мовить: „Дівчино-малятко,
принеси в коновках пива,
у тих кухлях, що два вуха,
всім запрошеним гостям тут
і для зятя що-найперше“.

Поставець принесла дівка,
ота наймичка служебка,
щоб кружав кругом він коло,
щоб гуляв з достиглим пивом,
щоб потік хміль бородою,
250 щоб стікала піна біла
всім запрошеним у гості
і насамперед у зятя.

Що ж тоді із пивом сталося,
що достиглеє сказало,
як попалося співцеві,
знакомитому близенько,

Вейнемейненові діду,
оборонникові співу,
що багатий на співання

260 і найдужчий на закляття?

Він узяв найперший пиво,
промовля слова такі:

„Пиво, дуже добрий трунку!

Та не п'ється тебе мовчки;

ти збуди мужів до співу,

най уста злоті співають,

най господарі дивують,

а не то газдиня скаже:

„Десь зав'яло вже співання,

270 язики вже затупились,

бо я зле зварила пиво,

я наляла трунку злого,

що співці не заспівають,

не нахваляться заводом,

і гостей не чути гомін,

і зозуля не радіє“.

Хто ж почать повинен співи,

чий язик бреніти мусить,

бенькетуючи в Похйолі,

280 на гулянні в Саріолі?

Не співатиме ж тут лавка

без людей, що ню засіли;

і поміст тут не заводить,

як людей нема на ньому,

тут вікно не веселиться

без газдів, що при віконці;

не шелесне стіл краями

без людей, що край сідають;

не гуде на дим віконце

290 без людей, що є у хаті“.

От усівся хлопчик долі,

уз печи хлоп'я на лавці,

і мовля дитина з долу,

хлопчик з лавки коло печи:

„От малий я, недорослий,

вутлий я, тонкий на тіло,

аж най буде, як хто хоче:

не співають ті, що грубші,

мужі дужії не мовлять,

300 тут не хочуть веселитись;

я співатиму худеньке,

я співатиму слабеньке,

хоч худе у мене тіло,

і зусім без сала стегна,
щоб цей вечір був веселий,
ушановано день гожий“.

На печі старий лежав там,
промовля слова такі:

„Годі, щоб співали діти,

310 лопотали марні речі:

в їх піснях брехні багато,

у дівчат пісні без правди;

най співа премудрий співи,

той, що місце на ослоні“.

І сказав тут Вейнемейнен,

так старий промовив слово:

„Чи між молоддю хто буде,

в вельми-чесному народі,

хто б зчепив з рукою руку,

320 і поклав одну на другу,

і почав би потім співи,

зняв те радісне співання,

щоб і день нам був веселий,

щоб уславлено і вечір?“

Дід з печи старий мовляє:

„Тут ніколи не чувано,

не вчувано, не вбачано,

зроду ще і в жаднім часі,

щоб коли співець був кращий,

330 заклинач щоб був мудріший,

ніж був я, як белькотав я,

як співав я часто дітям

уз широкої затоки,

на полях знімав я бучу,

покликав в сосновім лісі,

вигукав в рясному гаї.

Дужий, славний був мій голос,

голоси пісень чудові,

і текли вони як ріки,

340 як струмок води бреніли,

і неначе нарти ковзали,

мов кораблик парусистий;

важко вимовить тепера,

а ще важче то почути,

що надбив я дужий голос,

що мій милий глас порвався,

не подібний до ріки вже,

не тече як повновода,

як граблі він між пеньками,

350 як сосна на полі сніжнім,

на землі піщаній сани,
на сухім камінні човник“.

Мовив старий Вейнемейнен,
промовля слова такі:

„Як не з'явиться хто инший,
щоб співав зі мною разом,
то я сам співати буду,
сам виводитиму поспів;
зроду я співець на світі,
я співцем і народився.

360 Не питатиму ні в кого,
ні дорог пісень, ні краю“¹.

Старий певний Вейнемейнен,
співам вічна підпора,
розпочав веселе діло,
виконання співотвору;
залунав веселий поспів,
слово міцно загреміло.

Розпочав дід Вейнемейнен,
370 заспівав уголос мудрість;
знав багато слів він добрих,
і пісень чудових силу,
більше, ніж у скель каміння,
ніж квіток в воді квітучій.

І завів тут Вейнемейнен,
він співав вечірню радість,
щоб жіноцтво реготалось,
чоловіки веселились,
щоб дивуючи вважали
380 Вейнемейнена співанню,
дивувались ті, хто слухав,
хто не мав тоді роботи.

Мовив старий Вейнемейнен,
він сказав, скінчивши співи:

„Я співець не знаменитий,
заклинач я невідомий,
я не можу вдати дуже,
бо уміння не багато.

А коли б творець співав нам,
390 промовляв слова вустами,
то б співав потужно співи,
і закляття мовив дужо.

Він на мед змінив би море,
кряж морський у добрий солод,

а пісок в горошок гожий,
став би сіллю камінь в морі,
у гаю жизненным ґрунтом,
темний ліс—пшеничним полем,
пирогами стали б гори,
400 і були б з каміння яйця.

Він співав би й закликав би,
говорив би він і мовив,
тут на дворі закликав би,
він у хлів корів зробив би,
безліч в стійла ряболобих,
в поле силу млекодаєних,
сотні з вим'ям величезним,
дав би тисячу рогатих.

Він співав би й закликав би,
410 промовляв і утворив би
хутро лисяче про ґазду,
на каптан сукно ґаздині,
черевички добрі доні,
красну синові сорочку.

Посилай завсіди, боже,
творче праведний, зроби ти,
щоб отак тут поживали,
щоб отак собі тут мались,
як на бенькеті в Похйолі,
420 на гулянні в Саріолі.

Най тече рікою пиво,
най медовий трунок летєть
в цих покоях на Похйолі,
по будинках Саріолі,
щоб удень усе співали,
щоб виводили увечір,
поки житиме господар,
поки віку господарці.

Боже, дай ти їм відплату,
430 дай їм, творче, нагороду:
господареві на столі,
господині у коморі,
їх синам дай у тенетах,
дай дочкам їх при верстаті,
і на літо те, що буде,
най ніхто не пожалкує,
що він був на цім бенькеті,
що сидів тут на гулянні“.

¹ Цеб-то не за чиймсь проводом, а від себе співатиму.

ДВАЦЯТЬ ДРУГА РУНА.

Зміст. Новоженя хоче покинути свою родину і поїхати до чоловіка.—Мати їй чуло малює людей і речі, що з ними вона має розстатися, і показує їй в найсумніших фарбах прийдуче, що перед нею відслонюється.—Новоженя дуже вбивається.—Стара жінка втручається і довгим оповіданням про нуди і журбу в подружнім житті доводить, що вона не дурно плаче і додає гіркоти її сльозам.—Нарешті забирає слово дитина і, описуючи їй ті користи, що вона матиме в домі Їльмаринена, шукає її заспокоїти і потішити в її розкоші.

Як весілля відгулялось,
побенькетувалось досить
на весіллі на Похйолі,
на гульні в землі суворій,
господиня каже зятю,
Їльмариненові мовить:

„Чом сидиш, високорідний,
чом не спиш, окрасо краю?
Чи сидиш як батьку втіха,
чи як матері відрада,
чи як пишність у покоях,
як краса гостей весільних?

Не сиди як батьку втіха,
ані матері відрада,
ні як пишність у покоях,
як краса гостей весільних,
а сиди як втіха панні,
як відрада для дівчини,
ти засяй твоїй коханці,
заблизь ти кучерявці.

Наречений милий брате!
Пострівай-но ще ти трохи:
не готова бо кохана,
не убрана ще дружина:
половина кіс плетених,
половина неплетених.

Наречений милий брате,
пострівай-но ще ти трохи:
не готова бо кохана,

30 не убрана ще дружина:
лиш один рукав надіто,
а ще другий порожнє.

Наречений милий брате,
пострівай-но ще ти трохи:
не готова бо кохана,
не убрана ще дружина:
лиш одна нога обута,
а ще друга не обута.

Наречений милий брате,
40 пострівай-но ще ти трохи:
не готова бо кохана,
не убрана ще дружина:
одна ручка в рукавиці,
друга ручка зовсім гола.

Наречений милий брате,
зачекав ти, не втомився;
вже кохана готова,
наша качечка убрана.

Вийди, продана дівчино¹,
50 йди, купована пташко!
Ось те, що тебе звязало,
що тебе і розрізняє;
ось він, що тебе виводить,
за тобою вийде в двері;
вже румак кусає повід,
вже чекають сани панну.
Ти поквапилась на гроші,
віддала ти хутко руку,

¹ У давніх Фінів шлюб був родом торгу, в якому парубка, що приносив віно, уважалося за покупця своєї жінки. А проте цей звичай мав коректив у тій волі, що давалося її дівчині прийняти або відкинути сватача, що просив її руки.

узяла дарунок швидко,
60 ти каблучку вділа прудко;
о, так будь до сáнок мила,
уступи до них хутніше,
переїдь селом ти шпарко,
поспішай-но від'їздити.

Мало молода дівчина,
мало в бік собі дивилась,
мало вгору поглядала;
будеш плакатись на продаж,
сліз ти литимеш багато,
70 часто ти ридати будеш,
що покинула ти батька,
що від рідної матусі
і батьківщини відходиш,
із хатини дорогої.

Добре, як жила ти дома,
у будинках пан-отцевих,
наче квітка делікатна,
наче ягідка на волі,
в масло ти ступала з ліжка,
80 в молоко ішла проснувшись,
з ліжка йшла ти на пшеницю,
в масло свіже з простирала;
не могла ти їсти масла,
брала ти шматки свинини.

Ти не знала, що то клопіт,
дум великих ти не мала,
віддала ялинам клопіт,
віддала ти думи тичкам,
всю журбу болотнім соснам,
90 та березі на пісочку.

Як листочок ти пурхала,
як метеличок веселий,
наче ягідка ріденька,
та суничка на проліссі.

От із хати ти виходиш,
і ідеш в чужую хату;
там і ненька друга буде,
і чужі в тій хаті люди;
тут і там інакше буде,
100 все не так у іншій хаті.
Там ріжки¹ гучать інакше,
там риплять інакше двері,

половинки ходять інше,
там вищить інакше засує;
там дверей знайти не зможеш,
не відчиниш половинки,
так як там дочки уміють;
розпалить вогню не зможеш,
не запалиш там і печи
110 до вподоби чоловікам.

Чи ти знала це, дівчино,
чи гадала, молоденька,
там лиш нічку перебути
та додому знов вернутись?
Не на нічку ти мандруєш,
не на нічку чи то на дві,
ти ідеш собі надовго,
там на місяці, на роки,
ти лишиш на віки батька,
120 як живе на світі мати.

Значить дворик наш подовша,
і поріг наш буде вищий,
якщо ти, бува, вернешся,
прийдеш знов на рідне місце².

Бідна дівчина зідхнула,
і зідхнула й відідхнула,
їй великий сум на серці,
ув очах стоїть водиця,
і сказала панна слово:

130 „Так я думала, гадала,
так я знала й говорила
за життя могого ранку:
ти дівчина не дівчина
попід захистом батьківським,
посеред полів вітцевих,
в хаті матери старої:
ти тоді дівчина будеш,
як ти підеш до подружжя,
на поріг ногою ступиш,
140 в сани другою ногою;
головою будеш вища,
вища вухами ти будеш.

От на що в життю чекала,
виростаючи бажала,
наче доброї години,
наче літечка приходу.

¹ Пастуший ріг.

² Цеб-то: як ти вернешся, то побачиш, що багато одмінилось у батьківській хаті.

От і здійснились надії,
вже наблизився мій виїзд,
на поріг нога ступила,
150 і уже у сани друга.

А проте збагнути годі,
що мій розум відмінило:
я не з radoщами в серці,
я не весело мандрую
із оселі дорогої,
з там, де мешкала дівчина,
де росла, із того двору;
йду з вітцевого будинку
я із думами гіркими,
160 я зажурена мандрую,
наче осені в обійми,
наче лід тонкий, весняний:
і нема на леді сліду,
ані одсліду на ковзкiм.

Як людей приємні думи,
наречених інших мислі,
ні журби у них такої,
ні на серденьку нудоти,
як от я бездоляна маю.
170 І ношу журбу велику,
серце наче вугіль чорний,
щоб чорніш, журби не треба.

Чи ж не те померлих думи,
чи ж не те блаженних мислі,
що веснянее світання,
що весняним ранком сонце?
В мене ж бідної ті думи,
в засмученої ті мислі,
наче рівний беріг моря,
180 наче край у темних хмарах,
наче тьма у ніч осінню.
Дуже хмурний день узимку,
ще мої хмурніші думи,
за осінню ніч темніші“.

А бабуся працьовита,
що жила при хаті завжди,
промовля слова такіі:
„Ну от бачиш-но, дівчатко,
пам'ятаеш, що казала.
190 і торочила що-разу:
„Сватачем ти не любишся,
не дивись в уста ти мужу,
і очей не розглядай ти,

а дивись, чи дужі ноги;
най його вуста приємні,
най йому і очі гарні,
та в устах усівся Лемпо,
смерть сидить на підборідді“.

Я порадила дівчину,
200 і сказала я небозі:
„Сватачі до панни прийдуть,
сватачі й сватове прийдуть,
сватачам же ти відкажеш,
ти від себе їм промовиш,
скажеш їм слова такіі
і таку промовиш мову:
„Аніколи не повинно,
не повинно і не треба,
щоб пішла я як невістка,
210 щоб у найми мандрувала,
бо такої дівчині годі,
не подоба бути в наймах.
Не до тями, як пішла б я,
щоб жила я де підлегло.
Як мені хто слово скаже,
відповім тому я двоє;
займе хто моє волосся,
чи до кучерів торкнеться,
я сама схоплю за чуба
220 і розпатлаю ганебно“.

Ти на це і не вважала,
слів моїх ти не чувала,
ти сама в вогонь рушаєш,
самохіть в рідкий той діготь,
в сани квапишся лисиці,
щоб ведмедю впасти в лапи.
Повезуть тебе ті сани,
понесе ведмідь далеко;
там служитимеш ти газді,
230 як піддана свекрусі.

Підеш ти до школи з дому,
йдеш на муки ти від батька;
тяжко йти до теї школи,
буде важко там небозі:
поводи вже покупились,
в'язи рабські вже готові,
не кому вони готові,
як тобі одній небозі.

Хутко приймеш ти суровість
240 і години злої лютість:

кістяні у свекра зуби,
захолов язик свекрусі,
мова дівера—морозна,
гордий карк зовиця має.

Слухай, що кажу, дівчино,
слухай мову, слухай слова:
ти була в господі квітка,
та батьківськім дворі радість,
мати звала тебе сонцем,
250 ясним місяцем звав батько,
блиском вод тебе звав братік
і хустиною сестриця.
Ти в чужу рушаєш хату,
там чужа тобі і мати,
не така як рідненька;
мати ця з землі чужої,
рідко дасть хороший загод,
рідко дасть пораду кращу.
Свекру будеш ти погана,
260 ка-зна-чим свекрусі будеш,
назове порогом дівер,
і страховищем зовиця.

Ти тоді була б хороша,
ти тоді була б весела,
якби ти знялась як пара,
наче дим знялась в обітря,
наче листик запурхала,
наче б гискорка хапалась.

Не літаєш ти як пташка,
270 не пурхаєш наче листик,
не хапаєшся як гискра,
не знімаєшся як дим ти.

Панно, любая сестрице!
От тепер ти проміняла,
проміняла батька свого
на того на свекра злого;
проміняла рідну матір
на оту лиху свекруху;
брата любого змінjala
280 на того лихого швагра;
лагідних сестер змінjala
на зовиць отих глузливих;
полотенній постелі
на сажне каміння чорне,
і цю чистую водицю
на цвілятину й багнюку;
береги з пісочком чистим

на брудне каміння чорне;
милий гай ти проміняла
290 на безлюдяную пустку,
і горбочок повний ягід
на нив'я сухе та жовте.

Чи ти думала, дівчино,
чи ти марила, куріпко,
що ти клопоту й роботи
з цієї ночі знать не будеш,
як тебе спровадять спати,
як до сону супроводять?

Не до сону супроводять,
300 не покоєм милуватись:
на непокій сподівайся,
від журби ударів тяжких.
Буде часто сумування,
ти нудитись часто будеш.

Ти як хустки не носила,
ти не знала й сумування;
як не мала ти хустини,
ти не мала і турботи;
і турботи і журіння

310 хустка головна приносить,
хустка горе достачає,
тільки лен жалі приносить.

Що то єсть дівчина в хаті?
В батька дівка на господі,
то король, що мешка в замку,
їй меча лишень бракує.
Все не так бува в невістки,
так живе вона при мужі,
як живе в Росії в'язень,
320 тільки що не має варті.

Час увесь попрацювала,
вже і плечі обважніли,
вже змокріла вся від поту,
пiт аж пінився по лобу;
настають часи вже інші:
розпалить багаття треба,
рубанців у піч покласти,
і туди встромити руки.

Отоді небога мусить
330 взяти розуму у сеньги,
язика в йоржа шукати,
змисли в окуня узяти,
взяти в плітки рот і пузо,

в качки чорної взять мудрість¹.

Не домислилась сама я,
не повідала і мати,
ні дочок її всі дев'ять,
дев'ять тих скарбів добірних,
де вродився той пажера,
340 де гризун той пробуває,
що жвакує кості й м'ясо
і за вітром сипле волос,
та за вітром розпускає,
весняним вітрам дарує.

Плач, дівчино молоденька,
плачеш ти, так плач же дужче.
Обсипай слізьми ти руки,
сліз гірких налий ти жмені,
зроси краплями на дворі,
350 в хаті діл залий ставками,
плач, аж поки заллеш покій,
щоб через поміст точилось,
ти ще плачеш не багато,
ти як вернешся заплачеш,
ти як прийдеш в дім батьківський,
як старого батька вгледити,
ти в диму побачиш лазні,
а в руках холодний віник.

Плач, дівчино молоденька,
360 плачеш ти, так плач ще дужче.
Ще ти плачеш небагато;
ти як вернешся заплачеш,
як до матінки ти прийдеш
і стару побачиш неню
під барканом вже без духу,
а в руках соломи жмутик.

Плач, дівчино молоденька,
плачеш ти, так плач ще дужче.
Ще ти плачеш небагато;
370 ти як вернешся, заплачеш,
як у цю ти прийдеш хату,
свого братіка побачиш,
там на вулиці упавши,
прихилившись коло хати.

Плач, дівчино молоденька,
плачеш ти, так плач ще дужче.
Ще ти плачеш небагато;

ти як вернешся, заплачеш,
як у цю ти прийдеш хату,
380 лагідних сестер побачиш,
що лежать серед дороги,
і в руках у них лопати“.

Тяжко дівчина зідхнула,
і зідхнула й відідхнула,
ревно плакати узала,
обсипатися гіркими,
облила сльозами руки,
налила у жмені повно,
заросила двір батьківський,
390 залила поміст ставками,
промовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Ви ж, мої сестриці любі,
мого віку товаришки,
ви зі мною гралась вкупі,
ви почуйте, що скажу вам:
годі розуму дібрати,
чого так в'ялить і душить,
і гнітить мене нудота,
400 і журба мене мордує,
чого сум мене так крушить,
і нудьга чого так в'яже.

Не так думала, гадала,
не на те я сподівалась,
я зозулька бути хтіла,
по буграх бажала кукать,
як до тих я днів добуду,
як дійду до цієї ціли.
Не іду я як зозуля,
410 щоб кукукати по горбочках;
наче качечка я стала:
як вона в далеких хвилях,
попливе в воді холодній,
в крижаній воді тріпоче.

Мати, батенько рідненькі,
ти моя старенька, сива!
Ви мене куди ведете,
виряджаєте небогу,
що я сльози виливаю,
420 що мордюся нудьгою,
що турбот я маю стільки,

¹ Це значить, що вона повинна бути смілива і хитра як сеньга, скромна як йорж, мудра як окунь, уміркована як плітка і чорна качка, щоб запобігти ласки в свого чоловіка.

що таке я зношу горе?

Чи ти, матінко-небого,
що мене в собі носила,
що мені давала покорм,
молочком тим напувала,
чи колоду колисала,
чи камінчик ти купала,
а не донечку купала,
430 не кохану колисала
для турботи без устанку
і для жалощів сердечних?

Може хтось мені повіда,
може хтось і погадає:
тобі дівчині дурненькій
ані гадки, ні журіння.
Люди добрії, замовкніть,
не кажіть, мої кохані,
бо турбот я маю більше,
440 як каміння в водоспаді,
аніж верб тих на мочарах,
ніж в степу сухих зелинок.
Їх не підвезла б коняка,
дотягти б була не сила,
щоб була не похитнулась,
і хомут не затріщав би;
це усе мої турботи,
все моя нудьга-сумота“.

Заспівав тут хлопчик долі,
450 коло печи там дитинка:
„Ти чого, дівчино, плачеш,
зажурилася чого ти?¹
Ти коням лиши журіння,
меринам вбивання чорним,
горе їм залізомордим,
їм нудоту головатим,
їм бо голови де-ліпші,
та і кості їх міцніші,
більше носить закрут шиї,
460 дужчий мають обсяг тіла.

А тобі навіщо плакати
і чого тобі нудитись?
Не ведуть тебе в болото,
наузкрай якої річки:
від родючої рівнини

на лани ти йдеш багаті,
із осель, де варять пиво,
підеш ти, де повно хліба.

Подивись собі ти з боку,
470 від стегна дивись направо:
муж стоїть, твоя затула,
він ясний з тобою поруч,
гожий муж і кінь чудовий,
штучно вироблені шори;
горобки пурхають жваво,
на залом дуги злітають,
веселяться і коси там
і виспівують в ремінні,
золотих аж шість зозульок
480 на хомут коня сідають,
синіх семеро пташток
з переду санок співають.

Не журись, моя кохана,
донько неньчина, не плач бо:
на життя не гірше йдеш ти,
на життя ідеш ти краще
разом поруч з хліборобом,
з ратаєм робітним вкупі,
коло вуст плугатаревих,
490 на руках ти у рибалки,
що змиває піт на влогах
на ведмедя і на лосів.

З чоловіків твій найкращий,
ти взяла собі героя:
завжди лук його в роботі,
на гвіздку сайдак не висне,
не стирчать собаки дома,
килимків м'яких не знають.

Він вже тричі цієї весни,
500 саме вдосвіта уранці,
при вогню він прокидався,
між гіллям він просинався;
по-весні йому аж тричі²
роси падали на віки,
віти щіткою служили,
гребінцем гілля бувало.

Має він стада великі,
і все більшають отари;
сватач наш багато має,

¹ Після пісень плачу ідуть пісні потіхи. Руна вкладає їх в уста дитині немов на те, щоб зробити їх виразнішими і більш діючими.

² Цеб-то цілу ніч провадив у лісі при варті, щоб удосвіта узятися знов до роботи.

ДВАЦЯТЬ ДРУГА РУНА

510 що в лісах блукають-ходять,
верховинами гайсають;
сходить в доли та низини
сотні тих, що носять вим'я,
сходить тисячі рогатих,
на ланах багато хліба,
силу збіжжя в долах має,

по лісах вільхових—ниви,
по струмках ячмінь багатий,
там овес поміж бескетів
520 і пшениця коло моря,
гроші то в великих купах,
феників неначе ріни“¹.

¹ Все те, що він має, для нього є джерелом багатства.

ДВАЦЯТЬ ТРЕТЯ РУНА.

Зміст. Новоження слухає науку; її навчають, як вона повинна поводитися в домі свого чоловіка і як вона повинна показуватися сумирною і покірною супроти тестя і свекрухи.— Стара жінка, стара старчиха вкидає своє слово, і щоб намалювати сумний образ подружнього життя, оповідає і різні перебіги свого життя дівочого й жіночого; вона згадує, як з нею нелюдсько поводитися і через те змушена була тікати від чоловіка і поневіритися по світу.

Це дівчину навчають,
наречену умудряють.
Хто ж дівчину навчає,
хто панянку умудряє?

Осмотар¹, дружина гідна,
Калеватар², гарна жінка,
навчає ту дівчину,
ту сирітку³ умудряє,
як їй в радощах прожити,
10 звікувати вік похвально,
в чоловіка не журитись,
бути хваленою в свекрухи.

Промовля слова такої,
і таку мовить мову:
„Наречена ти й сестрице,
молодий бросточку ніжний,
ти послухай, що казати,
раз-у-раз мовляти маю.

Звідси ти мандруєш, квітко,
20 рушиш, ягідко, далеко,
підеш ти, рябенька хустко,
вийдеш, листе оксамитний,
із уславленої хати,
із прекрасної оселі;
прийдеш ти в господу иншу
до чужого господарства.

Все в чужім инакше домі,

все не так в тім господарстві;
як ти підеш, перше думай,
30 поміркуй ти, нім робити,
а не так, як в рідних нивах,
як у матери у полі:
там було співання в долах,
гулянки там на дорогах.

Цю хатину ти лишаєш,
взяти все з собою вільна,
а покинь три речі дома:
сни, що ти їх на день снила,
слово ненине ласкаве,
40 та ще діжку з свіжим маслом.

Все візьми з собою инше,
а торбиночку зі снами
залиши дівчатам хатнім
та на припічку широкім;
співи кинь на лавці з краю⁴,
пісні радісні на вікна,
гулянки кинь помелові,
галас кинь на крайку ковдри,
на пічний ослин пустоти,
50 викинь лінощі до долу,
чи віддай їх товаришці,
на діл кинь своїй посестрі,
в чагарі нехай несе їх,
най у пустку їх закине.

¹ Осмова дочка.

² Калевина дочка.

³ Цеб-то що має бути позбавлена поради своїх батьків.

⁴ Ліричні дівочі пісні, як і дитячі, не були в великім пошанівку у людей старших, що плакали виключно великих рипот епічних. Ось чому у всякій урочистій околичності, що потрібує дійснішого розуму, радять їх покинути.

Норови приймай новії,
норови забудь колишні:
забудь пестоші батьківські,
тебе пестив щоб там свекір,
нижче кланяйся що-разу,
60 розсипай слова найкращі.

Норови приймай новії,
норови забудь колишні:
неньки пестоші забудь ти,
щоб свекруха милувала,
нижче кланяйся що-разу,
розсипай слова найкращі.

Норови приймай новії,
норови забудь колишні:
брата пестоші забудь ти,
70 щоб пестив тебе там дівер,
нижче кланяйся що-разу,
розсипай слова найкращі.

Норови приймай новії,
норови забудь колишні:
сестри пестоші забудь ти,
щоб зовиця там пестила,
нижче кланяйся що-разу,
розсипай слова найкращі.

Раз-у-раз за цілий вік твій,
80 поки світа, поки сонця,
бережися ти розпусти
і ховай свою чесноту,
бо пуття шукають в хаті;
в добрій хаті повсякчасно
чоловік пуття знаходить,
кращий муж пуття шукає;
тоді мудрости спитають,
якщо норови погані,
чести там лишень забракне,
90 де зі норови муж має.

Най старий хоч вовком буде,
а стара хоч ведмедця,
хай гадюкою той дівер,
хоч дубиною зовиця,—
ти складай їм шану й більше
нижче кланяйся що-разу,
ніж коло своєї неньки,
посеред світлиці в батька
перед батьком ти схилялась,
100 шанувала маму рідну.

Ти тепер придбати мусиш

мудрий тям і бистрий розум,
завжди з думкою міцною
бути раз-у-раз розважна;
гостре око мати ввечір,
щоб знайти свічу як треба;
і над ранок гостре вухо,
щоб почути зараз півня,
раз один курічне півень,
110 кукурічне він удруге—
мусить встати молодиця,
а старі най сплять спокійно.

Якщо півень не курічне,
господарський птах не кликне,
ти по місяцю вистежуй,
ти по Возові на небі;
часто маєш ти виходить,
щоб на місяць глянуть ясний,
щоб по Возові час знати,
120 і від зір узяти раду.

Якщо Біз поверне й стане
дишлем просто до полудня,
а задком своїм на північ,
це вже час ставати з ліжка,
від твого мужа боку,
із життя обіймів свіжих,
вогню в попелі шукати,
гискру в козубі малую,
в рубанцях вогню роздути,
130 але щоб не йшов далеко.

Як холодний попіл буде
і нема в козубці гискри,
ти розбуркай чоловіка,
розбуди тоді ти красня:
„Дай вогню, мій любий муже,
мені, ягідко, хоч гискру“.

Як малий дістанеш кремінь,
трохи губки з ним укупі,
швидко викреши вогню ти,
140 і уткни у світич тріску,
і піди тоді до хліву
годувати там худобу.
Там замукає корова
і зарже тоді кінь свекра,
жде у дівера корова,
і теля зовиді мека,
щоб хутніше дано сіна,
конюшини положили.

Та нагнись піди в обору,
 150 нахилившись в двір до стада:
 нагодуй корів охоче
 і ягнят отару вміло.
 Кинь соломи ти коровам
 і подай телятам пійла,
 молоде стебло лошатам,
 овечкам м'якого сіна;
 ти не кидайся на свині,
 і не пхай ти поросятка,
 а постав годівлю свиням,
 160 дай ночовки поросяткам.

Не лягай спочити в хліві,
 не засни там на оборі.
 Побувала ти в оборі,
 на отари роздивилась,
 так берись ізвідти швидше,
 линь, як сніг, додому борше.
 Там заплакала дитинка,
 вже кричить вона на ліжку,
 говорить не може бідне,
 170 не промовить немовлятко:
 їсти хоче, чи не змерзло,
 чи йому що на заваді,
 як не бачило матусі,
 мови матери не чуло.

Ти тоді в покої ввійдеш,
 там увійдеш ти самóчверть;
 на руці відро з водою,
 на плечу зелений віник,
 тріску маєш ти у роті,
 180 а сама четверта ввійдеш.

Підмети тоді підлогу,
 з столу ти змети чистенько,
 вилий воду на мостини,
 не на голову дитині;
 долі ти дитя побачиш,
 хоч зовиці то дитина,
 садови його на лавку,
 витри вічка, гладь голівку,
 дай шматочок хлібця в руки,
 190 ти намаж на хлібець масла;
 як не найдеш хліба дома,
 дай йому хоч тріску в руки.

Змити ти столи захочеш,
 як виходитиме тиждень:
 мий стільницю, мий із боку,

не забудь ніжок ти змити,
 ти облий водою лавку,
 обмети, як треба, стіни,
 поряд всі помий ті лави
 200 і удовж всі стіни в хаті.

Що на стіл насіло пилу,
 що насіло по віконцях,
 позмітай крилом ти пильно,
 взявши мокрую ганчірку,
 витри, щоб не знявся порошок,
 щоб до стелі не курився.

З стелі сажу позмітай ти,
 позмітай старанно чорне,
 погадай про комін в печі,
 210 не забудь ти і бантини,
 щоб світлицю угадали,
 узiali її за покій.

Слухай, дівко, що скажу я,
 що скажу і що промовлю:
 не ходи ніяк без сукні,,
 не світи своїм волоссям
 не ходи, гляди, без хустки,
 не ходи без черевиків:
 то не любо чоловіку,
 220 забурчить тоді твій милий.

Доглядай ти дуже пильно
 тих робин, що є на дворі,
 ті робини дуже добрі,
 віття мають вельми гарне,
 на гілках хороша зелень
 і багато краший овоч:
 через них довіда дівка,
 беззаступная дізнає,
 чи живе вона по мислі,
 230 чоловікові до серця.

Ти як щур ушима слухай,
 та як заєць бігай прудко,
 молодим схиляйся карком,
 нагинай ти юну шию,
 як той яловець—ростина,
 наче глід той верховіттям.

Будь ти завжди обережна,
 раз-у-раз ти стережися,
 щоб ніде ти не упала,
 240 не звалилася край печи,
 не заплуталась би в сукні
 і на ліжку не спіткнулась.

От поверне з поля дівер
та зовиця із комори,
чоловік з роботи прийде,
від сіток надійде милий;
принеси з водою корчик,
принеси рушник до того,
нахились додолу нижче,
250 і ласкавенько балакай!

Надійде свекруха далі,
в руках борошно тримавши,
ти біжи на двір напроти,
уклонися їй ще нижче,
і візьми із рук старої
в хату борошно віднести!

Якщо ти сама не знаєш,
і сама собі не тямиш,
до якого братись діла,
260 до якої праці взятись,
то спитай ти у старої:
„Ой, свекрівенько рідненька,
що мені тепер робити,
до якої взятись праці?“

Відповідь тобі свекруха,
так стара тобі повіда:
„От тобі до чого взятись,
і яку робити працю:
ти товчи, мели ти пильно,
270 додавай ти руху жорнам,
принеси води з криниці,
заміси крутіше тісто,
принеси дрівець до печи,
добре піч щоб напалила,
напечи ти потім хліба
та спечи пиріг ти грубий,
посуд вимий ти на їжу,
на пиття начиння витри“.

Як почувеш від свекрухи,
280 від старої, що робити,
ти візьми з каміння зерно
і іди молоти в хижку.
І коли туди ти вийдеш,
щоб молоти там у хижці,
не співай, не веселися,
не кричи на цілу пельку;
най співа у камня ручка,
най дірки кричать у камня,
не стогни ти там уголос,

290 не зідхай ти поки мелеш,
щоб твій свекір не помислив,
щоб свекруха не гадала,
що ти стогнеш з пересердя,
що зідхаєш ти від злости.

Потім борошно спетлюєш,
принесеш домів на віці,
і печи там хліб весела,
заміси його дбайливо,
борошна не марнувавши,
300 щоб усе пішло на тісто.

Як відро стоїть там косо,
на плече візьми відерце
і візьми у руки корчик,
зачерпни водиці корцем,
понеси води без смутку,
на коромисло повісь ти.
Ти назад іди як вітер,
як весною повівання,
уз води не забарися,

310 не загайся уз криниці,
щоб твій свекір не помислив,
щоб свекруха не гадала,
що ти дивишся на вид свій,
і милуєшся собою,
в воді свіжістю своєю
і красою у потоці.

Підеш там, де дрова в стосах,
рубанців щоб там набрати,
ти назад не кидай дрова,

320 осикових дров захопиш,
захопи поліна тихо,
не роби багато грюку,
щоб твій свекір не помислив,
щоб свекруха не гадала,
що ти кидаєш від злости,
гуркотиш ти з пересердя.

І ти підеш до комори,
підеш борошно віднести,
там гляди, не спочивай ти,
330 не загайся у дорозі,
щоб твій свекір не помислив,
щоб свекруха не гадала,
що ти борошно гайнуєш,
роздаєш жінкам селянським.

Підеш ти начиння мити,
шарувати посуд чисто,

вимивай горшкам ти ручки,
перемий смужки у кухлів,
філіжанки вимий з боку,
340 вимий ложки, мий їм ручки.

Ти гляди, пильнуй тих ложок,
стережи свого начиння,
щоб і пес не постягав їх,
не взяла б їх там і кітка,
не розсипав птах домовий,
не побрала б і дітвора:
бо дітей в селі багато,
головок маленьких сила,
що твої горщечки візьмуть,
350 занесуть з собою ложки.

От надійде час купатись,
воду, віники тягни ти,
випар віники у лазні,
як уже не буде диму;
довго там не забарися,
не загайся там у лазні,
щоб твій свекір не помислив
і свекруха не гадала,
що ти в лазні розлягалась,
360 розманіжилась на лавці.

Як ти вернешся до хати,
запроси до лазні свекра:
„Свекре, любий мій коханий!
Вже вода готова в лазні,
вже і віники готові,
чисто виметені дошки.
Йдіть помийтеся до-сходу,
обмивайтеся до-волі;
я сама додам вам пари,
370 я під дошками там стану“.

Прясти час ото настане,
і доба надійде ткати:
не шукай в селі ти пальців,
за криницею уміння,
по дворах собі поради,
у людей чужих там берда.

Випрядай сама нитки ти,
кужіть власною рукою,
вовну скручай ти не дуже,
380 а лянні нитки крутіше,
їх сотай в клубок ти дуже.
Насотай ти їх на цівку,
з цівки їх на мотовило,

на навій навинь основу;
і удар міцніше бердом,
торохти верстатом швидше,
на свитки натчи ти сукон,
вовняних сукень готових,
із самого клоччя вовни,
390 від ягнятків тих зимових,
з шерсти літньої овечки,
з барана м'якої вовни.

Ти послухай, що скажу я,
що тобі тепер пораю:
ти бери ячмінь на пиво,
на напій солодкий солод,
ти бери ячмінних зерен,
від півдерева поління.

Покоштуй солодкий солод,
400 ти у рот візьми ячмінний,
не мішай ти солод гаком,
не крути ячмінь ти дрюком,
ти долонями вимішуй,
і крути його руками,
та ходи частіше в лазню,
щоб не нівечити заплід,
щоб, бува, не сіла кітка,
кіт на солоді не спав би,
ти, гляди, не бійся вовка,
410 звіра дикого лісного,
як простуєш ти до лазні,
якщо навіть буде північ.

Як чужий у гості прийде,
ти не гнівайсь за-для гостя:
добра хата завжди має
гостю всячини багато:
величезні кусні м'яса,
піріжків багато добрих.

Чужака проси сідати,
420 і балакай з ним приязно,
вгонобляй його словами,
поки буде пити й їсти.

Якщо піде з твеї хати,
попрощається вже зовсім,
чужака не йди проводить,
далі дверей не ходи з ним,
чоловік щоб не розсердивсь,
не розгнівався коханий.

Як тебе охота візьме
430 на село піти як-небудь,

на селі ти все розпитуйсь,
там балакай ти з чужими;
на селі ти поки будеш,
там провадь розумну мову,
на своїх не нарікай ти,
і гляди, не лай свекрухи.

Там невістки поспитають,
чи яке жіноцтво инше:

„Чи дає свекруха масла,
440 як давала мати рідна?“
Не насмій казати просто:
„Ні, мені вже масла годі“,
а кажи: „Дає завсіди;
маю ложками те масло“,
хоч з зими узявши, може,
раз на літо їла масло.

Слухай далі, що скажу я,
що приказувати буду:

ото з хати ти рушаєш
450 та ідеш в чужую хату.
Не забудь, гляди, на матір,
ти не смій журити рідну:
вік тобі дала матуся,
згодувала твої груди
адже персами своїми,
і своїм прекрасним тілом;
рідко мати спала ночі,
і обідать забувала,
присипляючи дитину,
460 тебе пестячи, малятко.

Бо хто матір забуває,
хто її кохану кривдить,
не добром в Маналю піде,
не добром в Туоні царство:
буде в Маналі віддяка,
і страшна відплата буде.

Як хто матір забуває,
хто її кохану кривдить,
завдадуть страху в Маналі,

470 скажуть донечки Туоні:
ти могла забути матір,
її скривдити кохану:
мати труд великий мала,
ваготу страшну носила,
як собі лежала в лазні,
на соломі розметавшись,
вік тобі тоді давала,

там на світ тебе зродила“.

Сіла баба на підлозі,
480 сіла сивая на килим;
на селі усі пороги,
всіх людей дороги знала,
промовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Заспівав дружині півень,
курчин син співав красуні;
гава кракала в великдень
і гойдалася весною:
„Заспівала б я очоче,

490 та вони без співу будуть;
в золотім вони будинку,
там на лоні у коханих:
я ж без золота, без місця,
без кохання вік вікую.

Ти мене послухай, сестро:
в чоловіка хату йдеш ти,
не співай у лад ти мужу,
як колись було я, бідна,
чоловіку потурала,

500 серцю гордої дружини.

Розпускалася, як квітка,
ніби степова зелинка;
вгору йшла, як юний прутик,
вийшла дівчина станиста,
як медова квітка гарна,
як кохана в милуванні.
Я була як качка в батька,
і у матери качатком,
наче пташечка у брата,
510 наче зяблик у сестриці,
йшла собі шляхом як квітка,
наче ягідка ланами,
берегами шамотіла,
на буграх в квітках гойдалась
і долинами співала,
на узгір'ях цокотіла,
по лісочках я гуляла,
веселилась в кождім гаї.

Паща в пастку лиса гонить,
520 а язик той горностая;
думка гнала до дружини,
в другий дім мене дівчину;
так вже створено дівчину,
так вже викохано доньку,

щоб була дружина мужу,
і підданиця свекрусі.
Йшла я, ягідка, в чужину,
до води чужої, вишня,
як камінки—на образи,
530 як суніці йшла я хутко.
Дуб мене немов би різав,
а берези наче рвали,
вільха ніби то хапала,
кожда гілька мов кусала.
В хату я ввійшла як жінка,
надійшла я до свекрухи.
Буцім там (мені казали,
як туди іти я бралась)
шість покоїв всі соснові,
540 і хижок подвійно наче,
наузкрай лісів комори,
а край вулиці там квіти,
при струмку ячмінь прекрасний,
на ланах овес буйненький,
помолоченого стоси,
немолоченого копи,
сотня сум уже здобутих,
сотня сум, що ще не взято.
І прийшла тоді дурна я,
550 віддала я здуру руку:
шість підпорок у покоїв,
сім тичок попід барканом,
всі гаї були там шерсткі,
всі кущі там непривітні,
там на ходах всіх турботи,
у лісах панує злоба,
збіжжя в засіках недобре,
деякі порожні зовсім;
560 сотня слів, що ще не взято.
Але тим я не журилась,
жити й так я хтіла гоже,
я собі чекала шани,
я добра собі шукала.
Як приведено в покої,
я трісок взялась шукати,
лобом стукнулась у двері,
у одвірок головою;
при дверях чужії вічі,
570 очі хмурії при стінах,
і серед підлоги косі,

навдаля лихії зовсім,
і вогнем із рота пашуть,
з язика ідуть пожежі,
з рота свекрові лихому,
з язика його без ласки.
Але ж тим я не журилась,
як не як бажала жити,
бути раз-у-раз у ласці
580 і триматися тихенько;
я як заець той скакала,
горностаєм там гайсала,
в пізні лягови лягала,
як старча вставала рано.
А проте дасть-бі шаноби,
не знайшла отам я ласки,
хоч би вєргала з гори,
скелі на-двое рубала.
Пильно борошно молола,
590 зерна буйнії терпляче,
щоб свекруха їх пожерла,
вогневим ковтала горлом,
там на покуті усівшись
з золоченого каміння.
Я сама, невістка, ззіла
борошенця кам'яного,
за столом там коло печи,
із корця насмакувавшись.
Я, невістка, в тій господі,
600 я, пестунка, часто несла
свіжий мох з болотяниці,
хліб собі пекла я з моху,
з джерелà носила воду,
воду з корчика пила я,
їла я, сердечна, рибок,
там я кóрюки вживала,
нахилившись просто в сіті,
колихаючись у човні:
не могла я мати риби
610 із свекрушиної жмені.
І коли б одна хоч днинка,
щоб було це ненароком.
Влітку жала я колосся,
а узимку молотила,
наче наймичка я денна,
наче найнята челядка.
Завжди в хаті у свекрухи,
раз-у-раз отам давали

мені ціп що-найдовженний,
 620 мені терлицю найважчу,
 вила саме що-найбільші
 і під дужу силу праник.
 Не гадав ніхто ніколи,
 що безсила я втомлюся:
 моцакам, і тим є втома,
 огери змогтися можуть.

Так я дівчина-сердега,
 так я бідна працювала;
 я в своїм купалась поті,
 630 а уже і час надходить
 по вогонь ізнов тягтися,
 знову братися до праці.

За любов я чула лайку,
 язики лихі сварили,
 завжди лаяно мій норов,
 незаплямлене імення,
 так дощем слова і лито,
 так і лито на небогу,
 наче гискри обсипали
 640 і немов той град залізний.

Не вдалася я в розпуку:
 так жила б собі й до віку,
 щоб старій ставати в поміч,
 жити при вогненнім горлі.
 От що дух мій загубило,
 принесло велике горе:
 вовком муж мій перекинувсь,
 став цілком в ведмежій статі;
 горілиць він їв навлежки,
 650 горілиць усе робив він.

Узяли мене тут сльози.
 Я роздумувала в хижці,
 я згадала дні колишні,
 як мені жилося краще
 на батьківському подвір'ї,
 в гарній світлоньці у ньеньки.

Узяла тоді мовляти,
 і таке зняла я слово:
 „Породила мене рідна,
 660 цюю яблуньку красуню,
 добре викохати знала,
 посадити не зуміла;
 бо деревце посадила
 на лихе, недобре місце,
 на невправлену землю,

під березиним корінням:
 най весь вік вона там плаче,
 най всі місяці банує.

Адже я здалась, звичайно,
 670 і на кращую місцину,
 на двори за ці що довші,
 і на ширшії підлоги,
 коло тіла що ладніше,
 побіч з дужчим чоловіком.
 Я дісталась постолові,
 що подертий ввесь на дрантя:
 має він гавине тіло,
 ніс у крука він позичив,
 рот від злого вовка має,
 680 решта в його від ведмедя.

А коли б такого хтіла,
 я б пішла тоді на згірок,
 на шляху б взяла ялину,
 і вільховий стовбур з ліса,
 узяла б я вид з мурогу,
 з клоччя бороду взяла б я,
 йому голову із глини,
 із жарин вогневих очі,
 із деревних шишок вуха,
 690 із гілок вербових ноги“.

Я таку співала пісню
 і зідхала я дбайливо;
 те й почув ото мій милий,
 був тоді він за стіною;
 зараз він ізвідти вийшов,
 перейшов крізь двері в хижку.
 Я його ходу вгадала,
 я ступні його пізнала;
 так без вітру подихання
 700 волос встав йому горою,
 зуби щирились страшенно,
 вивертав очима страшно,
 а в руках тримав він ясінь,
 у руках він мав ломаку;
 наді мною зняв він довбню,
 міцно в голову ударив.

От настав і вечір потім,
 став збиратись він до сону,
 взяв у руки хворостину,
 710 взяв з гвіздка нагай ремінний,
 не для кого, а для мене,
 для нещасної дружини.

От пішла я спочивати,
і на сон я знемоглася,
уляглась я з чоловіком,
положив мене він побіч,
кулаками став штовхати,
і руками бити зо-зла,
батогом стібать ремінним,
720 держакон із кістки з риби.
Я відскочила від мужа,
від холодної постелі;
він на мене кинувсь ззаду,
гнав мене аж до дверей він,
мені в коси учепився,
повискубував волосся,
і за вітром зо-зла кинув,
на обітрі розпорошив.
Де шукати тут поради,
730 хто б тут став мені у поміч?
Сталеве обув'я дано,
ремінці мені мідяні.
Я чекала за стіною
і тривала у заулку,
щоб покинув він казитись,
вгамувався хоч би трохи;
вгамуватись він не хоче,
казитись не кида.
Я нарешті стала мерзти
740 та закинена сівши,
під стіною там лишилась,
за дверима в чоловіка.
Я хотіла погадати:
не терпіти ж так до віку,
і не зносить гніву довго,
не приймати тут зневаги
між юрбою злого Лемпо,
у кублі гидкого Піру¹.
Попрощалась з милим домом,
750 я з улюбленим подвір'ям,
узяла тоді блукати
і степами і болотом,
і широкими струмками,
де ланів братових межі:
сосни там були не мокрі,
і шуміли там ялини,

там закракало вороння,
застректали всі сороки:
„Не твої тепер місця тут,
760 ті місця, де ти родилась“.
На ту мову я не дбала,
і пішла у двір до брата,
і мені сказала брама,
всі лани мені сказали:
„Ти вернулася додому,
що ж ти хочеш тут почути?
Вже давно умер твій батько,
мати вже давно сконала,
став чужий тобі твій братік,
770 його жінка, як Московка“².
І на це я не вважаю,
так іду в покої просто,
узялась за клямку в дверіх,
у руках холодна клямка.
Уступила я в покої
і спинилася у дверіх:
в хаті й гарна господиня,
та зі мною не віталась
і руки мені не дала.
780 І була не менше горда,
теж вітатися не стала
і руки їй не давала.
Простягла до печі руки:
під холодна здалася,
я до жару повернулась:
аж вугілля там без жару.
Братік мій лежав на лавці,
розпростався коло печі;
і на шиї з сажень вугля,
790 на стопу на інших членах,
в голові золи на лікоть,
і на чверть там цілу сажі.
І спитав чужую братік,
так розпитує він гостя:
„Звідки ти еси, з-за моря?“
Відповіла я на це:
„Чи сестри не пізнаєш ти,
доньки кривної матусі?
Привела одна нас мати,
800 ми одної пташки діти,

¹ Те ж саме, що і Лемпо, лихий дух.

² Цеб-то груба як Московка.

однії гусята гуски,
із кубельця ми куріпки“.
Брат заплакав те почувши,
потекла з очей водиця.

І сказав дружині братік,
шепітнув свій коханій:
„Принеси сестрі поїсти“.
Жінка скоса подивилась
і капусняку приносить;
810 сало в нім хорти іззіли,
сіль собака полизала,
капусняк поснідав Чорний¹.

І сказав дружині братік,
шепітнув свій коханій:
„Принеси—для гостя пива“.
Жінка скоса подивилась,
і води приносить гості;
а вода була негідна,
нею очі промивала,
820 руки вимила невістка.

Я тоді пішла від брата,
вийшла з рідної домівки
і пішла блукати всюди,
узяла ходить сердега
там морськими берегами.

І надходила журлива
до дверей мені незнаних,
до цілком чужої брами,
потягла дітей з собою,

830 небожат сама вела я.

Є людей чимало в світі,
навіть знайдеться багато,
хто злим голосом покрикне,
хто мене уразить словом.
Не багато ж набереться,
щоб вчинив мені що добре,
чи ласкаво обіззався,
щоб до печи попровадив,
як мене намочить дощик,
840 чи як з холоду прийду я
в сукні инеем убраній,
в хутрі, що покрито льодом.
Я ніколи за дівочтва
не гадала і не клала,
хоч би сотні говорило,
хоч би тисячі сказало,
що мене біда зуспіє,
що такеє лихо буде,
як те лихо, що дісталось,
850 та біда мені на долю“.

¹ Імення собаки.

ДВАЦЯТЬ ЧЕТВЕРТА РУНА.

Зміст. Навчають Ільмаринена, як він повинен поводитися з своєю молодою дружиною.— Старий дід встрява в розмову і оповідає, як він присилював свою жінку, щоб його слухалась.— Турбота і горе діви з Похйї.—Вона прощається з батьківською хатою.—Ільмаринен їде з нею і по трьох днях дороги прибуває у своє село.

Вже дівчину научили,
напутили наречену.
Ще скажу моїм братам я,
так я цим друзькам промовлю:
„Молодий мій любий брате,
між братами що-найкращий,
що матусі наймиліший,
найлюбіший між синами!
Ти послухай, що скажу я,
10 що скажу і що промовлю,
про лянну оцю я пташку,
про цю курочку кохану.

Молодий, хвали ти доню,
те хвали, що ти одержав,
хвалиш ти, хвали ще дужче,
бо тобі добро упало,
дарував добром створитель,
дав добро тобі прихильний;
та і батькові подякуй,
20 вдячний будь твоїй пай-матці,
що відданицю прекрасну,
цю дівчину згодувала.

Блискотить тобі дівчина,
поруч стоячи яснє,
вся тобі віддана в сийві,
щоб ти дівці був заслона,
пригорнув її прекрасну,
до життя міцну дівчину;
молотить вона уміє,
30 і косити знає сіно,
тямить добре хусти прати,
і сукно вальцює зручно,
випряда нитки уміло,

щоб убрання ткати дужа.

І дзвенить у неї бердо,
як на пагірку зозуля,
човничок дівчині ковза,
як гілками горностайчик,
у руках тримає цівку,
40 як в зубах у білки жолудь;
і село не засне твердо,
і не спить около замку,
так дівча гримоче бердом,
так тріщить дівочий човник.

Молодий, молоде милій,
пагінцю мужів прекрасний!
Косу скуй що-найгострішу,
до кісся приладь твердого,
вириж ти його при брамі,
50 на пеньку клепай ти косу;
як на небі зійде сонце,
супроводь на степ дівчину,
уважай на шелест сіна,
як трава шуршить сухая,
як осока шелевіє,
шамотить кислич зелений,
як рівняються горбочки,
як ламаються зелені.

А на завтра дай дівчині
60 до ткання багатий човник;
дай їй ничениці й бердо,
дай ти їй і ткальну ляду,
дай ступицю їй найкращу,
ткацьке все наряддя добре;
посади-но до верстату
і подай дівчині бердо:

задзвенить воно в дівчини,
загучить верстат далеко,
на село аж піде гуркіт,
70 навіть далі—гук від берда.
Швидко це старі завважать,
на селі жінки спитають:
„А хто тче там за верстатом?“
Ти повинен відказати:
„Золота моя працює,
то шумить мое серденько.
Чи ж їй тканку розпустити,
чи ж основу з берда зняти?“
Розпускають не треба ткани
80 і знімають основи з берда:
тче так тільки сонця донька,
тче так донька місяцева,
тче Ведмедичина¹ донька,
тчуть так зір чудових доньки.

Молодий, молодче милий,
пагінцю мужів прекрасний!
Ти рушатимеш в дорогу,
з цього місця ти поїдеш
далі із дівчатком милим,
90 візьмеш курочку гарненьку.
Не вози, гляди, синичку,
цеї пташечки білянки,
не вези її по ямах,
не вези на ріг горожі,
щоб не впала на колоду,
не звалилась на каміння!
Бо її ніколи в батька,
в хаті в рідної матусі
не возилось ні по ямах,
100 ні на ріг горожі² зовсім,
щоб не впала на колоди,
не звалилась на каміння.

Молодий, молодче милий,
пагінцю мужів прекрасний!
Не вези твого дівчатка,
не вези ти дорогого,
щоб воно в кутках сиділо,
там куйовдилось в куточку!
Бо вона в батьківській хаті
110 і в мамуниних покоях

за життя кутків не знала,
не куйовдилась в куточку,
а сиділа уз віконця,
на помості серед хати,
вранці матері на радість,
свому ввечері вітцеві.

Ти ніколи, чоловіче,
не води свого пташатка,
де шорстка травиця в ступці,
120 щоб кору вона товкла там,
щоб пекла хліби з соломи,
примісивши кірки з ялі!
Бо ніколи в батька в хаті,
на подвір'ї своєї неньки
до ступи не бралась дівка,
щоб товкти кори сухої,
щоб пекти хліби з соломи
та з ялинною корою.

Цю курочку веде ти
130 на лани врожайні й ниви,
най в комори жита сипле,
най бере ячмінь хороший,
щоб місить хліби великі,
щоб зварити краще пиво,
попекти щоб хліб пшеничний,
щоб вчинити краще тісто.

Молодий, мій любий брате!
Ця куріпочка кохана,
дороге пташатко наше,
140 щоб у тебе сліз не знала.
Як лиха година прийде,
як занудиться дівчина,
запряжи гнідого в сани,
в шори білого візьми ти,
привези до батька дівку,
до матусі у покої.

Цю куріпочку не смій ти,
це біленьке пташенятко,
як служебку попихати,
150 наче наймичку грошеву,
не пускають її до льоху,
мати замкнені комори;
бо ніколи в батька в хаті,
на подвір'ї в своєї нені

¹ Ведмедича—сузір'я Віз.

² Шляхи в Фінляндії і досі попереп'ячувані багатьма горожами, що показують границі маєтків.

не поводилися з нею,
як з служебкою за гроші:
в льох вона ходила вільно,
не замикано й комору,
і булок вона гледіла,
160 крашанок вона дивилась,
і молочного начиння,
та начиння що на пиво,
льох же на ніч замикала,
а на ранок відмикала.

Молодий, молодче милий,
пагінцю мужів прекрасний!
Як з дівчам ти будеш добрий,
привітають тебе мило.
Як до тестя в двір приїдеш,
170 чи до тещі у гостину,
тебе добре нагодують,
почастують і напоять,
відпряжуть тобі коняку,
відведуть її на стайню,
нагодують там, напоять,
принесуть вівса в кішничі.

Не давай догани дівці,
цїй білесенькій пташині,
буцїм рід її не значний,
180 і родина не велика.

Значний рід в дівчини цеї,
чимала родина в неї:
як вісьмину сіють бобу,
то боба дістане кожний;
льону як вісьмину сіють,
вийде кожному по нитці.

Ти не здумай, мужу бідний,
зле з дівчиною чинити,
нагаєм ремінним вчити,
190 наче слуг тих батогами,
канчуком примусить охатъ,
гірко плакати по клунях,
бо її у батька в хаті
не гадав ніхто ніколи,
щоб учити ремінцями,
наче слуг тих батогами,
канчуком примусить охатъ,
гірко плакати по клунях.

Перед нею стань стіною,
200 стань як стовп той попри дверіх,
щоб не билася свекруха,

щоб не лаявся і свекір,
щоб і гості не гнівили,
щоб сусіди не костили,
як присікаються люди,
щоб ти сам її ударив,
делікатної не бий ти,
не карай коханки свеї,
ти чекав три роки, цїлих,
210 сватав дівку без устанку.

Чоловіче, вчи ти дівку,
золоте твоє ти ябко,
ти порадь її на ліжку,
за дверми навчай на розум,
через рік отак чини ти,
рік учи її словами,
другий вчи її очима,
третій тупай ти ногою!

Як не буде шануватись,
220 як все буде їй ні гадки,
очерет тоді візьми ти,
назбирай в проліссі хмизу
і отим повчи дівчину.
На четвертий рік так само
нахваляйся очеретом,
зелом, що кінці міцнії,
не батож її ремінням
і не бий її різками.

Як не буде шануватись,
230 як все буде їй ні гадки,
принеси із лісу різку,
ту берізку із долини,
принеси її під хутро...,
щоб не відали сусіди;
покажи її дружині,
засором її не бивши.

Як не буде шануватись,
як все буде їй ні гадки,
ти повчи її різками,
240 березинкою хвиською
десь в кутку там у покоях,
поза мшистою стіною,
не лупцюй посеред луки,
чи аби-де серед поля,
щоб в селі не чути бучі,
не чутно сусідам крику,
ні в чужих хатах ридання,
метушні тієї в лісі.

Бити маєш ти по плечіх,
 250 м'ясо м'якшити на спині;
 ти не бий ніколи в око,
 стережися вух торкнути.
 Як на скронях гуля скочить,
 плями сині під очима,
 то почне питатись теща,
 хутко тесть оте завважить,
 на селі усі побачать,
 глузуватиме жіноцтво:
 „На війні була ти мабуть,
 260 у баталії бувала,
 чи то може вовк пошарпав,
 чи ведмідь де пом'яшкурив?
 Чоловік був, знати, вовком,
 той ведмідь була дружина?“

Там старий лежав на печі,
 угорі лежав там старець,
 і сказав старий ізвідти,
 так з гори промовив старець:
 „Чоловіче ти нещасний!
 270 Не вважай на вдачу жінки,
 не гладкий язик дружини,
 як от я собі сердега,
 купував я хліб і м'ясо,
 купував я масла й пива,
 купував я рибу всяку
 і усячину їстовну;
 пива брав в краю тутешнім,
 а пшеницю іздалека.

Але ще й цього замало:
 280 не було пуття їй з того,
 от пішла в покої жінка
 та мені вчепилась в чуба,
 з перекошеним обличчям,
 вивертаючи очима,
 все зідхала і стогнала,
 зо-зла гримала на мене,
 узивала товстозадим,
 мене телепнем костила.

А нову найшов я стежку,
 290 повернув на шлях я инший,
 взяв березову я гілку—
 став я пташкою у жінки,
 з ялівця узяв я прутик,
 „мое золото“, мовляє;
 як побив її вербою,

жінка кинулась на шию“.

От зідхнула тут дівчина,
 і зідхнула й застогнала,
 стала гірко дівка плакати,
 300 промовлять слова такі:
 „Людім близька вже розлука,
 вже на дверіх їх прощання,
 а моя розлука ближча,
 і близесенько прощання;
 і важка моя розлука,
 і прощаннячко не легке
 з тим селом таким гарненьким,
 із тим двориком прекрасним,
 де я виросла красуня,
 310 де я більшала угору,
 де росла я ще дитина,
 за дитинства виростала.

Я ж не марила давніше,
 не гадала я ніколи,
 не держала я розлуки
 і не мислила прощання,
 щоб прощатися з цим замком
 та з високою горою.
 Я тепер в розлуку вірю,
 320 бачу я—іти вже треба,
 п'ють уже прощальний корчик,
 і нема прощатись пива.
 Вже повернено і сани,
 передком стоять до двору,
 боком стали вже до стайні,
 а задок саней до хліву.

Як віддячу при розлуці,
 як, сердега, при прощанню,
 я за покормо мамуні,
 330 за добро мому вітцеві,
 мому братові за ласку,
 за прихиллячко сестриці?

Тобі дяка, любий батьку,
 за усе життя передне,
 за ту їжу, що поїла,
 за добірнії шматочки.
 Тобі дяка, любя мати,
 що малою колисала,
 що маляточка носила,
 340 і мені давала покорм.

І тобі спасибі, брате,
 і тобі, моя сестрице,

усій челяді подяка,
всім приятелям колишнім
з ким жила я нерозрайно,
з ким росла я молоденька.

Не журися, мій татуню,
і матусечко рідненька,
не вбивайсь, високий роде,
350 мої родичі шановні,
не вбивайтесь, не сумуйте,
не журіться ви мною,
що іду я на чужину,
і куди—сама не знаю.
Аж блискоче боже сонце,
сєє-світить місяць божий,
миготять на небі зорі,
і Ведмедиця велика,
що в обітрі розляглася,
360 аж вони по всіх усядах,
не в самім батьківськiм дворі,
де жила я молоденька.

Мушу я тепер лишити
золоту оселю рідну,
цю батьківську світлицю,
льох оцей своєї неньки,
і степи, лани, болота;
залишу мурiг зелений,
ці ясні струмки-потоки,
370 піскувате побережжя;
най купаються жінки тут,
най підпасичі хлюпочуть.

Залишаю тут болото,
поле кину ратаєві,
ліс—кому потрібний спокій,
хто гуляє—тим діброви,
хто ступає—тим баркани,
хто блукає—тим провулки,
хто гайсає—двір широкий,
380 хто стоїть—тому ці стіни,
встелений поміст—охайним,
хто мете—тому мостини.
Лишу оленям пролісся,
рисям вільний гай покину,
а гусям великі луки,
а пташкам зелений кущик.

Я іду тепера звідси,
я іду тепер на инше,
на осінні довгі ночі,

390 на ковзьку весняну кригу,
де цілком не знати сліду,
де і одсліду не видно,
на корі знаку від сукні,
на снігу знаку убрання.

Якщо я, бува, вернуся,
заверну на рідне місце,
не почує мати плачу,
ні мого ридання батько,
як зачну я голосити,
400 в головах у них заплачу,
молода травиця зйде,
ялівець попiдростає,
там над материним тілом,
в головах у мого тата.

Якщо я, бува, з'явлюся
на оцім широкім дворі,
вже ніхто і не вгадає,
опріч двох моїх маляток,
на вір'ї там перевесла

410 та того кілка у полі;
я, дитина, їх звязала,
я, дівча, їх устромила.

Угада іно корова,
що, було, я напувала,
годувала ще телятком,
раз-у-раз воно тут мека,
на оцих гнойових купках,
на ланах зими твердої,
ще лишень вона вгадає,
420 що я з цієї хатки родом.

Та ще батьків коник любий,
що до-схочу годувала,
як була я ще дівчатком,
кінь, що рже отут раз-по-раз,
тут на смітнику на дворі,
на ланах зими твердої,
він мене ще угадає,
що я з хатки цієї родом.

Та ще братів любий цуцик,
430 що дитям я годувала,
ще дівчаточком учила,
що тут гавка без устанку,
там на смітнику на дворі,
на ланах зими твердої,
він мене ще угадає,
що я з цієї хатки родом.

Інші зовсім не вгадають,
як вернусь на місце рідне,
як давніш все будуть бродити,
440 все така ж хатина буде,
на своїх місцях затоки,
непозбиранії сіті.

Ти прощай, моя оселе,
ти з своїм дахом дощаним!
Як би любо повернутись,
гарно б знов назад до хати.

Ти прощай, широкий дворе,
що робиною укrywся!
Як би любо повернутись,
450 гарно б знов назад до хати.

Прощайте, наші сини,
сінці ті, що на помості!
Як би любо повернутись,
гарно б знов назад до хати.

Вам усім чолóm прощальний,
ягідкам, землі і лісу,
вам всім, пастівці з квітками,
вам всім, трави і пологи,
вам, озера з острівцями,
460 вам, глибокі перетоки,
вам, бугри й гаї соснові,
вам, яруги і берези“.

Тут коваль той Ільмаринен
посадив у сани панну,
батогом коня ударив,
промовля слова такії:
„Ви прощайте, беріг моря,
беріг моря, край галяви,
всі ялини на дорозі,
470 по лісах великі древа,
ти під хатою, мій глоде,
ялівець коло криниці,
ви, всі ягідки на полі,
стебла ягідок і травок,
кущики, коріння сосен,
лістя вілх і ти, бересте“¹.

Від’їжджає Ільмаринен
з теї Похйолі, із двору.
Знай дітвора там співала,
480 так вони пісень співали:
чорна линула пташина,
через ліс сюди хапалась,

взять качатко тут зуміла,
нашу ягідку украла,
наше яблучко виносить,
нашу рибоньку вивозить,
омаль грошей заплатила,
їй дали принаду срібну.

Поведе нас хто до річки,
490 хто тепер нам дасть водиці?

Так отут лишаться відра,
так коромисло на гвозді,
тут помосту не местимуть,
годі чистити мости вже,
годі мити вже начиння,
будуть куклям вушка чорні!

Сам коваль той Ільмаринен
від’їздить з своїм подружжям,
зарипіли дуже сани
500 понад берегом Похйолі,
край медової затоки,
на вершку на кучугурах;
полетів пісок і камінь,
гуркотять в дорозі сани,
та залізнії каблучки,
березові щабельчата;
затріщав вербовий вузлик,
і черімховая дужка,
і гужі хитались з виском,
510 кільця мідяні бряжчали.

Линув так той кінь чудовий,
той румак строкатий, гожий.

Скаче день і другий скаче,
ще отак він скаче й третій,
і одна рука на віжках,
на рамені в панни друга,
ногу він тримає зверху,
і хова під повстю другу.

Кінь біжить шляхом хутенько,
520 все скорочує дорогу,
добе третьої нарешті,
як закочувалось сонце,
ковалю оселю видко,
Ільмаринена дім близько.
Лине смугами там сажа,
дим кужелиться як хмара,
з хати весело виходить
і до хмар простує рясно.

¹ В прощанні Ільмаринена є певна іронія, наче він хоче пародіювати прощання дівчини. Здається йому надокучили всі ті лементи і він їх зразу перериває.

ДВАЦЯТЬ П'ЯТА РУНА.

Зміст. Ільмаринен впроваджує молоду жінку в свою родину.—Її бучно вітають.—Починають весілля і гості беруть в нім участь.—Вейнемейнен співає.—Він славить господаря, господиню, свата, друзів молодого і всіх бесідників, відтак сідав в сани і їде додому.—В дорозі його санки ламаються.—Він спускається в безодні Туоні, щоб знайти засоби збудувати собі інші санки, і нарешті дістається додому.

Вже давно чекали люди,
і чекали і дивились,
що не їдуть поїжджани
до 'Ільмаринена в оселю.
Заропило око бабі,
як вона вікном дивилась;
молоді коліна слабли,
як чекали на воротях;
і померзли дітям ноги,
10 стоячи попід стіною;
люди чоботи подерли,
як гайсали берегами.
Якось раз нарешті світом,
дня чудового уранці,
у лісу почувся шелест,
сани гучно гримотіли.

Льокка, добра господиня,
донька гарная Калеви,
промовля слова такі:
20 „Певно синові це сани;
оце з Похйолі нарешті
їде він з своїм подружжям.

Приїзди до свого роду,
ти в'їзди у двір батьківський,
до батьківщини, до хати,
що колись поставив пращур“.

Наїздить це Ільмаринен,
сам коваль до того дому,
до батьківщини, до хати,
30 що колись поставив пращур.
Горобки щебечуть гучно
на дузі новій зігнутий,

радо кукають зозулі
спереду перед саями,
білка скаче, веселиться
на голоблі, на кленовій.

Льокка, добра господиня,
донька гарная Калеви,
промовля слова такі,
40 і таку мовить мову:
„Дідич місяця чекає,
парубки чекають сонця,
діти ягід на галяві,
а вода чека на човен.
Не чекала я на місяць,
сонця я не сподівалась,
я синочка виглядала,
з молодим подружжям сина,
вранці, ввечері дивилась
50 і не знала, де він дівся:
чи вирощує малятко,
чи худого там годує,
що сюди іти не хоче.
Адже він хвалив завсіди,
як хто вернеться додому,
ще як слід не захолов.

Все дивилась я уранці,
цілий день тримала в думці,
чи не їдуть вже там сани,
60 чи не гуркотять в дорозі,
чи на двір вони не їдуть,
до тісної хати просто.
Якби там з соломи коник,
та із двох шматочків сани,

я б ті сани похвалила,
я б назвала їх санями,
най би милого привезли,
мого любого додому.

Час увесь я там чекала,
70 цілий день я виглядала,
головою похилившись,
що й скуйовдилися коси,
що і очі слупом стали:
чи ж приїде любий-милий,
чи приїде він на дворик,
до тісної хати хутко?
Це нарешті він приїхав,
наостанці повернувся,
поруч з ним видочок гарний,
80 попліч личка червоненькі.

Молодий, мій любий брате¹,
випрягай сірка хутніше,
поведи свою конячку
на траву, що звик той коник,
на овес, на самий свіжий,
та пошли свої уклони,
уклонись і чесним людям,
на селі усім вклонись.

Як ото скінчиш уклони,
90 розповідж, що пережив ти,
чи не мався ти в пригодах,
чи в дорозі був здоровий,
як ти простував до тещі,
як до тестя йшов в оселю,
чи здобув війською дівку,
чи розламував там браму,
чи ти силою взяв замок,
чи не зруйнувавши мурів,
увійшов ти був до тещі,
100 на ослоні сів у тестя?

Аж я бачу не питавшись,
не розпитуючись бачу:
був він свіжий у дорозі,
він як їхав, був довольний,
взяв гусятчко за здобич,
поламав в війні ворота,
дощану зламав фортецю,
потрошив із липи стіни,
як до тещі мандрував він,

110 як ішов в оселю тестя,
взяв він качку під заслону,
взяв куріпку ув обійми.

Це і дівчина з ним поруч,
блискотить йому до пари.

Хто приніс сюди неправду,
розпустив лихі вістки,
що ні з чим жених з'явився,
що даремно кінь пробігавсь?
Не з нічим жених з'явився,
120 не даремно кінь пробігавсь,
бо було йому що везти.
Мусив гривною трусити,
і увесь узявся потом,
і запінився страшенно—
то курчаточко привіз він:
і важка ж оця красуня!

Із саней, красуне, вижди,
злізь-но, добра, із сидіння,
хай-но тебе не відводять,
130 не несуть тебе ізвідти
хто не може, бо малий ще,
хто не хоче, бувши гордий.
Підведись-но ти з сидіння,
із задка санок ти вижди
на гостинець дуже добрий,
стань отут на сіру землю,
що її рівняли свині,
поросята утоптали,
та угладили ягнята,
140 коні гривною змітали.

Підеш ти, як те гусятко,
як качатко теє дрібно,
на підметеному дворі,
на отих галявах рівних,
на свекрушиному дворі,
де твій свекорко домує;
ти до брата в хату підеш,
на муріг зелений сестрин.
Ти ступи ногою в двері,
150 стань на діл ногою в сінях,
в сінях раз-у-раз недушних,
уступи в покої потім
попід сволови ці гарні,
під цю стріху чепурненьку.

¹ Слово брат тут, як і в інших подібних місцях, вжито в розумі приятель, побратим.

За зими, що проминула,
за оце перейшло літо,
діл гучав качачокостий,
що на нім хтось має стати,
золота кричала стеля,
160 що під нею хтось перейде,
і раділи всі віконця,
що хтось сяде попід ними.

За зими, що проминула,
за оце перейшло літо
тріскотіла клямка в дверіх
за дверницю, що в каблучках,
і поріг схилився нижче,
перед панни пеленою
відчинялись двері часто,
170 відчиняльніці чекали.

За зими, що проминула,
за оце перейшло літо
відмінилася світлиця
від попрятниці у хаті,
похилився передпокій
до своєї замітачки,
і комора повернулася
до чистильниці в коморі.

За зими, що проминула,
180 за оце перейшло літо,
двір спохово повертався
до трісок збирахи теї.
Опускалися комори,
на навідачку чекавши;
сволоки вже позгинались,
все для сукень молодичі.

Вже за зиму, що минула,
за оце перейшло літо
190 дуже вулиця журилась,
що не йде гуляти жінка;
надійшла горожа ближче
до тієї, що за нею;
хлів також тоді посунувсь
даль чудового качатка.

За добу, що ледве збігла,
це сьогоднішньої днини,
все по тій корова мука,
що їй кине жмуток сіна;
рано рже по тій лошатко,
200 що йому дасть вранді сіна;
мека все по тій ягнятко,

що йому шматок дасть більший.

За добу, що ледве збігла,
це сьогоднішньої днини,
під вікном діди сиділи,
діти бігали край моря;
попід стінами жіноцтво,
і хлоп'ята коло сіней:
ждали молоду газдиню,
210 все на молоду чекали.

Слава, дворе, з тим, що маєш,
вам, герої, що із хати,
слава, клуне, з тим, що маєш,
і усій твоїй гостині,
слава, сїни, з тим, що є в вас,
даху, ти з твоїм народом,
слава, хато, з тим, що маєш,
діти, що в дощаній хаті!
Ясний місяцю, королю,
220 слава вам, весільні гості,
тут давніш і не було,
аж ніколи, ні учора,
поїджан таких, як ції,
люду гарного такого.

Молодий, мій любий брате,
розв'яжи червоний вузлик,
познімай хустки шовкові,
покажи твою куніцю,
що ти сватав п'ять аж років,
230 вісім літ дививсь кохано!

Чи ж привів свою бажанку?
Чи бажав зозулю взяти,
від землі узяти білу,
із води узяти свіжу?
Аж я бачу не питавшись
і на неї не дивившись:
ти привів красу-зозулю,
качку синюю сховав ти,
пагінець узав зелений
240 від зеленого кушатка,
гільку взяв що-найсвіжішу,
ти її із глodu вибрав".

Долі там хлоп'я сиділо,
так дитя мовляло з долу:
„Що з собою, братку, тягнеш?
Чи красу пеньків дігтьових,
стрункість діжки дігтьової,
що заввишки в мотовило?"

Молодий мій милий, бачиш:

250 цілий вік ти сподівався,
що дівча дістанеш в сотню,
навіть в тисячу ціною;
ти дістав дівчину в сотню,
навіть в тисячу ціною:
як ту гаву на болоті,
як сороку на баркані,
те опудало на полі,
птаха чорного із пилу.

Що ж такого учинила
260 через літо, що минуло,
як не наплела панчішок,
рукавиць не пов'язала,
так з нічим сюди з'явилась,
без дарів прийшла до тестя?
Пацюки скребуться в скрині,
довговухі у шкатулі“.

Льокка, добра господиня,
донька гарная Калеви,
ті розмови чує дивні,
270 промовля слова такі:
„Зла дитино, що ти говориш,
адже ти казав нечесно!
Най дивуються на другу,
хай-но иншую ганьбують,
а не цю дівчину нашу,
а нікого тут у хаті!

Досить ти сказав погано,
і твоя ледача мова,
десь із рота у теляти,
із ледачого пса мізку.
280 Женихова панна—чудо,
над усі в своїм околі,
камінки доспілі наче,
мов суніці на узгір'ї,
як зозуленька на гільці,
наче пташка на робині,
мов пташатко на березі,
білошиечка на клені.

Ні в Німеччині ніколи,
290 ні в Естляндії не мати
панни гарної такої,
цеї качечки-принади,
і краси такої в очах,
і огряди у будові,
білоти руки такої,

на потилиці залому.

Не з нічим прийшла дівчина,
принесла з собою хутра,
принесла з собою сукень
300 і тканини в неї досить.

Молода оця дівчина
пряла довго веретенцем,
працювала мотовилом,
гарно пучками робила,
і лискучого убрання
понароблювала взимку,
і на-провесні білила,
теплим літом посушила:
укривало, що на ліжко,
310 щоб на нім подушку класти,
стіжки гарні, шовкові,
і вовняні добрі ковдри.

Гей ти, жіночко красуне,
свіжа жіночко на щеру,
дома ти була в повазі,
в батька доброю дочкою:
будь же доброю тепер нам
тут невісткою при мужі.

Ти не знай журби ніколи,
320 не вдавайся ти у смуток;
ти прибула не в болото,
не у течію джерельну:
ти з багатой країни
ще дісталася в багатшу;
ти була, де пива вволю,
тут його багато більше.

Панно, жіночко красуне!
От за що тебе питаю:
чи ти бачила прийшовши
330 там великі купи зерен,
у засіках гори жита,
все оце при цій господі?
Чоловік твій добре оре,
там орав він і посіяв.

Дорога дівчино, мила,
ось тобі що я промовлю:
ти потрапила до хати,
так зумій тут залишитись;
тут бо жіноцці вигідно,
340 добре бути тут невістці:
маєш ти собі все масло,
молока тобі до-схочу.

Для дівчиноньки тут добре,
тут для курочки чудово.
Тут широкі дошки в лазні,
і лавки у хаті добрі,
тут господар—що твій батько,
а господарка—що мати,
і сини—брати неначе,
350 як сестра тобі—дочка їх.

Як тобі спаде бажання,
як тебе охота візьме
знову ззісти в батька риби,
або дичини у брата,
не у дівера проси їх,
не проси ти їх у свекра,
а проси у чоловіка,
попрохай за це дружину!

Що не знайдеться у лісі
360 ні одно четвероноге,
ні така з повітря пташка,
ні двокрилая пташина,
ні в воді жадна риба
між найкращих риб у морі,
щоб не міг зловити муж твій,
чоловік не міг принести.

Для дівчиноньки тут добре,
тут для курочки чудово;
жорен їй не тра вертити
370 і не треба ставить ступки:
тут вода пшеницю меле,
тут тече струмок на жито,
тут струмок начиння мие,
вичищає піна з моря.

Ти, сільце моє гарненьке,
ти, шматку землі найкращий,
долі луг, а вище поле,
посередині село там,
під селом там беріг моря,
380 а край берега водиця,
де качки охоче плинуть,
залюбки птахи там плавають“.

Нагодовано прибулих,
і напоено приходьків,
дано м'яса їм шматками,
добре спеченого хліба,
дано ячного їм пива,
дано пива із пшениці,
і було до-схочу їсти,

390 і поїсти і попиту;
все було на тацях гарних,
на полумисках червоних;
пироги там розломали,
на грудки ділили масло,
на шматки сигів ламали
і порізали лососів
срібнокутими ножами,
золотистими лезами.

Без кінця точилось пиво,
400 мед купований за гроші,
там крізь дерево йшло пиво,
мед крізь рульку дерев'яну,
щоб вуста змочити пивом,
щоб думки жити медом.

Хто ж пісень співати мусить,
хто співцем повинен бути?
Старий певний Вейнемейнен,
заклинач той віковичний,
співи зараз починає,

410 почина пісень співати,
промовля слова такії
і таку мовить мову:
„Миле браття і кохане,
на слова багаті кривні,
ви, проречиста родино,
ви послушайте, що мовлю:
рідко гуси стануть побіч,
і сестра сестрі напроти,
рідко стане поруч браття,
420 діти матери одної,
тут на межах нещасливих,
на просторах зимних, бідних.

Чи заводити нам співи,
починають пісень співання?
Може лиш один співати,
лиш одна возуля кукать,
ткати лиш ткання богиня,
фарбують—бозтво блакити.

Аж співають Ляпончата,
430 що обутиї травною,
м'яса лосячого з'ївши,
шматки оленя великі.
Так чого ж мені не вдати,
не співати нашим дітям,
як ми борошном наїлись,
досить житом поживились?

Аж співають Ляпончата,
ті обутиї травною,
корчик випивши водиці,
440 пожувавши з ялі кірки.
Так чого б не вдав я співу,
не співали б наші діти,
від ячмінного напою,
перевареного пива?

Аж співають Ляпончата,
ті обутиї травною,
лежачи собі на сажі,
сидячи там на вугіллі;
так чого б не вдав я співу,
450 не співали б наші діти,
сівши тут під сволоками,
під оцим гарненьким дахом?

Чоловікам тут чудово,
і жінкам отут приємно,
тут серед начиння з пива,
край великих кухлів меду,
близ сигів у перетоках,
край лососячих заводів,
де завсіди є пожива,
460 не виводяться напої.

Чоловікам добре жити,
і жіноцтву тут приємно.
Тут не з клопотом брать їжу,
не з журбою жити можна,
без клопоту брати їжу,
без журби тут жити можна,
доки аж живе господар
і живе ще господарка.

Так кого ж я маю славить,
470 чи господаря спочатку
і по тому господарку?
Всі того спочатку славлять,
хто поставив дім в болоті,
із лісів його достачив,
хто приніс колод ялиних,
хто приніс високих сосен,
їх поставив в кращім місці,
позбивав їх так майстерно,
що велика хата вийшла,
480 і будинок що-найкращий;
з лісу стіни попривозив,
бальки зніс з високогір'я,
сволоки з кущів рясненьких.

Дошки з ягідного поля,
взяв він кору з черемшини,
мох з текучого болота.

І покої гарні вийшли,
дах стоїть на своєму місці;
сто мужів над ним робило,
490 на даху було їх тисяч,
як той ставили будинок,
і коли збивали дошки.

Загубив господар хати,
той будинок оброблявши,
загубив волосся силу
в бурі й під лиху годину;
залишав господар часто
рукавиці на камінню,
на гільках свою шапчину,
500 засищав у твань панчохи.
Часто добрий наш господар
установив уранці рано,
від усіх раніш підводивсь,
і селянам всім нечутно
залишав свою катрягу,
і багаття, що палилось;
промивав росою очі,
і розчісував гільками.

Так господар, так наш добрий,
510 назбирав в покої друзів;
повно тих співців на лавах,
люд під вікнами веселий,
на помості балакучий;
горлачів під тином повно,
натовп їх попід стіною,
переходять під барканом,
ходять зграєю по двору,
на землі гуляють всюди.

Я господаря уславив,
520 славлю добру пані-матку,
що нам їсти зготувала,
стіл заставила начинням,
напекла хлібів нам грубих,
наварила круто каші,
все лиш легкою рукою,
все десятком легких пальців;
і зійшли хліби чудово,
всіх вона нагодувала
і свининою до-схочу,
530 й пирогами у сметані.

Отоді погнулось лезо,
і ножака покривився
коли голову лосося,
роздрібняв у шуки кості.

Часто добра пані-матка
уставала піклувавшись,
ще як півні не співали,
курчин син не кукурікав,
щоб весілля впорядити,
540 щоб упорати роботу,
щоб і дріжджі зготувати,
і зварити більше пива.

Так та добра пані-матка,
так обачно наварила
пива доброго на прочуд.
Ллеться тут напій чудовий,
він з родючого насіння,
солод там з солодких зерен.
Не цурупалком мішала
550 тії зерна пані-матка,
все вертіла їх рукою,
все долонею мішала,
все крутила в димній лазні
на позмиваних ослонах.

Ось ця добра пані-матка
обережно пильнувала,
щоб ці зерна не упали,
щоб не впав додолу солод;
і ходила часто в лазню,
560 аж ходила опівночі
і вовків не варувалась,
не боялась звіру в лісі.

Я уславив пані-матку,
а тепер уславлю свата.
Хто ж призначений був сватом,
хто показував дорогу?
На селі то сват найліпший,
провідник селянам щастя.

Хороше наш сват убрався,
570 він в жупані чужоземнім,
на раменах влип жупан той,
скрізь сидить на нім доладно.

Хороше наш сват убрався,
і жупан йому обтислий,
по піску припіл волоче,
по землі він тягне поли.

Добра сватові сорочка,

крадькома лиш визирає,
ткала наче місяцівна,
580 її цинню цяцькувала.

Хороше наш сват убрався,
вовняний на ньому черес,
сонця донька його ткала,
дивно пальцями робила,
як вогню іще не знала,
бо вогонь ще не з'являвся.

Хороше наш сват убрався,
на ногах панчохи з шовку
і шовковії кокарди,
590 розмальовані підв'язки,
що гаптовано мов злотом
і сріблом покрито наче.

Хороше наш сват убрався,
у німецьких черевиках,
що мов лебеді на річці,
як на березі лисуки,
мов на кущиках ті гуси,
мов птахи на перелеті.

Хороше наш сват убрався
600 золотими кучерями,
борода в золотих дрібушках,
голова у свата в шапці,
піднеслась до хмари шапка,
перейшла вона над лісом,
сотню ти за ню заплатиш,
віддаси ти марок тисяч.

Це уславив я і свата,
буду славити і дружку.
Звідкіля отая дружка,
610 де ти винайшлаш щаслива?

От ізвідки тая дружка,
де та винайшлаш щаслива:
по той бік Таніка-замку,
з-за Ніштацької фортеці.

І не звідки тая дружка,
і вона не з того боку.
От ізвідки тая дружка,
от де винайшлаш щаслива:
при Двинських знайшлася водах,
620 та при бухтах широчезних.

І не звідти тая дружка,
і вона не з того боку:
камінки росли на ґрунті,
і на галяві суніці,

зелененька травка в полі,
золотая квітка в гаю.
Ось ізвідки тая дружка,
от де винайшлась щаслива.

Делікатний ротик в дружки,
630 як Суомі човник ткацький,
вічки дивляться приязно,
наче зіроньки на небі,
блискотять далеко скрані,
мов на морі місяць світить.

І убрана дружка гоже:
золотий ланцюг на шії,
золота на тім'ї стяжка,
в золотих обручках руки,
в золотих каблучках пальці,
640 золоті у вухах перли,
золоті на скранях петлі,
золотий на лобі жемчуг.

Думав я, що сяє місяць,
як там застібки блиснули;
думав я, що світить сонце,
як блиснув сорочки комір;
корабель, я думав, плине,
як її майнула хустка.

Так уславив я і дружку,
650 ну тепер гостей уславлю:
натовп увесь цілком прекрасний,
сповна всі діди розумні,
молоді моторні, жаві,
вся юрба оця величня.

Подивився б на гостей я,
якби їх я знав давніше.
Аж вони тут не бували
і не з'являться тут хутко.
Таке стовпище на позір,
660 тут юрба така прекрасна,
всі діди такі розумні,
парубки такі моторні;
чисто стовпище убрано,
наче ліс, коли доспіє,
угорі, зірки мов на ніч,
долі, мов зірки уранці.

І срібла і злата силу
набули собі ті гості:
на ланах кешені грошей,
670 а на вулицях торбинки
у запрошених гостей тут,

аби їм пошану дати“.

Старий певний Вейнемейнен,
він, підпора дужа співам,
поточився хутко в саніх
і собі додому рушив.
Він співав без перестанку
і пісні свої й закляття,
заспівав він пісню й другу,
680 і як третю заспівав він—
задзвенів об камінь полоз,
і повис на пні брусочок,
розломилась діда сани.
Дуже гнеться санний полоз,
затріщали всі брусочки,
відвалився бік від боку.

Мовив старий Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Чи у молоді нема тут,
690 у народі, що на зрості,
чи поміж людьми старими,
у народі, що зникає,
хто б пішов в Туоні царство,
хто б пішов в оселю Мани,
свердло взяв мені в Туоні,
та дістав у Мани свердел,
щоб полагодив я сани.
і зробив нове сидіння?“

Що сказали молодята
700 та повідали й дідове:
„Між тутешнім парубоцтвом,
чи межі людьми старими,
в цьому племені великім
ані одного завзяття,
щоб пішов в Туоні царство,
щоб пішов в оселю Мани,
і здобув у Мани свердло,
взяв той свердел у Туоні,
щоб полагодив ті сани
710 і зробив нове сидіння“.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
знов пішов в Туоні царство,
і прибув в оселю Мани.
Взяв він свердло у Туоні,
взяв його в оселі Мани.

Заспівав там Вейнемейнен,
гай постав тоді там синій,

у гаю дубочки рівні,
720 і струнка робина разом;
збудував із них він сани,
позгинав із них він корси;
вибирає на брусочки,
на дугу бере дерева.
Так полагодив він сани,
збудував нові гринджоли,
запряга до них лошатко,
впріг перед саньми гнідого;

потім сам сідає в сани,
730 опустився на сидіння;
дременує без пуги коник,
полетів не битий хутко
до старої паші вдома,
до колишньої годівлі.
І приїхав Вейнемейнен,
заклинає отой одвічний,
до своєї брами просто,
та до власного порога.

ДВАЦЯТЬ ШОСТА РУНА.

Зміст. Леммікейнен догадується, що справляють весілля на Похйолі, і хоче туди їхати.— Мати хоче його відмовити від цього і для того довго йому оповідає за дивні перешкоди, що він здиба в дорозі.— Леммікейнен тим не лякається.— Він бере зброю воєнну і їде.— Пророкування матери справджується.— Але силою чарування багатир перемагає всі перешкоди, що стають перед ним, і прибуває в добрім здоров'ї до осель Похйолі.

Ахті жив при розі Кавко,
там на виспі коло бухти,
там орав собі він ниву,
скородив рілля у себе.
А тонке у Ахті вухо,
слухи мав він дуже гострі.

Від села він чує гомін,
топіт понад берегами,
на гладкому леді стукіт,
10 на проліссі гуркіт саней.

Це йому на думку спало,
навинулося на гадку:
що на Похйолі весілля,
бенькетує нарід потай.

І поник він головою,
чорні кучері упали,
кров від злоби опустил він
з бідних лиць своїх де нижче.

Скородити зараз кинув,
20 залишив орати ниви,
на коня з землі він скочив,
навпростець пішов додому,
до коханої матусі,
щоб біля матусі бути.

Як прийшов, сказав старенькій,
загадав таке він нені:
„Мати, любая матусю!
Мужу дай поїсти швидше,
він тепер голодний зовсім,
30 хай він голод заспокоїть;
напали тимчасом лазню,
приготуй мерщій купання,

де б я міг обмити тіло,
став би у красі героя“.

Леммікейненова мати
хутко наїдки збирає,
вгамувати сина голод,
щоб муж голод заспокоїв,
а тимчасом лазню палить,
40 робить синові купання.

Що веселий Леммікейнен
ззісти їжу похопився,
поспішав до лазні потім
і пішов собі купатись.
Мив себе отам той зяблик,
чистив тіло подорожник:
голова як лен біліла,
блискотіла ясно шия.

Він прийшов з купання в хату,
50 промовля слова такії:

„Мати, любая старенька,
ти піди на гору в хижку,
вийми гарную сорочку,
принеси жупан міцніший,
щоб я міг у його вбратись,
щоб узяв його на тіло“.

Спершу мати поспиталась,
узяла стара на розпит:
„Ти куди ідеш, синочку:
60 чи по рись майнеш на лови,
чи принести хочеш лося,
чи білок стріляти будеш?“

Відповів їй Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:

„Дорога кохана нене!
Я не хочу йти по рисі,
принести не хочу лося
і стрілять не буду білок;
йду на бенькет на Похйолю,
70 на велике погуляння.

Дай мені сорочку крашу,
принеси жупан міцніший,
щоб убрав я на весілля
і носив там на гуляння“.

Мати синові боронить,
не дає дозволу й жінка,
два найліпші чоловіки,
і дочок створіння троє,
щоб не вийшов Леммікейнен
80 на той бенькет на Похйолю.

Мати синові мовляла,
так дитині та старенька:
„Не ходи, синочку милий,
мій синочку, любий Кавко,
ти на бенькет той Похйолі,
на велике те гуляння:
адже там тебе не кличуть,
не бажано тебе зовсім“.

Аж веселий Леммікейнен
90 промовля слова такі:
„Лиш ледащо йде на заклик,
добре йде, коли не кличуть¹:
тут запросини є завжди,
раз-у-раз бува спонука:
меч мій з вогневим залізом,
лезо в мене гискри кида“.

Леммікейненова мати
все втримати вдома хоче:
„Не ходи ж бо, мій синочку,
100 на отой в Похйолі бенькет.
Там на вулицях страшила,
чудеса там на дорозі,
тричі смерть лякає мужа,
тричі там ляка погибель“.

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Смерть старе вбачає всюди,
скрізь йому сама погибель;
муж ніколи не вжахнеться,

110 і не буде обережним.
Аж най буде як хто хоче.
Ти скажи-но, дай послухать,
що за перша та погибель
і яка остання буде“.

Мати Ахтіна мовляє,
так відказує старенька:
„Я скажу тобі по правді,
а не так скажу, як хочу.
Ось що першая погибель,
120 та загибель що-найперша:
не багато ти перейдеш,
день один ти перейдеш,
річку здобаеш вогненну
посеред дороги swei;
вир у ній вогнем клекоче,
і горить в тім вирі скеля,
горб на тій палає скелі,
на горбі орел жаріє,
уночі він гострить зуби,
130 пазури удень він точить
на чужих, як хто надходить,
на людей, хто ходить близько“.

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Мруть нехай баби від цього,
але це не смерть героям.
Знаю я від цього ліки
і зумію обійтися,—
чаклуванням утворю я
140 і коня й героя з вільхи,
щоб зі мною їхав поруч,
уперед мене скакав би;
сам же качкою я зараз
хутко в хвилі потоплюся
під орловими нігтями,
пазурами цього птаха.
Дорога, кохана мати,
ти скажи погибель другу“.

Мати Ахтіна мовляє:
150 „От тобі погибель друга:
переїдеш небагато
ти і другої ще днини,
ти побачиш рів вогненний,
він лежить серед дороги

¹ Фінське прислів'я.

і на схід простягсь без краю,
та на захід нескінченно.
В рові тім жарке каміння,
скель розпалених там сила,
там вже сотні появлялись,

160 там вже тисячі загибли;
сотні там були з мечами,
і з конями ціла тисяч“.

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Та не смерть мужів від того,
не від того мруть герої.
Знаю річ одну на цеє,
і собі знайду я вихід:
оберну на сніг героя,

170 з снігу я збудую мужа,
пожену його в поломінь,
зажену посеред жару,
у ту лазню, що палає;
з мідним віником він піде,
сам я шасну стороною,
перескочу через пломінь,
борода не осмаливши,
кучерів не попаливши.
Дорога, кохана мати,

180 ти скажи ще третю гибель“.

Мати Ахтіна мовляє:
„Ось яка погибель третя:
ще як трохи переїдеш,
день в дорозі перебудеш,
в що-найвищім будеш місці,
коло брами до Похйолі,
вовк там поночі блукає,
і ведмідь, як блима світло,
коло брами на Похйолі,
190 там на що-найвищім місці;
вже вони пожерли сотні,
ззіли тисячі героїв:
так чому б тебе не ззісти,
беззаступного не вбити?“

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Най пожруть вони ягнятка,
розшматують на кавалки,
а не хоч якого мужа,

200 чи хоч кволого героя,
а я пасом упасався,

мужа застібку я маю,
я ношу героїв пряжку,
щоб я міг втекти щасливо
від лихого вовка пащі,
від страховища Унтамо.

Знаю я піти до вовка,
знаю спосіб на ведмедя,
чарівну нузду на вовка,
210 уберу в ланцюг ведмедя,
покришу його на січку,
на маленькії шматочки,
і тоді піду я вільно,
і своєю скінчу дорогу“.

Мати Ахтіна мовляє:

„Ще не край тобі на тому;
ти натрапиш на дорозі,
на шляху чуда великі;
три страхи отам ти знайдеш,

220 три погібелі на мужа:
як дістанешся туди ти,
там чуда спіткаєш гірші:
як перейдеш ще-но трохи,
як Похйолі двору дійдеш,
там острокіл є залізний,
навкруги сталеві стіни,
від землі ідуть до неба
й до землі ідуть від неба;
там списи стоять як кілля,
230 переплетені зміями,
замість ліз отам гадюки,
ящірки лише на списках
вигравають там хвостами,
та сичать всі головами,
у повітрі галасують,
держать голови на окіл.

Простяглися долі змії,
розпросталися гадюки,
вгору їм язик шиплячий,

240 долі віхають хвостами;
над усі одна страшніша,
заягла при вступі просто,
та змія від бальки довша,
за бантину значно грубша,
язиком шипить високо,
роззявляє пащу грізно
не на кого, як на тебе,
як на тебе, небораче“.

Відмовляє Леммікейнен,
 250 молодець Кауком'елі:
 „Мерти з того діти можуть,
 багатир не мре від того;
 чаклувать з вогнем зумію,
 як змогти поломінь, знаю:
 змій жєну я чаклуванням,
 віджену гадюк я звідти;
 поорав же я давніше
 поле, повнее гадюччям,
 і з гадюками поляну.
 260 Неукритими руками,
 змій тримав я просто пальцем
 і в руці тримав гадюку,
 змій десяток забивав я,
 і гадюк тих чорних сотню.
 Кров гадюча залишилась,
 на пучках гадюки сало.
 Я не так потрапляю хутко,
 і ніколи я не влучу,
 як шматок змії у пащу,
 270 в пазури гадюки злої.
 Сам душити стерво буду,
 розтопчу оту гидоту,
 зажену гадюк чаклунством,
 прожену єхиден з шляху,
 перейду двором Похйолі
 і вступлю у хату вільно“.
 Мати Ахтіна мовляє:
 „Не ходи-бо, мій синочку,
 не ходи в Похйолі хату,
 280 в ту оселю Саріолі.
 Там герої всі при зброї,
 і впасалися мечами,
 і від хмелю галасливі,
 розлютовані від трунку.
 Заворожать там сердегу
 на кінцях мечів вогненних,
 і за тебе дужчих вбито,
 з чар померли хоробріші“.

Відмовляє Леммікейнен,
 290 молодець Кауком'елі:
 „Я ж уже й давніше мешкав
 в тих хатах, що на Похйолі;
 не змогти мене Ляпонцю,
 не поб'є мене Тур'янець,—
 сам Ляпонця зачарую,

сам поб'ю я там Тур'янів,
 розколю в поламки плечі,
 просвердлю їм підборіддя,
 розірву сорочки комір,
 300 розпанахаю їм груди“.
 Мати Ахтіна мовляє:
 „Сину мій, безщасний муже!
 Ти міркуєш як давніше,
 все ти хвалилися колишнім.
 Ти звичайно був немало
 в тих хатах, що на Похйолі,
 і по морю тїм поплавав,—
 як язик собачий море,
 течію ти переїхав,
 310 з течією далі впав ти,
 подививсь ріки Туоні,
 і струмок поміряв Мани.
 Був би там ти і донині
 без нещасної матусі.

Слухай, що тобі скажу я:
 ти до хат Похйолі підеш,
 там все кілля на узгір'ї;
 двір горожено стовпами,
 там по черепу на кожнім,
 320 лиш один лишився вільний,
 це на те, щоб настромити
 твою голову на ньому“.

Відмовляє Леммікейнен,
 молодець Кауком'елі:
 „Дурні хай на це вважають,
 і ледаща най бояться,
 літ п'яти, шости у битвах,
 навіть літ семи військових;
 а герої не бояться,
 330 не лякаються ні кришки:
 бойову сорочку дай-но,
 принеси мені ти зброю.
 Піднесу я меч батьківський,
 роздивлюсь на старця лезо,
 що залежалось холодне,
 давно в схованці лежало,
 давно плакало лежавши
 і нудилось без роботи“.

Взяв військову він сорочку,
 340 взяв стару усю він зброю,
 взяв батьківське лезо певне,
 взяв він старцеву сокиру,

у поміст ударив вістрям,
а жалом ударив в стелю,
і зігнув рукою лезо,
наче гілку від черімхи,
ялівець-рослину наче,
і промовив Леммікейнен:
„Чи не буде хто в Похйолі,
350 на просторі в Саріолі,
хто б свій меч з моїм поміряв,
хто б на леза роздивився?“

Він з стіни знімає лука,
із гвіздка бере тугого,
промовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Назову того героєм,
і того признаю мужем,
хто зігнути лука здужа,
360 тятиву на нім нап'ясти
там в оселях на Похйолі,
на просторі Саріолі“.

Це веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
бойову узав. сорочку
і вложив на себе зброю,
і до наймита промовив,
вимовля слова такії:
„Ти, купований мій слуго,
370 що добув тебе грошима!
Румака боржій ти вирядь,
запряжи коня до бою,
щоб поїхав я на бенькет,
де гудяє зграя Лемпо“.

І наказові слухняний
швидко йде слуга до двору,
він запряг коня баского,
румака запряг жаркого.
І прийшовши так промовив:
380 „Я твою уволив волю,
румака твого узброїв,
кінь запряжений—готовий“.

Леммікейнену пора вже
і в дорогу мандрувати;
рушив праву, рушив ліву,
заболіли жили в пальцях.
І пішов, як мав на думці,
вийшов сміло не боявшись.

Мати радила синочка,

390 так дитину та старенька,
коло дверей, край бантини,
і на сідалі уз печи:

„Мій синочку-одиначе,
ти дитино вельми дужа!
Ти хапаєшся на бенькет,
прийдеш ти, куди бажаєш:
пий ковша до половини,
до середини пий кухлик,
половину ж ту, що гірша,
400 дай тому, хто там найгірший:
робаки там комашаться,
там на дні начиння змій“.

Так вона ще сина радить,
так напучує дитину,
на останній часті поля,
на останніх там воротах:
„На гульню ти поспішаєш,
прийдеш ти куди бажаєш,
ти сиди на півсидінню,
410 виступай напів-ходом,
половину що-найгіршу
дай тому, хто там найгірший,
тільки так ти будеш мужем,
багатир ти справжній станеш,
крізь юрбу коли перейдеш,
крізь оту отверту мову,
у героїв дужих натовп,
у юрбу мужів відважних!“

Поспішає Леммікейнен,
420 щоб хутніше сісти в сани,
батоном коня ударив,
батоном перловим чеше.
І румака полинув звідти,
бучно він несе героя.

Небагато він від'їхав,
переїхав лиш годинку,
глухарів побачив ключу;
і знялась угору ключа,
відлетіло птаство хутко
430 поперед коня баского,
кілька пір іно лишилось
з крил тетеріх на дорозі.
Взяв ті пера Леммікейнен,
заховав собі в кешеню,
він не знав, що статись може
і що трапиться в дорозі:

адже все придасться дома,
в разі злім всьому є місце.

Трохи далі переїхав,
440 частку лиш дороги теї:
кінь заржав серед дороги,
непорушно став вухатий.

Сам веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'єлі
у санках підвівся вище
і вперед схилившись глянув;
ось як мати говорила,
як старенька запевняла,
перед ним ріка палає,
450 поперед конем на шлясі
водоспад горить в потоці,
у ньому палає скеля,
і горбок пала на скелі,
на бугрі орел вогнистий
вирига полонінь горлом,
так і б'є вогонь із пельки,
пашуть пера вогневії,
і вогненні мечуть гискри.

Він зуздрів здалека Кавко,
460 Леммікейненів мовить:
„Ти куди простуєш, Кавко,
де мандруєш, Леммікейнен?“

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'єлі:
„Іду в Похйолу на бенкет,
до людей гуляти тихих.
Повернися, орле, трохи,
уступись з дороги трошки,
мандрівцеві дай дорогу,

470 Леммікейненів надто,
най руша собі він з краю,
та обміжком переїде“.

Так орел відповідає,
зіпа так вогненна пелька:
„Мандрівцеві дам дорогу,
Леммікейненів надто:
най він пелькою рушає,
най він горлом переїде;
отуди тобі дорога,
480 ти туди іти повинен:
там запрошенцям стіл довгий,
без кінця лавки і краю“.

Мало думав Леммікейнен,

і журився небагато:
він поліз в кешеню хутко,
в гаманці своїм шукає,
вийняв винайдені пера,
у грудки він їх сквапливо
обома скачав руками,

490 межі пучками потер їх;
глухарів повстало стадо,
горобців ключі з'явились;
їх вірлові кинув в пельку,
в пащу кинув як поживу,
у вогненне кинув горло,
в зуби птахові жаркому.
І оттак він рушив далі,
в перший день уратувався.

Батогом коня ударив,
500 нагаєм перловим ляснув;
кінь біжить ізвідти просто,
скаче далі те лошатко.

От він трохи переїхав,
лиш тії дороги частку,
знову кінь нахоропудивсь,
знов заржав і став удруге.

Він підвівся на сидінню,
нахилився вперед і глянув,
як казала мати, й сталося,
510 як старенька запевняла.
Перед ним палає прірва
посеред дороги саме,
простяглась на схід широко,
і без краю йде на захід,
там розпалене каміння,
повно брил жарких великих.

Мало думав Леммікейнен,
він узяв благи Укко:
„Укко, мій високий боже,
520 дорогий, небесний отче!
Нажени з півночи хмару,
другу дай ти від заходу,
і пошли зі сходу третю,
і також з півночи-сходу,
кресони ти їх краями,
порожню між них наповни,
най впаде тут сніг сажений,
сніг у ратища завбільшки,
на розпечене каміння,
530 на розпаленії скелі“.

Укко, біг отой високий,
Укко, той отець небесний,
дав від півночи хмарину,
дав від заходу він другу,
третю хмару дав зі сходу,
і підняв з півночи-сходу,
кресонув одну об одну,
між них порожню наповнив,
посилає сніг з дубину,
540 сіє в ратище заввишки
на розпечене каміння,
на розпаленії скелі:
озерце із снігу вийшло,
хвилі котяться на ньому.

Чаруванням Леммікейнен
збудував там міст ледовий,
через озеро із снігом,
з цього краю аж на той край.
Так з цієї виходить скрути,
550 вільний робиться на-завтре.

Батогом коня ударив,
нагаєм перловим ляснув;
хутко їде кінь ізвідти,
ліне він шляхом все далі,
їде милою, їде другу,
так ще далі їде трохи,
раптом кінь став непорушно,
унерушився на місці.

Сам веселий Леммікейнен
560 з саней скочив, подивився:
він стоїть при вступі саме,
і ведмідь там в'їждив,
в самім в'їзді на Похйолу,
де кінець був переходу.

Тут веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
положив в кешеню руку,
в капшуці шукає швидко,
і вийма овечу вовну,
570 швидко тре її у клоччя,
обом я тре руками,
розтира у дужих пучках.
Тільки раз він дме у руки,
і овець із рук пускає,
і ягнят отару цілу,
цапенят веселих силу.
На отару вавк метнувся,

і ведмідь накинувся поруч,
сам веселий Леммікейнен
580 далі все верста дорогу.

Небагато переїхав
і прибув на двір Похйолі;
загорода там залізна
і баркан там був сталевий.
Той баркан в землі сто сажнів,
сажнів тисячу до неба.
Там списи були за слупи,
змії в них переплелися,
поплелися вкруг гадюки,
590 ящірки за перевесла.

І їм висіли хвостича,
з свистом голови сичали,
черепи вгорі хитались,
вниз хвости їм теліпались.

Тут веселий Леммікейнен
вже замисливсь, загадавсь:
„Це як матінка мовляла,
як старенька віщувала:
саме той баркан високий,
600 від землі їде до неба;
глибоко повзуть гадюки,
а баркан ще буде глибший,
птаство високо літає,
а баркан стоїть ще вище“.

А проте той Леммікейнен
вийшов із тісного кута,
зараз взяв ножа із піхов,
вийняв те страшне залізо,
коле зо-зла загороду,
610 розламав її в шматочки;
розколов баркан залізний,
ту гадючу загороду,
між п'ятьма її стовпами,
між сьомою її тичками;
потім сам поїхав далі,
до воріт осель Похйолі.

На шляху лежать гадюки,
саме поперек дороги:
довші, як бальки, гадюки,
620 грубіші над усі бантини.
Сто очей ті змії мали,
жал по тисячі—гадюки,
з решето завширшки очі,
язичиська як списи ті,

як зубці грабель ті зуби,
в сім човнів завширшки спини.

Не посмів тут Леммікейнен
навпростець помандрувати
повз гадюк отих стооких,
630 змій тих тисячезаких.
І промовив Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Ти, ряба землі гадюко,
чорна ти, як цвіт Туоні,
що плазуєш у колоссі
і в рослин коріннях Лемпо,
і ти шулишся в мурогу,
при дерев корінні лазиш.
Хто-ж тебе послав з колосся,
640 хто послав з рослин коріння,
щоб ти шулитись могла тут,
по дорозі вихилатись?
Хто твій зів ізвідти вислав,
хто тобі такий дав розказ,
щоб ти голову здіймала,
керувалася хвостиком?
Чи не мати, чи не батько,
чи найстарший може братік,
чи сестра твоя найменша,
650 чи хто другий із родини?
Зів стули, поникни лобом,
і язик сховай свій легкий,
ти собі в клубок згорнишся,
ув один клубок змотайся,
ти лиши мені пів шляху,
і пусти мандрівця далі,
уступи зусім з дороги,
ти іди, лиха, у вереск,
в чагарі сухі сховайся.
660 Гей, зникай собі у мосі,
плазуй ниткою лянною,
як осикова остружка,
вткнись в траву ти головою,
устроми її в бугрища;
в ропші лиш твоя оселя,
і притулок під мурогом.
Якщо голову підіймеш,
там її розіб'є Укко
загартованими стрілями,
670 тим страшним залізним градом“.
Так промовив Леммікейнен;

не послухалась гадюка,
все жалом сичить страшенним
і шипить, підвівшись вгору,
погрожа страшливим зівом
голові Кауком'елі.

Отже знав ще Леммікейнен
слово давнєе глибоке,
що чував він від старої,
680 що від матери навчився.
Так промовив Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Як того тобі не страшно,
і ізвідси ти не підеш,
набубнявієш з хороби,
і від болевців надмешся,
луснеш ти, лиха гадюко,
репнеш на-трое, паскудо,
як твою знайду я матір,
690 відшукаю я стареньку.
Знаю, кругла, твій початок,
знаю, гідь, як ти настала.
Сьйоятер тебе зродила,
та тобі потвора мати.

Сьйоятер плювала в воду
і пускала слину в хвилі,
вколисав ту слину вітер,
і приспала водотеча;
років шість вона гойдалась,
700 років сім вона носилась
на кряжу блискучім моря,
на його надутих хвилях.
Там вода тягла ту слину,
гнучкість їй давало сонце,
а бурун відкинув потім,
на пісок погнали хвилі.

Ці три донечки створіння
повиходили до моря,
над шумливу водотечу,
710 і побачили там слину;
так вони сказали слово:
„Вийди, що із слини може,
якщо дасть творець їй душу,
та ще очі подарує?“
Що почув творець ту мову,
промовля слова такі:
„Вийде з негоди лиш негідь,
із паскудства тільки капость,

якщо я вложу там душу,
720 якщо очі подарую“.

І почув ту мову Хійсі,
на лихе уже ладен він;
і узяв він сам творити,
дарував він душу слині,
що Сюоятер плювала,
тій, що вивергла лихая.
З слини виросла гадюка,
вийшла чорная ехидна.

З чого стала животіти?
730 З куп вугілля, що Хіісі.
З чого їй з'явилось серце?
Їй дала свого мати.
З чого мізок у гадюки?
Із морського шумування.
Почуття ізвідки в злюки?
З водоспадового нурту.
Голова паскуді звідки?
Із бобового зерняти.

З чого очі у гадюки?
740 Із зерна лянного Лемпо.
Звідки вуха в теї злюки?
Із берези листу Лемпо.
З чого рот у неї стався?
Сьйоятер дала застібку.
А язик гадюки з чого?
Дав їй списа Кейтоляйнен¹.
З чого зубище гадюки?

З ячменя Туоні вусик.
Звідки ясна у бридкої?
750 З ясен донечки Калеви.
А змії страшної спина?
Стовп обпалений Хіісі.
Звідки хвіст у неї взявся?
Домовик свою дав косу.
Звідки черево в гадюки?
То бог смерти дав свій пояс.

Це єсть твій первопочаток,
це твоя краса, ехидно!
Ти землі раба, гадюко,
760 ти на барву як Туоні,
як землі й пустелі барва,
наче той веселки колір!
Дай мандрівцеві дорогу,
най герой собі там їде,
Леммікейнена пусти ж ти;
їде на Похйолі бенькет,
на обід уповні добрий“.

Розвивається гадюка,
перелазить та стоока,
770 грубий гад повзе з дороги,
на дорогу иншу лізе;
вільно міг іти мандрівець,
Леммікейнен переїхатъ,
на Похйолу на весілля,
на обід людей без ліку.

¹ Один із духів Кейто, бозтва металів.

ДВАЦЯТЬ СЬОМА РУНА.

Зміст. Леммікейнен показується на Похйолі.—Його приймають негостинно.—Йому подають горщик з пивом, повний отруйного гаду.—Він вибухає гнівом.—Він заходить у змагання з господарем чарівними викликаннями, потім добувають з піхов мечі.—Леммікейнен, викликаний на бій, відтинає голову своєму ворогові і вішає її на стовпі на горбі, де стоїть хата.—Господиня на Похйолі викликає на нього цілу армію.—Багатир тікає з Похйолі.

Перевів тепер я Кавко,
Ахті, що живе на виспі,
поуз пащі смерти злої,
повз лихої пельки Кальми,
перевів на двір Похйолі,
в хату, де багато люду.
Мушу я тепер повідать,
оповісти я повинен,
як веселий Леммікейнен,
10 молодець Кауком'елі
об'явився на Похйолі,
на просторі Саріолі:
як прийшов гуляти нагло,
незапрошений на бенькет.
Леммікейнен той веселий,
повний сили життєвої,
надійшовши йде до хати,
серед хати переходить,
уляга поміст із глини,
20 і гуде соснова хата.

Тут веселий Леммікейнен
сам сказав слова такі:
„Ну, здорові, от і я тут!
Будь здоров, хто сам так скаже!
Чуєш, газдо на Похйолі,
на твоїм дворі чи буде
ячменю коневі дати,
та мені тут випить пива?“

Сам господар на Похйолі
30 там сидів на розі столу;

відказав він так ізвідти,
він мовляв слова такі:
„На моїм дворі знайшовся б
на коня твого притулок,
я б тобі і не відмовив,
якби ти ввійшов як треба,
зупинився коло дверей,
коло дверей при порозі¹,
де казан, у тім куточку,
40 коло трьох друків на його“².

Розпалився Леммікейнен,
чорні кучері відкинув,
як казан волосся чорне,
промовля слова такі:
„Прийде най суди сам Лемпо
і стоїть собі при дверях,
убереться тут у сажу,
в чорних плямах тут побуде.
Батько мій давніш ніколи,
50 любий мій старий од віку
не стояв на цьому місці
попід трямиами при дверіх;
на ослоні мав він місце,
на коня він мав стайницю,
на людей господа мав він,
і куток на рукавиці,
і гвіздок, де б вішати чобіт;
на мечі свої мав стіни.
Чом же я не маю місця,
60 як мій батько мав давніше?“

¹ Найнепочесніше місце, де звичайно стоять жебраки.

² В хатах фінських господарські спряти вішають біля дверей.

Він іде у хату вище
і кінець сідає столу,
на край довгого ослона
та соснової лавиці,
той ослін під ним угнувся,
улягла соснова лавка.

І промовив Леммікейнен:
„Тут я гість не випадковий:
що ж мені не дано пива,
70 не частовано тут гостя?“

Ільпотар¹, там господиня,
на відповідь так сказала:
„Леммікейнене, молодче,
не скидаєшся на гостя,
голови бажаєш меї,
ти розбити скрані хочеш.
Тут в ячмені поки пиво,
а ячмінь ще поки солод,
не замішана пшениця,
80 м'ясо зовсім не готове.
Що б було приїхати вчора,
чи приїхати хоч завтра“.

Більш лютує Леммікейнен,
так що й рот перекосився,
все волосся на бік збилося,
промовля слова такії:
„Так вже страву ви поїли,
вже скінчили ви гуляння,
поділили все ви пиво,
90 мед весь випили до краплі,
поховали всі вже кухлі,
повиношено глеки всі?“

Ну, сумних сторін газдине,
довгозуба на Похйолі,
вже ти справила весілля,
по-собачому скликала!
Напекла хлібів великих,
наварила силу пива,
по шести містах скликала,
100 і дружків взяла ти дев'ять,
наскликала вбогих бідних,
наскликала гній і мотлох,
запросила ка-зна-кого,
наймитів якихсь у дранті,
люду всякого набрала,

лиш мене не запросила.

Як мені могло так статись,
бо я сам прислав ячмінь той?
Всі його несли корцями,
110 всяке сипало не щедру;
я ж його багато зразу,
половину на діл сипав,
ячменю, самого чола,
того зерна, що посіяв.

Вже не буде гостем Ахті,
гостем з прізвищем хорошим,
вже йому не буде пива,
казана йому не ставлять,
в казані немає їжі,
120 ні свинини в двацять хунтів,
ані пити йому й їсти—
після доброї мандрівки“.

Ільпотар, газдиня в хаті,
промовля слова такії:
„Гей ти, дівчино, малятко,
ти моя мені служебко!
Казаном носи ти їжу,
чужанинові дай пива“.

Невеличке це дівчатко,
130 що начиння вимивало,
що ложки всі витирало,
що всі кухлі шарувало,
в казані принесло їжі,
кості риб'ячій головки,
та стебло зав'яле з ріпи,
та суху скоринку з хліба;
принесло в коновці пива,
леда-якого, рідкого,
Леммікейненові пити,
140 щоб жадобу заспокоїв.
Промовля слова такії:
„Якщо ти є муж правдивий,
вип'єш ти усе це пиво,
до сухого вип'єш кухоль“.

Тут веселий Леммікейнен
подививсь на дно у кухоль,
там лежать на споді змії,
посеред гадюки плавають,
краєм повзає робачця,
150 видко ящірок у пиві.

¹ Донька снігу (Льовхі).

І промовив Леммікейнен,
так сваривсь Кауком'елі:
„Хто мені подав цей кухоль,
най іде у Туонелю
перше, тут як зійде місяць,
перше, тут як зайде сонце!“

Далі він промовив слово:
„Пиво, ти ледачий трунку!
Сорома тепер набралось,
160 і таким ганебним стало;
я таки це вип'ю пиво,
але негідь на діл кину,
підмизинним пальцем вергну,
лівим пальцем пометаю“.

Опустив в кешенню руку,
в капшуді шукав своєму;
вудку він ізвідти виняв,
він гачок узяв з кешені,
опустив його у кухоль,
170 в кухоль він закинув вудку,
на гачок вловились змії,
на той гак лихі гадюки,
жаб він витяг цілу сотню,
робаків піймалось тисяч;
він покидав їх додолу,
все пошвиргав на підлогу.

Гострий ніж він добуває,
із піхов лихе залізо,
постинав головки зміям,
180 порубав гадюкам шиї,
темний мед охоче випив,
залюбки усе те пиво,
промовля слова такії:
„Гість я, мабуть, випадковий,
що мені не дано пива,
щоб було приємно пити;
і мені не дано більше
у великому начинні;
барана мені не ріжуть,
190 і бика мені не вбито,
не внесли вола у хату,
двокопитого в господу“.

Сам господар на Похйолі
промовля слова такії:

„Нащо ти сюди з'явився,
як не кликано тебе тут?“

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:

„Гість запрошений—то добре,
200 а некликаний—ще краще¹.
Слухай ти, Похйольця сине,
сам господарю Похйолі!
Дай за гроші пива пити,
за готівку дай напитись“.

Тут господар на Похйолі
злютувався і озвірівсь,
і розгнівався й роззлостивсь.
Він ставок наворожив там
на долівці перед Кавко,

210 й промовля слова такії:
„Річка ось, напийсь до-схочу,
сербони з ставка водиці“.
Трохи думав Леммікейнен,
промовля слова такії:
„Не телятко я у баби,
зовсім я не віл хвостатий,
щоб я пив із річки воду,
щоб я жлуктав із калюжі“.

Сам почав він чаклування,
220 вдав пісень він чарівничих:
спорудив вола він долі;
віл той був золотогривий,
він всю висербав калюжу,
залюбки усю водицю.

Той Похйолі син цибатий
зробив чарами вовчище,
посадив у хаті долі,
щоб була волові гибель.

Аж веселий Леммікейнен
230 біляка зробив зайчатка,
щоб стрибав він на долівці
перед пащею вовкові.

Той Похйолі син цибатий
пса тоді зробив жадного,
щоб той пес забив зайчатка,
на шматки порвав косого.

Аж веселий Леммікейнен
зробив білочку на дасі,

¹ Фінське прислів'я. Розуміння те, що незапрошеного треба вважати за сміливішого й відважнішого ніж того, якого присутність є тільки відповіддю на запитання.

щоб стрибала по бантинах,
240 і щоб пес на неї гавкав.

Той Похйолі син цибатий
спорудив куницю жовту,
і вона загнала білку
попід кроковки високі.

Аж веселий Леммікейнен
і зробив руду лисицю,
щоб вона куницю ззіла,
щоб вона забила гожу.

Той Похйолі син цибатий
250 зробив негайно курку,
щоб вона літала долі
перед пащею лисиці.

Аж веселий Леммікейнен
робить каню пазуристу,
язиком її зробив він,
щоб вона забила курку.

Тут господар на Похйолі
промовля слова такі:
„Не поліпшає цей бенькет,
260 як гостей не стане менше;
геть собі, чужане, звідси,
геть тікай собі з бенькету.
Вара, вибрудку Хіісі!
Від людей іди ти далі,
пріч до себе, непотребо,
геть від нас, лиха личино“.

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:

„Та ніхто так не дозволить,
270 жаден муж, хоча б і гірший,
щоб його зганяли з місця,
де сидить він, проганяли“.

Тут господар на Похйолі
на стіні хапає леза,
як вогонь вони блискочуть,
й промовля слова такі:

„Ох ти, Ахті, островиче,
молодець Кауком'елі,
нумо мірятись мечами

280 та на леза роздивімось;
чи то мій меч краший буде,
чи то твій, Кауком'елі?“

Відмовляє Леммікейнен:
„Маю я предобре лезо,
що на черепах щербилось,

на кістках воно ламалось.

Та най буде, як хто хоче:
якщо так в гостину звеш ти,
дай нам мірятись, дивитись,
290 кого меч найкращий буде.

Батько мій колись, бувало,
сміло мірявся мечами;
в сині рід не відминівся
і в дитині він не гірший“.

Взяв він меч, схопив залізо,
лезо він вогненне витяг
із піхов, укритих хутром,
з перевиненого пасу.

Двоє міряло й дивилось
300 на довжинь мечів обох тих;
вийшло так, що трохи довший
меч господаря Похйолі,
на брудний край нігтя саме,
лиш на півсуглоба пальця.

Ахті островик промовив,
молодець Кауком'елі:

„Вийшло так, що меч твій довший,
так і вдар твій буде перший“.

Що господар на Похйолі
310 сипле разами завзято,
хоче влучити й не може,
мірить Кавкові у тім'я:
він шмагає по бантинах,
в жолоби бальок влучає,
на шматки побив бантини,
жолоби бальок строшив він.

Ахті островик мовляє,
молодець Кауком'елі:

„Винуваті в чому банти
320 і бальки на чому грішні,
що ти б'єш мечем бантини,
на тріски бальки рубаєш?“

Сину Похйолі, послухай,
слухай, Півночи господар:
трудно битись тут у хаті,
тут жіноцтво заваджає,
лиш загідимо ми хату,
заллемо долівку кровю;
ми на двір виходьмо краще,
330 і зітнімось у полі,
та на галяві побиймось,
бо на дворі кров ладніша,

на отвертім місці краща,
на снігу іще ладніша“.

Ось на двір вони виходять,
там знайшли з корови шкіру,
розстелили її долі,
і на ню обидва стали.

Ахті островик мовляє:
340 „Слухай ти, Похйолі сину!
Адже лезо маєш довше
і страшніший меч у тебе,
скористай його ти перше,
заки світ оцей покинеш,
як свою загубиш шию,
бий сміліше, Похйолєнко“.

От і вдарив син Похйолі,
раз ударив і удруге,
і утретє ще ударив,
350 та не міг влучити певно,
дряпонути м'ясо Ахті,
чи шматочок здерти шкіри.

Ахті островик мовляє,
молодець Кауком'елі:
„Дай тепер, щоб я узаявся,
бо давно моя черга вже“.

А господар на Похйолі
вже не слухає слів Ахті,
раз-у-раз собі рубає,
360 мірить в Ахті він даремно.
Б'є вже полум'я з заліза,
і вогонь із леза паше
у руках Кауком'елі,
лине блиск від гискор далі,
розсипається на шию
тому синові Похйолі.

І сказав Кауком'елі:
„Ох, господарє Похйолі!
Як твоя ясніє шия,
370 наче та ранкова зірка“.

Подивився син Похйолі,
сам той Півночи господар,
хтів побачити червоність,
на свою дивився шию.
Тут ударив Леммікейнен,
рубонув він лезом хутко,

і мечем улучив в мужа,
б'є він зброєю з заліза.

І одним ударом дужим
380 з пліч він голову стинає,
відрива від шиї череп,
як з стебла стинають ріпу,
на стерні як ріжуть колос,
як плавки від риби ріжуть.
Голова додолу впала,
там упав на дворі череп,
як простромлена стрілою
з гільки падає тетєра.

Сто стовпів там піднеслося,
390 сто кілків було на дворі,
сто голів на них стреміло,
був оден кілок порожній.
Взяв веселий Леммікейнен
тую голову руками,
настромив він череп ґаздин
на порожній стовп на кінчик.

Ахті островик вернувся,
молодець Кауком'елі,
до тії господи знову,
400 промовля слова такії:
„Принеси води, дівчатко,
щоб із рук я міг відмити
кров господаря ледаща,
кров із рани злого мужа“.

Похйолі стара лютє,
в злість упала, скаженіє,
меченош наворожила,
все мужів великозбройних;
сто мужів з мечами вийшло,
410 вийшло тисяча узбройних,
Леммікейнену на шию,
Кавком'елі на погибель.

Справді вже часи настали
і розстання наступив день;
вже нарешті стало трудно,
і цілком уже нестерпно,
щоб лишився Леммікейнен,
молодий барився Ахті
там на бенькеті в Похйолі,
420 на гульні юрби без ліку.

ДВАЦЯТЬ ВОСЬМА РУНА.

Зміст. Леммікейнен тікає з Похйолі.—Він перекинувся вірлом, і під тінню легкої хмарки, що він одержує від Укко, щоб притлумити сонячну спеку, вирушує повітрям до своєї сторони.—Мати його питає, що він робив на Похйолі.—Багатир їй оповідає про забійство, про гнів і узброєння цілого народу, і питається її, де йому тікати, щоб сховатися від їх помсти.—Вияснивши йому непотрібність різних перевертань, вона йому вказує далекий острів, де його батько вже був знайшов притулок підчас воєнних страхів.—Вона заохочує його туди перенестися як-найшвидше і залишатися там кілька літ.

Ахті, мешканець острівний,
сам веселий Леммікейнен,
вибирається хуленько,
і від'їхав що-найшвидше
з завжди хмурої Похйолі,
з Сари¹ темної господині.

З хати він біжить, як буря,
наче дим по двору лине
ратуватись від нещастя,
10 утікати від злочину.

І коли на двір він вийшов,
роздивлявся скрізь на дворі,
і коня шукав усюди,
він ніде коня не бачить,
тільки пені стоїть на полі
і верба іно в галяві².

Хто б його навів на розум,
хто б його порадив добре,
щоб не збувся голови він,
20 щоб волосся він не втратив,
щоб воно не розлетілось
там по двору на Похйолі?
На селі чути вже лемент,
чути гомін по домівках,
очі вікнами блискочуть.

Все село взялося блиском,
мусів був Кауком'елі,
Ахті, мешканець острівний

в инше тіло відмінитись,
30 взяти иншу подобу:
полинув вірлом угору,
він сягнуть до неба хоче,
обпалає лиця сонце,
обпікає скрані місяць.

Взяв благи Леммікейнен,
він, веселий, просить Укко:
„На добро ти гойний, Укко,
боже мій премудрий в небі,
нахиляєш хмари з громом,
40 оболами всі керуєш!
Ти зроби мені хмаринку
і сховай мене в туманах,
щоб під захистом у них я
міг додому повернутись,
до коханої матусі,
до сивенької старої“.

Лине небом геть він далі,
озирнувся назад він раптом,
бачить: лине сивий яструб,
50 і йому падають очі,
наче очі Похйольця,
того газди на Похйолі.

Так промовив сивий яструб:
„Гей ти, Ахті, гей, веселий!
Чи ти тямиш нашу бійку,
пам'ятаєш герць вояцький?“

¹ Те ж саме, що й Саріола.

² Так відьма Похйолі відмінила коня Леммікейненового.

Ахті островик мовляє,
молодець Кауком'елі:

„Яструбе, ти гожий пташе!
60 Поверни свій лет додому,
і коли туди прибудеш
у сумну Похйолою темну,
розповідж усім, як трудно
взять вірла і ззісти в небі“.

Навпростець він хутко лине
там до рідної матусі,
на виду йому турбота
і гризот багато в серці.

Мати йде йому напроти,
70 там де стежкою ішов він,
переходив повз комору.
Перше мати так питає:
„Синку мій що-наймолодший,
ти моє дитя найдужче!
Ти чого такий похмурий
повернувся із Похйолі?
Чи ти скривджений на кухлі,
там на бенькеті в Похйолі?
Якщо скривджений на кухлі,
80 так візьми найкращий кухоль,
що добув війною батько,
що приніс він з бойовища“.

Відмовляє Леммікейнен:
„Мати рідна і кохана!
Будь я скривджений на кухлі,
то б господаря я скривдив,
я провчив би сто героїв,
цілу тисячу образив“.

Ахті так мовляє мати:
90 „Ти чого ж такий похмурий?
Чи твому коневі кривда,
чи з конем тобі образа?
Як твому коневі кривда,
мусиш кращого купити
ти на засоби батьківські,
на твого старого гроші“.

Відмовляє Леммікейнен:
„Мати, матінко кохана!
Якби мав з конем образу,
100 з румаком моїм в Похйолі,
я б господаря образив,
я б увів їздців в неславу,
з їх кіньми мужів потужних,

з румаками тих героїв“.

Мати Ахтіна мовляє:
„Ти чого ж такий похмурий,
що з таким журливим серцем
повернувся із Похйолі?

Чи жіноцтво там сміялось,
110 чи на глум взяли дівчата?
Як сміялося жіноцтво,
і на глум взяли дівчата,
засміяти й інших можна,
і з жіноцтва глузувати“.

Відмовляє Леммікейнен:
„Порожденнице матусю!
Щоб жіноцтво глузувало,
і дівчата з мене кпили,
то б господаря я скривдив,
120 всіх дівчат я засміяв би,
і жінок уславив сотню,
цілу тисячу жіноцтва“.

Мати Ахтіна мовляє:
„Що воно з тобою сталось?
Чи що трапилось в дорозі,
як ти їхав на Похйолою?
Може ти поїв багато,
чи поїв, чи може випив?
Чи ти бачив сон недобрий,
130 там де мав своє ночівля“.

Аж веселий Леммікейнен
промовля слова такі:
„Най баби про те міркують,
що вони у сні вбачають!
Знаю сні свої нічні я,
сні денні я твердо знаю;
люба матінко старенька,
поклади у торбу їсти:
дай ти борошна в торбину
140 поклади у торбу соли:
мусить син твій братись далі,
з сторони своєї їхать,
любу хатку цю лишити,
двір покинути цей гарний,
бо мужі мечі вже гострять
і списи на мене точать“.

Перше мати поспитала,
що він так тікає швидко,
і чому мечі ті гострять,
150 і чому списи ті точать.

Відмовляє Леммікейнен,
 молодець Кауком'елі:
 „От мечі навіщо гострять,
 і списи навіщо точать:
 на загин мені бідасі,
 на мое життя нещасне.
 Вийшов заспір в нас і бійка
 посеред двора Похйолі,
 і убив я Похйолянця,
 160 там господаря Похйолі.
 Це з війною йде Похйоля,
 Північ з дикою юрбою
 на потомленого стане.
 Я оден, а їх багато“.

Ці слова сказала мати,
 так стара дитині мовить:
 „Адже я тобі казала,
 я тобі запобігала,
 я тобі забороняла,
 170 щоб не йшов ти на Похйолю.
 Ти мав радію лишитись,
 жити в матери у хаті,
 під заслоною старої,
 тут у любії на дворі,
 і війна б тоді не вийшла,
 та і бійка б не повстала.

Але де ти, мій синочку,
 де хапаєшся, сердего,
 щоб переступу уникти,
 180 вратуватись від злочинства,
 щоб і голови не стято,
 не розрубано і шиї,
 не ушкоджено волосся,
 не розвіяно за вітром?“

Відмовляє Леммікейнен:
 „Я того не знаю місця,
 де б знайшов собі я захист,
 де б утік я від злочинства.
 Порожденнице матусю,
 190 де ти хочеш, щоб тікав я?“

Мати Ахтіна мовляє,
 і такі слова говорить:
 „Я не знаю, де б послала,
 де б я мусіла сховати,
 щоб ти став ялина в горах,
 ялівцем собі на полі.
 Так і там біда зуспіє,

найде й там лиха година:
 на горі ялинку часто
 200 на скіпки бува скепають;
 ялівець так само часто
 на штахети облупляють.

Як березою в долині,
 чи в гаю ти будеш вільха,
 так і там зуспіє лихо,
 найде й там тебе нещастя,
 бо березу, що в долині,
 на поміст рубають часто,
 а в гаю зеленім вільху
 210 на хати стинають часто.

Якщо ягідка нагірна,
 будеш ягідка польова,
 чи суніці на галяві,
 чи чорницями на полі,
 то і там зуспіє лихо,
 знайде й там тебе недоля:
 зірвуть там тебе дівчата,
 що у циньових оздобах.

Щука станеш в синім морі,
 220 будеш сиг в ріці глибокій,
 то і там зуспіє лихо,
 найде й там тебе лихота;
 молодець, увесь у сажі,
 там запустить в воду сіті,
 і тебе пійма у волок,
 чи старий у невід зловить.

Якщо в ліс пушу я вовком,
 чи в кущі тебе ведмедем,
 то і там зуспіє лихо,

230 найде й там лиха година;
 молодець увесь у сажі
 там свого нагострить списа,
 вовка щоб уполювати,
 щоб того ведмедя вбити“.

Аж веселий Леммікейнен
 промовля слова такі:

„Сам місця лихі я знаю,
 що над них немає гірших,
 ті, де смерть мене зуспіє,
 240 де лихая знайде доля.

Мати, що мене зродила,
 молоком дитя живила,
 де ти хочеш, щоб тікав я,
 щоб тікав я і ховався?

Коло рота стала згуба,
на устах моїх нещастя,
завтра голову я втрачу,
і справдиться те нещастя“.

Леммікейненова мати
250 ці слова мовляє мудрі:
„Я тобі назвати можу
захисну місцину добру,
де б ти міг переховатись,
де б утік свого нещастя.
Знаю я шматок земельки,
невеличка то місцина,
де не сваряться й не б'ються,
меч туди не зна дороги;
присягайсь клятьбою страшно,
260 поклади собі ти твердо,
що ти цілих шісдесят літ
вже не станеш до побою,
хоч і візьме хіть до злота,
і срібла ти забажаєш“.

Леммікейнен так мовляє:
„Присягаюсь я страшенно,
що ні першого я літа,
ані другого так само
до баталії не стану,

270 де стинаються мечами.
Маю я плече у ранах,
і в дірках великих груди
з перших радощів військових
і з моїх останніх бійок
на великих бойовищах,
на місцях, мужі де б'ються“.

Мати Ахтіна мовляє,
і такі слова говорить:
„Ти візьми батьківський човник
280 і піди у нім сховайся.
Переплинь морів ти дев'ять,
пів десяте переїдеш
навпростець на виспу в морі,
на бескет посередводний,
саме там давніш твій батько
і ховався й ратувався,
як тим літом воювали,
цілий рік були все бійки;
добре там йому жилося,
290 він провадив час чудово;
ти ховайсь там рік і другий,
приїзди додому третім,
до батьківської хатини,
на поміст дощаний старця“.

ДВАЦЯТЬ ДЕВ'ЯТА РУНА.

Зміст. Леммікейнен вирушає на острів Саарі.—Він там дивує чарівною могутністю своїх співів.—Його добре шанують.—Він провадить своє життя в розривках і в авантюрах кохання.—Він зводить всіх дівчат і всіх удовиць.—Тільки одною бідною дівчиною-перестарком він погорджує.—Вона йому мстить, роблячи на нього засідку.—Увесь люд на острові піднявся на нього.—Він змушений тікати.—В повнім морі його захопила буря.—Корабель його розбило і він уплив дістається на самотній острів, де йому дають човен, щоб він міг далі їхати.—Прибувши додому, хата йому спалена і мати десь поділася.—Він її відшукав далеко в лісі.—Потішаючи її, він оповідає, що робив, буди на Саарі.

От веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі
взяв собі у торбу їсти,
масла літнього у короб,
на рік масла взяв з собою,
а на другий взяв свинини,
і їде собі ховатись,
він їде туди сквапливо,
промовля слова такі:
10 „Я тепер відходжу звідси,
я відходжу на три роки,
літ на п'ять лишу країну.
Візьмуть жерти край цей змії,
рисі в гаї заведуться,
лосі житимуть на полі,
на галяві будуть гуси.

Прощавай, матусю рідна!
Нарід з Похйолі як прийде,
із сумного краю згряє,
20 і мене шукати будуть,
ти скажи, що геть пішов я,
що я звідси віддалився,
я оцю покину землю,
де врожай тепер зібрав я“.

Він спустив на воду човник,
та на хвилі свій кораблик,
з тих вальців, оббитих сталлю,
з тих валів, на мідь багатих.
Він нап'яв на щоглу парус,
30 полотно своє на линви,
сів у човні він на демен,

сів, щоб човник керувати,
сів на самий дзюб передній,
при стерні він умостився.

Промовля слова такі,
і таку мовляє мову:
„Ти повій на парус, вітре,
пожени човнове тіло,
най полине човник дуже,
40 най біжить байдак ялинний
на той острів без імення,
на без прізвища ріжечок“.

Розгойдало вітром човник,
течія морська погнала
водяним кряжем блискучим
на відвертій водотечі;
там два місяці гойдає,
та до того й третій місяць.

На ріжку були дівчата,
50 на тій стрілі в синім морі,
на усі дивились боки,
поверталися до моря.
Та чекала: брат над'їде,
та свого чекала батька,
сватача чекали інші,
і чекали що-найбільше;
Кавко взорили на морі,
човник вгледіли найперше.
Човник наче хмара висів

60 межи небом та водою.
Погадали так дівчата,
панни з острова сказали:

„Щось чужого є на морі
і на хвилях щось нового?
Як із наших кораблів ти,
якщо з Саарі¹ ти човник,
повертай додому зараз,
просто на острівну пристань,
щоб новин ми із чужини
70 і відомостів дізнали:
чи надморський люд покою,
чи війни тепер бажає?“

Далі гонить вітер човник,
і гойдають дуже хвилі;
гонить човник Леммікейнен,
мчить кораблик на бескети,
швидко на ріжок жене він,
на острівний прикрий беріг.

Як прийшов туди, спитав він,
80 об'явивши так промовив:
„Чи на виспі є місцина,
чи земля у цих галявах,
де б свого я витяг човна,
на сухім поставив долі?“

Панни з острова сказали,
так дівчата відповіли:
„Є на острові місцина,
є земля у цих галявах,
де б свого ти витяг човна,
90 на сухім поставив долі.
Тут вальці тобі готові²,
повен пристанями беріг,
хоч човнів ти мав би сотню,
хоч би тисячу привів їх“.

Тут веселий Леммікейнен
човна витяг на сухеє,
на вальці байдак поставив,
промовля слова такії:
„Є на острові місцина,
100 є земля на цих галявах,
щоб безсилового сховати,
мужа, що не надто дужий,
від баталії бучної,
від гучної гри мечами?“

Панни з острова сказали,

так дівчата відповіли:
„Є на острові місцина,
є земля на цих галявах,
щоб безсилового сховати,
110 мужа, що не надто дужий.
Є на острові і замки,
і домів багато гарних:
най хоч сто мужів приходе,
най хоч тисяча героїв“.

Аж веселий Леммікейнен
промовля слова такії:
„Чи на виспі є місцина,
є земля на цих галявах,
часть березового лісу,
120 чи землі шматочок инший,
де б ліси я міг звалити,
до ладу їх порубати?“

Панни острова сказали,
так дівчата відповіли:
„Не знайти на виспі місця,
ні землі у цих галявах
навіть в діжечку завширшки,
як лягти горілиць навіть,
де б ти вирубав лісочок
130 і собі урядив місце:
тут поділено всі землі,
всі помірно галяви.
Ліс пішов увесь на льоси,
луки всі уже занято“.

Так спитався Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Чи на виспі є місцина,
є земля у цих галявах,
де пісень співати можна
140 і почати довгі співи?
На вустах слова вже тануть,
вже із ясен виростають“.

Панни з острова сказали,
так дівчата відповіли:
„Є на острові місцина,
є земля у цих галявах,
де пісень співати можна
і почати штучно співи,

¹ Saari—взагалі значить острів; тут цього слова вжито як імення власного.

² Фінські моряки, прибувши в пристань свого села, звичайно витягають свого човна з води і на вальцях, оббитих залізом або міддю, перекочують його на суходіл і там кидають до нової подорожи.

де в гаю ти вигравати,
150 танцювати в полі можеш“.

І узяв тут Леммікейнен,
сім пісень почав веселий:
наробив робин на дворі,
на проліссі всі дубочки,
на дубах гілля велике,
зробив жолуді на гілках,
золоті на них ціпочки,
на ціпочках по зозулі.
Як почне зозуля кукать,
160 вийде золото їй з дзьоба,
мідь тече з боків раз-по-раз,
і срібло збіга додолу
на горбочки золотії,
на сріблом укриті гори.

Вів і далі Леммікейнен,
він співав, робив закляття,
відміняв пісок на перли,
блиск новий камінню дав він,
а червону барву древу,
170 квіточки убрав у золото.

Вів і далі Леммікейнен:
у дворі зробив колодязь,
золотий на його покрив,
і на покриві тім корчик,
щоб пило тут парубоцтво,
очі щоб дівчата мили.
Він ставки зробив в проліссях,
на ставках качок там синіх,
злотолицьких, сріблоглавих,
180 мідяні усі їм пальці.

Дивувалися дівчата,
чудувалися панянки,
як співав той Леммікейнен,
на закляття всі героя.

І сказав їм Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Я б удав співанку гарну,
я б почав чудові співи,
як би був я де під дахом,
190 чи сидів би де край столу;
як не матиму тут хати,
на підлогу тут не стану,
то у гай мої закляття,
в ліс покидаю я співи“.

Острівні дівчата мовлять,

так надумало дівоцтво:

„На мешкання буде хата
і двори, де б жить вигідно,
щоб із холоду взять пісню,
200 взять слова твої знадвору“.

Взяв співати Леммікейнен,
як ввійшов у хату, зараз
справив кухлі чаклуванням,
і край столу він розставив
кухлі ті, наливши пивом,
з трунком глечики медовим,
і миски з горою повні,
філіжанки вщерть налиті;
пива досить було в кухлях,
210 меду в глечиках доволі,
зайвина велика масла,
і було свинини сила,
щоб поїв сам Леммікейнен,
щоб був ситий Кавком'елі.

Леммікейнен—пан великий,
їсти він не може йначе,
як щоб золотий був ніжик,
та держак до його срібний.

Він узяв держак той срібний,
220 золоте співало лезо.
Ів він скільки забажалось,
пива пив собі до-схочу.

Перейшов тут Леммікейнен
поспіль всі чергою села,
паннам острова на радість,
їм прекрасним на віраду.
Де поверне головою,
там його уста спіткають;
там де руку він простягне,
230 руку ту уже хапають.

Він поїхав ночувати
у що-найтемніший закут.
Сіл було чимало тамки,
і дворів з десятків в кожному,
що не двір, то в кожному дворі
там дочок лічилося десять.
Не було ані дівчини,
доньки жадної у мамі,
щоб не мав спочинку з нею,
240 рам'я їй не потовмив би.

Сто вдовиць йому припало,
ціла тисяча відданиць,

двох в десятку не лишалось,
не лишалось трьох із сотні
тих дівчат, щоб він не звів їх,
тих вдовиць, щоб не підманив.

Так живе Кауком'елі,
так він весело вікує
там на острові три літі.
250 Він живе в великих селах
паннам острова на радість
та вдовицям на відряду.
Не порадував одної
тільки дівчини старої,
що була в селі десятім,
на морським довженнім розі.

Він міркує, як рушати,
як вертатися додому,
як прийшла стара дівуля,
260 і такі слова мовляє:
„Бідний Кавко, любий хлопче!
Якщо ти мене забудеш,
то я зичу, щоб в дорозі
човен твій на камінь трапив“.

Не вставав він темні ночі,
ще як півні не співали,
щоб з дівчиною втішатись,
з тею панною гуляти¹.
Дня одного він нарешті,
270 зваживсь вечора одного
ще до місяця устати,
ще як півні не співали.

Навіть ще раніш устав він,
ще до слушної години.
Він поклав собі негайно
перейти чергою села
до дівчини, їй на радість,
на відряду тій дівулі.

Переходить сам вночі він
280 через села всі ті поспіль,
на край того рогу в морі,
у оте село десяте;
перейшов село і бачить
на дворах там скрізь три хаті,
у хатах він там побачив,
в кожній хаті три герої.

Що із цих героїв кожен
меч свій гострить дуже пильно,
настальовує сокиру

290 Леммікейнену на гибель.
Тут веселий Леммікейнен
промовля слова такі:
„День своє підводить чоло,
і блискуче зійде сонце
на бездольного героя,
мені бідному на шию.
Мужеві хіба вже Лемпо
на заслону дасть сорочку,
чи своїм плащем укріє,
300 чи в свою сховає шапку
проти ста мужів ворожих,
проти тисячі напасних“.

Не обнявши кинув панну,
залишив своє розпалля,
повернув до свого човна,
на байдак пішов сердега,
взявся попелом байдак той,
сухим порохом лежить він.

Бачить він, що близько лиха,
310 набіга лиха година;
хоче човна змайструвати,
байдака нового справить;
будувать нема деревні,
і кат-ма дощок на човен.
Бачить дерева шматочок,
та малі дощечки зовсім,
п'ять всього шматків від цівки,
шість уламків веретенця.

Змайстрував із них він човник,
320 збудував байдак новенький,
поробив усе він штучно,
чаруванням все він справив:
раз ударив—є пів човна,
вдруге—друга половина,
він ударив третім разом,
і цілком готовий човен.

Він штовхнув його на хвилі,
човна він спустив на воду,
промовля слова такі,
330 і такую мовить мову:

¹ У Фінів парубки, що їдуть сватати дівчину з далекого села, рушають у дорогу звичайно вночі; очевидно Леммікейнен не дуже був закоханий, коли не схотів самохіть зректись свого спання.

„Як пухир пливи на хвилях,
як та квіточка водою.

Дай мені три пірця, орле,
орле, три, і круче, двоє,
най на човен буде шапка,
на ледачий човен брусся“.

Він на спід сіда у човен,
на задку він умостився,
схилив голову журливо

340 і набакир шапку збочив.

Вже вночі тепер не смів він,
вдень не важивсь зіставатись,
паннам острова на радість
на танках дівчаток гарних.

І промовив Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:

„Молодець прощатись мусить,
і хатки тутешні кинуть,
кинуть радощі дівочі

350 і танки дівчат гарненьких.

При оцім моїм прощанні,
при оцім моїм від'їзді
вжеж дівчата не радіють,
не танцюють молоденькі
в цих дурних хатах тутешніх,
на дворах цих нещасливих“.

Плачуть з острова дівчата,
на ріжку панни банують:

„Леммікейнене, що їдеш?

360 Що, герою, ти відходиш?

Чи ж дівчата соромливі,
чи тобі жінок бракує?“

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:

„Тут дівчата безсоромні,
і жінок отут не мало.

Я жіноцтва мав би сотню,
і дівоцтва взяв би тисяч.

Іду тим я, Леммікейнен,

370 через те я від'їжджаю,

що мене кортить страшенно
свою сторону побачить,
там свою суніцю в себе,
на своїй горі малину,
на своїм ріжку дівчаток,
на своїому дворі курок“.

І поїхав Леммікейнен

байдаком своїм по морю;

надійшов до човна вітер,

380 човна гнати вийшли хвилі

на кряжі на синім морі,

на відкритій водотечі.

Берегом стоять небоги,

на камінню там гарненькі,

плачуть з острова дівчата,

золоті панни банують.

Доти журяться дівчата,

доти ті панни ридають,

доки видко в морі щоглу,

390 і блищать залізні кільця.

Не за щоглою банують,

не за кільця ті залізні,

а за мужа, що при щоглі,

що при кочетах залізних.

Леммікейнен теж заплакав,

плакав він, журився дуже,

поки знати був ще острів,

400 бовваніли ледве гори.

Не за островом він плакав,

не за горами на виспі,

шкода тих дівчат на виспі,

гусочок з гори тієї.

Далі їде Леммікейнен

тим морським кряжем блакитним,

плине день, і другий плине,

а на третій день раптово

враз зірвавсь великий вітер,

заревла в повітрі хвиля,

буря з острова неслася,

410 і вітри прийшли зі сходу,

розірвали хутко човен,

байдака залом звалили.

І звалився Леммікейнен,

він упав руками в воду;

мусів пальцями гребти він

і ногами керувати.

Дні він плаває і ночі

і гребе з усеї сили.

Баче оболоч маленький,

420 баче хмарку на заході,

хмарка та землею стала,

на ріжечок відмінилась.

Став на землю, в хату входить,

хліб пече там господиня,

при діжі її всі дочки:
 „О ти, добра господине,
 якби знала мій ти голод
 і моє збагнула лихо,
 похопилась би в комору,
 430 до пивниці б швидко бралась
 принесла б ти глечик пива,
 і взяла б шматок свинини,
 ти б оту спекла свинину,
 помастивши маслом добре,
 щоб муж зможений наївся,
 щоб герой тут пива випив.
 Плакав я і дні і ночі
 на широких моря хвилях,
 наче я коханка вітру,
 440 наче мене люблять хвилі“.

Вийшла добра господиня
 у комору, що на згірку,
 і взяла в комірці масла
 та принесла шмат свинини;
 і спекла отой шматочок,
 щоб наївся той голодний,
 ще принесла пива глечик,
 щоб потомлений напився;
 байдака дає нового,
 450 зовсім вряженого човна,
 щоб той муж ізвідти їхав,
 на свої лани дістався.

От приїхав Леммікейнен,
 на свою діставсь країну.
 Баче землю, баче беріг,
 баче острів, перетоки,
 баче пристань він колишню,
 баче всі оселі давні,
 на горі ялини баче,
 460 на буграх всі баче сосни;
 аж не баче свої хати,
 не стоять вже більше стіни,
 де колись стояла хата,
 там гайочок черімховий,
 а на дворищі ялини,
 ялівець, де був колодязь.

І промовив Леммікейнен,
 молодець Кауком'елі:
 „Я гуляв у цьому гаї,
 470 я стрибав по цім камінню,
 на траві я тут качався,

на нив'ї лежав бувало;
 хто ж мою хатину збував,
 хто ламав наш дах гарненький?
 Хатку спалено до щадку,
 і розвіяв попіл вітер“.

Гірко плаче Леммікейнен,
 плаче день і плаче другий.
 Не по хаті він горює
 480 і не по своїй господі,
 плаче він по любих в хаті
 та по милих у господі.

Баче він, що птах літає,
 що орел ширя в повітрі.
 Так запитує вірла він:
 „Орле, мій коханий пташе,
 чи повідати не можеш,
 де моя матуся рідна,
 що мене носила з болем
 490 і любивши годувала?“

Аж орел не зна нічого,
 птах дурний ніщо не віда,
 знає тільки, що померли,
 знає крук, що вже позникли,
 від меча усе пропало,
 що забила всіх сокира.

І промовив Леммікейнен,
 молодець Кауком'елі:
 „Мати, ти ж мене носила,
 500 ти ж, кохана, годувала!
 Мертва ти, нема тебе вже,
 породженнице-матусю,
 і твоє вже тіло порох,
 з голови ростуть вже сосни,
 ялівець росте, де лікті,
 верби вирости на п'ятках.

Це дурному нагорода,
 це нещасному відплата,
 це за те, що меч я міряв,
 510 що поніс мою я зброю
 там до двору на Похйолі
 за межу землі сумної;
 весь мій рід за це загинув,
 і моя убита мати“.

Подививсь він на всі боки,
 баче слід помітний ледве,
 і протоптана травиця,
 і прим'яте дуже зілля.

Він пішов, шука дороги
 520 і розшукує напрямом.
 Йде ступнів до лісу стежка,
 сліду там правець знайшовся.

Милю він іде і другу,
 і простує ще він трохи
 в гущину тіняву гаю,
 в лісові похмурі нетри;
 баче хатку там маленьку,
 ледве видную оселю
 530 межи скелями в міжгір'ї,
 по середині трьох сосен.
 Баче там він любу матір,
 баче там стареньку, сиву.

І радіє Леммікейнен,
 він потішивсь дуже в серці;
 він такі слова говорить,
 і таку мовляє мову:
 „Дорога матусю, люба,
 я тобі життям повинен;
 ти ще, ненечко, на світі,
 540 не заснула ще старенька,
 я гадав, що ти умерла,
 думав, що тебе забито,
 тебе страчено мечами,
 замордовано списками;
 я вже виплакав всі очі
 і до сорому зарюмавсь“.

Мати Ахтіна мовляє:
 „Правда, я ще животію,
 хоч я мусіла тікати
 550 і по закутках ховатись
 у темноті цього гаю,
 в лісових похмурих нетрах.
 Йшли війною Похйоляни,
 і прийшла ватага битись,
 все на тебе, бідолаху,
 все на тебе, на бездольця.
 Спепелили нашу хату
 та спустошили оселю“.

І сказав їй Леммікейнен:
 560 „Мати, ненечко рідненька,

ти забудь тепер за горе,
 прожени свою сумоту.
 Я нову поставлю хату,
 я тобі збудую кращу,
 я піду тоді в Похйолю,
 кодло Лемпове я знищу“.

Мати Ахтіна мовляє
 і такі слова гомонить:
 „Пробував ти довго, синку,
 570 довго, Кавко, пережив ти
 в сторонах отих далеких,
 при чужих стояв ти дверях,
 на ріжку, що без імення,
 там на острові далекім“.
 Відмовляє Леммікейнен,
 молодець Кауком'елі:
 „Добре там мені жилося,
 і гулялося приємно:
 580 красно там блискоче древо,
 перелісся сині сяють,
 на ялинах срібні гільки,
 золоті на квітах стебла;
 там стоять медові гори,
 з крашанок стремлять бескети;
 мед тече з гілок соснових,
 молоко з ялин точилось;
 по кутках текло там масло,
 з жердок там стікало пиво.

І було там добре жити,
 590 пробувати там приємно,
 аж не добре стало жити,
 не вигідно пробувати:
 за дівчат боятись стали,
 ніби все оте жіноцтво,
 та мізерія ледача,
 той народець чор-зна-який
 щось від мене злого мали,
 ніби я ходив по всіх них.
 Я тікав дівочтва тільки,
 600 я дочок лишень боявся,
 так як вовк свиней боїться
 чи курей боїться яструб“.

ТРИЦЯТА РУНА.

Зміст. Леммікейнен готується, проти волі і умовлянь матери, піти війною на Похйолою.— Він узброює свій корабель і прибрал собі Тієру, свого давнього товариша зброї.— Похйолі мати викликає на героя поміч мороза.— Мороз змагається з Леммікейненом, але переможений його заклинанням, він відступається, залишаючи Леммікейнена корабель серед криги.— Леммікейнен в товаристві Тієри подорожує далі пішки.— Він загубив дорогу і, створивши собі химерного коня, кидає думку їхати на Похйолою і повертається додому.

Раз веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі
вийшов вдосвіта уранці,
ледве зайнялось на зорю,
став на човникову пристань,
на причал той кораблевий.

На гаках стогнав там човник,
той байдак дощаний плакав:

„Мушу я лежати, бідний,
10 мушу я, сердега, сохти.

На війну не їде Ахті:
шісдесят він літ не може
здобувати срібла війною,
допевнятись боем золота“.

Тут веселий Леммікейнен
в човен кинув рукавицю,
ту хутр'овану пальчатку,
промовля слова такі:

„Ти, ялинний, не журися,
20 ти з брусковими боками,
ще ти підеш воювати,
на баталію поїдеш,
вояків ти повен будеш
перше, як минеться завтра“.

Ахті їде до своєї неньки,
промовля слова такі:

„Ти не плач, матусю рідна,
не вбивайсь, моя старенька,
якщо я ізвідси рушу
30 та піду на бойовище.

Це мені на гадку спало,
узяла мій мозок думка—
нарід знищити Похйолі,
на гидких помститись людям“.

Мати хтіла зупинити,
так стара до сина каже:
„Не ходи, синочку любий,
не стинайся на Похйолі:
смерть тебе зуспіти може,
40 можеш ти загинуть хутко“.

Трохи думав Леммікейнен;
він іти туди наваживсь,
зруйнувати все поклявся.

Промовля слова такі:
„Де б я мав знайти ще мужа,
де б знайшов з мечем героя,
щоб мені був поміч в бійці,
був би дужому підмога?

Чув багато я за Тієру¹,
50 чув чимало за Кууру²,
так візьму його я краще,
він з мечем за мною піде,
і мені допоможе в бої,
буде дужому підмога“.

Перейшов через село він,
перейшов до двору Тієри.

Як прийшов туди, промовив,
тут сказав він, як з'явився:

„Тієро, друже мій сердечний,
60 ти мій любий і коханий!

¹ Тієрі— грудка снігу з-під копита. ² Кууру— иней.

Чи колишне пам'ятаєш,
як жили з тобою вкупі
і було ходили разом
на великі бойовища?
Перейшли ми сіл чимало,
де було хаток по десять,
і в хатах тих все герої,
їх по десятеро в кожній.
З тих героїв не лишилось,
70 із отих мужів найдужчих,
щоб кого ми не убили,
щоб не стратили обидва“.

Був там батько під віконцем,
різав ратища на списи;
при коморі на порозі
мати масло колотила;
брат на дворі був при брамі,
лаштував собі він сани;
під мостком стояли сестри,
80 прали хусточки усякі.

Від вікна промовив батько,
від порога мати мовить,
там від брами брат мовляє
і від моста мовлять сестри:
„Тїєрі ніколи стинатись,
не на часі списом битись:
він тепер вже крамарює,
на весь вік зробив він покуп.
Одруживсь іно-що Тїєра,
90 господиню взяв недавно,
ще до перс він не торкнувся,
не горнув її до лона“.

На печі лежав сам Тїєра,
на край печи той Куура,
на горі обув він ногу,
другу він обув на лавці,
коло брами вперезався,
застібнувся вже далеко,
і за ратище схопився;
100 не було воно велике,
і не дуже, щоб маленьке,
так удовж собі середне:
на спису стоїть конячка,
і на ратищу лошатко,
та вовки на звязку виють,
на кільці ричать ведмеді.

От своїм трясє він списом,

порушає і хитає,
кида ратище угору,
110 на нив'я з глейким окрайком;
спис у степ твердий стромляє
в землю рівну, що без грудок.

Далі він ударив списом,
б'є об спис Кауком'елі,
поспішає і рушає,
як товариш Ахті в бої.

Ахті, що живе на виспі,
відштовхнув свій човник в воду,
як гадюку між колосся,
120 як живучу ту ехидну.

І поїхали на північ,
їдуть на Похйолі море.

Господиня на Похйолі
посила мороз страшенний
на морські Похйолі брижжі,
на просторую пустелю;
промовля слова такії,
і таку дає вказівку:

„Гей, морозе, мій синочку,
130 мій годованцю-малятко!
Вирушай там, де пошлю я,
йди туди, де виправляю,
заморозь ти човен Ахтін,
той байдак Кауком'елін,
на кражу блискучім моря,
на відкритій водотечі.

Най замерзне сам господар,
най веселий в човні мерзне,
щоб ізвідти він не вийшов

140 за життя свого ніколи,
як не визволю сама я,
як не дам йому свободи“.

Син ледачого коліна,
молодий, лихий на вдачу,
взяв мороз студити море,
взяв тужавить водотечу.
Поки брався він до ціли,
поки тягся суходолом,
взяв усю деревам зелень,
150 відібрав траві волокна.

Як туди він вже дістався,
на морський Похйолі беріг,
на безкраю бережину,
то спочатку заморозив

уночі озера й бухти
і стужавив беріг моря;
не чіпав самого моря,
не звязав ще водотечі.
На кряжі морським був зяблик
160 і на хвилях трясохвістка;
пазури у них не мерзли,
і не дубли їм голівки.

Аж на другу ніч почав він
все просторитись де далі,
соромо цілком позбувся,
виріс він зухвало дуже,
став морозити він люто,
студенити все страшенно:
лід зробив за лося товщим,
170 навалив на сажень снігу,
заморозив човен Ахтін,
байдачок на хвилях Кавчин.

Він бажав самого Ахті
в тих крижинах заморозить,
на руках торкнувся пальців,
до ножаних став доходить.
Розпалився Леммікейнен,
в злість упав, розгнівався дуже,
він в вогонь мороз штовхає,
180 притиска його до горна.

Він схопив мороз руками,
в жмені він тримає злого,
промовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Син північного ти вітру,
син зими, морозе лютий!
Не морозь ручних ти пальців,
ніг моїх ти не торкайся,
вух моїх не смій займати,
190 голови не смій чіпати.

Є і так тобі роботи,
є чимало заморозить,
залиши ти людську шкуру,
тіло, що родила мати,
ти морозь болото й землю
та холоднее каміння,
на воді морозь ти верби,
най потріскають осики,
обдери кору з берези,
200 розчахай великі сосни,
не займай на людях шкіри,

дивностворених волосся.

Як цього тобі ще мало,
можеш ще морозить друге:
і розпалене каміння,
і гарячії бескети,
скелі, що заліза повні,
дикі гори повні криці;
най Вуокса ціпеніє,
210 і зупиниться Іматра;
затули ти нуртам пельку,
студени у вирі піну.

Чи початок твій сказати,
звідки ти прийшов, повідаць?
Знаю твердо твій початок,
певно знаю, як ти виріс:
холод народивсь на вербах,
а мороз пішов з берези
коло хати на Похйолі,
220 уз домівки в темнім краї,
від вітця, що був злочинець,
і від матери стидкої.

Хто живив мороз на вербах,
хто надав лихому сили?
Його мати перс не мала,
молока їй бракувало.

Там його жиливи змії,
там гадюки насичали.
Не було їх вим'я свіже,
230 без пипок цицьки гадюкам.
Там мороз гойдала буря,
колисав північний вітер
поміж вербами на ставах,
на потоках завжди бурних.

Хлопець виховався недобре,
норови набув погані;
ще і прізвища не мало
те зіпсоване хлоп'ятко,
аж нарешті дано ймення:
240 став морозом прозиватись.

Далі жив він по барканах,
в чагарах собі тинявся,
влітку він струмками плавав,
по верхах болот широких,
влітку шелестів в ялинах
і бурхав в гаях соснових,
був в лісах там березових,
скаженів собі по вільхах.

Студенив траву й берези,
250 зарівняв мороз пролісся,
він кусав з дерев листочки,
квіточки побрав по травах,
покусав кору він соснам,
пошипав ялинам кірку.

Не занадто вже великий,
виріс ти над міру вгору;
ти мене морозить хочеш,
щоб мої розпухли вуха?
Відібрати хочеш ноги
260 і мені покрасти пучки?

Ти покинь мене морозить,
студенити так нещадно.
Я вогонь вложу в панчохи,
та полومінь в черевики,
накладу вугілля в брижжі,
сковорід по швах наставляю,
і мороз мене не візьме,
побойться взяти холод.

Прожену тебе далеко,
270 до півночи меж далеких;
і коли туди прибудеш,
як батьківщини досягнеш,
казани студії нехайно,
і у печі все вугілля,
та жінок, що в тісті руки,
коло персів немовляток,
молоко у всіх овечок,
і кобиліне лошатко.

Як цього ще буде мало,
280 прожену тебе я звідси
в вугляну Хіісі купу,
на черінь пічний до Лемпо.
Перейди в вогонь туди ти,
на ковадло ти збирайся,
щоб пом'яв тебе коваль там
молотками й клепаками,
молотком щоб бив він дужче,
клепачем щоб роздробив він.

Як тобі й цього ще мало,
290 і ти слухати не хочеш,
знаю я ще інше місце,
ще один притулок знаю:
поведу твій рот до літа,
твій язик у теплу хату,
щоб до віку там лишився,

щоб не вийшов ти до віку,
і не дам тобі я волі,
сам не випущу ізвідти“.

Вітра півночи синочок,
300 той мороз завважив лихо;
сам благає він ощади,
промовля слова такі:
„Так умовмося з собою,
щоб одно 'дному не шкодить
в жаднім часі і до віку,
поки сяє-світить місяць.

Як почувеш, що морожу,
чи як інше я бунтую,
ти в вогонь мене направиш,
310 чи штовхнеш мене в полумінь,
між ковальське те вугілля
до 'Льмаринена у горен,
відведеш мій рот до літа,
мій язик у теплу хату,
щоб до віку там лишився,
не вернувсь назад ніколи“.

Так веселий Леммікейнен
човен свій лишив у кризі,
свій байдак військовий в леді,
320 сам шляхом пішов відважно.
Вслід іде товариш Тйера,
у тропу свого друга.

Ціє ступає рівним ледом,
по гладкому йде той Ахті.
Так іде він день і другий,
і нарешті вже на третій
ріг голодний бовваніє,
маячить сільце мізерне.

Ахті йде на тверджу рогу,
330 промовля слова такі:
„Є, звичайно, м'ясо в замку,
риба буде тут на дворі
для потомлених героїв,
для мужів, що знемоглися“.
Не було у замку м'яса,
ані риби там на дворі.

І промовив Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Най вогонь пожре тут замок,
340 най знесе його водою“.
І мандрує звідти далі,
лісом сміливо ступає,

невідомими шляхами
і незнаними мостами.

Це збирає Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
пух м'який по всім камінню
і волокна по бескетах;
хутко сплів собі панчохи,
350 черевиків штучно справив
посеред осель морозних
в лютування холоднечі.

Він пішов шляху шукати,
і вивідувать напрямку:
простий шлях до ліса тягся,
там стелилася дорога.

І промовив Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Ой ти, Тйєро, мій коханий!
360 Ось де ми тепер дістались,
дні і місяці блукавши
в вітровім просторі тільки“.

Відповів йому так Тйєра,
дав таке від себе чути:
„Нам збирається на помсту,
на погибель нам нещасним,
на війну сюди прийшли ми
в завжди хмурую Похйюлю,
щоб покинути тут душі,
370 щоб загинути назавжди,
на місцях одих нікчемних,
на дорогах невідомих.“

Нам ніколи не дізнати,
не дізнати й не сказати,
ми яким шляхом ідемо,
на яку ступили стежку,
щоб загинути у лісі,
щоб умерти в рівнодолах,
тут, де крук лишень родився
380 та в степу мешкають гави.

Круки сміливо потягнуть,
понесуть шматочки м'яса,
м'ясо птаство похапає,
кров нам вип'ють хижі гави,
і дзьоби круки засунуть
сміло в трупи нас нещасних,
понесуть на камінь кості,
на скелясті бескети.

Мати бідна не дізнає,

390 не довідається рідна,
де її лишилось м'ясо,
де її збігає кривця:
чи на мочарах болотних,
чи у боїщі великій,
на кряжі в великій морі,
на увінчаних потоках,
чи на горах, хмелем вкритих,
чи на кущиках на шлясі.

Не довідається мати
400 за синочка бідолаху
і гадатиме, що вмер він,
буде думка, що загинув;
і заплаче неня гірко,
голоситиме старенька:
„Там тепер мій син сердечний,
там коханок мій нещасний;
сіє він посів Туоні
і скородить поле Кальми.
Дав мій син тепер на віки,

410 він, моя дитина бідна,
дав він лукові спочинок,
і нехай та висхне зброя;
можуть пташки годуватись,
і куріпки жити в гілках,
не боятися ведмеді,
і на волі грати лосі“.

Відмовляє Леммікейнен,
молодець Кауком'елі:
„Ось тепер що, мати рідна:

420 ти мене в собі носила,
кур ти викохала купу,
лебедів велику зграю,
аж їх всіх розвіяв вітер,
Лемпо був їх всіх розсипав:
тут одну, а там он другу,
і загнав далеко третю.

Пам'ятаю я колишнє,
пам'ятаю кращі днини,
виступав, як квітка, дома,
430 наче ягідка ходив я.

Хто на нас було гляне,
той дивує, як росли ми,
зовсім инше, як тепера,
під лиху оцю годину;
вітер знаємо тепера,
сонце бачили давніше,

а тепер нас криють хмари,
дош собою прикриває.

Не журилися ми дуже,
440 і не вельми клопотались:
чи живуть дівчата добре,
як красуні ті гуляють,
як сміється те жіноцтво,
чи відданниці співочі
без плачу в своїм бажанню,
без втоми у клопотах.

Тут нема ще чарування,
проти нас нема закляття,
щоб умерли ми в дорозі,
450 на дорозі щоб загигли,
молоді, щоб ми звалились,
і такі пропали свіжі.

Відьмаки коли ворожать,
чаклуни коли чаклюють,
то домів привести можуть,
у місця принести рідні;
і себе самих чарують,
на дітей пускають чари,
і змертвляють навіть рід свій
460 та ще знищують родину.

Батько мій ніколи перше,
дід отой сивоволосий,
чаклунів тих не гонобив,
не любив синів ляпонських.
Так колись казав мій батько,
так і я тепер промовлю:
„Борони, потужний творче,
заступи, прекрасний боже,

най рука заслонить гойна,
470 і твоя велика сила,
шлях думок, що мають мужі,
гадки-помисли жіночі,
і розмову бородатих,
як і мову безбородих;
будь нам вічне забороло,
будь нам певна охорона,
щоб дитина не зблудилась,
щоб син матери не схибив
на шляху творця благого,
480 на дорозі, що від бога“.

Зараз справив Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
румаків баских з турботи,
карих коней із скорботи
і кантарку з днів журливих,
і кульбаку з лихоліття.
Сів коневі він на спину,
був той кінь у білих плямах,
іде він ступою важко,
490 попліч з ним поїхав Тйера.
Іде берегом на силу,
ледве він піском плуганить
до коханої матусі,
до сивенької старої.

Я тепер покину Кавко,
змовкне мій для його поспів.
Напутив на шлях я Тйеру,
най додому він мандрує;
хочу співи повернути,
500 поведу їх иншим шляхом.

ТРИЦЯТЬ ПЕРША РУНА.

Зміст. Кривава боротьба між Калерво і Унтамо.—Калерво переможений і вся його оселя обернена на попіл.—Куллерво, син Калерво, що по тому народився, присягається помститися за це.—Унтамо дав його виховати, потім загадав йому дещо зробити, і той це робить, як не сповна розуму.—Унтамо зрікається його служби і переносить його в Карелію, де й продав ковалеві Ільмариненові.

Привела курчаток мати,
лебедів табун великий
і на сідало курчата,
лебеді пустила в річку.
Прилетів орел, злякав їх,
розточив, прилинув яструб,
прилетів, погнав їх сокіл.
До Кар'ялі¹ взяв одного,
в Росью другого поніс він,
10 дома третього покинув.
Той, кого він взяв до Росії,
там на крámаря той виріс;
той, кого поніс в Кар'ялю,
виріс і назвавсь Калерво²;
а кого покинув дома,
той прозався Унтамоїнен;
він приніс вітцеві лихо,
горе матінці на серце.
Ставить сіті Унтамоїнен
20 там, де тоні у Калерво.
Калервоїнен³ бачить сіті,
рибу в торбу забирає;
на думки лихий Унтамо⁴
в злість упав, розгнівався дуже
і пуска до бою пальці,
в боротьбу пускає руки
за покидьки тої риби,
за ікру ту окуневу.
Борикалися і бились,
30 та не зміг ні той, ні другий.

Б'є один на 'дного дуже,
і приймає сам удари.
І нарешті вже повторно
день на другий чи на третій
свій овес Калерво сіє
за селитьбою Унтамо.
Це вівця Унтамо сміло
той овес Калерво ззіла,
а зделютий пес Калерво
40 розірвав вівцю Унтамо.
Унтамоїнен загрожає
свому братові Калерво,
що заб'є весь рід Калерво
від малих аж до великих,
що понівечить всю челядь
і попалять їм оселі.
Він мужів обдав мечами,
і дає хоробрим зброю,
молодим списи на пояс,
50 і сокири на рамена;
і пішов він, щоб стинатись,
до побою став на брата.
Жінка любая Калерво
при вікні сиділа саме,
і як глянула в віконце,
промовля слова такі:
„Мабуть дим там вгору знявся,
чи то може темна хмара
наузкрай галяви тої,
60 край того нового шляху“.

¹ Карелія. ² Kalervo походить від kala (риба) і значить: чоловік моря, рибалка.

³ Те ж саме, що й Калерво. ⁴ Від Uni—сон і значить людина ночі, з пристрастями темними й лихими.

То не хмара насувалась,
то не дим густий стелвся:
сміяки Унтамо вийшли,
до Калерво йшли на бійку.

Це прийшли мужі з мечами,
ті відважники Унтамо,
всіх забили у Калерво,
рід увесь його великий,
до останку двір спалили,
70 і зрівняли ввесь з землею,
лиш одна Калерво панна
з плодом в череві лишилась.
Узяла юрба Унтамо,
повела її до себе,
щоб вона в хатах мела там,
щоб там чистила підлогу.

Трохи часу проминуло,
народивсь малятко хлопчик
з тої бідної матусі.

80 Як назвати немовлятко?
Мати зве його: Куллерво¹,
а Унтамо зве Сотьяльо².

Положили тут малятко,
ту дитину, що без батька,
положили до колиски,
щоб дитину колисати.

Він гойдається в колиці
і своїм волоссям має,
день гойдається і другий,
90 а коли настав вже третій,
штовхонув ногами хлопчик,
взад, вперед ногою штовха,
скинув з силою сповивач
і поліз собі на ковдру,
поламав колицку з липи,
пелюшки подер на шмаття.

Обіцяє вдатись мужем,
і здавалось, буде жвавий.
Унтамоля³ вже чекає,
100 що коли він дійде зросту
і уб'ється в силу й розум,
буде мужем, як годиться,
молодець за сотню буде,

чого доброго за тисяч.

Два, три місяці росте він,
але вже на третій місяць,
як на зріст він був з коліно,
так почав він міркувати:
„Якби ще я виріс більше
110 і набрався сили в тілі,
то помстився б я за батька
та за сум моєї неньки“.

Мову ту почув Унтамо,
сам сказав слова такі:
„В нім моїй родині згуба,
в нім росте Калерво другий“.

Тут мужі пішли гадати,
міркувало все жіноцтво,
де б хлоп'ятко заховати;
120 як його зігнати зі світу.

Це його саджають в бочку,
заховали у барило,
до води його понесли,
і на хвилі опустили.

І побачити приходять,
як три ночі вже минуло,
чи зануривсь хлопець в воду,
чи в барилі не загинув.

Не втпився у воді він,
130 ані згинув у барилі.
Виліз хлопець із барила,
на кряжі хвилястим сів він,
мідяний ціпок у ручках,
з мотузком кийок шовковим.
Ловить хлопець в морі рибу,
виміряє в морі воду:
трошки там води у морі,
на дві ложки може буде,
а як виміряти добре,
140 може буде і на третю⁴.

Унтамойнен так міркує:
„Як дійти ладу з дитятком,
як стягти на його лихо,
смерть йому як заподіять?“
Загадав він, щоб челядник
взяв березових полінцив,

¹ Від Kulta, значить коштовна річ і гідна любови.

² Сила бою, від sota—бій.

³ Унтамоля—країна сну. Uni—сон.

⁴ Фінське прислів'я; показує велику великість води, що має в собі море.

сотні тих гілок ялових,
тих дерев смолою повних,
щоб спалив на них хлоп'ятко,
150 щоб того Куллерво знищив.

Назбиралось, наскладалось
березового поління,
сотні там гілок ялових,
тих дерев смолою повних,
санок тисяча берести,
сотня сажнів ясенових.
Вогонь кинено в поліна,
він по купі розійшовся;
в купу вергнено хлоп'ятко,
160 в саме огнище до жару.

День там палять, палять другий,
третій день його там палять.
От прийшли туди і бачать:
по коліна він у спузі,
сидить в попелі по лікті,
коцюбу трима руками,
додає вогневі сили,
розгріба вугілля нею,
волоска не загубив він,
170 не спалив ні кучерини.

Дуже гнівався Унтамо:
„Що ж робити з хлопцем маю,
як стягти на нього лихо,
як би смерть йому зробити?“
І на дереві повісив,
він на дуб потяг дитину.

Це три ночі вже минає,
стільки само днів минає.
І міркує Унтамойнен:
180 „Час піти і подивитись,
чи вже згинув той Куллерво,
чи вже вмер він там на дубі“.

І слугу він посилає,
а слуга дає відповідь:
„Не загинув тут Куллерво,
там на дереві не вмер він:
на корі рисунки ріже,
у руках він має прутик;
порисовані дерева,
190 він увесь порізав дуб той,
він мужів зробив з мечами,
вже зробив списи при боці“.

Хто б поміг тому Унтамо

з тим хлоп'ятком нещасливим?
Смерть яку б не готував він,
на яку б не брався згубу,
все не гине той хлопчина,
нема гибели на злого.

І нарешті потомився,
200 йому мисливши погибель:
взяв слугу він годувати,
за своє дитя Куллерво.

Унтамойнен так промовив,
і такі слова говорить:
„Ти як будеш шануватись,
будеш жити як годиться,
то зістанься в цій господі,
і роби як той челядник,
будеш мати і заплату,
210 по заслугі ти дістанеш:
поясок собі на тіло,
може й ляпаса по вусі“.

Це побільшав той Куллерво
на п'яту угору вище.
Це послав його Унтамо,
щоб він мав собі роботу:
дав йому дитя глядіти
дав хлоп'ятко колисати.
„Доглядай його ти пильно,
220 їсти дай і сам їж разом,
пелюшки пери на річці,
вимий одіж ти дитині“.

Доглядав він день та другий,
ламле руки, коле очі,
а на третій день бідаха
доконав зовсім дитинку,
пелюшки у річку кинув,
і спалив колиску дитську.

І міркує Унтамойнен:
230 „Ні, ніколи не придасться
доглядати дітей Куллерво,
колисать мале хлоп'ятко.
І на що то він годиться,
що йому робити дати?
Поруба лісочок може?“
Засилає ліс рубати.

Куллерво, той син Калерво,
промовля слова такі:

„Оттоді я стану мужем,
240 як dadуть до рук сокиру.

буду кращий, як давніше,
подивитись буде любо:
я п'яťох мужів, а може
і шістьох я вартий буду“.

Йде до коваля до горна,
промовля слова такії:
„Слухай-но, ковалю брате!
Топирець мені ти викуй,
як дорослому сокиру,
250 до роботи те залізо:
я до ліса йду рубати,
порубаю там берези“.
І коваль зробив, що треба,
хутко викував сокиру,
та по мужеві сокира,
до робітника залізо.

Куллерво, той син Калерво,
гострить ту свою сокиру,
цілий день її лаштує
260 і увечір топорище.

Далі в ліс їти зібрався,
він іде високогір'ям,
до деревні на будову,
до кряжів на бальки міцні.

Він сокирою рубає,
древу лезом тим гладеньким;
раз рубне він кожен стовбур,
а що гірший то й пів разу.

П'ять дерев ото звалив він,
270 стовбурів з корінням вісім;
промовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Тут нехай працює Лемпо,
най бальки руба Хіісі“.

Устромив у пень сокиру,
бучу зняв страшенну в лісі,
засвистів він лісом гучно.
Промовля слова такії:

„Най поляже лісу стільки,
280 упаде берез високих,
скільки голос мій тут чути,
скільки свист мій тут сягає.“

Най не вийде ані гілка,
ані одна стебелінка
аніколи в жаднім часі,
аж допоки сяє місяць,
де рубає син Калерво,

де зруб робить молоденький.

Якщо тут ріллю засіють
290 і заруниться тут нива,
зйдуть сходи молодії
і в стебло вбиватись стануть,
най вони не колосують,
не ростуть угору в колос“.

Унтамойнен, муж відважний,
подивитися приходить,
як підтяв той ліс Куллерво,
як новий зрубав робітник.
Ні до чого те рубання,
300 підтинання те нікчемне.

І міркує Унтамойнен:
„І на це він недотепа.
Попсував колоди кращі,
до будови всі дерева.
І до чого він придався,
що йому я дав робити?
Може хоч би тин заплів він?“
Загадав, щоб плів він тина.

Куллерво, той син Калерво,
310 запілати тин узявся,
взяв ялин кряжі великі
і кілками їх поставив,
лісові великі сосни
постромляв неначе палі,
на кілки узяв лозою
величезнії робини,
і зробив той тин суцільним,
залишив його без брами.

Промовля слова такії
320 і такую мовить мову:
„Хто літать не може птахом
і на двох підвестись крилах,
той сюди ввійти не може,
над великий тин Куллерво“.

Унтамо із хати вийшов,
подивитися приходить,
як заплів той тин Куллерво,
той слуга в війні здобутий.

Ось він бачить тин суцільний,
330 без порубів, без отворів,
тин поставлено той долі,
а він знявся аж до неба.

Промовля слова такії:
„І на це він недотепа.“

Тин мені зробив суцільний,
без воріт його він вивів,
від землі довів до неба,
і до хмар його підніс він.
Перейти крізь тин не можу,

340 увійти ж немає брами.

І до чого він придався?
На яку роботу здатний?
Най мені молотить жито“.
Загадав, щоб молотив він.

Куллерво, той син Калерво,
молотити жита взявся:
повернув на порох зёрно,
і солону на полову.

Ось приходить сам господар,
350 подивитися приходить,
як молотить син Калерво,
як то жито б'є Куллерво.
Жито порохом взялося,
і половиною солома.

Роззлостився Унтамойнен.
„Ні до чого цей робітник,
що не дам йому робити,
всю він знівечить роботу.
Відвести б його в Росію

360 чи продати у Кар'ялю
Ільмариненові в кузню,
най там молотом махає?“

Він продав Калерво сина,
сторгував його в Кар'ялю,
взяв коваль його 'Льмаринен,
той кувальний славний майстер.

Дав коваль якую ціну?

Ціну дав коваль велику:
казани дав два старії,
370 три шматки гаків залізних,
дав п'ять кіс він непотрібних,
копаниць дав шість нікчемних
за паскудного хлопчиська,
за слугу ту недотепу.

ТРИЦЯТЬ ДРУГА РУНА.

Зміст. Ільмариненова жінка хоче зробити з Куллерво пастуха.—Вона спекла йому хліб, запікши в нім камінь, положила йому в торбу і загадала гнати скотину на пасовище.— Саме тоді, як він іде, вона чарує і закликає, щоб відвернути небезпеку, що могла б статися ставі, що доручено Куллервові.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
в гарних кучерях золотистих,
в черевиках шкуратяних,
в коваля прибувши хату,
у господаря він просить
зараз вечером роботи,
у господарки на рано:
„Тра, щоб названу роботу,
10 моїй праці дано назву,
що я мушу тут робити,
до якого взятись діла“.

Ільмариненова жінка
міркувати узялася:
що б повинен він робити,
цей купований челядник;
пастухом його послала,
най отари він пильнує.

Та пихата господиня,
20 ковалиха, реготуха,
пастухові хліб, готує,
хліб пече доволі грубий,
верх пшеничний, спід вівсяний,
а в середині лиш камінь.

Хліб мастить ріденьким маслом,
і сальцем мастить скоринку,
і дає челядникові,
пастухові годуватись.

Так сама слугу навчає,
30 промовля слова такі:
„Ти цей хліб не їж, аж поки
заженеш до лісу стадо“.

Ільмариненова жінка

випуска на пашу стадо,
промовля слова такії,
і таку мовить мову:
„В ліс корів я випускаю,
просто в гай молокодайних,
на осики просторогих,
40 на берези круторогих,
набиралися щоб товщи,
і щоб салом обростали
в лісових проліссях чистих,
посеред гаїв широких,
у березняку високих,
між осиками рясними,
в золотих лісах соснових,
та по срібних тих дібровах.

Бережи їх, добрий боже,
50 борони, потужний творче,
заслони їх від нещастя,
від години крий лихої,
щоб біда їх не зуспіла,
щоб неслава не спіткала!

Як ти дома боронив їх
і ховав їх у горожі,
так ховай їх ти на волі,
за горожею боронь їх,
щоб відпасувалось стадо,
60 щоб мені вдалась худоба:
добромисним хай до мисли,
а зломисним то навкірки.

Пастухи недобрі може,
чи пастушки непутящі,
пастухом вербу зроби ти,
до корів вартовим вільху,

оборонником робину;
най черімха пожене їх
ще раніш за господиню,
70 ніж шукати піде челядь!“

Вартувать верба не буде,
пильнують корів робина,
гнать товар не буде вільха,
ні черімха заганяти!
„Ну, тоді пошли ти краших,
насилай дочок створіння,
щоб худоби пильнували,
боронили ціле стало!
Маєш ти дівчат багато,
80 сотки їх тобі слухняні,
що живуть у наповітрі,
доньки дивнії створіння.

Літа доню—жінко щастя,
півдня доню—мати твору,
доню хвої—господине,
донько ялівця—красуне,
робинівна—ти малятко,
черемхівна—донько Тапйо,
Мйеліккі—невісто лісу,
90 Теллерво—ти панно Тапйо!
Стережіть худоби меї,
ви її хоч доглядайте,
ви піклуйтеся улітку,
як ввесь ліс зазеленіє,
зашелесне лист на дереві,
заколишуться зелинки.

Літа донько—жінко щастя,
доню півдня—мати твору,
розгорни м'який край сукні,
100 розіпни хвартух тоненький,
і укрий моє ти стадо,
заслони моїх маляток,
щоб зла хвиля не торкнула,
щоб і дощ їм не пошкодив.

Захочай їх від лихоти,
перепни стежки нещастя,
ті грузькії багновиці,
ті бурхливі перетоки,
воду повну хвилювання,
110 глибоченну ту безодню,
щоб нещастя не було їм,
щоб ушкодини не мали,
як була загрузнуть в твані,

як затопляться в потоки,
проти божого веління,
всепотужного наказу!

Ти заграй в ріжок пастуший
із високих високостів—
той ріжок медовий з неба,
120 від землі з солодким звуком!
Ти подми в ріжок той дужче,
в голосний ріжок заграй ти,
і пошли квіток на гори,
закраси краї долини,
розмалюй окрайки гаю,
дай життя усім узліссям,
мед пошли на край болота,
солодошів на потоки!

Дай стадам годівлі більше,
130 нагодуй моїх рогатих,
їм подай медову їжу,
і напій питвом медовим!
Золотого дай колосся,
трав, що срібніі головки,
живодайних дай потоків,
дай струмочків ти бурхливих
у шумливім водоспаді,
із ріки, що прудко рине,
із бугрів укритих злотом,
140 та із срібного лісочка!

Золоті криниці вирий
з двох боків отам на луці,
де стада могли б напитись,
щоб точився мед солодкий
в пишнім вимені в корови,
у набряклих повних дійках,
щоб напухли дуже жили,
молоко б текло рікою,
щоб лилось воно струмками,
150 щоб запінилось потоком,
щоб трубою бігло бучно,
щоб ішло киплячим рогом,
щоб воно точилось завжди,
що-хвилини виливалось,
поминувши сіно злее
і покоси поганенькі,
щоб не йшло воно в Маналю,
не пропав би дар прекрасний.

Є лихих багато в світі—
160 молоко на Ману доють,

дар корів вони марнують,
переводять їх давання;
небагато є тут добрих,
що беруть його у Мани:
на селі узявши кисле
і де-інде що свіжіше.

На село моя матуся
не ходила на пораду,
і по розум ні до кого—
170 молоко солодке в Мани,
в господарів кисле брала,
а свіжіше, то у інших;
молоко далеко брала,
і воно було чудове:
йшло воно із Туонелі,
із землі йшло, із Маналі.
Нишком-тишком прокрадалось,
вніч приходило тихенько,
щоб лихі його не чули,
180 щоб негідники не знали,
щоб йому нікчемне сіно
не прискорило загину.

Так бувало мати мовить,
так сама, бувало, скаже:
Дар корів куди мандрує?
Молоко куди стікає?
До чужих воно не піде,
по дворах селянських ходить:
в пелені воно у хльорки,
190 у руках у непотреби;
чи попавши на дерева,
в лісі там воно пропало,
розкотилося по гаю,
полилося на пролісся.

Молоко йти не повинно
ні в Маналю, ні до інших,
в пелену попасти хльорці,
чи до рук до непотреби,
чи лишитись на деревах,
200 в лісі гинути зеленим,
розтікатися у гаї,
виливатись на пролісся.
Молока і дома треба
до ужитку повсякчасно:
дома жде його газдиня,

у руках її дійниця.

Доню літа, жен окрасо,
доню півдня, мати твору!
Погодуй піді Сйотіккі¹,
210 і напій ти Юотіккі,
молока ти дай Герміккі,
дай що краще Туоріккі,
молока подай Майріккі,
дай ти тим корівкам милим
з вершків доброї травиці,
з трав отих политих добре,
із землі подай ти неньки,
із лужечка медового,
із солодкого мурогу,
220 з ягодистого дай ґрунту,
від панив квітних в рівнинах,
від травних панянок ніжних,
через панну мли на небі,
що вмолочнює корови;
щоб носили повне вим'я,
раз-у-раз набряклі дійки,
щоб доїла куца дівка,
недорослая челядка.

Вийди ти з долини, панно,
230 із струмка з м'яким окрайком,
лагідне дівча, з потоку,
ти на зріст струнка й прекрасна!
Ти візьми води в струмочку,
щоб мої стада помити,
щоб стада ті кращі вийшли,
щоб моя вдалась худоба,
перш, як прийде господиня,
як побачить їх пастушка,
та господарка нещасна,
240 з нею бідная пастушка.

М'єліккі, газдине лісу,
милосерда мати стада!
Ти пошли робинь ставніших,
ти пошли челядок кращих
доглядати мого стада,
пильнують худоби тої
через ціле довге літо,
дні гарячі і великі,
що дарує нам найвищий,
250 що дає нам милосердий!

¹ Сйотіккі і далі—імення корів.

Теллерво, ти діво Тапйо,
лісу донечко прекрасна,
з нижнім берегом у сукні,
з злотокудерним волоссям,
ти, що стада так борониш:
господині стад пильнуй ти
серед гарної Метсолі
і розумної Тапйолі!

Доглядай ти краще стада,
260 про корів піклуйся більше.

Крий їх гарною рукою,
гладь їх ніжними пучками,
і чеши до блиску риси,
щоб гладкі як плавки в риби,
мов морські на колір звіри,
як вівці дикухи руно!
Як стемніє, звечоріє,
сутінь вечора настане,
допровадь стада до дому,
270 перед очі господині,
щоб вода текла по спинах,
на крижах був став молочний!

Як додому піде сонце,
защобече на ніч пташка,—
ти промов тоді до стада,
ти скажи тим роконошам:
„Гей додому, роконоші,
молоко несить до хати!
Добре буде вам удома,
280 буде м'яко долі спати,
по лісах блукати страшно,
берегами тупотіти;
як ви прийдете додому,
розкладуть жінки багаття,
на траві на мед багатій,
на землі, де ягід сила.

Сину Тапіо, Нійріккі,
сину ліса в синій свитці!
Ти кілків постав соснових
290 і ялин струнких з вінцями,
постели містки на багнах,
по містинах недогідних,
по драгівинах і тванях,
по драглястих багновицях!
Допровадь ти круторогих,

пожени їх ратичастих,
до хмарин з густого диму
без ушкоди і без блуду,
щоб не грузили по болотах,
300 щоб не впали в багновиці!

Як не слухатиме стадо,
і вночі не буде дома,
ти тоді, робини панно,
ти, дівчино ялівцева,
із берези виріж різку,
прутик в кущику березний,
пугу в лісі робинову,
ялівцеву нагайку,
за зеленим замком Тапйо,
310 за горою із черімхи.

Пожени додому стадо,
як почнуть палити в лазні;
стадо ти жени до хати,
лісовий товар в Метсолі!
Отсо¹, яблучко лісове,
що медову лапу корчиш,
дійдем ми ладу з тобою,
і погодимось назавжди,
на весь час свого віку,
320 доки житимемо в світі:

що на ратицях—тих жалуй,
не займай молокодаєних,
поки літечко триває,
ця річна доба гаряча.

Як ти дзвоника почуєш
і різка покличний голос,
на мурогові лягай ти,
ти на галяві мостися,
устроми в зелинки вуха,
330 між грудками головою.

В гущину біжи ізвідти,
в купу моху заховайся;
на місця тікай ти інші,
там де інші горбочки,
щоб і брязкіток не чути,
ні розмов тих пастухових.

Слухай, Отсо, мій коханий,
що медова лапа в тебе:
не кладу я заборони,
340 щоб хвостом махав при стаді;

¹ Otso—ширококолий; епітет ведмеда, що його прочивають медовою лапою.

не займай лиш язиком ти,
не хапай противним ротом,
щоб зубами стадо дерти,
і щоб лапою вбивати.

Обминай лужок далеко,
тую галяву молочну,
і від брязкіток тікай ти,
від страшних рогів пастуших!
Якщо стадо на галяві,
350 мусиш бігти до болота;
якщо стадо на болоті,
мусиш бігти до діброви;
на горі пасеться стадо,
ти зістанься під горою;
стадо ходить під горою,
ти ходи тоді на версі;
якщо в поле вийде стадо,
заховайся у лісочок;
ходить стадо по лісочку—
360 ти іди тоді у поле!

Мов зозуля золотая,
наче срібний голубочок,
мов сижок той стороною,
водяна неначе рибка,
вовняним клубком котися,
мов клубок лянний легенький!
Пазури сховай у хутро,
в ясна зуби заховай ти,
не лякалося щоб стадо,
370 не боялася худоба!

Ти лиши спокійно стадо,
що на ратицях, дай спокій,
най вони блукають тихо,
виступають най порядно,
і полями і болотом,
та ще тихим переліском,
ти гляди, їх не займай там,
не хапай собі у лапи!

Та згадай, як присягався
380 при потоці уз Туоні,
при шумливім водоспаді,
перед Вищого коліном:
одібрав ти там і дозвіл,
тричі в літо щоб наблизивсь
до тих дзвоників дзвенючих,
там, де брязкітки брязкочуть;
але дозволу немає,

не було тобі ухвали,
щоб чинив ти далі лихо,
390 раз-у-раз у нім кохався.

Злість тебе як переможе,
до зубів жага приступить,
поверни на ліс ти злобу,
і жадання на ялини:
ти гризи гнилі колоди,
стовбур трухлий у берези,
ти іди до баговиння,
до бугрів, де сила ягід.

Як поїсти ти захочеш,
400 і напитись забажаєш—
так живися ти грибами,
у мурашнику копайся,
їж коріння червонясте,
мед шматочками в Метсолі,
а не їжу для худоби,
не траву для неї й сіно!

І коли із медом діжка
замусує у Метсолі,
на буграх укритих злотом,
410 і на пагірках сріблястих,
там, захланний, нагодуйся,
жадібний, ти там напийся,
бо то страва невиводна,
і той трунок не зникає.

Так ми дійдемо до згоди,
буде в нас довічний спокій,
щоб жили ми у гаразді,
у доволі ціле літо,
бо земля обом нам спільна,
420 але засіб не однакий.

Як ти бою забажаєш,
і захочеш воювати,
воюватимемо взимку,
на снігу спіткаймося разом!
А коли поверне літо,
потечуть річки й болота—
звідти будь ти що-найдалше,
золоті стада де чути!

Якщо вернешся сюди ти,
430 до гаїв оцих надійдеш,
ми накинємось на тебе;
як не буде варті дома—
є жінок багато вмілих,
господиня є у хаті,

що тобі шляхи зав'яже,
дасть нещастя на дорозі,
щоб ти шкоди не накоїв,
не приніс стадам загину
проти божого веління

440 і потужного ухвали.

Укко, мій високий боже,
чуєш, я тебе благаю:
зачаруй моїх корівок,
відміни моє все стадо,
на деревах всіх коханих,
дорогих моїх на камінь,
як дивогляд там перейде,
ця колода буде близько.

Якби я була ведмедем,

450 мала я медову лапу,
я б ніколи не крутилась
у бабів попід ногами,
є ще інші містини,
є ще далі загороди,
де тиняться може ледар,
може никати ледащо.
Підколи, піди ти, лапи,
щоб з литок все м'ясо зішло,
серед синьої діброви,
460 в лоні дивного лісочка.

Ти іди грудками поля,
на піску веселий бігай,
є готова дорога,
щоб ішов ти понад морем
до далекої півночі,
на Японській простори;
там тобі приємно жити,
залишитися там добре:
ходаків не треба вліті,
470 ані в-осени онучів,
по верхах багнищ великих,
по широких днах болотних.

Як не можеш перейти ти,
і туди не знайдеш стежки,
поспішай ти іншим шляхом,
біжи іншими стежками
впрость до гаю Туонелі,
чи у галяви до Кальми!
Болота собі там знайдеш

480 і бори, щоб нагулятися;
там Строкатка і Мурівка,

і корів багато інших.
Ім міцні залізні пута,
ланцюгів на шиях десять;
набирає товщу тіло,
набирають м'яса кості.

Будьте добрі, лісе й гаю,
будь, дібровонько, ласкава,
заспокой рогате стадо,
490 ратичастим дай ти спокій,
так аж доки буде літо,
доки теплий час триває.

Куйппана, діброви царю,
бог лісів сивобородий,
псів своїх тримай міцніше,
брехунів своїх відважних!
По грибку встроми у ніздрю,
і по жолудю у другу,
щоб вони не знали нюхом,
500 не навітрились на стадо!
Зав'яжи їм очі шовком,
вуха биндою постягуй,
щоб не чули тупотіння,
щоб не бачили й не чули.

Як цього ще буде мало,
як цього ще небагато,
дітвору жени ти звідти,
і синів своїх де далі,
най виходять із діброви,
510 най тікають з узбережжя,
із пастівників вузьких,
від полів просторих вельми!
Ти сховай собак в печерах,
брехунів звяжи моторних
золотими ланцюгами
та сріблястим ще ремінням,
щоб злочинства не вчинили,
безсоромного учинка!

Як цього ще буде мало,
520 як цього ще небагато,
золотий мій царю, Укко,
ти мій срібний оборонцю!
Золоті слова почуй ти,
і мою з коханням мову.
Дай робинові уживки
на ці писки тупоморді;
як уживки ці не сплять,
мідяні ти вилий пута;

якщо мідь не гідна буде,
530 викуй ти залізні пута;
як порветься ще й залізо,
як воно не здатне буде—
золотий ціпок уткни ти
у їх пащеки костисті;
залютуй кінці міцніше,
і клеpli по них порядно,
щоб і лиця не здригнулись,
щоб не розціпились зуби,

якщо ціле те залізо,
540 як і сталь його не ріже,
ніж не може зіпсувати,
і сокира не врубася!
Ільмаринена дружина,
ця розумна господиня
тих корів погнала з хліва,
стадо пастися пустила,
пастуха пустила ззаду,
щоб ганяв невільник стадо.

ТРИЦЯТЬ ТРЕТЯ РУНА.

Зміст. Куллерво жене корови пастиись.—Він нарікає на свою долю.—Під обіди він витягає з торби хліб, що спекла Їльмариненова жінка.—Ниж йому зломився на камінь, що в хлібі.—Гнів Куллерво.—Він клянеться помститися.—Крук йому дає на розум, як це зробити.—Він обертає корови на вовки та ведмеді і з таким чудним стадом вертає додому.—Їльмариненова жінка іде доїти корови і дістається на поталу вовкам та ведмедям.

Куллерво, той син Калерво
положив у клунок страву,
і погнав корів болотом,
сам пішов за ними лугом.
Як ішов він, так промовив,
повторив слова такії:
„Ох, нещасний я хлоп'ятко,
наймізерніший хлопчина!
Я куди тепер попався?
10 На порожню лиш дорогу,
стерегти хвостів волових,
за телятами тягтися,
болотами все тинятись,
і лихі місця обходить“.

На траві він там увівся,
сів, де сонечко пригріло,
заспівав слова такії,
заспівав таких пісень він:
„Сяй мені ти, боже сонце,
20 сяй ти, боже веретенце,
ковалевому скотарю,
пастухові небораді;
Їльмаринену ж не треба,
ані в вічі його жінці!

Добре жити господині:
хліб пече собі пшеничний,
пироги собі готує,
і намащує їх маслом;
хліб сухий бере воларик
30 і гризе суху скоринку;
він гризе вівсяний хлібець,
хліб з половиною він крає,
із соломи хліб жує він,

їсть з сосною корою,
воду козубом черпає,
п'є її із-під коріння.

Сонце, пріч, сховайсь, пшеничко,
боже вірем'я, ти щезни,
заховайсь за сосни, сонце,
40 ти, пшеничко, за лісочок,
поспішай за ялівець ти,
за вільховії вершечки,
воляря веди додому,
на хліби, де сила масла,
щоб він хліб жував там свіжий,
в пирогах щоб їв начинку!“

Їльмариненова жінка
на той час, як той Куллерво,
пастуша співав і кликав,
50 хліб давно вже з маслом ззіла
і шматками їла свіжий,
в пирогах начинку ззіла;
для Куллерво тільки каші
та капуснячок холодний,
де собака ззів все сало,
полизав отой вже чорний,
і поїв Рябко до-схочу,
той Сірко наївся добре.

З лісу пташка заспівала,
60 від куща співець-малятко:
„Час слуги уже поїсти,
сиротині пообідать“.

Куллерво, той син Калерво
подививсь на тінь від сонця,
промовля слова такії:
„Та і час би вже поїсти,

за обід пора узятись,
пошукати в шайці страви“.

Відігнав корів на спочив,
70 щоб заснули на мурогу,
сам на травці він усівся,
на траві зеленій, свіжій,
зняв він клуночок зі спини,
вийняв хлібець із торбинки,
подививсь кругом і мовить,
промовля слова такі:
„Часто хліб добрячий зверху
і гладка скоринка верхня,
а всередині соснина,
80 під сосниною м'якина“.

Із піхов добув ножа він,
щоб украяти окрайця,
і уперся ніж у камінь,
у тверде каміння лезом,
і йому вістря вломилось,
на шматки розпалось лезо.

Куллерво, той син Калерво,
що зломився ніж, побачив,
і почав тоді ридати,
90 промовля слова такі:
„Дорогий мені цей ніжик,
він оден мені був любий:
перейшов мені від батька,
був він власністю старого!
Я зламав його об камінь,
об ріняк він розтrophився,
тут об хліб газдині злої,
що пекла лихая баба.
Як за глум такий помститись,
100 кпини бабині віддячить,
як за хліб той відплатити,
що спекла тварюка злюща?“

Гава кракає із гільки,
крук той криче-покликає:
„Бідний, пряжко золотая,
сину-сирото Калерво,
ти чого так зажурився,
ти чого удався в смуток?
Лісову візьми ти гільку,
110 сук березовий із долу,
зажени корів в болото,

брудноногих у нетечу,
дай ведмедям половину,
а вовкам великим другу.

Позбирай вовки у лісі,
ведмедів табун великий,
відміни вовки на Красьок,
тих ведмедів на Строкаток,
і на двір жени, як стадо,
120 мов товар рябий до хати,
відплати за глум газдині,
бабі тій лихий за посміх“.

Куллерво, той син Калерво,
промовля слова такі:
„Почекай, Хіісі хльорко!
За ножем батьківським плачу,
ти сама ще більше будеш
по своїх коровах плакати“.

Уломив у лісі прутик,
130 пагінець той ялівцевий,
і погнав корів в болото,
всі воли жене в тванюку;
дав ведмедям половину,
другу дав вовкам великим,
із вовків корів зробив він,
а з ведмедиків худобу,
відміняв вовки на Красьок,
тих ведмедів на Строкаток.

Сонце вже на півдні стало,
140 вже воно іде на вечір,
на верхів'я сосен сходить,
час корів уже доїти;
вже пастух мізерний злісний,
Куллерво, той син Калерво,
ведмеді жене додому,
заганя вовки до двору,
і своє навчає стадо,
промовля слова такі:

„Рвіте стегна господині,
150 прокусіть литки газдині,
як на вас вона погляне,
як нагнеться, щоб доїти“.

Сурму з кости від корови,
ріг з волон'ячої справив,
сурму з ніжки Туоміккі¹,
із стегна від Кірйо дудку;

¹ Туоміккі і Кірйо: назви коров.

він заграв тоді у дуду,
в ріг засурмив свій пастуший
на горі при хаті тричі,
160 на кінці прогону шість раз.

Ільмариненова жінка,
ковалю дружина гарна,
молока чека й немає,
масла літнього бажає;
чує, що болотом ходять,
чує шелест на пісочку,
промовля слова такії
і такую мовить мову:

„Будь уславлений, найвищий!
170 Ріг гуде, надходить стадо;
де взяв наймит ріг пастуший,
змайстрував він з чого дуду?
Чого голосно так сурмить,
сурмить так і дме так дуже?
Він мене дере по вухах,
в голові тріщить від гуку“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такії:
„Ріг знайшов в болоті наймит,
180 виніс дудку з драговини.
Стадо все вже в перегоні,
вже корови в загороді:
розклади багаття димне
і ходи корів доїти“.

Ільмариненова жінка
кличе, щоб стара доїла:
„Мамо, вийдіть-но доїти,
піклуватись за худобу,
бо мені самій не можна,
190 помісити треба тіста!“

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такії:
„Адже добра господиня,
жінка та, що розум має,
сама видоїть корівок,
сама дбатиме про статок“.

Ільмариненова жінка
розклада сама багаття
і корів іде доїти;
200 роздивилася на стадо,
оглядає рогатизну,
промовля слова такії:
„Добре те на позір стадо,

колір статку не поганий:
волос в стада наче в рися,
наче вовна у овечки,
набубнявіло і вим'я,
затужавіли і дійки“.

Нахилилася доїти,
210 молока щідити сіла,
потягла і раз і другий,
хоче ще тягти утретє;
раптом вовк на неї кинувсь
і ведмідь раптово шарпа,
за литки хапає вовче,
і ведмідь гризе за п'ятки,
на литках кусає м'ясо,
на стегні ламає кості.

Куллерво, той син Калерво
220 так за глум віддячив бабі,
за той посміх і за кпини,
за наругу жінки злої.

Ільмариненова жінка,
господиня горда плаче,
промовля слова такії:
„Злий волярю, ти злочинцю!
Ти домів пригнав ведмеді
і вовки на двір просторий“.

Куллерво, той син Калерво,
230 їй на це відповідає:

„Як воляр—вчинив я гидко,
ти ж погано, як газдиня:
запекла ти в хлібі камінь,
в хлібі кременю уламок,
я ножем уперся в камінь
і зламав об кремінь ніжик,
ножик батенька могого,
роду нашого залізо“.

Господиня так сказала:
240 „О пастуше, пастушатко!
Відміни свої думки ти
і візьми назад закляття,
з пащі вовчої ти визволь,
з ведмедя страшної лапи.
Дам тобі сорочок кращик,
і штани дорогоцінні,
хліб пшеничний з свіжим маслом,
молока, яке найкраще;
рік ти будеш без роботи,
250 другий дурно годуватись“.

Як не визволиш мене ти,
не даси ти зараз волі,
так умру я злою смертю,
повернусь в сирую землю“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такії:
„Як вже вмерти, так вмирай же,
до загибели йди швидше!

260 Під землею буде місце
для померлих там у Кальми:
там найдужчі у спокої,
там потужні у дрімоті“.

Господиня так сказала:
„Укко, мій високий боже!
Ти напни свій лук великий,
налаштуй оружжя краще,
положи стрілу мідяну
на вогневий лук ізверху;
і намір стрілу вогненну,
270 твердомідну ту стрільницю,
най перейде попіл пахи,
і крізь м'ясо на лопатці,
повали Калерво сина,

най впаде лихий на землю,
від сталевого настрілка,
від оружжя мідяного“.

Куллерво, той син Калерво
сам сказав слова такії:

„Укко, мій високий боже!
280 Не мене врази стрілою,
а 'Льмаринена дружину,
що найгірша між жіноцтвом,
поки тут вона на місці,
поки звідси не рушала“.

Льмаринена дружина,
коваля упала жінка
на тім самім місці мертво,
наче кіптява звалилась,
коло хати простяглася,
290 у тісному дворі впала.

Так та жінка і сконала,
так та згинула красуня,
а її чекалось довго:
років шість її шукали
Льмариненові в радість,
ковалеві тому в славу.

ТРИЦЯТЬ ЧЕТВЕРТА РУНА.

Зміст. Куллерво поспішає кинути Ільмаринену хату.—Ільмаринен убивається над тілом своєї жінки.—Куллерво верстає далі свою дорогу; він нарікає на свою долю і покладає вибратись в сторону Унтамо, щоб помститися там за кривди його родині.—Лісова бабуся подає йому знати, що його батьки ще живі, і показує йому дорогу, куди треба йти, щоб знайти їх домівку.—Куллерво туди прибуває і дається пізнати.—Його мати, зрадивши, що знову бачить свого сина живого, оповідає йому, як її старша дочка таємничо зникла і як вона вмерла смертю, що ніхто не знав якою.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
в гарних кучерях золотистих,
в черевичках шкуратяних,
коваля зібрався кинуть,
Ільмаринена лишити
перше, ніж коваль дізнає,
що його сконала жінка:
дуже буде він журиться,
10 боротьбу почне з Куллерво.

Бавлячись пішов він звідти,
з хати Ільми нежурливий,
по лісах, веселий, сурмив,
по новім нив'ї гулявся,
болота хитав і землі,
і земля давала відгук
на ту гру Калерво сина,
на лихі Куллерво крики.

У ковальні стало чути:
20 там коваль роботу кинув,
вийшов слухать на дорогу
і на двір пішов дивитись,
що за гомін там у лісі,
на пісках в ріжок хто грає.

Тут побачив він і правду,
що там трапилось, побачив:
долі жінка розпростерта,
там його красуня впала,
на дворі вона упала,

30 на травичку там звалилась.

І коваль старий горює,
то він серцем занудився,
цілу ніч сидів і плавав,
і гіркі котились сльози;
чорний сум, неначе діготь,
чорний жаль, як те вугілля¹.

Куллерво іде все далі,
він як трапилось блукає:
день іде рясним він лісом,
40 на землі дерев Хіісі;
як посутеніло на ніч,
на землі він там увівся.

На землі сидить сирітка,
так покинений міркує:
„Хто мене створив бідаху,
хто мене зродив на світі,
щоб блукав я місяцями
попід небом тут просторим?

Хто у рідний край простує,
50 хто іде в свою оселю,—
темний ліс моя країна,
на піску моя оселя;
вітер править за багаття,
дощик лазнею буває.

Ти ніколи, боже добрий,
поки світа, поки сонця,
не твори дитя нещасним,
щоб дитя було сирітка,

¹ Фінське прислів'я; визначає глибоку розпуку.

щоб жило собі без батька,
 60 щоб без матери лишилось,
 як мене зробив ти, боже,
 утворив мене бідаху,
 наче чайку в синім морі,
 наче качку на бескеті.
 Сонце ластівці сяє,
 і блискоче горобцеві,
 веселить пташок воздушних;
 лиш мені воно не світить,
 не заграє сонце любе,
 70 я веселошів не маю.

Хто зродив мене, не знаю,
 хто у череві виносив;
 може качка при дорозі
 принесла мене в болото
 і покинула край моря,
 там в розколині бескету.

Батька змалку я утратив,
 молодим позбувся неньки,
 батько й мати вже померли,
 80 ввесь загинув рід великий;
 черевики дано з леду
 і панчішки снігові;
 та під ожеледь пустили,
 на місток хитливий дуже,
 щоб звалився я в болото,
 щоб упав в гнилу воду.

За життя свого ніколи
 я в багні лежать не хочу,
 як хисткий—хитливий мостик,
 90 наче кладка в драговині,
 ані впасти у болото:
 адже дві руці я маю,
 всі п'ять пальців я згинаю,
 і підношу десять нігтів“.

Ось йому на гадку спало,
 в мізку ця засіла думка,
 щоб до двору йти Унтамо,
 за батьківський сум помститись,
 та за муки swe неньки,
 100 за своє лихе нещастя.

Промовля слова такі:
 „Почекай-но, Унтамойнен,
 згубцю роду мого й плоду!
 Я прийду з тобою битись,
 і твою оселю збуру,

я спалю твій двір широкий“.

Лісова надходить баба,
 в синій сукні та старенька,
 промовля слова такі
 110 і таку мовить мову:
 „Де ідеш, Калерво сину,
 де, Куллерво, поспішаєш?“
 Куллерво, той син Калерво
 промовля слова такі:
 „Ось мені на гадку спало,
 в голові засіла думка,
 мандрувати на чужину,
 на село, де Унтамойнен,
 щоб за смерть помститись батька,
 120 батька смерть і кров матусі,
 зруйнувати його хату,
 і на попіл обернути“.

Так промовила старенька
 і такі слова говорить:
 „Не померло ваше плем'я,
 не загинув ще Калерво;
 батько твій живе ще поки,
 мати ще твоя здорова“.
 „Ти, моя бабусю любя,
 130 ти мені повідай, мила,
 де мій мешкає татунько,
 де живе моя матуся?“

„Там живе твій любий тато,
 там і матінка рідненька,
 в стороні живуть Ляпонській
 коло рибного ставочка“.
 „Дорога, кохана бабцю,
 ти мені повідай, любя,
 як би міг я там дістатись
 140 і знайти туди дорогу?“

„Там дійти ти можеш добре
 і не знаючи дороги:
 ти іди спочатку лісом,
 далі берегом уз річки;
 ти перейдеш день і другий,
 так і третій день перейдеш,
 поверни на північ далі;
 на шляху натрапиш гору,
 ти іди попід горою,
 150 обійди ліворуч гору;
 до ріки ти прийдеш звідти,
 річка ця праворуч буде,

берегами помандруєш,
до порогів трьох прибудеш,
на кінці коси ти станеш,
на ріжку доволі довгим;
там побачиш ти хатину,
на ріжку рибальчу хату,
там живе твій батько й досі,
160 мешка там рідненька неня,
дві твоїх живе сестриці,
дві панни прекрасні-гожі“.

Куллерво, той син Калерво
вирушає у дорогу,
день іде, іде і другий,
так іде ще день і третій;
повернув тоді на північ,
на шляху надибав гору;
він пішов попід горою,
170 він гори пішов ліворуч,
надійшов тоді до річки,
там іде він краєм річки,
лівим берегом потоку,
надійшов до трьох порогів,
і на край коси приходить,
та до самого краєчка,
там побачив він хатину,
на ріжку рибальчу хату.

Уступив він до хатини,
180 не вгадали там Куллерво:
„Звідки ти прибув з-за моря,
із якої ти родини?“

„Не вгадаєте ви й сина,
я дитина ваша рідна;
бо мене мужі Унтамо
відвели колись від роду:
був на зріст тоді я в п'ятку,
мов матусі веретенце“.

Перше так сказала мати,
190 так промовила старенька:
„Бідний сину, мій коханий,
бідна пряжка золотая!
Так з живими ти очима
перейшов землею цею,
як по мертвому ридала,
по тобі лила я сльози.
Мала я синочків двоє,
дві дочці я мала гожі;
заподілося з них двоє,

200 старших двоє згибло зовсім:
на війні пропав синочок,
доня згинула без вістки;
це синочок повернувся,
донька ще не повернулась“.

Куллерво, той син Калерво
так спитав своєї неньки:
„Але де вона поділась,
де моя сестра загибла?“

Мати так сказала слово,
210 і такую мовить мову:
„Ось куди вона поділась,
де загинула сестриця:
йшла по ягоди до лісу,
під горою по малину,
там та курочка поділась,
швидко пташка там сконала,
там без вісточки пропала,
смерть забрала невідома.

За дочкою хто нудьгує?

220 Та ніхто, як рідна мати:
над усі шукає мати,
мати все до неї рветься;
так пішла і я небога,
відшукати хтіла дочку:
як ведмідь я бігла лісом,
наче видра тим гайочком,
день шукала, день і другий,
третій день її шукала,
і на третій день над вечір
230 вийшла я нарешті вище,
на горі високій стала,
на шпилі тим височеннім;
там свою дочку я звала,
там мандрівниці шукала:
„Де ти, донечко кохана,
повернись додому швидше!“

Так свою гукала доню,
за пропалою вбивалась;
на відповідь гори кажуть,
240 так діброви відповіли:
„Не гукай своєї доні,
не шукай її уголок,
бо ніколи аж до віку,
і во вік вона не зможе
бути в матері у хаті,
бути в пристані у батька“.

ТРИЦЯТЬ П'ЯТА РУНА.

Зміст. Куллерво трібує жити статечно в батьківській хаті; але невзабарі його лиха вдача бере гору; він все ламає, до чого торкнеться.—Батько тоді йому радить подорожувати.—Він вирушає і по дорозі здивав кілька дівчат і запрошує їх до себе в сани.—Всі відмовляються.—Він одну бере живосилом і грубо гвалтує.—Але ця дівчина була його рідна сестра.—Розпач і трагічна смерть знеславленої дівчини.—Куллерво вертається додому і оповідає матері за свій гидкий вчинок; потім він каже, що позбавить себе життя.—Мати умовляє його покинути свій намір і податися на пустку і там оплакувати свій злочин і чекати, щоб жало гризоти притупилося в його душі.—Куллерво хоче, навпаки, залишитися на людях, вступити в криваві бої і помститися нарешті на Унтамі за лихо, що той наробив його родині.

Куллерво, той син Кулерво,
в синіх парубок панчохах,
з того часу поселився
у батьків своїх під дахом;
та не став він розумніший,
мужа розуму не мав він,
бо на добре не навчали,
колисали зле в колисці,
виховач був нерозумний,
10 колисач дурний був зовсім.

Взяв той парубок робити,
брав усяку він роботу:
рибу лагодивсь ловити,
розставляти снасть рибацьку,
промовля слова такі:
так з веслом в руках він каже:
„Чи тягти чим-дужче невід,
чи гребти, що маю сили,
чи тягти мені помалу,
20 чи гребти, як скільки треба?“

Від стерна сказав господар,
промовля слова такі:
„Хоч потягнеш ти чим-дужче,
як гребтимеш в повні сили,
ти і човна не розіб'єш
і облавків не зламаєш“.

Куллерво, той син Калерво
став гребти з усієї сили,
з молодим потяг завзяттям;

30 він зламав облавки в човні,
ялівцеві в човні ребра,
ввесь байдак той осиковий.

Вийшов глянути Калерво,
промовля слова такі:

„Ти гребти нездатний зовсім,
ти зламав облавки в човні,
ялівцеві його ребра,
ввесь байдак той осиковий.

Пожени у невід рибу,
40 може в тім ти будеш ліпший“.

Куллерво, той син Калерво
взявся гнати рибу в невід,
рибу ту жене і мовить,
промовля слова такі:
„Чи усім плечем робити,
і як муж ту гнати рибу,
чи погнати обережно,
гнати стільки, скільки треба?“

І відмовив невідничий:

50 „Що б була то за робота,
як не гнати, що є сили,
всею силою, що в мужа“.

Куллерво, той син Калерво
всім плечем погнав тут рибу,
всею силою, що в мужа,
обернув на кашу воду,
розтріпав на мотлох волок
і зробив ту рибу слизом.

Вийшов глянути Калерво,
60 промовля слова такі:

„Ти не здатний гнати рибу,
розтріпав на мотлох волок,
поплавці розбив на дрізки,
розскепав клини на скіпки;
спроможися на податок,
зароби ходи-но грошей!¹
Ти в дорозі може кращий,
розумніший може будеш“.

Куллерво, той син Калерво,
70 в синіх парубок панчохах,
в гарних кучерях золотистих,
в шкуратяних черевичках,
взяв податків добувати,
спромагатися на гроші.

Заплатив усі податки,
землі овочем платив він,
і в своїх санках усівся,
взяв він місце на сидінню,
і додому звідти їде,
80 в свою сторону мандрує.

Гучно сани ковзять стали,
і поміряли в дорозі
Вейнемейнена галяви,
облоги, що не оралися.
І біжить дівча напроти,
златокоса ковза в нартах,
в Вейнемейненові полі,
на неораних полянах.

Куллерво, той син Калерво
90 там санками зупинився,
промовляти взяв дівчині,
так запрошуючи каже:
„Увійди, дівчино, в сани,
відпочинь отут на хутрі!“

На бігу дівчина мовить,
та ковзаючи казала:
„Смерть тобі у сани сяде
і хоруба тут на хутрі“.

Куллерво, той син Калерво,
100 в синіх парубок панчохах,
батою коня ударив,
нагаєм отим перлистим;
хутко він верста дорогу,

і санки шляхом скрипочуть;
він полинув дуже бучно,
сквапно їде він шляхами,
на кряжі морів блискучих,
в ледовім широкому полі.

Аж дівчина їде напроти
110 снігом в добрих черевичках,
на кряжі морів блискучих,
в крижанім широкому полі.

Куллерво, той син Калерво
зупинив коня сквапливо,
рот стулив як мога краще,
мовив дівчині звичайно:
„Ти сідай, красуне, в сани,
краєва красо, зі мною“.

На відповідь так дівчина
120 в черевичках гарних лає:
„Най Туоні сяде в сани,
Маналайнен там з тобою“.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
батою коня ударив,
канчуком його перлистим;
кінь шляхом полинув прудко
і скриплять в дорозі сани;
бучно він верста дорогу,
130 і в дорозі виміряє
піскуватини Похйолі,
ті Ляпонські України.

Аж напроти їде дівчина
у циньованих оздобах,
на пісковинах Похйолі,
на Ляпонських країнах.

Куллерво, той син Калерво
коня віжками затримав,
рот стулив як мога краще,
140 мовив дівчині ввічливо:
„Ти сідай, дівчино, в сани,
тут, красунечко, під хутро:
поїси у санках яблук,
поризеш моїх горішків“.

Так дівчина відповіла
у циньованих оздобах:
„Я плюю тобі на сани,
я плюю на них, нещасний;

¹ У давніх Фінів був закон виплачувати податки перш, як вдаватися в далеку мандрівку.

під твоїм накриттям холод,
150 у санках у тебе бридко“.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
підхопив дівчину в сани
і притяг там на сидіння;
у санках на хутрі садить,
там на спід під накрив тягне.

Зле промовила дівчина
у циньованих оздобах:
„Відпусти мене з сидіння,
160 з рук пусти мене дитинку,
щоб ледачих слів не чула,
щоб прохань не чула злого;
а як ні—санки зламаю,
виб'ю довгії брусочки,
розвалю на дрізки сани,
на тріски строшу я боки“.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
тут відкрив з грошима скриню,
170 і підняв строкате віко,
показав своє срібло їй,
розстелив хустки барвисті,
з золотим панчішки краєм
і сріблом укритий пояс.

Надить золото дівчину,
хустка їй думки змінє,
їй срібло несе погибель,
їй думки псує те злото¹.

Куллерво, той син Калерво,
180 в синіх парубок панчохах,
тут узав дівча голубить,
шепче їй, її лоскоче,
він віжки трима рукою,
дівку другою за груди.

Знемагає він дівчину
у циньованих оздобах
під тим накривом блискучим,
на рябому хутрі гарнім.

Вже їм бог послав і ранок,
190 вже і день їм вислав другий;
і спитала так дівчина,
промовля слова такі:
„Із якої ти родини,

із якого роду смілий?
З роду, певно, не малого,
батько твій значний, мабути“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:

„Рід у мене не великий,
200 не великий, не маленький,
саме тільки він середній:
я нещасний син Калерво,
син Калерво нерозумний,
син його дурний я дуже;
ти повідай, звідки родом,
із якої ти родини,
певно з роду не малого,
батько твій значний, мабути?“

Так дівчина відповіла,
210 промовля слова такі:

„Рід у мене не великий,
не великий, не маленький,
саме тільки він середній:
доня бідная Калерво,
нерозумная дівчина
я дурне дівчатко дуже.

Як була я їх дитина
в хаті в любої матусі,
в ліс по ягоди пішла я,
220 та під гору по малину;
я збирала полуниці,
під горбком малину брала,
я збирала день, заснула,
день збирала, ще і другий,
і нарешті вже на третій
не знайшла додому стежки,
далі в ліс дорога клалась,
в гущину стежки лежали.

Там я плакала, сиділа,
230 день я плакала і другий,
і нарешті вже на третій
вийшла я на гору вище;
на горі високої стала,
там я звала і кричала;
ліс мені зелений мовить,
і горби відповідали:
„Не гукай, дурне дівчатко,
не покликуй нерозумно,

¹ Фінське прислів'я.

бо твого не чути гуку,
240 він додому не доходить“.

Третій-день я йшла й четвертий,
п'ятий день блукала й шостий:
я наважилась умерти,
я погибели шукала,
аж ніяк я не умерла,
там, небога, не загинула.

Якби вмерла я бездольна,
якби згинула слабенька,
то на другий рік би може,
250 чи на третє може літо,
зеленіла б як травиця,
зацвіла б немов та квітка,
вийшла б ягідкою вгору,
камінки б червоні вийшли;
я б страхів цих не зазнала
не дізнала б я неслави“.

І заледве це сказала,
ледве вимовила слово,
як і вискочила з саней,
260 хутко кинулась у річку,
просто в піну водоспаду,
в вогневу ту безодню;
там кінець собі дістала,
відшукала там погибель,
покій там в краю Туоні,
покій в вогкості потоків.

Куллерво, той син Калерво
з саночок сквапливо вийшов,
починає плакати гірко,
270 голосити дуже гучно:

„Я в житті своєму нещасний,
і страшна у мене доля:
я своєю сестрицю рідну,
дочку неньчину знеславив!
Горе рідному татуню,
горе матінці старенькій;
мене нащо годувала,
нащо в світ мене пустила,
бо я мав би за найкраще
280 не рости і не родитись,
не родитись в цьому світі,
на землі не об'являтись;
смерть неправо учинила,
і не те творила слабість,
що мене вже не змертвила,

як пожив я дві лиш нічки“.

Він хомут ножем розрізав,
ріже він реміння з шкури,
на коня собі сідає,
290 на крижах у білолобця;
поспішає він і скаче,
не багато переїхав,
він до батька двору їде,
приїздить на перелісся.

Там була на дворі мати:
„Мати рідна і кохана!
Якби ти мене, рідненька,
як на світ я народився,
в димній лазні положила,
300 двері міцно зачинила,
у диму б там задушила,
і на другу ніч забила
з ліжником і пелюшками,
ти мене б там утопила,
в піч би кинула колиску,
на вогні б її спалила!

На селі б тоді спитали:
„Що нема колиски в хаті,
лазня замкнена так міцно?“
310 Ти б тоді їм так сказала:
„Ту спалила я колиску
і до печи швиргнула,
в лазні зерна проростають,
з них собі готую солод“.

Перше мати поспитала,
з сивим волосом старенька:
„Що з тобою, мій синашу,
що за диво ти говориш?
Наче ти з Туоні вийшов,
320 наче ти прийшов з Маналі?“

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:
„Диво скоїлось до-правди,
утворилося злочинство:
я мою сестрицю рідну,
доню неньчину знеславив.

Як сплатив усі податки,
всю віддав потрібну плату,
я, було, дівча надібав
330 і голубив ту дівчину;
то була моя сестриця,
неньки рідної дитина.

Смерть свою вона дістала,
вже знайшла свою погибель
в страшних нуртах водоспаду,
в тому вирі, що клекоче;
я не можу зміркувати,
зрозуміти і збагнути,
де б собі знайшов кінець я,
340 де б я смерть знайшов нещасний:
чи в страшній у вовчій пащі,
чи у зіві у ведмедя,
в животі кита великім,
чи в зубах лихої щуки?“

Мати так на це мовляє:
„Не шукай, синочку, смерти
в пащі у страшного вовка,
в зіві лютого ведмедя,
в животі кита великім,
350 ні в зубах лихої щуки.
Не мала коса Суомі¹,
сторона широка Саво²,

щоб сховати вчинок мужа,
щоб покрити там злочинство;
на шість літ укритись можна,
навіть поспіль аж на дев'ять;
час спокій дарує мужу,
втихомирять літа горе“.

Куллерво, той син Калерво
360 промовля слова такії:
„Не піду я, щоб ховатись,
ні від сорому тікати,
а піду у пащу смерти,
я піду до брами Кальми,
на великі бойовища,
де хоробрії воюють,
на ногах стоїть ще Унто³,
не загинув ще противний.
Не помстивсь за горе батька
370 і за неньчині я муки,
я й за инше не помстився,
сам що витерпів на світі“.

¹ Фінляндія. ² Саволякс—частина східньої Фінляндії. ³ Унтамойнен—брат Калерво.

ТРИЦЯТЬ ШОСТА РУНА.

Зміст. Куллерво готується до бою помсти.—Мати сидкується спинити його у себе, показуючи йому небезпечності і покликаючись на його прив'язання до своєї родини.—Всі її заходи марні.—Куллерво вирушає в дорогу.—В дорозі доходить його звістка, що йому померли батько, брат і сестра.—Ця звістка його не зворушила і він іде далі.—Його мати також умирає; він її широко оплакує, але не кидає своєї помсти.—Нарешті він прибуває в край Унтама і там винищує всіх людей і всі хати обертає на попіл.—Потім він вертає до батьківської хати, що стоїть пустою.—Він виливає свій жаль.—Йому показується мати.—Він іде на охоту, але прибувши до місця, де він згвалтував сестру, він добуває меча і, сказавши останню промову до смертного оружжя, забиває себе.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
хоче рушити війною,
він налагодивсь до бою,
нагострив він лезо трохи,
загострив жало у списа.

І тоді сказала мати:
„Не ходи, синочку любий,
не ходи туди війною,
10 де мечів залізних сила!
Хто воює без причини,
хто став з опалу до бою,
той життя в війні загубить,
і погине той у бої,
від меча, той смерть знаходить
і конання від заліза.

Чи козою в бійку їдеш,
чи на бій ти цапом рушиш,
і коза побита буде,
20 упаде той цап негайно,
ти собакою повернеш,
будеш жабою додому“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:
„Не впаду я на болоті,
на пісках не повалюся,
там де крукова оселя,
де ріллю ті гави орють;
а впаду на бойовищі,
30 у баталії хоробрих;

добре згинуту у полі,
як бряжчать мечі умерти,
військова недуга гарна,
молодець кінчає швидко,
він відходить не болівши,
не марнівши світ лишає“.

Ці слова мовляє ненька:
„Якщо ти умреш у бої,
хто дасть батькові підмогу,
40 хто лишиться при старому?“

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:
„Най умре він на прогоні,
най життя кінча на дворі!“

„Хто дасть матері заслону,
хто лишиться при старенькій?“

„На снопі най умирає,
задохнеться в кальнім хліві!“

„Хто ж лишиться коло брата,
50 помогти у злому разі?“

„Най занудиться у лісі,
най він звалиться на полі!“

„При сестрі твоїй хто буде,
в злій потішити годині?“

„При колодязі най гине,
серед стежки, що до пральні!“

Куллерво, той син Калерво
з хати поспіхом береться
і до батька так мовляє:
60 „Ну, старий, бувай здоровий!

Чи по синові заплачеш,
як почувеш, що умер я,
в нашім роді не лічуся,
із родини зовсім вийшов?“

І промовив батько слово:

„По тобі я не заплачу,
як почую, що умер ти;
буде другий син у мене,
що від тебе буде кращий
і за тебе розумніший“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:

„Та і я не буду плакати,
як почую, що умер ти;
я собі поставлю батька,
голова камінна буде,
з глини рот, з журавин очі,
борода—сухе бадилля,
ноги—ті гільки вербові,
м'ясо—дерево трухляве“¹.

Та до брата він мовляє:

„Прощай, мій любий брате!

Чи по братові заплачеш,
як почувеш, що умер я,
в нашім роді не лічуся,
і пропав з родини зовсім?“

Брат йому промовив слово:

„По тобі я не заплачу,
як почую, що умер ти;
як собі добуду брата,
буде він від тебе кращий
і удвоє розумніший“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:

„Та і я не буду плакати,
як почую, що умер ти;
я собі збудую брата:
голова камінна буде,
з глини рот, з журавин очі,
борода—сухе бадилля,
ноги—ті гільки вербові,
м'ясо—дерево трухляве“.

Далі він сестрі мовляє:

„Прощай-но, сестро люба!

Чи по братові заплачеш,
як почувеш, що умер я,
не лічуся в нашім роді,
і пропав з родини зовсім?“

Так промовила сестриця:

110 „За тобою не заплачу,
як почую, що умер ти:
я собі дістану брата,
буде він від тебе кращий
і багато розумніший“.

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:

„Та і я не буду плакати,
як дізнаюсь, що ти вмерла;
я собі сестру змайструю:
120 голова камінна буде,
з глини рот, з журавин очі,
і сухе бадилля—волос,
із квіток болотних вуха,
із гільок кленових тіло“.

Тут він матері промовив:

„Мати рідна і кохана,
ти в собі мене носила,
ти мене ходити вчила!
Чи по синові заплачеш,

130 як почувеш, що умер я,
не лічуся в нашім роді,
і пропав з родини зовсім?“

Мати це сказала слово,
і таку мовляє мову:

„Ти думок не знаєш неньки,
серця матери старої;
гірко, гірко я заплачу,
як умреш ти, мій синочку,
із лічби людей загинеш,
140 в нашім роді вже не будеш;
я заллю слізьми хатину,
на мостах струмочки будуть,
я на вулицях поплачу,
я від сліз зігнуся в хліві,
розтоплю я сніг сльозами,
розм'якшу слізьми я землю,
і земля зазеленіє,
на траві струмки поллються.

¹ Ці дивні вирази показують, що для Куллерва потороча, що він описав, заступить йому батька так саме добре, як і той, якого почуття, на його погляд, виявляються так зимно і шерстко; що-до брата й сестри—так само.

Як я плакати втомлюся,
150 і я зможу голосінням,
як ридатиму прилюдно,
в лазні тихій я поплачу,
що лавки усі і дошки
підпливуть в потоках слізних“.

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
бавлячись пішов до бою,
йшов він з погуками в битву,
і ланами і болотом,
160 тупотів він піщиною,
шелестів травною йдучи,
шамотів в сухих зелинах.

У сліди пішла відомість,
досягла до вух новина:
„Вже сконав, умер твій батько,
відійшов старий на віки;
ти приходить дивитись дома,
як померлого ховають!“

Куллерво, той син Калерво
170 на відповідь так мовляє:
„Як сконав, так і сконав він;
дома знайдеться шкапина,
щоб везти його до ями,
опустити в надро Кальми!“

Шелестить, іде болотом,
і гуде полями йдучи;
у тропу приходить звістка,
досягла до вух новина:
„Братік твій умер недавно,
180 відійшла батьків дитина;
йди додому подивитись,
як померлого ховають!“

Куллерво, той син Калерво
на відповідь так мовляє:
„Як сконав, так і сконав він;
огер знайдеться на дворі,
щоб повіз його до ями,
опустив на лоно Кальми!“

Шелестить, іде болотом,
190 у свій ріг по лісі трубить;
у тропу приходить звістка,
досягла до вух новина:
„Вже твоя сестра померла,
вже батьків сконала доня,
йди додому подивитись,

як померлу ховають!“

Куллерво, той син Калерво
на відповідь так мовляє:
„Як сконала, так сконала,
200 дома є у нас кобила
повезти її до ями,
опустити в надро Кальми!“

По жнивях іде радіє,
шелестить ідучи лугом;
у сліди надходить чутка,
досяга до вух новина:
„Мати вже твоя сконала,
та старенька з добрим серцем,
подивись, прийди додому,
210 як померлу ховають!“

Куллерво, той син Калерво
промовля слова такі:
„Горе бідному синкові,
мати вже моя сконала,
що мені стелила постіль,
гаптувала укривало,
що робила мотовилом,
що вертіла веретенцем;
я ж не був, коли вмирала,
220 як душа із неї вийшла,
може з холоду сконала,
може з голоду умерла!“

В хаті вмерлу обмийте,
та водою з добрим милом,
обгорніть в хустки шовкові,
положіть в лянному вбранні,
відвезіть до домовини,
опустіть на лоно Кальми,
з жалібним везіте співом,
230 опускайте з голосінням;
я не можу повернутись,
бо не скараний Унтамо,
не загинув супротивник,
ще живе злочинець лютий“.

Шелестить, іде до бою,
як звияжчик до Унтамо,
промовля слова такі:
„Укко, мій високий боже!
Меч пошли мені найліпший,
240 дай мені добренне лезо,
щоб боролося з юрбою,
проти сотні щоб стояло“.

Він знайшов меч під мислі,
він набув добренне лезо,
він юрбу мечем стинає,
вистинає рід Унтамо,
оберта хатки на попіл,
лиш самий зістався порох,
лиш каміння коло печи,
250 та робини під барканом.

Куллерво, той син Калерво,
повернув до свого краю,
йшов до батькової хати,
на лани свого старого,
а знайшов порожню хатку,
увійшов неначе в пустку:
ні до серця пригорнути,
ні руки кому подати.

До вугілля руку суне,
260 аж вугілля вже холодне,
через те він і довідався,
що його сконала мати.

Приложив до печи руку,
захолело там каміння,
через те він і довідався,
що сконав його вже батько.

На поміст він озирнувся:
на помості все безладдя,
через те він і довідався,
270 що його сестра умерла.

Він пішов відтак на пристань,
на вальцях не видно човнів,
через те він і довідався,
що нема на світі й брата.

Гірко плакати узявся,
переплакав день і другий,
промовля слова такі:
„Добра матінко рідненька,
що ти синові лишила,
280 як жила на цьому світі?

Ти, матусенько, не чуєш,
як тобі стою на очі,
як на бровах убиваюсь,
на твоїм нуждуюся тім”!¹

У труні збудилась мати,
з домовини відповіла:
„Чорний пес тобі лишився,

щоб ти з ним блукав лісами;
ти візьми його з собою
290 і мандруй з ним геть поліссям
на той бік у нетри ліса,
до дочок ходи лісових,
до двора дівчат тих синіх,
на край замку лісового;
пошукаєш ти там хліба,
і попросиш там подання“.

Куллерво, той син Калерво,
пса узяв, до лісу рушив;
йде дорогою все далі,
300 перейшов лісові нетри,
перейшов іще він трохи
невеличкий переমেжок,
і дійшов до того лісу,
на оте страшенне місце,
де він дівчину підмовив,
доню неньчину ославив.

Плаче там і луг прекрасний,
плаче жалібно й діброва,
молода сумує травка,
310 на піску квітки банують,
що він дівчину знеславив,
знапастив матусі доню;
молода трава не сходить,
на піску квітки не вийшли,
не росли на тому місці,
там де скоїлось злочинство,
де він дівчину знеславив,
знапастив дочку матусі.

Куллерво, той син Калерво,
320 меч гостренний витягає,
повернув кругом залізо;
і меч тоді спитався,
його волі він довідався:
чи не хоче те оружжя
м'ясо грішне шматувати
і напиться злої крові.

Добре меч вгадав ту думку,
він почув бажання мужа,
відповів слова такі:

330 „Та чому б не побажав я
м'ясо грішне шматувати
і напиться злої крові,

¹ Фінський ідіотизм; він дає на розум, що Куллерво був на могилі своєї матері.

як я краю і безгрішних,
п'ю я кров у неповинних?"

Куллерво, той син Калерво,
в синіх парубок панчохах,
держакм меча встромляє,
затопив глибоко в землю,
на жало націлив груди,
340 сам на міч він повалився,
похопивсь назустріч смерти
і знайшов собі сконання.

Ось як парубок умер той,
і такий кінець Куллерво,
оттаке сконання мужа,
смерть безщасного героя.

Старий чує Вейнемейнен,
про ту смерть почув він звістку,
як життя скінчив Каллерво,
350 промовля слова такі:

„Не давай, народе прийшлий,
ти діток на виховання
недотепам безрозумним,
не давай чужим в колиску:
зле діток глядіти будуть,
колисать не так як треба;
будуть діти нерозумні,
не дістануть тями мужа,
і зістарившись на літа,
360 і подужчавши на тілі“.

ТРИЦЯТЬ СЬОМА РУНА.

Зміст. Ільмаринен гірко вбивається за жінкою, що пожерла вовки та ведмеді Куллерво.— Він задумується викувати собі иншу з золота і срібла.— Його заходи в цій справі.— Витягши з горна своє кування, Ільмаринен дає своїй роботі останні вдари молотком.— Він несе свою статую на ліжко і лягає побіч неї, але не може стерпіти холоду, що чує коло неї.— В розпущі, що не може з неї зробити собі жінки, він іде до Вейнемейнена, чи не візьме той її собі.— Співотворець відмовляється і умовляє, щоб жаден співець не шукав собі жінки з золота і не залишався ніколи до тої, що з срібла.

Кожен вечір Ільмаринен
убивається по жінці:
уночі він сну не має,
вдень не їсть, а тільки плаче,
рано вранці він голосить,
день настане, він зідхає,
бо нема його дружини,
бо його красуня вмерла;
він рукою не хитає
10 молот з держальном мідяним,
не чуто його кування,
не чуто вже цілий місяць.

Так промовив Ільмаринен:
„Горе хлопцеві бідасі!
Жити й бути як, не знаю;
чи сиджу, чи сплю вночі я,
важко все, думки тікають,
упадаю я на силах.
Довго ввечері нуджуся,
20 і буває важко вранці,
а вночі буває гірше,
і найгірше, як прокинусь;
я не жду, як перше, ночі,
і не шкода встати вранці:
день чи ніч—мені однако;
я вбиваюсь по красуні,
я нуджуся по коханій,
я сумую по чорнявці.

І на той час дуже часто,
30 як лежу я на перині,
опівночі сні я бачу;

дурно я ловлю рукою,
дурно помацки ковзаю
я долонею навколо“.

Жив без жінки Ільмаринен
і постарівсь без дружини;
два-три місяці він плакав,
навіть плакав і четвертий;
взяв він золото із моря,
40 і срібла в морських потоках,
нагромадив древа в купу,
трицять раз за ним він їздив,
на вугілля палить древо,
положив вугілля в горен.

Взяв позбиране він золото,
і срібла узяв уламок,
що в осіннее ягнятко,
в зимове зайча завбільшки;
кинув золото топиться,
50 і срібло у горен кинув,
роздмуть міхи поставив
слуг, робітників щоденних.

Роздмуть дуже слуги,
наймити ті дмуть що-сили,
руки їм без рукавичок,
плечі зовсім не укриті.
Сам коваль той Ільмаринен
перегортає вугілля,
щоб із золота подобу,
60 молоду з срібла зробити.

Зле ті слуги роздмуть,
наймити беруться мляво.

Сам коваль той Їльмаринен
роздмухати міх приходить:
раз дмухнув, дмухнув удруге,
і нарешті аж по третім
подививсь на спід у горен,
там на край жаркої печі,
що там твориться у горні,
70 що з вогню отам виходить.

Аж вівця із печі вийшла
і метнулася із горна;
золоте й мідяне руно,
є ще й срібне волосіння.
Із того усі раділи—
Їльмаринен не радіє.

І промовив Їльмаринен:
„Це йно вовкові потрібно!
Жінки хтів я золотої,
80 собі срібної дружини“.

І коваль той Їльмаринен
знов вівцю в вогонь укинув,
і додав ще більше злата,
і срібла туди ще кинув,
ставля наймитів до міху,
тих робітників щоденних.

Роздмухають дуже слуги,
жваво наймити працюють;
руки їм без рукавичок,
90 плечі зовсім не укриті.

Сам коваль той Їльмаринен
перегортує вугілля,
щоб із золота подобу,
молоду з срібла зробити.

Зле ті слуги роздмухають,
натискають дуже мляво.

Сам коваль той Їльмаринен
роздмухат міхи надходить:
дме він раз і дме удруге,
100 і уже по третім разі
подививсь на спід у горен
та на край жаркої печі:
що там твориться у горні,
що з вогню отам виходить.

Із вогню біжить лошатко,
до міхів воно надбігло,
злотогриве, срібноглаве,
мідяні йому копита.
Щоб усі раділи з того,

110 Їльмаринен не радіє.

І промовив Їльмаринен:
„Вовк на це міг сподіватись!
Жінки хтів я золотої,
собі срібної дружини“.

І укинув Їльмаринен
знов лошатко те у горен,
додає ще більше злата,
і срібла туди ще кида,
ставля наймитів до міху,
120 тих робітників щоденних.

Роздмухають дуже слуги,
наймити працюють жваво,
руки їм без рукавичок,
плечі зовсім не укриті;
сам коваль той Їльмаринен
перегортує вугілля,
щоб із золота подобу,
молоду з срібла зробити.

Зле ті слуги роздмухають,
130 наймити беруться мляво;
сам коваль той Їльмаринен
роздмухат міхи надходить:
раз дмухнув, дмухнув удруге,
і на третій раз нарешті
подививсь на дно у горен,
на край жаркої печі:
що там твориться у горні,
що отам з вогню виходить.

З горна дівчина виходить,
140 золоті у неї коси,
срібноглава, злотокудра,
має стан чудово-дивний,
так що й людям стало страшно—
Їльмаринен не боїться.

Взяв робити Їльмаринен,
взяв на ту кувати постать;
він кував не спавши ночі,
вдень кував без відпочинку;
ноги він зробив дівчині,
150 ноги їй зробив і руки,
аж нога іти не може
і рука не обіймає.

Він кує дівчині вуха,
аж вони не можуть чути;
він уста зробив їй штучно,
очі їй, немов живі;

аж уста без слів лишились,
не блищать чуттям очіці.

І промовив Ільмаринен:

160 „Те б дівча було прекрасне,
якби мовити здоліло,
з почуттям язик би мало“.

І потяг красуню-панну
на свою м'яку перину,
та на подушки покійні,
на шовкову постіль гарну.

Що коваль той Ільмаринен
напалив, направив лазню,
положив у лазні мило
170 і звязав гіллястий віник.

Діжки три води приніс він,
щоб та зяблиця купалась,
подорожник щоб обмився
від жувелиці на золоті.

Мився там коваль до-схочу,
залюбки він там купався
ліг з дівчиною він побіч
на пуховицю м'якеньку,
на своє сталеве ліжко,
180 що залізній підпори.

Аж коваль той Ільмаринен
загадав на першу нічку
ліжників принести купу,
і хусток лічбу велику,
два чи три ведмежих хутра,
ліжників п'ять-шість суконних,
щоб лягти з жоною спати,
з золотим обличчям поруч.

З того боку їм тепліше,
190 де їх вкрили ліжниками,
але з того, де дівчина,
де лежить та золотая,
звідти холодом лиш віє,
лиш мороз іде страшенний,
бік отой вже леденіє,
вже твердіє, як той камінь.

І промовив Ільмаринен:

„Панна ця мені не здатна,
відвезу її в Вейноле
200 Вейнемейнові в дарунок,
най йому дружина буде,
сяде курочка на лоні“.

Панну він везе в Вейноле.

Як прийшов туди, промовив,
говорив слова такії:

„Вейнемейнене старенький!
Ти візьми красуню-панну,
постатну дівчину цюю:
рот у неї не широкий
210 не широкі надто лиця“.

Старий певний Вейнемейнен,
як побачив ту подобу
і на золото кинув оком,
промовля слова такії:
„Ти оце привіз навіщо,
золотий оцей дивогляд?“
Ільмаринен так мовляє:
„Щоб ти мався що-найкраще,
я привіз тобі дружину,
220 цю куріпочку на лоно“.

Мовить старий Вейнемейнен:
„О ковалю, любий брате!
Кинь в огонь оцю дівчину,
і накуй речей усяких,
чи до Росьї вози ю,
цю статую, чи до Німців,
щоб потужні в бойовищі,
на війні її здобули.
Незвичайно в нашім роді,
230 і мені також не личить,
щоб я брав дівчину срібну,
наречену золотую“.

Заказав тут Вейнемейнен,
не дозволив друг потоків,
поколінням тим, що будуть,
тому родові, що сходить,
щоб не кланявся перед золотом
і перед сріблом не падав.
Промовля слова такії,
240 і такую мовить мову:

„Діти бідні, подивіться,
ви, на вирості герої,
якщо тільки вам до тям
зрозуміти те, що раджу:
стерезіться, поки віку,
поки сяє білолиций,
сватать дівки золотої,
теї срібної дівчини:
злото має блиск холодний,
250 і срібло морозом дише“.

ТРИЦЯТЬ ВОСЬМА РУНА.

Зміст. Ільмаринен повертається до Похйолі, щоб там знайти собі іншої жінки.—Льовхі не віддає за нього другої дочки.—Дівчина і собі не хоче йти в сліди своєї сестри.—Ільмаринен її пориває, кладе в сани і їде додому.—Лемент дівчини в дорозі.—Прибуття до села, де спиняються на ночівлю.—Зможений Ільмаринен засинає твердим сном.—Дівчина використовує той час, щоб його зрадити.—Гнів Ільмаринена.—Чарівними словами він обертає її на чайку.—Вейнемейнен питає в коваля новин з Похйолі.—Похвала Сампо.

Що покинув Ільмаринен,
той коваль, одвічний майстер,
золоту оту подобу,
молоду свою срібляну;
на коня надів він зброю
і запряг поперед саньми,
сам на сани він сідає,
умостився на сидінню;
він поклав помандрувати,
10 і таке на думці мав він,
щоб знов сватати в Похйолі
доньку другу Півночі.

Їде він денну дорогу,
і відтак він їде другу,
а на третій день нарешті
на Похйолі двір приїхав.

Льовхі, Півночі газдиня,
там була на дворі саме,
промовляти починає,
20 узяла його на розпит:
чи її дитині добре,
добре донечці живеться
з чоловіком у свекрухи,
як газдині і невістці.

І коваль той Ільмаринен
журно голову понурив,
шапка збочилася на бік,
сам сказав слова такі:
„Не питайся краще, тещо,
30 не бери мене на розпит,
чи живеться добре доні,
чи живе в гаразді люба!

Смерть її схопила нагло,
її кінець прийшов раптовий;
в землю ягідку сховали,
і поклали на пісочок,
чорнокучерну під стебла,
і сріблясту під травицю;
по твою я доньку другу,
40 по дівча прийшов молодше;
ти віддай дівчину, тещо,
відпусти ти другу доньку
в хату першої дружини,
на ослі сестри небоги!“

Льовхі, Півночі газдиня,
промовля слова такі:
„Зле давніше я вчинила
і зробила я недобре,
що 'ддала тобі дитину,
50 тобі донечку вручила,
щоб умерла молоденька,
щоб загинула та свіжа,
наче в пащі злого вовка,
у страшній ведмеда пельці.

Не віддам тобі другі,
я не дам за тебе доньки,
щоб змивала з тебе сажу
і від кіптю вимивала;
я укину радше доньку,
60 дорогу мою дитину,
в водоспад шумливий, бурний,
у оті бурхливі нурти,
в зів страшний минька, що в Мані,
в зуби щуки в Туонелі“.

Тут коваль той Ільмаринен
рот скривив, чоло понурив
і волосся розкуйовдив,
і хитнувши кудерцями,
уступив до хати сквапно,
70 перейшов під стріху хутко,
промовля слова такі:
„Ходь, дівчаточко, до мене,
на ослін сестри твоєї,
в хату першої дружини,
щоб хлібів пекти із медом,
щоб варити краще пиво“.

Аж співа хлоп'ятко долі,
так співа і промовляє:
„Геть собі, ти в замку зайвий,
80 прич від нашого порога!
Шкода замкові від тебе,
горя замкові завдав ти,
як прийшов сюди уперше,
як уперше став на дверіх.

Панно, любая сестрице!
Це сватач, та будь розсудна;
не дивись йому на ноги,
рот, дивись який у нього;
адже в нього ясна вовчі,
90 пазури сховав лисичі,
пазури ведмежі, гострі;
ніж його жадає крови,
ним він голови стинає,
перерізує ним спини“.

І промовила дівчина,
Ільмариненові мовить:
„Не піду за тебе заміж,
за паскудника такого;
ти забив свою дружину,
100 і мою сестрицю стратив,
і мене забити можеш,
сам життя мене позбавиш;
бо дівчина гідна того,
чоловік щоб був де-ліпший,
і щоб мав він зріст хороший,
щоб в санках рушати кращих
і до кращої оселі,
і до більшого будинка,
не до кузні, що з вугіллям,
110 до багаття леда-мужа“.

Розпалився Ільмаринен,

той коваль, одвічний майстер,
рот розкрив, чоло понурив,
і волосся розкуйовдив;
він побіг, схопив дівчину,
обійняв її руками,
з хати вибіг як шалений,
і побіг до саней прудко,
посадив дівчину в сани,
120 просто кинув на сидіння,
звідти їхати береться,
мандрувати з того краю,
і трима віжки рукою,
груди другою дівочі.

Гірко плакала дівчина,
промовля слова такі:
„Йду до ягоди з болота,
до бережного латаття,
там я, курочка, загину,
130 там умру я, пташка, з горя.

Ільмаринене ковалю!
Якщо ти мене не пустиш,
розіб'ю оці я сани,
потрошу я їх на тріски,
їх колінами зламаю,
розіб'ю я їх ногами“.

Сам коваль той Ільмаринен
промовля слова такі:
„Так коваль уладив сани:
140 у санках залізні боки,
щоб їм шкоди не зробила
своїм тупанням дівчина“.

Плаче бідная дівчина
у оздобинах блискучих,
пальці з сорому ламає,
боляче кусає руки,
промовля слова такі:
„Якщо ти мене не пустиш,
відмінюсь тоді на рибу,
150 і сигом піду під хвилі“.

А коваль той Ільмаринен
промовля слова такі:
„Не втекти тобі від мене:
вслід я шукою полину“.

Плаче бідная дівчина
у оздобинах блискучих,
пальці з сорому ламає,
боляче кусає руки,

промовля слова такії:
160 „Якщо ти мене не пустиш,
я сховаюсь в ліс зелений,
горностаєм на бескеті“.

Сам коваль той Ільмаринен
промовля слова такії:
„Не втекти тобі від мене,
вслід я видрою полину“.

Плаче бідная дівчина
у оздобинах блискучих,
пальці з сорому ламає,
170 боляче кусає руки,
промовля слова такії:
„Якщо ти мене не пустиш,
то я жайворонком стану
і сховаюся у хмарі“.

Аж коваль той Ільмаринен
промовля слова такії:
„Не втекти тобі від мене:
я услід вірлом полину“.

Переїхали ще трохи,
180 невеличку ще дорогу,
почала хропти коняка,
довговухая лякатись.

Підвела голівку панна,
слід на снігові вбачає,
і питаючись так каже:
„Перебіг тут хтось дорогу?“
Відмовляє Ільмаринен:
„Перебіг дорогу заєць“.

Бідна дівчина зідхнула,
190 і зідхнувши заридала,
промовля слова такії:
„Горе дівчині небозі!
Мала б я собі за краще,
уважала б за найліпше
та за цим побігти зайцем,
утекти за клишоногим,
а не з судженням лишитись
на пом'ятім укривалі:
і волосся краще в зайця,
200 має заєць рот ладніший“.

Сам коваль той Ільмаринен
очі в діл, кусає губи,
їде бучно на дорозі;
не багато переїхав,
коник голосно запирхав,

довговухий налякався.

Підвела голівку панна,
слід на снігові вбачає,
і спитавши так сказала:
210 „Що шляхом перебігало?“
Відмовляє Ільмаринен:
„Тут лисичка перебігла“.

Бідна дівчина зідхнула,
і зідхнувши заридала,
промовля слова такії:
„Горе дівчині небозі!
Я б собі за краще мала,
уважала за найліпше
в сánях їхати лисичих,
220 у повозі вітроніжки,
а не з судженням лишитись
на пом'ятім укривалі:
і волосся краще в лиса,
має лис ладніший ротик“.

Сам коваль той Ільмаринен
очі в діл, кусає губи,
їде бучно на дорозі;
не багато переїхав,
коник голосно запирхав,
230 довговухий налякався.

Підвела голівку панна,
слід на снігові вбачає,
і питаючись мовляє:
„Що дорогою тут бігло?“
Відмовляє Ільмаринен:
„Перебіг дорогу вовк тут“.

Бідна дівчина зідхнула
і зідхнувши заридала,
промовля слова такії:
240 „Горе дівчині небозі!
Я б собі за краще мала
і за ліпше уважала
вслід за вовком цим побігти,
що все дивиться понуро,
а не з судженням лишитись
на пом'ятім укривалі:
має вовк волосся краще,
має вовк і рот ладніший“.

Сам коваль той Ільмаринен
250 очі в діл, кусає губи,
бучно вулицею їде
уночі в селі новому.

Тут потомлений з дороги
в сон твердий упав він зараз,
а тимчасом, коли спав він,
жартувала з иншим жінка.

Як коваль той Ільмаринен
та прокинувся уранці,
рот скривив, понурив чоло,
260 у ковтун волосся збилося.

І сказав тут Ільмаринен,
і такі слова мовляє:
„Чи не взятися до співу,
не закласти молоді,
лісовим зробити звіром,
відмінить на водяного?”

Якщо в ліс її пушу я,
то весь ліс перелякаю;
як пушу її на воду,
270 утечуть ізвідти риби;
я візьму гостріше лезо,
і мечем те доконаю“.

Чує меч, що він наважив,
дізнає бажання лезо,
промовля слова такі:
„Не на те адже я здався,
щоб губив жінок собою,
щоб життя збавляв безсилим“.

Аж коваль той Ільмаринен
280 розпочав заклання дужі,
і почав замови гнівно:
відминив на чайку жінку,
щоб скакала по бескетях,
пискотіла по скелистих,
понад берегом крутилась,
і нуряла під негоду.

Тут коваль той Ільмаринен
знов на саночки сідає,
і верста дорогу бучно,
290 сумно голову спустивши,

їде в сторону свою він
на відомі перелісся.

Старий певний Вейнемейнен
на шляху перестріває,
промовля слова такі:

„Ільмаринене, ковалю!
Що так, брате, зажурився,
шапка збочилась набакир?
Ти із Похйолі вернувся?”

300 Як живе тепер Похйоля?”

Відмовляє Ільмаринен:
„Та чому б не жить Похйолі?
Сампо меле без устанку,
як давніш стучоче покрив,
меле день, щоб годуватись,
меле другий день на продаж,
і на засіб меле третій.

Я говорю справедливо,
знову це я повторю:
310 не жила б чому Похйоля,
коли Сампо є в Похйолі!
Там і оранка і сиви,
усілякі там рослини,
і добро там невиводне“.

Мовить старий Вейнемейнен:

„Ільмаринене, ковалю,
де лишив дружину, брате,
знакомиту дівчину,
що ти сам назад приїхав,
320 без дружини повернувся?”

Сам коваль той Ільмаринен
промовля слова такі:

„Обернув в морську чайку
я свою ледащо жінку,
ниньки чайкою на морі
та дружина стогне, квилить,
шамотить там по бескетях
і лунають криком скелі“.

ТРИЦЯТЬ ДЕВ'ЯТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен запрошує Ільмаринена їхати з ним на Похйолу, щоб вивезти звідти Сампо.—Ільмаринен викладає труднощі цього передузяття, і радить виправитися суходолом.—Вейнемейнен на те пристає і просить коваля, щоб зробив йому меч.—Обидва багатирі сідають на коні і пускаються в дорогу.—Вейнемейненів корабель жаліється, що його покинено, і проситься взяти участь в битві.—Вейнемейнен кидає коня, узброює корабель і пускається в море.—Зустріч з Леммікейненом, що прилучається до виправи.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Ільмаринене, ковалю!

Чи не рушити в Похйолу,
щоб добути звідти Сампо,
покрив вгледіти строкатий?“

Сам коваль той Ільмаринен
промовля слова такі:

„Нам незмога взяти Сампо,

10 важко винести той покрив
з завжди хмурої Похйолі,
із сумної Саріолі,
бо віднесено вже Сампо,
покрив сховано строкатий,
в кам'яну поклатось гору,
в гору мідяну Похйолі,
там за дев'ятьма замками;
розкоренилось там Сампо
в глибочинь на дев'ять сажнів,
20 і пішов у землю корінь,
в водоспад занувивсь другий,
третій в гору, що при хаті“.

Мовить старий Вейнемейнен:

„Брате, любий мій ковалю!

Помандруймо до Похйолі,
щоб здобути звідти Сампо,
корабель збудуймо добрий,
щоб поставити там Сампо,
щоб з собою взяти покрив
30 в скелі Похйолі сумної,
в тій горі, де повно міді,
там за дев'ятьма замками“.

Відмовляє Ільмаринен:

„Суходолом безпечніше;
Лемпо морем най поїде,
смерть най хвилями простує:
там зуспіти може вітер,
перекинути нас хвиля,
тра гребти там буде пальцем
40 і ліктями керувати“.

Мовив старий Вейнемейнен:

„Суходолом безпечніше,
безпечніше, але важче,
і крутіше, ще і дальше;
байдаком у морі добре,
човном плавати приємно,
вод рівнинами рушати,
простувати течією.

Хвилі човничок гойдають,
50 вітри рухають кораблик,
колиса західній вітер,
і південний підганяє;
та най буде, як хто хоче:
ти не хочеш братись морем,
так поїдьмо суходолом,
бережиною поїдьмо.

Скуй лишень мені ти лезо,
меч зроби мені вогненний,
щоб вовків нам розточити,
60 розірвать Похйолі нарід,
бо піду я брати Сампо
в селах, що морозом повні,
у сумній Похйолі завжди,
в тій похмурій Саріолі“.

Сам коваль той Ільмаринен,
той кувач одвічний, майстер,
на вогонь залізо кинув,
кинув крицю у вугілля,
злата кинув цілу жменю,
70 і срібла укинув пригоріщ;
роздмухав міхи примусив
слуг тих, наймитів щоденних.

Роздмухають дуже слуги,
наймити працюють жваво,
наче тісто криця м'якне,
наче кашка та—залізо,
як вода срібло блищиться,
наче хвиля плине золото.

Нахилився Ільмаринен,
80 той коваль одвічний, майстер,
подививсь на спід до горна,
на узкрай жаркої печи:
там-он лезо утворилось,
золотий держак зробився.

Вийняв місиво з вогню він,
і поклав метал чужодий
з горна на своє ковадло,
щоб веселий стукав молот.

Меч зробив, якого хтів він,
90 і було найкраще лезо,
меч він золотом пооздобив
і сріблом оправив гарним.

Старий певний Вейнемейнен
подивитись сам приходить,
і бере вогненне лезо,
взяв його у праву руку,
повертає, розглядає
і такі слова говорить:

„Чи меч прийдеться по мужу,
100 лезо те по мечникові?“

І прийшовся меч по мужу,
лезо те по мечникові;
на кінці там сяє місяць,
по середині гра сонце,
в держаку блискочуть зорі,
в дальній часті рже лошатко,
угорі сидить котятко,
в піхвах гавкає собачка¹.

Тут і там він меч стромляє

110 по залізному бескету,
промовля слова такі:
„Цим би лезом я спромігся
тверді гори перетяти,
порозколювати скелі“.

Сам коваль той Ільмаринен
промовля слова такі:

„Чим я можу, бідолаха,
чим, відважний, боронитись,
упасатись, затулитись
120 від пригод землі і моря?

Чи не в панцер одягтися,
взять залізную місорку,
і убратись в пас сталевий?
Муж у панцері геть дужчий,
багатир в залізі краший,
у сталевім пасі дужчий“.

Час від'їхати наблизивсь,
і прийшла доба від'їзду;
мусить їхати Вейнемейнен,

130 з ним коваль той Ільмаринен,
і пішли коня шукати,
щоб мав гриву колосисту,
поводи у них на кульшах,
а наряд увесь на плечах.
І коняку виглядають,
морду кінську серед лісу,
пильно дивляться по нетрах,
в темнім лісі на узліссі;
врешті вгледіли в діброві,
140 у гаю колосогривця.

Старий певний Вейнемейнен,
з ним коваль той Ільмаринен,
огера у шори вбрали,
і в кантарку його морду;
тупотять, шляхом мандрують,
їдуть берегом обидва,
на узмор'ї чують зойки,
крики з пристани лунають.

Старий певний Вейнемейнен
150 промовля слова такі:

„Це дівчина там ридає,
це там зойкає дівчатко;
чи не їхали б ми ближче,
подивились, що воно там?“

¹ Руна хоче сказати, що всі ті фігури були вирізані на мечі.

Сам над'їхав там він ближче
подивитись, що такого;
то не дівчина там плаче,
не дівчатко там ридає,
це там човник зойка-плаче,
160 це байдак журливо квилить.

Старий мовить Вейнемейнен,
ставши з боку того човна:
„Що, дощаний човне, плачеш,
байдачку із кочетами,
чи твоя робота груба,
і важкі гаки на весла?“

Відмовля дощаний човен,
мовив човен з кочетами:
„В море човен вийти хоче,
170 від вальців укритих дігтем,
наче в хату чоловічу
хоче дівчина із дому.
Це я плачу, човен бідний,
і журюся, бідолашний,
щоб мене штовхнули в воду,
щоб мене пустили в море.

Будувавши так казали,
і збивавши так співали:
байдаком воєнним бути
180 і корабликом до бою,
щоб скарби возить на споді,
і щоб плавати з багатством.
На війні ще не бував я,
і по здобич я не їздив.

Хоч човни і гірші інші,
їздять все-таки до бою
на веселе бойовище,
виїздять на літо тричі,
повертаються з грошима
190 і везуть скарби на споді.

Я ж будований на прочуд,
з сотні цілої дощечок,
тут лежу поміж трісками,
тут де саме будувався;
земляне робацтво тільки
спочиває піді мною,
та гидке-бридке те птаство
на моїй кублється щоглі,
та всі жаби у лісочку
200 на моїх боках сідають.
Мався б я подвійно краще,

і подвійно і потрійно,
як би був гірська ялина,
на пісочку був сосною,
по гілках стрибала б білка,
коло пня була б собачка“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Ти не плач, дощаний човне,
210 ти байдаче з кочетами!

На війну ти підеш хутко,
на баталію поїдеш!

Чи створив тебе, байдаче,
чи удав творець майстерно,
чи поїхав би ти боком,
течією стороною,
щоб тебе до рук не брати,
кулаками не торкати,
і плечем не порушати,
220 не тягти тебе руками?“

Відповів дощаний човник,
мовив човен з кочетами:
„Мій обширий рід не ходить,
байдаки, братерство любе,
як їх в воду не штовхають,
як по хвилі не женуть їх,
як руками не чіпають,
не рушають їх із місця“.

Мовив старий Вейнемейнен:
230 „Як зіпхну тебе я в воду,
чи побіг би ти без весел,
як не будуть веслувати,
щоб стерно не помагало,
і не дув у парус вітер?“

Відповів дощаний човник,
мовив човен з кочетами:
„Мій обширий рід не ходить,
і ніхто із нас не їде,
як гребти не будуть пальці,
240 якщо весла не допоможуть,
як стерно служить не буде,
не дмухнуть вітри на парус“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Чи побіг би ти на веслах,
як тебе вони порушать,
пожене стерно хутенько,
і дмухне у парус вітер?“

Відповів дощаний човник,
250 мовить човен з кочетами:
„Весь великий рід мій ходить,
човни, братія вся любя,
якщо руки держать весла,
якщо весла помагають,
підгання стерно рухливе,
якщо дмуть у парус вітри“.

Залишає Вейнемейнен
на піску свою конячку,
прив'язав її до гільки
260 і до пня за уздіницю;
штоухонув на хвилі човник,
жене співами у воду;
так запитує у човна,
промовля слова такі:
„Човне вигнутий майстерно,
ти байдаче з кочетами!
Чи ти так поїдеш гарно,
як ти вигляд маєш гарний?“

Відповів дощаний човник,
270 мовить човен з кочетами:
„Можу я ходити добре,
і потовпити на споді
сто мужів, що держать весла,
мужів тисячу без діла“.

Старий певний Вейнемейнен
взяв пісень співати тихо:
на одному боці в човні
парубоцтво гоже сіло;
в кулаках багато сили,
280 в чобітках їм ноги вбуті;
а на другім боці в човні
в каблучках дівчата сіли,
у оздобинах цинових,
в поясках блискучих, мідних.

Вейнемейнен все співає:
засадив мужами човник;
там на споді всілись старці,
що свій вік увесь сиділи;
посадив їх він тісніше;
290 молодь перше посідала.

Сам він сів на край у човен,
коло демена з берези.
Свій кораблик він керує,
промовля слова такі:
„Ти біжи на хвилях, човне,

на просторі бездеревнім,
ти біжи немов та банька,
наче квітка течією“.

Парубків гребти примусив
300 і дівчат сидіти тихо:
парубки громадять щиро,
не коротшає дорога.

Він казав гребти дівчатам,
парубкам сидіти тихо:
і гребуть дівчата щиро,
не коротшає дорога.

Він старих гребти примусив,
молодих сидіти тихо:
і старі громадять щиро,
310 не коротшає дорога.

Вже нарешті Ільмаринен
сам громадити увівся:
і побіг дощаний човник,
і коротшає дорога,
тільки чути шелест весел,
кочетів вищання чути.

Він гребе з страшеним груком,
аж хитаються лавиці,
стогнуть весла із робини,
320 держаки їх як куріпки,
їх лопати як тетірки,
човна ніс кричить як лебідь,
човна зад, мов крук той краче,
кочета йому грегочуть.

І старий сам Вейнемейнен
човен з плюсканням керує,
на задку червонім сівши,
коло демена стоявши;
аж ріжок маячить в морі,
330 а сільце на тім виріжку.
На ріжку там Ахті мешкав,
на ріжку при бухті Кавко;
плаче Кауко без риби,
і без хліба Леммікейнен,
і мала у Ахті хата,
все життя його погане.

Він зробив у човна боки
і заднив того він човна
на ріжку отім голоднім,
340 при сільці отім мізернім.
Слухи в Ахті дуже гострі
і зіркі він має очі;

подививсь на північ, захід,
повернув до сонця очі,
ген веселку там далеко,
а ще далі баче хмару.

Не веселку то він баче,
і не хмара то дощова,
то біжить там, плине човник,
350 то жене байдак дощаний
на кряжі блискучім моря,
на відкритій водотечі;
на задку сидить відважний,
дужий муж стерном керує.

Мовив юний Леммікейнен:
„Я цього не знаю човна,
човна, що така будова,
що мандрує із Суомі,
весла воду б'ють зі сходу,
360 а стерно бере на захід“.

Гучним голосом покликнув,
так гукнув, що аж лунає,
він гука з кінця виріжку,
через воду вголос кличе:
„Чий оце на морі човник,
чий кораблик тут на хвилях?“

Парубки казали з човна,
так дівчата відповіли:
„Що за муж ти на тім місці,
370 що за сміливець у нетрах,
як не знаєш, що за човен,
цього човна із Вейноле,
і стерничого не знаєш,
при веслі цього героя?“

Відмовляє Леммікейнен:
„Та стерничого я знаю,
і також гребців я знаю;
старий певний Вейнемейнен
при стерні сидить, керує,
380 а громадить Ільмаринен;
пливете куди ви, мужі,
де простуєте, герої?“

Мовить старий Вейнемейнен:
„Ми простуємо на північ,

проти дужої водиці,
через хвилі вкриті шумом,
щоб собі здобути Сампо,
засягти строкатий покрив
з тої скелі, що в Похйолі,
390 із гори, де повно міді“.

І промовив Леммікейнен:
„Вейнемейнене старенький,
ти мене візьми як мужа,
і як третього героя,
бо ти їдеш брати Сампо,
понести з собою покрив.
Покажу себе я мужем,
якщо битись буде треба,
дам рукам своїм я різказ,
400 поучу свої ще плечі“.

Старий певний Вейнемейнен
взяв того з собою мужа,
молодця з собою в човник;
сам веселий Леммікейнен
уступа до човна хутко,
поспіша ходою легко,
і несе бруски з собою
Вейнемейнену на човен.

Мовить старий Вейнемейнен:
410 „Є вже дерево у човні,
в байдаку моїм брусочки,
все влаштовано як треба;
нащо ти приніс брусочки,
нам на човен тут колоди?“

Відмовляє Леммікейнен:
„Не потопить човна поміч,
байдачок той обережність;
у північнім морі часто
рвали бурі з човна древо,
420 вітри дошки в них ламали“.

Мовить старий Вейнемейнен:
„Тим у човні цім воєннім
вигин зроблений залізний,
і оббито зверху сталлю,
щоб і вітер не пошкодив,
бурі човна не розбили“.

СОРОКОВА РУНА.

Зміст. Вейнемейненів корабель їде далі.—Він опинився серед водоспадів.—Закликання Леммікейна.—Корабель спиняє шука.—Вейнемейнен її забиває, з її кісток робить музичний струмент—кантеле.—Даремні спробунки Вейнемейненових товаришів і всіх Похійолян грати на цім інструменті.—Його відносять до могутнього співтворця.

Старий певний Вейнемейнен
далі човником керує,
від кінця морського рога,
від убогої селини;
він співаючи мандрує,
повний радощів по морю.

Зорять з берега дівчата,
зорять, слухають і мовлять:

„Що за погуки на морі,
10 що за співи в водотечі,
кращі погуки від перших,
співи ліпші, як бували?“

І керує Вейнемейнен
в перший день із річки в річку,
а у другий болотами
і потоками у третій.

Пригадав і Леммікейнен,
як чував давніш він мову
побіля струмків вогневих,
20 при нуртах святої річки,
промовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Водоспаде, не шуми ти,
водо, ти не колихайся,
панно рік, дівчино шуму,
сядь на камінь серед виру,
на бескеті при шипінню,
захопи в рамена хвилі,
і бурун стисни руками,
30 шум отой здуши у жмені,
не пускай на груди бризки,

гомін той над головами!

В морі мешкаєш ти здавна,
ти одвічно вся у шумі!
Догори, на хвилі, вирни,
піднеси над шумом лоно,
ти звяжи міцніше піну,
стережи ти краще хвилі,
щоб і той від них не згинув,
40 хто безгрішний, неповинний!

Ви, каміння серед річки,
шумом вбраніі бескети!
Нахиліть ви чоло ваше,
долу голови схиліте,
де байдак червоний плине,
де біжить смолений човник.

Як цього ще буде трохи,
Кіммо, сину той від Каммо¹,
просвердли ти свердлом шпарку,
50 проколи отут ти дірку,
крізь бескет серед потоку,
крізь лихий підводний камінь,
щоб і човник не застрявши
перебіг там без ушкоди!

Як цього не буде трохи,
господарю водотечі!
Відміни на мох каміння,
на дихання щуче човник,
як він піде через хвилі,
60 через гори водянії.

О ти, панно водоспаду,
ти в ріці живеш, дівчино!

¹ Каммо—бозтво каміння (Каммо—жах).

Ти скрути м'якеньку нитку,
із лянних скрути початків,
протягни понад водою,
над потоками блакитну,
щоб по ній мій човен линув,
дном осмоленим проїхав,
щоб недосвіднії навіть,
70 простаки знайшли дорогу.

Ти керманичко-богине!

Ти керму візьми у руки,
чим ти човничок керуєш
в зачарованих потоках¹,
поуз злісну ту оселю,
поуз вікна чаклунові!

Як цього ще буде трохи,
Укко, мій небесний боже!
Проведи мечем ти човник,
80 ти керуй блискучим лезом,
щоб побіг дощаний човник,
поспішав байдак ялинний“.

Старий певний Вейнемейнен
через хвилі всі керує,
крізь скелистії узгір'я
і крізь піну з диким ревом.
Там байдак не зачепився.
і знавця не став там човен.

А коли уже він вийшов
90 на широку вільну воду,
він свій біг спинив раптово,
бистрий човен зупинився,
на однім загруз він місці,
з мілини зійти не може.

Сам коваль той Ільмаринен,
з ним веселий Леммікейнен,
вдвох стерно у море пхають,
в воду дошки ті соснові,
нагинають дуже човна,
100 відштовхнуть бажають з місця;
аж не хоче бігти човник,
дощаний байдак не лине.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:
„Леммікейнене веселий,
нахилися й подивися,
що воно тримає човна,

що нам човник зупинило
на розложистих потоках,
110 у безмовних глибокостях;
що там: гілька, чи то камінь,
чи яка притика инша“.

Сам веселий Леммікейнен
нахилився, подивився
аж на спід під самий човник
і такі слова він каже:

„Човен сів тут не на камінь,
не на камінь, не на віти,
на плечі сидить він щучім,
120 на стегні морському псові“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:

„Все в воді трапляється може:
може й гілька, може й щука;
сидимо на спині щучій,
на стегні морській собаці;
із мечем ти лізь у воду,
розшматуй на часті рибу“.

Сам веселий Леммікейнен,
130 молодець здоровий, ручий,
із піхов меча понажив,
косторуба, що при боці,
з лезом він поліз у воду,
та з облавків поточився,
покотився він у воду,
і гребе руками в морі.

Ільмаринен хутко тягне
за волосся того мужа,
він підніс з потоків мужа,
140 і такі слова мовляє:

„Поробились всі мужами,
бородатими всі стали;
і таких аж сотня буде,
повна тисяча їх вийде“.

Взяв коваль свій меч при боці,
із піхов залізо дику,
щоб убити зараз рибу;
він на спід під човен вдарив,
але ж лезо поламалось,
150 що і щука не почувала.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:

¹ Пороги (водоспади) уважалося зачарованими за-для безпеки, що вони мають.

„І пів мужа ви не гідні,
в вас героя ні третини;
якщо муж бува потрібний,
то і розум треба мужний;
розум лиш буває в простих,
тям увесь буває в інших“.

Сам свого виймає леза,
160 тягне гостре те залізо,
лезо він стромляє в хвилі;
з краю човна вглиб занурив,
саме в спину тої щуки,
в ребра пса того морського.

Меч одначе там лишився
і застряг у паші в риби;
старий певний Вейнемейнен
витяга угору рибу,
із води підносить щуку.

170 На шматки розпалась щука,
риби хвіст на слід звалився,
голова упала в човен.

Знову міг рушати човен,
знову міг помандрувати;
старий певний Вейнемейнен
повернув на бескет човен,
і жене байдак на беріг;
повернувся він і бачить
щучу голову в кавалках

180 і такі слова мовляє:

„Хто тут з молоді найстарший,
розплатав би цюю щуку,
шматував би цюю рибу,
щучу голову розрізав?“

Чоловіки з човна мовлять,
і жіноцтво від облавків:

„У ловця—пак ліпші руки,
і також святіші пальці“¹.

Старий певний Вейнемейнен
190 із піхов ножа виймає,
від стегна холодну крицю,
щоб порізати ту щуку,
розплатати тую рибу,
і такі слова він каже:
„Між дівчат, котра молодша,
най мені цю щуку зварить,

щоб була нам на сніданок,
придалась на сутий бенькет“.

Узялись варить дівчата,
200 десять панночок навзавід;
і оту зварили щуку
на обід і на сніданок;
на бескетах залишилися,
кості риб'ячі на скелі.

Старий певний Вейнемейнен
подививсь на тії кості,
звідусіль він роздивився
і такі слова мовляє:

„Що б могло із цього вийти,
210 із зубів цієї щуки,
з її щелепів широких,
якби кинути їх в горен,
де кує коваль той, майстер,
в руки мужа досвідного?“

І промовив Ільмаринен:
„А нічого з непотрібних
кісток риб'ячих не вийде,
як їх кинути у горен,
де кує коваль той, майстер,
220 в руки мужа досвідного“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Із кісток одначе може
вийде кантеле чудове,
якби майстер тут знайшовся,
щоб зробив він їх струментом“.

Не знайшлося майстра зшити,
ті кістки звязати вмільця,
в інструмент музичний скласти;
230 взяв старий сам Вейнемейнен
кістки риб'ячі в'язати;
сам стає собі за майстра,
інструмента сам він справив,
той знаряд на вічну радість.

Звідки в кантеле заломі?
З щучих щелепів великих.
Звідки штифтики взялися?
Із зубів великих щучих.
Струни кантеле ізвідки?
240 З волосні коня Хіісі.

¹ Тому, що море і ріки у давніх Фінів були предметом релігійного культу, то риби, що там водилися, звичайно, їм видавалися за святих істот, яких не можна займати, хіба з пошаною. От чому в родинях розчиняти рибу випало найдостойнішому.

Вже змайстровано струмента,
давно кантеле готове;
з кістки щучої струмент той,
з риби кантеле, із остей.

Що зібрались нежонаті,
і жонатії герої,
недоросле парубоцтво,
і дівчата молоденькі,
і бабня уся й дівоцтво,
250 і середні молодиці,
щоб на кантеле дивитись,
щоб побачити ту арфу.

Старий певний Вейнемейнен
зволив молоді й старечі,
дозвіл дав середовічним,
струни щоб перебирали
на тім кантеле, на щучім,
на тій арфі рибокостій.

І стареча грала й молодь,
260 грав і люд середовічний;
молодим ламались пальці,
старим голови трусились,
на веселощі не йшлося,
і грання не вигравалось.

І промовив Леммікейнен:

„Гей недоуми ви, діти,
з тупим розумом дівчата,
недотепи і нездарі!

Не під силу вам заграти,
270 звуки вивести майстерно;
інструмент мені ви дайте,
мені кантеле несіте,
і поставте на коліна,
попід пучками кладіте“.

Що веселий Леммікейнен
держить кантеле руками,
ставить арфу перед себе,
попід пучками тримає;
аж він кантеле торкає,
280 так і сяк переставляє:
не бренить одначе арфа,
не дає вона утіхи.

Старий мовить Вейнемейнен:
„Ні між тими, що молодші,
ні між людом на зростанні,
ні між старшими не буде,
хто б умів на цім струменті

і заграти й дати втіху;
чи не буде де в Похйолі,
290 щоб на тій заграв хто арфі,
щоб добув утіху з неї,
як зашлю її в Похйолоу?“

Він заслав в Похйолоу арфу,
і заслав до Саріолі:
молоді на ній там грали,
грали там на ній дівчата,
грали там і молодиці,
і жонаті чоловіки,
і старенька господиня
300 в рудіх кантеле крутила,
цупко пальцями хапала,
його пучками стискала.

Всі там грали на Похйолі,
грали там усякі люди:
там веселощів не знати,
не було грання співуче,
струни поперевертались,
волосінь стогнала сумно,
звук надбитий там виходив,
310 кепсько кантеле гучало.

Слав сліпий в кутку зігнувшись,
на печі отам старий той,
на печі він і прокинувся,
та проснувся на лежанці,
сидячи бурчить він з печи,
забурчав в кутку лишившись:
„Та покиньте бо там грати,
зупиніть страшенний гамір!
Мені голову розбили

320 і пробили в вухах шпарки,
перейшли ви крізь волосся,
з сону вибили надовго.

Якщо кантеле Суомі
не приносить вам утіхи,
ні солодкої дрімоти,
в сон приємний не затопить,
так укиньте його в воду,
в глибочінь морів закиньте,
чи назад його несіте,
330 покладіть оцю ви арфу
в руки ті, що ю створили,
на ті пучки, що струнили“.

Зараз арфа відповіла,
ось як кантеле гучало:

„Я їти не хочу в воду,
в глибочінь морську топитись,
най заграє сам мій майстер,
та рука його уміла“.

Віднесли тихенько арфу,
340 обережно положили
на ті руки, що створили,
на коліна, що чекали.

СОРОК ПЕРША РУНА.

Зміст. Старий Вейнемейнен сідає на камінь радості і звідти грає та виводить свої чудові співи.—Бог і богині, всі істоти в природі збігаються його слухати.—Вейнемейнена співи їх усіх розуміють захватом і зворушують до сліз.—Старий Вейнемейнен і собі взяв плакати, сльози його течуть глибоко в море.—Вейнемейнен обіцяє нагороду тому, хто захоче їх збирати.—Тільки лисиці це пощастило.—Але сльози багатиреві відмінилися вже на тонкі і блискучі перлини.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
свої пальці охаючив,
палюхи обидва вимив,
на відради вийшов скелю,
сів на камені співання,
на сріблястій високості,
золотистому горбочку.

Взяв він кантеле під пальці,
10 ставить закрут на коліна;
взяв він кантеле руками,
промовля слова такій:
„Най сюди приходе й слуха,
хто попереду не слухав,
як лунає спів одвічний,
радо кантеле співає“.

Вейнемейнен починає,
здобува чудові звуки
на тій арфі рибокостій,
20 на тім кантеле із шуки,
пальці хутко піднеслися
і палюх угору знявся.

Втіху радість доганяла,
погук з погуком єднався.
То грання було насправжки,
то були на голос співи.
Звук дали із риби кості,
лад дали ті щучі зуби,
волосінь бреніла гучно,
30 волосінь дзвеніла кінська.

Гра старий той Вейнемейнен;
не лишилось звіра в лісі,
не зіставсь четвероногий,
звір, що з довгими ногами,
щоб не йшов туди й не слухав,
не радів, не дивувався.

Білка весело чіплялась,
по гілках собі стрибала;
і побігли горностаї,

40 посідали коло тину;
лось в поляні гопки скаче,
і радіють навіть рисі.

Вовк прокинувся на болоті,
на піску собі підвівся,
сам ведмідь в ялинних вітах,
між ряних зелених сосен;
вовк біжить через болото,
а ведмідь через діброву
і сідає під барканом,
50 коло хвіртки він увівся;
повалив баркан на камінь,
на пісок звалив ту хвіртку;
лізе він тоді на сосну,
вилізає на ялину,
щоб грання того почути,
щоб дивуючи радіти.

Мудрий старець Тапіолі¹,
сам господар на Метсолі,
лісовий весь нарід разом,
60 всі і хлопці і дівчата

¹ Тапіо.

вище вилізли на гору,
щоб грання того почути;
господарка лісова,
Тапіолі мудра бабка
у панчохах вийшла синіх,
биндочки на них червоні,
на березну нарість сіла,
на зелений закрут вільхи,
щоб грання того послухать,
70 голос кантеле почути.

Літачі усі в повітрі,
всі оті пташки двокрили,
запурхали, прилетіли,
прилетіли, посідали,
щоб послухати тих звуків,
щоб дивуючись радіти.

Аж орел вчуває дома
те грання Суомі красне:
у гнізді пташат він кида,
80 і збирається летіти,
там, де кантеле героя,
там, де грає Вейнемейнен.

Пав орел той з високости,
з-поза хмар спустився яструб,
і качки з потоків вийшли,
вийшли лебеді із твани,
навіть зяблики малятки,
що так весело щебечуть,
сотні чижиків зліталось,
90 з ними жайворілки тьмою
вигравали у повітрі,
на плечі співали в мужа,
коли грав отець коханий,
струни кантеле дрижали.

Навіть донечки створіння,
надійшли панни повітря,
дивувались і раділи,
чувши кантеле брєнїння.
І одна на перекоті,
100 на небеснім сіла склепі,
і на хмарах сіла друга,
на окраєчку червонім.

Панна місяця, красуня,
і красуня доня сонця,

у руках тримають берда,
човники перекидають:
золота тканина тчеться,
шелестить срібляста нитка
з краю, де червона хмарка,
110 край великого склепіння.

А коли вони почули
звуки кантеле чудові,
берда випали їм з ручок,
човник випорснув із пальців,
золота порвалась нитка,
мотузок урвався срібний.

Не було на суходолі,
ні в воді не стало звіра,
що шістьма плавцями плава,
120 не лишилось рибок зграї,
щоб не збіглися послухать,
дивуватись і радіти.

Щупаки понадпливали,
водяні важкі собаки,
сеньги кинули печери,
з глибу сиги поспливали,
вплив окунь червоокий,
корюки пливли; всі риби
в очерет грудьми встромились,
130 вийшли слухати на беріг
Вейнемейнена співання,
на грання полюбувати.

Ахто¹, той король потоків,
з трав'яною бородою,
і собі на поверх вплив,
на морській він плава квітці.
Чує дивне вигравання,
промовля слова такі:

„Не чував ніколи зроду,
140 поки сонця, поки світа,
так, як грає Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний“.

Сотки², доньки берегові,
очеретові сестриці,
свої довгі коси чешуть,
на чолі своїм оздобу,
чеше золота щетина,
щітка, що оправа срібна;

¹ Ахто (Ahto)—водяний король.

² Сотка—качка.

як вони почули звуки,
 150 те грання чудово-гарне,
 щітка сприснула у воду,
 хутко в хвилі затопилась;
 не розчесані і коси,
 та хіба що в половину.
 Господиня вод нарешті
 вся укрита очеретом,
 знявшись з моря глибокостві,
 впливає обережно,
 в очерет повзе приморський,
 160 на бескеті там сідає,
 щоб послухати тих звуків
 Вейнемейнена співання;
 звуки дивно розлягались,
 і грання було чудове;
 зразу пані вод здрімалась,
 уві сні схилилась низько
 на шпилі рябої скелі,
 край великого бескету.

Старий певний Вейнемейнен
 170 грає день і другий грає:
 не було ані героя,
 ні твердого між мужами,
 ані мужа, ані жінки,
 з тих усіх, що носять коси,
 хто б від тої гри не плакав,
 не зворушилось би серце.
 Молоде й старе ридає,
 плачуть люди нежонаті,
 і жонатії герої,
 180 півдоросле парубоцтво,
 і також рида дівоцтво,
 і малі дівчатка плачуть:
 там такі чудові звуки,
 так старий зрушливо грає.

Старий плаче Вейнемейнен,
 гоїно сльози покотились,
 із очей збігають краплі,
 і течуть оті перлинки,
 за ячмінь вони буйніші,
 190 більш ніж ягідка болітна,
 від яєць кругліші курки,
 більш за голову голубки.

Із очей водиця крапле,
 дуже краплями збігає,
 і на вилиці прямує,

і біжить по гарних лицях;
 з лиць вона собі стікає
 на широке підборіддя,
 з підборіддя геть збігає
 200 по високих грудях старця,
 а з грудей високих старця
 на коліна сильне-дужі,
 а з колін тих сильне-дужих
 в підбиття ноги високе;
 з підбиття ноги старого
 вже на землю під ногами,
 через п'ять збігає свиток,
 через шість злотистих пасів,
 через сім сорочок синіх,
 210 через восьмеро жупанів.

Так пускає Вейнемейнен
 водяні, старий, краплини
 на морськеє побережжя,
 а з морського побережжя
 в глибочинь блискучу водну,
 на ту твань мулку і чорну.

Мовить старий Вейнемейнен,
 промовля слова такі:
 „Чи нема між молодими,
 220 між юрбами парубоцтва,
 в цьому племені обширім,
 між синами чи не буде,
 хто б зібрав мені ті сльози
 із глибоких вод блискучих?“

Відмовляло парубоцтво,
 так йому стареча каже:
 „Тут нема між молодими,
 між юрбами парубоцтва,
 в цьому племені обширім,
 230 між синами тут немає,
 хто б зібрав тобі ті сльози
 із глибоких вод блискучих“.

Мовить старий Вейнемейнен,
 промовля слова такі:
 „Хто мої дістане сльози,
 водянії вийме краплі
 із глибоких вод блискучих,
 дам тому я з пір'я сукню“.

Крук тоді надходить, краще;
 240 мовить старий Вейнемейнен:
 „Мої сльози вийми, краще,
 із глибоких вод блискучих,

дам тобі із пір'я сукню".
Крук дістати сліз не може.

Синя качка тее слуха,
качка сизая надходить;
мовить старий Вейнемейнен:
„Качко сизая, ти часто
в глибочінь ідеш із дзьобом
250 і погожу воду любиш—
йди візьми мої сльозини
із глибоких вод блискучих:
буде добра нагорода,
дам тобі із пір'я сукню“.

Аж іде збирати качка
Вейнемейненові сльози
із глибоких вод блискучих
там на чорнім темнім мулі;
позбирала в морі сльози,
260 їх до рук принесла Вейно;
сльози инший мали вигляд
і чудово відмінились:
блискотять неначе перли,
миготять блакитним блиском,
на оздобу королівську,
на довічну радість дужим.

СОРОК ДРУГА РУНА.

Зміст. Три багатирі прибувають в Похйолоу.—Вейнемейнен пропонує Льовхі розділити з ним Сампо.—Льовхі не згоджується і піднімає на рабівників цілий нарід.—Вейнемейнен грає на кантеле і затопляє Похйольців у глибокий чарівний сон, а тимчасом забирає Сампо і несе його на свій корабель.—Леммікейнен заводить пісню серед моря. Його хрипкий голос заходить до Похйолі і там будить заснулий нарід.—Гнів Льовхі побачивши, що Сампо зникло.—Вона накликає на корабель трьох багатирів густий туман, морського дивогляда і страшенну бурю.—Хвилі відносять кантеле і воно тоне на дні моря.—Вейнемейнен з товаришами утекли розбиття корабля.

Старий певний Вейнемейнен,
з ним коваль той Ільмаринен,
третій з ними Леммікейнен,
молодець Кауком'єлі,
їдуть рівнявою моря,
на розложистих потоках,
в те село студене-зимне,
в завжди хмурую Похйолоу,
де мужам збавляють віку,
10 де героїв топлять в морі.

Хто ж гребе у них на човні?
Перший був там Ільмаринен,
на цьому човні гребе він,
він гребе веслом переднім;
другий був там Леммікейнен,
він гребе веслом останнім.

Старий певний Вейнемейнен
до стерна собі сідає,
і керує човен в морі,
20 направляє його на хвилях,
через моря шумування,
на воді укритій шумом;
правлять на Похйолі пристань,
на вальці уже знайомі.

Це туди вони надходять,
путь далекую скінчивши,
човник той на беріг тягнуть,
і смолений підіймають
на вальцях оббитих сталлю,
30 на вальцях на мідь багатих.

Човна ставлять, входять в хату,
до покоїв уступають.
Господиня на Похйолі
так розпитує прихоськів:
„Що ви маєте сказати,
несете яку новину?“

Старий певний Вейнемейнен
на відповідь так мовляє:
„Гомонять мужі про Сампо
40 за строкатий мовлять покрив;
поділіть прийшли ми Сампо,
і на покрив роздивитись“.

Господиня на Похйолі
промовля слова такі:
„Між трьома не ділять білку,
і куріпочку не ділять.
Добре стукати тут Сампо
щоб строкатий покрив грукав
посеред Похйолі скелі,
50 в надрах мідного бескету,
з цього щастя я втішаюсь,
володарка того Сампо“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Як не хочеш поділити,
щоб взяли ми половину,
то ми візьмемо все Сампо,
силоміць його до човна“.

Льовхі, Похйолі газдиня
60 у велику злість упала,

нарід Похйолі скликає,
молодих людей з мечами,
всіх узброєних героїв,
Вейнемейнену на гибель.

Старий певний Вейнемейнен
він до кантеле надходить,
і сіда, береться грати,
розпочав грання чудове,
всі заслухалися люди,
70 на ті звуки дивувались,
всі мужі розвеселились,
ротом всі жінки сміялись,
очі мокрі всім героям,
дітвора вся на колінах.

Нарід ввесь знесилив старець;
всі попадали, змоглися,
і хто слухав, задрімав той,
і упав, хто дивувався.
Спала й молодь і стареча,
80 поки грав там Вейнемейнен.

Зараз мудрий Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
до кешені лізе хутко,
в гамані своїм шукає;
війняв сонні стріли звідти,
напустив на очі дріму,
міцно всім замкнув війниці,
на замок замкнув він зори,
всім знеможеним тим людям,
90 в сон затопленим героям.
Твердий сон наслав на них він,
щоб вони проспали довго,
цїї мешканці Похйолі,
люди увесь з села цілого.

Взяти йде тоді він Сампо,
покрив той рябий побачив
посеред Похйолі скелі,
в надрах мідного бескету,
де замків було аж дев'ять,
100 як лічити засув—десять.

Взяв співати Вейнемейнен,
тихим голосом виводив
коло мідного бескету,
перед тим камінним замком:
похитнулися ворота,
на завісах затріщали.

Помастив там Ільмаринен,

а за ним мастить і решта
ті замки на дверях лоем,
110 салом ті завіси древні,
щоб і двері не рипіли,
щоб завіси не вищали;
повернув замок він пальцем
і підніс рукою засув,
відімкнув замки ті просто,
відчинив ворота легко.

Мовить старий Вейнемейнен,
сам сказав слова такі:
„О, веселий Леммікейнен,
120 над мої всі друзі вищий!
Ти піди, візьми там Сампо,
захопи строкатий покрив“.

Це веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'єлі,
що непростений готовий,
без хвали моторний завжди,
там метнувся взяти Сампо,
в скелі той строкатий покрив,
і туди йдучи промовив,

130 на бігу він так хвалився:
„Почуваюся я мужем,
багатир тут в сині Укко,
я зіб'ю в бескеті Сампо,
поверну у скелі покрив,
тільки правою ногою,
ледве п'яткою порушу!“

Це збиває Леммікейнен,
він збиває, крутить, вертить,
ухопив руками Сампо,
140 і упер коліном з землею;
не порушилося Сампо,
і не збивсь строкатий покрив,
розкоренилося Сампо
в глибочінь на дев'ять сажнів.

Гарний віл в Похйолі виріс,
був великий, вельми дужий,
і міцні у нього боки,
і тверді добренні тужні,
кожний ріг йому був сажінь,
150 півтора сажені морда.

Взяв вола з полів зелених,
плуга взяв з окрайку поля,
в Сампо виорав коріння,
корінці, що мав той покрив,

і те Сампо зворухнулось,
похитнувся строкатий покрив.

Взяв старий тут Вейнемейнен,
з ним коваль той Ільмаринен,
та ще третій Леммікейнен,

160 так взяли велике Сампо
із гори, що на Похйолі,
з надер мідного бескету,
віднесли його до човна,
в кораблі його сховали.

Сампо в човнику нарешті,
ув опуклім човні покрив;
байдачок зіпхнули в море,
в течію дощаний човник;
в воду він з великим плеском,

170 в течію спустивсь боками.
Поспитав тут Ільмаринен,
і такі слова мовляє:
„Де везти ми маєм Сампо,
де подінемо той покрив,
від цієї країни далі,
злістю повної Похйолі?“

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Сампо маємо везти ми,
180 потягти строкатий покрив
на туманний ріг далекий,
на укритий лісом острів,
де собі цілком спокійно
залишитися він може;
адже там ще є містина,
там шматок землі лишився,
непорушений, спокійний,
меч його ще не навідав“.

Старий їде Вейнемейнен
190 від границь сумних Похйолі;
їде він—душа спокійна,
він вертається веселий,
промовля слова такі:

„Від Похйолі відвернися
до вітчизни чолом, човне,
до чужини стань плечима!
Загойдай кораблик, вітре,
посувай ти, водо, човник,
стань у допомі ти веслам,
200 легкість дай лопатам весел
на розложистих потоках,

на морських гладких рівнинах.

Як малі у човна весла,
як гребці не вельми дужі,
як керманич невеликий,
діточки коли керують—
дай твої нам весла, Ахто,
вод господаре, дай човна,
весла кращі і новії,

210 дай стерно нам що-найкраще.

Сам тоді сідай до весел,
сам ходи, поруш ти човен,
най байдак біжить хутніше,
кочети нехай стрибають
серед хвиль шумливих плеску,
серед вод, що піна вкрила“.

І погнав свій човен далі
старий певний Вейнемейнен;
сам коваль той Ільмаринен

220 і веселий Леммікейнен
там гребуть собі на човні,
там гребуть і поспішають
на воді блискучій, чистій,
на рівнинах вод обширих.

І промовив Леммікейнен:
„Скільки я гребу, бувало,
у гребців вода морська,
у співців майстерних співи,
а сьогодні я не чую

230 нічогоісінько такого:
ані співу в нашім човні,
ані поспіву в потоках“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Не до речи в морі співи,
і співання у потоках,
співи тільки перешкода,
заваджа гребні співання:
зникло б денне світло ясне,

240 нас окрила б тут темнота
на розлогім хвилюванню,
на рівнинах вод обширих“.

Тут веселий Леммікейнен
сам сказав слова такі:

„І без того час минає,
і зникає день чудовий,
гучно ніч до нас береться,
поспіша вечірня сутінь,

хоч би й зовсім не співав ти
250 за життя свого ніколи“.

Старий їде Вейнемейнен,
крає сині хвилі в морі,
день керує, ще і другий,
і нарешті вже на третій
став веселий Леммікейнен
так мовляти-говорити:

„Вейнемейнене, чому ти,
наш найкращий, не співаєш?
Адже ти здобув те Сампо.

260 і як треба переїхав“.

Старий певний Вейнемейнен
відмовляє так розумно:

„Ще завчасу нам співати,
ще не час радіти гучно;
лиш тоді співати добре,
лиш тоді радіти гучно,
як свої побачиш двері,
зариплять твої ворота“.

Мовить юний Леммікейнен:

270 „Якби я сидів керманич,
я чим дуж тоді співав би,
на всю пельку б зіпав дуже,
не уміючи і зовсім,
і виводячи невміло;
як не хочеш ти співати,
так я сам візьмусь до співу“.

Тут веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,
рота склав отак як треба,

280 і налагоджує голос,
починає сам співати,
видає до співу звуки,
сиплим голосом співає,
горлом він виводить грубим.

Так веселий Леммікейнен,
галасує Кавком'елі,
борода і рот трясеться,
підборіддя захиталось,
геть далеко лине поспів,
290 поспів хвилями простує,
йде до шостого села він,
за сьома морями чути.

На пеньку усів журавлик,
на сирім горбі зеленим,
кісточки на пальцях лічить,

підіймає вгору ноги;
він страшенно налякався
Леммікейнена співання.

Журавель страшенно скрикнув,
300 налякався, зняв він бучу,
полетів ізвідти зараз,
хутко лине на Похйолою,
прилетів туди на північ,
на болоті зупинився,
крикнув голосом негарним,
закричав з усеї сили,
розбудив з Похйолі нарід,
розбудив людей поганих.

Встала Похйолі газдиня
310 і будилась від дрімоти,
та до хліву чимчикує,
на сушню також побігла,
подивилась в хліві стадо,
у сушні лічила зерно:
не загублено корови,
не поменшало і збіжжя.

Тут вона їде до скелі,
до мідяного бескету;
як прийшла туди, сказала:
320 „Мені лишенько на світі,
тут була рука чужая:
всі поламані замочки,
і тверді відкрито двері,
порозбивано завіси;
та невже немає Сампо,
силоміць його забрано?“

Вже украдено те Сампо,
зник його строкатий покрив
з тої скелі, що в Похйолі,
330 із мідяного бескету,
де замків висіло дев'ять,
як лічити засув, десять.

Льовхі, Похйолі газдиня,
у великий гнів упала,
і на силі знемоглася,
заморочилось ув очіх.
Панну мли вона так просить:
„Панно мли, туману доню,
пересій туман крізь сито,
340 і пошли густий ти морок,
з неба дай густе повітря,
напусти густої пари

на кряжі морів блискучих,
на розложистій пустелі,
щоб лишився Вейнемейнен,
щоб загруз Сувантоляйнен.

Як цього ще буде мало,
Іку-Турсо¹, сину старця!
Підведи із моря чоло,
350 піднеси над хвилі тім'я,
поскидай мужів Калеви,
затопи в потоках друзів,
най ті злісливі герої
всі погинуть в глибокостях.
Принеси в Похйолоу Сампо,
не скотивши з того човна.

Як цього ще буде мало,
Укко, мій високий боже,
золотий королю вітру,
360 володарю мій сріблястий!
Бурю дай, пошли негоду,
і зніми повітря силу,
хвилі ти пошли і вітер
проти човна, що у морі,
щоб лишився Вейнемейнен,
щоб загруз Сувантоляйнен“.

Дише донечка туману,
напустила млу на хвилі,
туманом встеля повітря,
370 щоб старий той Вейнемейнен
там стояв три ночі поспіль
посеред блакити моря,
і не вийшов би нікуди,
і від'їхати не здужав.

Ночі три стоявши в морі
посеред морських потоків,
мовить старий Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Навіть муж цілком нездатний,
380 найбезси́лший з героїв
не потоне у тумані,
не загине в паруванні“.

Шарпонував він лезом воду,
він мечем ударив море:
мед з меча йому заправав,
з леза патока збігає,
парування йде до неба,

і підносяться тумани;
хутко води стали чисті,
390 від туману всі потоки,
протяглися далі води,
світ зробився наче більший.

Мало часу упливає,
ледве мить одна минула,
чути шелест величезний
на воді під самим човном,
бризка піна дуже вгору,
Вейнемейненів в човен.

Тут коваль той Ільмаринен
400 претрашено налякався,
кров йому тече на лицях,
по виду стіка додолу,
з головою він укритися,
затулив обидва вуха,
закрива обидві лиці,
і заплющив щільно очі.

Старий певний Вейнемейнен
подививсь на море з човна
і зирнув очима на бік,
410 бачить диво невелике:
Іку-Турсо, син старого,
коло човника піднявся
головою просто з моря,
тім'ям вирнув понад воду.

Старий певний Вейнемейнен
ухопив за вуха Турсо,
і підніс за вуха вище,
і спитав його суворо,
промовля слова такі:

420 „Іку-Турсо, сину старця,
ти навіщо з моря вийшов,
нащо випнувся над води,
перед людськими очима,
перед Калеви синами?“

Іку-Турсо, син той старця,
і зрадів не то щоб дуже,
і не вельми налякався,
і ні слова не відмовив.

Старий певний Вейнемейнен
430 запитав його удруге,
і промовив втретє гостро:
„Іку-Турсо, сину старця,

¹ Iku—вічний, Tursas—морський дивогляд.

ти навіщо з моря вийшов,
нащо випнувся над води?"

Іку-Турсо, той син старця,
відмовля на третім разі,
відказав слова такі:

„Я на те із моря вийшов,
я на те над води випнувся,

440 що собі тримав на думці
рід загладити Калевин,
віднести на північ Сампо;
як мене відпустиш в воду,
і життя мені покинеш,
не з'явлюся я удруге
перед очі чоловіка“.

Зараз старий Вейнемейнен
відпустив його у воду,
промовля слова такі:

450 „Іку-Турсо, сину старця!
Не виходь ніколи з моря,
і ніколи не знімайся
перед очі чоловіка,
від сьогодні і до віку“.

Вже ніколи не насміє
Турсо вирнути із моря
перед очі чоловіка,
аніколи, доки місяць,
сонце, світло і повітря
460 ясні радощі дарують.

Далі старий Вейнемейнен
човен морем все керує;
не багато часу збігло,
ледве мить одна минула,
посилає Укко з неба,
володар повітря можний,
дужий вітер їм назустріч
і бурхливі бурі-хвилі.

Вітри буйнії дмухнули,
470 загули страшенно бурі,
вітер з заходу бушує,
з півдня-заходу він ріже,
і від сходу напирє,
від полудня-сходу віє,
і кричить з півночі-сходу,
і реве з півночі страшно.

Позривав з дерев він листя,
відірвав від сосен глици,
польові квітки пошарпав,

480 і стебло порвав на зіллі,
і погнав піски густії
на поверхню вод блискучих.

Буйно вітри ті бурхали,
в човен плещуть хвилі-гори,
понесли ту щучу арфу,
теє кантеле із кости,
всім на радощі у Ахто,
всім, що мешкають в Вілліамо.
Ахто бачить їх на хвилях,

490 діти Ахто на потоках,
взяли кантеле коштовне,
понесли його з собою.

Старий плаче Вейнемейнен,
на очах йому водиця,
сам слова такі мовляє:
„От і зникло, що зробив я,
вся душі вірада згубла,
старця радість утопилась;
вже тепер ніколи більше,
500 за мого життя до віку,
не надійде з зуба щуки
із кісток моя утіха“.

Сам коваль той Ільмаринен
вельми й дуже налякався,
промовля слова такі:

„Горе з долею моєю,
що пустивсь у це я море,
на розложисту пустелю,
на колодах цих хитливих,
510 на гільках движких тремтячих!

Що зазнав колись мій волос
і великих бур і вітрів,
борода моя вбачала
дні лихі в просторах водних,
але бачив бурю рідко,
щоб на цю вона скидалась.
Ой страшні потоки бурні,
ці шумливі хвилі-гори!
Вітер став мені у поміч,

520 хвилі ласку вже дарують“.

Старий певний Вейнемейнен
висловля таку тут думку:

„В човні плакати не гоже,
і журитись не повинно:
не допоможе плач в злім разі,
і журба в лиху годину“.

І відтак мовляє слово,
і таку знімає мову;
„Зупини синів ти, море,
530 чад своїх, морська хвиле,
відпусти ти, Ахто, хвилі,
ти, Віллямо, свій народець,
не займав щоб він мій човен
і не бризкав в ребра човна.

Ти знімись на небо, вітре,
відійди собі на хмари,
в ті місця, де ти родився,
де живе твоя родина,
не вали сосни байдака,
540 не крути з ялини човна,
ти вали дерева в лісі,
нагинай на стромах сосни“.

Сам веселий Леммікейнен,
молодець Кауком'елі,

промовля слова такії:
„Прилітай, Тур'янцю¹ орле,
трое пер мені подай ти,
трое ти і пару крук той,
захистить маненький човник,
550 байдачок той поганенький“.

На краї бруски набив він,
поробив він бічні дошки,
він зробив облавки інші:
їх зробив заввишки в сажень,
щоб великі в човен хвилі
не могли перехлеснутись.

Добре вряджено той човник,
добре зладжений він збоку,
щоб його гойдали бурі,
560 щоб могли метати хвилі,
якщо піною морською
на високих хвилях піде.

¹ Turja—Ляпонія чи Норвегія (також Turjä і Rutja).

СОРОК ТРЕТЯ РУНА.

Зміст. Льовхі узброює всіх Похйолянських воєнників і вирушає з ними Вейнемейненові на-здогін.—Багатор силою своїх чарів споруджує серед моря скелю; на неї нарізуються корабель з Похйолі і розбивається.—Тоді Льовхі перекидається вірлом, забирає воєників під свої крила і знімається в повітря.—Вона здоганяє Вейнемейненов корабель і сідає на щоглі на версі.—Леммікейнен її разить своїм мечем. Вейнемейнен її валить, ударивши стерном.—Льовхі проте намагається вирвати Сампо з корабля, але воно розбивається на дрізки, одні поточилися на дно, а другі плавають по морю зверху.—Марні погрози Льовхі.—Вона визнає себе переможеною і вертає сумна на Похйолю.—Вейнемейнен, прибувши до своєї сторони, бачить розбитки Сампо на березі.—Він їх старанно збира і удається з довгого молитвою до Юмалі, щоб стягти його ласку на свій нарід.

Льовхі, Похйолі газдиня,
нарід скликала Похйолі,
подала ватагам луки,
і мужів збира з мечами,
човен Похйолі лаштує,
виряджа військовий човник.

На байдак мужів саджає,
споряджає їх до бою,
як дітей виводить качка
10 і веде качат в порядку;
сотня мечників сідає,
лучників аж ціла тисяч.

Ставить щоглу на байдаці,
оснаща його у линви,
напина на щоглу парус,
полотно на тії линви;
наче хмарка полинула,
наче брила хмара на небі,
вирушає у дорогу

20 і сквапливо звідти їде,
щоб назад узяти Сампо
з Вейнемейненова човна.

Старий певний Вейнемейнен
в морі човником керує,
промовля слова такі,
на задку стоявши мовить:
„Сину Лемпі веселенький,
від моїх всіх друзів вищий!
Вилізть ти на щоглу вгору,

30 та на линви парусисті,
подивись вперед в повітря,
подивись назад на небо:
чи ясний повітря обрій,
чи ясний, ачи мутний він?“

Зліз веселий Леммікейнен,
молодець здоровий, зграбний,
що готовий без прохання,
без хвальби швидкий завсіді;
на високу щоглу виліз,
40 і на линви парусисті,
та на схід, на захід глянув,
подививсь на північ, південь,
глянув на Похйолі беріг,
промовля слова такі:
„Проти нас повітря ясне,
а мутне за нами небо;
насува з півночі хмара,
оболок іде з заходу“.

Старий мовить Вейнемейнен:
50 „Ти говориш неправдиво;
зовсім то не хмарка лине,
і не оболок то суне:
це кораблик парусистий,
придивися-но пильніше“.

Пильно дивиться удруге,
промовля слова такі:
„Здалеки неначе острів,
мов з півночі в морі виспа,

соколи там на осиках,
60 глухани там на березах“.

Старий мовить Вейнемейнен:
„Ти говориш неправдиво;
соколів там не бувало,
глуханів нема там зовсім:
то з Похйолі парубоцтво;
ти поглянь утретє краще“.

Сам веселий Леммікейнен
придивляється утретє,
прмовля слова такії,
70 і такую мовить мову:
„Човник з півночи надходить,
сотня весел б'є по морю.
Сто мужів сидить при веслах,
більш як тисяча на човні“.

Старий певний Вейнемейнен
тут дізнався нарешті правди,
прмовля слова такії:
„Ільмаринене, до весел,
Леммікейнене веселий,
80 ви, всі люди, тут громадьте,
щоб помчався далі човник,
щоб байдак вперед полинув“.

Ільмаринен сам громадить
і веселий Леммікейнен.
І гребуть всі люди з ними;
тріскотить стерно соснове,
кочети риплять страшенно,
загойдався ялинний човник,
ніс йому вищить тюленем,
90 зад йому як вир клекоче,
воду всю укрили хвилі,
навкруги клубує піна.

Всі мужі гребуть що сили,
всі навзаводи герої.
Не коротшає дорога,
не утік дощаний човник
байдака, що з парусами,
того човна, що з Похйолі.

Старий бачить Вейнемейнен,
100 що тепер вода зуспіла,
що вже лихо не минеться;
погадав, поміркував він,
як же бути, що робити;
прмовля слова такії:
„Вихід винайти я зможу,

знаю я маленьке диво“.

В гаманець, де губка, лізе,
лізе він туди сквапливо,
з гамана бере кремінчик,
110 небагато взяв там губки,
кинув той шматочок в воду
та через плече наліво;
прмовля слова такії,
і такую мовить мову:
„Вийде з кременю най скеля,
вийде тут підводна щовба,
і на ній з Похйолі човник,
стогаковий най загине,
посеред морських бурунів,
120 серед диких хвиль великих“.

Попідводний камінь виріс,
під водою щовба знеслась,
в довжину на схід сягає
і широкістю на північ.

Човник Похйолі надходить,
біжить хвилями на веслах,
спотикається на скелю,
на отой підводний камінь;
розколовсь дощаний човник,
130 стореберний він розсівся,
щогла в воду повалилась,
паруси упали в хвилі.
Понесло їх геть повітря,
підхопив рвачкий їх вітер.

Льовхі, Похйолі газдиня,
уступа ногами в воду,
хоче зрушити той човник,
понести хоч трохи вище;
аж піднести не здолає,
140 човна зрушити не може,
поламалися всі ребра,
всі гаки порозпадались.

Довго думала, гадала,
прмовля слова такії:
„Хто б мені міг дати раду,
хто 6 мені прийшов на поміч?“
Відміняє хутко тіло
і вбирається у друге,
п'ять приносить кіс гостренних,
150 шість мотик давно нездалих.
Їх собі взяла на пальці,
наче пазури наділа,

і до тіла пів-байдака,
прив'язала в дольній часті,
ребра човна, наче крила,
керму наче хвіст наділа;
сто мужів на крилах має,
хвіст аж тисяча засіло,
сотня мечників сідає,
160 лучників аж ціла тисяч.

Розпустила Льовхі крила
і вірлом знялась в повітря,
угорі крилами плеще
Вейнемейнену на гибель,
і торка крилом хмарини,
у воді хлюпоче другим.

Мати вод, краса, сказала,
промовля слова такі:
„Вейнемейнене старенький,
170 поверни до сонця очі,
оберни на захід чоло,
озирнись назад ти трохи!“

Старий зараз Вейнемейнен
повернув до сонця очі,
обернув на захід чоло,
озирнувшись назад ще трохи:
бачить бабу препогану,
птаха страшний в обтірі лине,
що по плечі наче яструб,
180 головою мов орел той.

Вейнемейнена дігнала,
і до щогли надлетіла,
учепилася за линви,
на вершечку щогли сіла;
упаде з того в човен,
корабель схилився на бік.

Ільмаринен взяв молитись,
і найвищого просити,
гаряче творця благає,
190 промовля слова такі:

„Борони, всесильний творче,
заступи, прекрасний боже,
від погибели тут сина,
чадо матери від смерті,
між створіннями твоїми,
з-між твоїх людей, мій боже!

Найчистіший боже, Укко,
Укко, сам творець небесний!
Дай мені вогненне хутро,

200 дай сорочку, що палає,
щоб під захистом я бився,
під заслоною стинався,
голова моя щоб ціла,
не ушкодилось волосся
в грищах чистого заліза,
в зіткненню лихої стали“.

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:

„О ти, Похйолі газдине,
210 хочеш ти, ділімо Сампо
на крайчику туманнім,
на острівчику лісистім?“

Мовить Похйолі газдиня:
„Вейнемейнене старенький!
Я ділить не хочу Сампо,
паюватися з нещасним“.
І сама вхопила Сампо
Вейнемейненові з човна.

Тут веселий Леммікейнен
220 витягає меч з-під паса,
тягне гострее залізо
з боку лівого сквапливо,
б'є по пазурах орлячих,
по кігтях ударив дуже.

Б'є веселий Леммікейнен,
б'є мечем і мовить слово:
„Упадить, мужі, додолу,
всі мечі і всі герої,
сто мужів, що там на крилах,
230 на кігтях на кожному десять“.

Мовить Похйолі газдиня,
з вершку щогли так мовляє:
„Леммікейнене веселий,
бідний Кауко, молоде,
одурив ти мати рідну,
набрехав своїй старенькій:
ти казав, що шісдесят літ
ані з ким не підеш битись,
як захочеш навіть злота
240 і срібла як забажаєш“.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
так гадав, що вже на часі,
що прийшла година слухна:
тягне керму з глибу моря,
демено з струмків дубове,

ним дивогляда ударив,
відрубав орлові кігті,
пазури всі поламались,
250 лиш оден малий лишився.

З крил попадала вся молодь,
всі мужі звалились в хвилі,
сотня з крил їх повалилась,
з тіла тисяча упала,
сам орел з страшенним громом
на край човника звалився,
наче з дерева тетірка,
наче вивірка з сосини;
ухопився він за Сампо,
260 підмізинним пальцем тягне,
тягне Сампо просто в воду,
упуска строкатий покрив
із червоних ребер човна
в глибочінь потоків синіх;
так розбилось Сампо в морі,
поламавсь строкатий покрив.

Потопились ті уламки,
ті шматки великі Сампо,
в глибокості тих потоків,
270 в темній твані дна морського;
там від них в воді багатства
і від них у Ахто скарби;
аніколи в жаднім часі
і допоки сяє місяць,
не загине вод багатство,
ті скарби, що є у Ахто.

Полягли шматочки інші,
ті де-меншії уламки
на морів блакитній спині,
280 на широких хвилях моря,
щоб морський гойдав їх вітер,
колихала водотеча.

І гойдав їх в морі вітер,
колихала водотеча
на морів блакитній спині,
на морських широких хвилях;
їх жене на беріг вітер,
течія до суходолу.

Старий певний Вейнемейнен
290 бачить хвилі побережні,
бачить, як на беріг моря,
як женуть на побережжя
ті уламки Сампо хвилі

і в трісках строкатий покрив.

З того він радіє дуже,
промовля слова такії:
„Це ізвідси вийде сім'я,
невідмінних благ початок:
і орання й засівання,
300 і всілякії рослини,
поблиск місячний ізвідси,
сонця світло добродіне,
на розлогостях Суомі,
на моїх галявах рідних“.

Льовхі, Похйолі газдиня,
промовля слова такії:
„Маю ще оден я вихід,
маю ще оден я спосіб
проти оранки і сіву,
310 проти пастівні й рослини,
проти місяця сіяння,
проти сонячного блиску;
понесу у скелі місяць,
я в горі сховаю сонце,
я морозом заморожу,
застуджу зимою зимно,
що поореш і посієш,
всю ріллю твою і збіжжя;
я направлю град залізний,
320 град накидаю сталевий,
на твою ріллю велику,
на твоє прегарне поле.“

Пожену з пісків ведмедя,
грубозубого із пущі,
огери най роздирає,
най кобили він шматує,
най твою кладе отару,
най твої корови губить.
Я звезду твій нарід мором
330 і твій плід увесь я знищу,
щоб допоки сяє місяць,
не було за його чутки“.

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такії:
„Ані чарів тих Ляпонців,
ні Тур'янців не боюся,
бо година тільки в бозі,
він ключі судьбові носить;
не дивогляду їх мати,
340 не врагу тримати в пучках.“

Якщо звірюсь я на бога,
на творця зложу надію,
прожене злочинця з ниви,
ворогів з могó врожаю,
щоб отой не збавив сіву,
і моїх рослин не знищив,
не украв би мого сіву,
не пошкодив би врожаю.

Ти, господарко Похйолі,
350 садови злочинців в скелю,
переступників у гору,
замикай в каміння винних,
а не ясний місяць гарний
і не сонечко кохане!
Ти морозь своїм морозом,
застуди зимою зимно
те, що ти сама посієш,
те насіння, що розсиплеш;
там пошли свій град залізний,
360 ті сталевії градини,
де твої плуги поорють,
на лани сумні Похйолі.

Пожени з пісків ведмеда,
і kota з діброви злого,
клишоногого із ліса,
малозубого із гаю,
там на вигони Похйолі,
де стада Похйолі ходять“.

Льовхі, Похйолі газдиня,
370 промовля слова такії:

„Це моя загигла влада,
і потужність перепалась,
міць моя в глибокім морі,
у глибоких нуртах Сампо“.

Тут додому йде і плаче,
до Похйолі йде з журбою;
не взяла собі від Сампо
нічогісінько, що б варто,
а взяла з собою трохи
380 підмізинним тільки пальцем,
принесла собі в Похйолою,
грудку тільки в Саріолою,
тим то в Похйолі і вбозтво,
у Ляпонців омаль хліба.

Старий певний Вейнемейнен
вийшов сам тоді на беріг,
там знайшов шматки від Сампо

і від покришки уламки
понад берегом над морем,
390 на м'якій піщаній виспі.

Посадив уламки Сампо
з тої покришки-строкатки
на туманнім млистім розі,
на острівчику лісистім,
щоб росли і розростались,
щоб могли перевернутись
у ячмінь—варити пиво,
і на хліб—у жито добре.

Старий мовить Вейнемейнен,
400 сам слова такі він далі:
„Боже, дай, пошли нам, творче,
щоб у щасті ми кохались,
вікували щоб щасливо,
звікували вік свій чесно
тут в Фінляндії коханій,
в стороні Карелів рідній.

Борони, коханий творче,
заслони, наш добрий боже,
від мужів, що злої мисли,
410 від жінок, що злої думи,
втихомир землі ти муки,
вгомони води ти силу!

Будь синам твоїм порадник,
будь вночі ти їм підпора
і удень їм захорона;
най не світить мляво сонце,
і не сяє місяць мутно,
най вітри не дмуть лихії,
і шкідливий дощ не пада,
420 най нам холод не пошкодить
чи яка негода злая.

Розгорни баркан залізний,
спороди камінну твержу
круг того, чим володію,
з двох боків цього народу,
від землі пошир до неба,
від небес пошир на землю,
щоб мені він був оселя,
захист, притул і заслона,
430 щоб чого не взяв злочинець,
і чого не вкрав би ворог,
поки віку, поки часу,
поки сяє золото-місяць“.

СОРОК ЧЕТВЕРТА РУНА.

Зміст. Вейнемейнен хоче грати на кантеле, але струмент у морських безоднях.—Вейнемейнен величезними граблями шукає в глибокостях.—Кантеле не знаходиться.—Вейнемейнен майструє собі нове і добуває з нього чудові акорди.—Блискуче поведження співця.

Старий певний Вейнемейнен
так собі гада-міркує:
„Ох, тепер поїхать добре,
хороше б повеселитись
у селі отім новому,
на отім прекраснім дворі,
та вже кантеле сховалось,
перейшла моя потіха
10 та до сеньги в глиб камінний,
на потіху шуці в морі,
там до мешканців Веллямо;
вже його назад не верне,
не віддасть назад вже Ахто.
Ільмаринене ковалю!
Працював, кував ти вчора,
та покуй ще і сьогодні,
скуй мені граблі залізні,
на граблі зубці тривалі,
20 разом і граблище довге,
щоб я міг гребти в потоках,
щоб громадив хвилі в купу,
очерет зібрав в копиці
по морському побережжі,
і знайшов би в морі арфу,
взяв би кантеле я знову
з тих містин, де плещуть риби,
де живуть в камінню сеньги“.
Сам коваль той Ільмаринен,
30 той коваль одвічний, майстер,
змайстрував граблі залізні,
мідяне граблище разом
по сто сажнів в кожному зубі,
довше вп'ятеро граблище.

Взяв старенький Вейнемейнен
ті до рук граблі залізні,
перейшов він небагато,
путь коротку, невеличку,
по вальцях укритих дігтем,
40 по вальцях на мідь багатих.
Там був човен, два човни там,
байдаків готових двоє,
на вальцях укритих дігтем,
на вальцях на мідь багатих,
і один новий був човник,
човник другий був старенький.
Старий мовив Вейнемейнен,
до нового човна каже:
„Ти зійди у воду, човне,
50 ти спустися, човне, в хвилі,
щоб тебе не керував я,
не держав великим пальцем“.
Зараз вийшов човен в море,
там спустився в водотечу.
Старий певний Вейнемейнен
на край човника увівся,
взяв він чистити те море,
підмітати водотечу;
водяні квітки змітає,
60 все сміття по надбережжю,
комишу шматочки навіть,
водяних рослинок крихти.
Він згинає кожну гільку,
зачепля граблями рахви,
і ніде знайти не може
теї арфи з кістки шуки.
Вже його навіки втіха,
теє кантеле пропало.

Старий певний Вейнемейнен
 70 тут вернувся назад додому,
 він поник журливо чолом,
 шапка збочилася набік,
 і ще раз промовив слово:
 „Я ніколи не знайду вже
 давніх звуків в рибій кості
 і потіхи в щучім зубі“.

Ось лісочок він минає,
 і іде собі край гаю;
 чує, плаче там береза,
 80 верстувата там горює;
 він іде до неї ближче,
 наближається до древа,
 запитався так берези:
 „Що, красо-березо, плачеш,
 що ти журишся, зелена,
 ти, журлива з білим пасом?
 Не ведуть тебе до бою,
 воювати не неволять“.

Мовить дерево розумно,
 90 мову так зняло зелене:
 „Може так багато скаже,
 так мовлятимуть за мене,
 що лиш в radoщах живу я,
 шелещу гілками радо,
 я ж бездольна, вся в клопотах,
 лиш журба моя вся radoщ,
 я в лиху себе годину
 і у злім жалкую разі“.

Я низьким журюся станом,
 100 я мою шкодую бідність;
 я, бездольна нещасниця,
 так нещасна без підпори,
 на оцім паскуднім місці,
 я на вигоні стою тут.

Стільки щастя й раювання
 мають інші в тій надії,
 що поверне літня радість,
 на годині теплій стане;
 я проте, дурна береза,
 110 мушу я тривати, бідна,
 щоб кору із мене дерли,
 щоб гілля моє рубали.

Часто дуже до берези,
 до ніжної часто-густо
 по весні короткій діти

до мого кряжу надходять,
 гострим ножиком тут ріжуть,
 сік з мого осердя точать,
 злий чабан улітку часто
 120 білий пояс мій знімає
 та плете і піхви й миски,
 і на ягоди кошілки.

У ніжної мене часто,
 в делікатної берези,
 коло пня сидять дівчата,
 тут навколо коло мене,
 угорі стинають зелень,
 в'яжуть віники із гілок.
 Дуже часто мене ніжну,
 130 делікатную березу
 і рубують, підтинають
 розскепляють на поліна;
 адже тричі цього літа,
 все за теплої години,
 при мені мужі ставали
 і своїх сокир гострили
 все на мене, з бідним чолом,
 щоб з життям я розлучилась.

Це моє радіння влітку,
 140 вся була моя потіха,
 і зима була не краща,
 снігу час не був любіший.

І було давніше завжди
 сум зміня моє обличчя,
 хилить голову додолу,
 і мої блідніють лиця,
 як собі я пригадаю
 день мій чорний, злу годину.

Біль тоді приносять вітри,
 150 і гіркі турботи иней,
 зелень хутра вихор зносить,
 иней все моє убрання.
 Я бездольная береза,
 деревце оте нещасне,
 тут лишаюся невбрана,
 тут стою цілком я гола,
 в лютім холоді тремчу я,
 і стогну я на морозі“.

Старий мовить Вейнемейнен:
 160 „Ти не плач, моя березо,
 не сумуй, зеленолиста,
 не журися, в білім пасі;

ти ще долю щасну маєш,
і життя твоє відрадне,
ти радіючи заплачеш,
будеш втіхою брентити“.

Старий певний Вейнемейнен
робить арфу із берези,
цілий літній день робив він,
170 за день кантеле урядив
на туманнім, млистім розі,
на острівчику лісистім
закрут кантеле він ріже,
на потіху тую скриню,
закрут робить він тривалий,
цілу скриньку верстувату.

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Закрут кантеле готовий,
180 всім на радощі ця скринька,
де ж я шрубиків дістану,
де візьму кілків тих добрих?“

На дорозі дуб піднісся,
виріс високо у дворі,
все гілля було до міри,
були жолуді на вітах,
і на жолуді по кулі,
і на кулі по зозулі;
і зозуля закувала:
190 голосів там п'ять лунало,
потекло із дзьобу злото,
і срібло збігало гоїно
на горбочки золотії,
там на кантеле гвіздочки,
там узав кілки на арфу.

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Є на кантеле гвіздочки,
200 є кілки на арфу нову;
аж те кантеле не повне,
струн п'яти йому бракує;
де б на струни я розжився,
де брентливих я здобуду?“

Він тих струн іде шукати,
попід лісом переходить;
там в лісу сидить дівчина,
там сидить дівча в долині.
Ця дівчина і не плаче,

210 і не дуже, щоб радіє,
тихо співанку співає,
щоб зайшов хутніше вечір,
сподівається, що милий
надійде до неї зараз.

Старий певний Вейнемейнен
босоніж біжить хуленько,
без панчох туди береться;
як туди побіг нарешті,
попрохав волосся в дівки,
220 промовля слова такі:
„Дай свого волосся, дівко,
твоїх кучерів ніжніших,
щоб вони пішли на струни,
на потіху віковичну“.

І дало дівча волосся,
подало своїх найм'якших,
подало їх п'ять, шість навіть,
повних семеро дістало.
Струни кантеле з'явилися,
230 виграйна довіку радість.

Було кантеле готове;
сів старий тут Вейнемейнен
на стілець, що коло дверей,
на ослін він сів камінний,
бере кантеле до рук він,
взяв свою він осолоду,
повернув до неба закрут,
а голівку на коліна,
і налагодив він струни,
240 і настроїв так, як треба;
ось налагоджені струни,
стало кантеле готове;
взяв він арфу на коліна,
навкося її поставив;
по тих струнах десять нігтів,
всі п'ять пальців перебігли,
і брентять по струнах радо,
перестрибують там прудко.

Вейнемейнен починає:
250 це на кантеле він грає,
делікатно водить пальцем,
вигина палюх у себе,
і гучить берези древо,
і брентить берези зелень,
погука зозулі злото,
поклика дівочий волос.

Пальці дідові це грають,
струни кантеле рокочуть,
скачуть гори, рветься камінь,
260 навіть скелі затремтіли,
рахви луснули на морі,
хрящ поплив на рівних водах,
і зраділи всі ялини,
застрибали пні в діброві.

Все жіноцтво Калевалі
те шитво, що шило, кида,
мов струмок біжить нестримно,
наче річка лине-рветься;
молодиці йшли й сміялись,
270 йшли веселі господині,
щоб того грання почути,
на потіху дивуватись;
чоловіки всі при тому
без шапок усі стояли,
і що там було жіноцтва—
коло лиць тримали руки;
у сльозах дівчатам очі,
навколінцях парубоцтво,
звукам кантеле вважали,
280 з дзвону дивного здуміли.

Як одні вуста, всі мовлять,
як один язик, сказали:
„Не бувало зовсім перше
цих живих надхненних звуків,
аніколи, в жаднім разі,
поки місяць сяє й світить“.

Те грання луна далеко,
за шість сіл воно заходить:
там нікого не лишилось,
290 щоб не йшов грання послухать,
те надхненне вигравання,
теє кантеле брєніння.

Звірина вся лісова,
пазури сховавши, сіла,
щоб те кантеле почути,

дивуватись на потіху.
Наповітряні летухи
на гілках всі посідали,
і морські усякі риби
300 всі до берега беруться,
із землі робацтво лізе,
в порошок піску плазує,
виганяється, щоб слухать
того брєнькоти живого,
тої кантеле потіхи,
Вейнемейненових звуків.

Мудрий старець Вейнемейнен
виграває дивовижно,
дивно ті лунають звуки;
310 день він грав і другий грає
без перестанку й спочину,
від ранкового сніданку,
підперезаний як був він
і в тій самій все сорочці.

На господі грав у себе,
у своїй ялинній хаті:
і гучав там дах на хаті,
і двигтів поміст в покоях,
стеля там співала й двері,
320 вигукали всі віконця,
і хвалилися печини¹,
і підпори всі дзвеніли.

Він пішов сосновим лісом,
він пішов ялинним гаєм:
никли сосни всі додолу,
нагиналися ялини,
із гілля шишки літали,
до коріння віти впали.

Чи гаями він мандрує,
330 чи простує чагарями,
радо там гаї гуляють,
чагарі оті радіють,
всі квітки ласкаво зорять,
нагинаються сучечки.

¹ Цегла в печі.

СОРОК П'ЯТА РУНА.

Зміст. Льовхі довідується, що через питомість Сампо великий гаразд на просторах Калевалі.—Вона на це дуже заздрить.—Її покликання до Укко.—Льовіатар, Туоні дочка, породила дев'ятеро дітей, дев'ять дивоглядів, засади лютих хороб.—Льовхі їх випуска на Калеві синів.—Вейнемейнен помножує закликання і чарівні засоби, щоб увійти їх лютости.—Він ратує свій нарід від смерти і погибели.

Льовхі, Похйолі ґаздиня,
як таку почула звістку,
що Вейноле прощвітає,
і в гаразді Калевала
через ті уламки Сампо,
шматки покришки строкаті,
дуже заздрощі взяли ю,
раз-у-раз вона гадала:
смерть яку приготувати,
10 і наслать яку погибель
на тих мешканців Вейноле,
на героїв Калевалі.

Зголосилася до Укко,
перуна вона благає:
„Укко, мій небесний боже,
знищи ти Калеві нарід,
і забий залізним градом,
сталевим жалом на стрілах,
замори його ти мором,
20 щоб пропав паскудний нарід,
щоб мужі на дворі вмерли
і в коровнику жіноцтво“.

Та сліпа Туоні донька,
Льов'ятар¹, стара та баба,
із діток вона найгірша,
з дочок Мани найпоганша.
Всіх лихот вона джерело,
тьми гідот вона початок,
має вид аж прикро чорний,
30 шкура вся гідка на колір.

Та сліпа Туоні донька,
та чорнявка Уляппаллі²
стеле стежною постелю,
в недогіднім місці ліжку,
і лягла собі на вітрі,
над негодою вляглася,
та на протязі холоднім,
на ранковім вітрі зимнім.

Це страшний зірвався вітер,
40 зашумів собі від сходу,
плід надув дурній дівчині,
їй він черево наповнив
на проліссях бездеревих,
на отих безтравих луках.

Тяжу черева носила,
ваготу свою з журбою,
два, три місяці носила,
ще четвертий, ще і п'ятий,
ще і сьомий, ще і восьмий,
50 і також дев'ятий місяць;
як старі жінки лічили,
пів десятого носила.

Як дев'ятий місяць вийшов,
на десятому спочатку
набубнявіло їй тіло,
мучить болістями дівку.
Плід одначе не виходить,
не хапається з'явитись.

З місяця тут вона відходить,
60 і лягла на другім місці,

¹ Мати хороб. В інших рунах народження хороб надають Льовхі.

² Царство мертвих (Ularra—відкрите озеро).

і пішла родить повія,
непотрібниця від вітру,
поміж двох бескетів саме,
де п'ять гір зійшлись в міжгір'я;
аж дитина не виходить,
плід не хоче об'явитись.

Обродитися шукає,
полегшити тіло хоче,
при струмочках жизнодайних,
70 при джерелах веселеньких;
а все місця не знаходить,
ваготу свою лишити.

Що дітей бажа зродити,
хоче витрусити тяжу
в вогневих потоків піну,
у безодню вод шипучих,
у ті нурти трьох порогів,
стромовин де прикрих дев'ять.
Аж дитина не з'явилась,
80 вона з черева не вийшла.

Тут взяла погана плакати,
зажурилася паскуда,
де б пішла—вона не знала,
і куди б вона поділась,
живота щоб спорожнити,
привести дітей хутніше.

Так промовив з хмар найвищий,
так з небес творець говорить:
„Є на березі край моря,
90 є трикутник на болоті,
там в Похйолі завжди хмурний,
у сумній тій Саріолі;
ти туди рушай родити,
живота вагу лишиш там,
там на тебе вже чекають,
там дітей твоїх бажають“.

Доня Туоні чорнявка,
Мани та стидка дівчина,
йде до хати на Похйолі,
100 та до лазні¹ Саріолі,
щоб дітей мерщій родити,
обродитись народженням.

Льовхі, Похйолі газдиня,
та беззубая бабуся,
повела до лазні любку,

щоб обмити в лазні дівку,
на селі щоб там не чули,
не довідались і слова.

Напалила Льовхі лазню,
110 швидко все приготувала:
двері пивом помастила,
молодим тим пивом засув,
щоб і двері там не рипли,
щоб і засува не чути.

Промовля слова такії,
і таку мовить мову:
„Панно творива старезна,
з золотим красуне блиском,
найстаріша між жіноцтвом,
120 з матірок усіх давніша!
Ти ступи коліном в море,
ти стегном ступи в потоки,
від йоржа візьми ти слини,
набери з минька ти слизу,
помасти ти між кістками,
намочи ти боки слизом,
уратуй від болів дівку,
з поліжничих мук дівчину,
з мордувань отих страшених,
130 від черевних болів дужих.

Як цього тобі ще мало,
Укко, мій небесний боже!
Ти спустись, тебе потрібно,
поспішай, тебе бо кличуть,
бо мордується тут жінка,
з болем в череві тут дівка,
серед диму тут у лазні,
в лазні цій вона селянській.

Ти візьми у праву руку
140 криту золотом дубину,
перепони поламай всі,
повали стовпи при вступі,
і замок творця розбий ти;
так зроби, щоб через засув
там пролізло і велике,
і маленьке й що-найменше“.

Випускає та паскуда,
донька Туоні безока,
повноту свою черевну;
150 злих дітей своїх поклала

¹ Жінки-Фінки звичайно розводжуються в лазнях.

під мережаную ковдру,
у м'якенькую колыску.

Породила дев'ять хлопців
через літню ніч єдину,
поки лазня та палилась,
поки там вона купалась;
міццю черева зродила
з живота, що дітьми повен.

Всіх синків поназивала,
160 і пестила народженців,
як той майстер, що зробив їх,
що сам виробив у яві.
Перший син болячки робить,
другий міг робити кольки,
на гостець син третій виріс,
а четвертий на сухоти,
п'ятий виріс на водянку,
посідав корости шостий,
сьомий син лиху сухітку,
170 і чумну заразу восьмий.

Був без назви син дев'ятий:
він був долі на солоні,
мати звідти його гонить,
заклинав аби він води,
щоб заклав він побережжя,
щоб усюди сіяв заздрість.

Льовхі, Похйолі газдиня,
всіх до купи їх скликає,
до туманного виріжку,
180 на порослий лісом острів,
посилає цих зловливих,
нечувані хороби

всі на мешканців Вейноле,
щоб загинув рід Калеви.

Нарід Вейноле слабує
і лежать сини Калеви
у хворобах нечуваних,
що на ймення невідомі,
що гние поміст під ними,
190 стеля вся укрилась цвіллю.

Старий вийшов Вейнемейнен,
віковичний заклинач той,
щоб голов вони не збулись,
вратувать недужих душі;
він іде в Туоні битись,
сам з хворобами стинатись.

Нагріває душно лазню,

розпалює в ній каміння
найчистішими дровами,
200 їх в воді річній набравши;
воду він приніс накривши,
бачно віники приніс він,
парить віники до лазні,
стогіллясті розм'якшає.

Будить він медовий розпал,
бурка він тепло солодке
на розпалених каміннях,
на розжарених тих брилах.
Промовля слова такії,
210 і таку мовить мову:

„В пал ходи до лазні, боже,
у тепло, небесний отче,
щоб подати нам здоровля,
щоб спокою нам надати.
Ти затри святії гискри,
погаси святе горіння,
ти познищи надмір палу,
пал поганий звідси вишли,
діточок щоб не спалив він,
220 не забив твого створіння.

Це я прискаю водою
на розпалене каміння;
най вода тут медом стане,
крапле патока солодка,
потече рікою з меду,
стане озером медовим
на каміннях цієї печі,
серед мшистої тут лазні.

Неповинні най не гинуть,
230 най не гинуть без хороби,
що пошле на них створитель,
і без смерті, що від бога.
Хто ж губити правих буде,
най від слів своїх загине,
най наложить головою
від своїх думок злосливих.

Якщо я не муж настільки,
не герой я в сині Укко,
аби визволити з лиха,
240 вратувать з біди тяжкої,
мужем з'явиться сам Укко,
той, що хмарами керує,
і сидить на оболоках,
і хмарки по небу водить.

Укко, мій небесний боже,
ти, що в хмарах що-найвищий!
Ти зступи, бо ти потрібний,
поспішай, тебе прохають,
відміни оці ти муки,
250 прожени оцю хоробу,
відішли лихе нещастя,
знищи ти тілесну слабість.

Меч мені даруй вогненний,
вогневе пошли ти лезо,
щоб цих злісних постинав я,
розігнав би цюю погань
на стежки вітрів весняних,
у далеке поле муку.

Пожену туди хороби,
260 у туди зашлю і муки,
у льохи ті, що в бескетах,
і залізом повні гори,
щоб камінню дати хороби,
обважнити скелі болем.
Не заплачуть скелі й камінь
від хороб і від терпіння,
хоч би й мучити багато
і штовхати їх без міри.

Туонівно, панно болів!
270 Ти живеш в горі хоробній,
де тече струмочків трое,
де розходяться три течі;
вертиш ти камінням болі,
крутиш ти хоробну скелю;
відведи, прихось, хороби
в пашу синього каміння,
чи на море відведи їх,
затопи в морську глибокість,
де і вітер не шелесне,
280 і не сяє світло сонця.

Як цього ще буде мало—
господине, панно болів,
панно мук, жінок окрасо!
Ти прихось сюди хутніше,
щоб створити нам здоровля,
супокій щоб нам подати.
Відбери ти болям силу,
ти примусь, щоб зникли муки,
щоб заснув слабий спокійно,
290 і не знав турботи хорий,
щоб життя він не позбувся

і утік би від хороби.

Позбирай в барило болі,
муки всі в мідяну скриню,
щоб могла ти взяти муки,
віднести від нас хороби
на чоло бескету болів,
на хоробну гору в надра.
Там звари оті хороби

300 в казанках маленьких дуже,
щоб не більшії від пальця,
щоб ушир в великий палець.

Посеред гори є камінь,
посеред його є отвір:
просвердлило свердло отвір,
і залізо перейшло ним;
ти хороби там покидай,
вергни там лихі всі муки,
придуши створіння дикі,
310 стисни там усі нещастя,
щоб вночі вони не вийшли,
щоб удень не виявлялись“.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний
всі мастить місця недужі,
де засіли ті хороби,
дев'ятьма з мастів найкращих,
взявши вісім чудо-ліків;
промовля слова такії,

320 і таку він мовить мову:
„Укко, мій високий боже,
давній мужу, що на небі!
Ти пошли зі сходу хмару,
хмару низьку від заходу,
хмару вишли від півночі,
вишли мед, пошли водиці
пом'якшити ці хороби,
заспокоїти ці муки.

Якщо сам я не управлюсь,
330 якщо так створитель хоче—
мусиш, творче, дати ради,
помогти, найвищий, мусиш.
На своє я бачив око,
торкав власною рукою,
мовив я вустами цими
і своїм диханням дихав.

Де моя рука не займе,
най творця рука торкнеться;

де мої не візьмуть пальці,
340 най торкнеться палець божий,
бо в творця гарніший палець,
і живіші руки божі!

Ти приходь, чаруй, мій творче,
прокажи, з'явися, боже,
подивись, зійди, потужний!
Вніч хай зціляться на тілі,
вдень собі здоровля знайдуть,
най вгорі не чують болів,
посередині не знають,
350 не дістануть жалю в серці,

не слабують на хвороби,
ні нездужають ні трохи,
аніколи, аж до віку,
поки злотом сяє місяць!“

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
так недуги проганяє,
виганяє всі хвороби,
відверта боління людське,
360 і турботи злі лікує,
і людей хова від смерти,
від конання рід Калеви.

СОРОК ШОСТА РУНА.

Зміст. Люта, що хвороби не беруть нарід Калевалі, Льовхі напускає на нього ведмедя.— Вейнемейнен займає дивогляда в його лігві і його поборює.— Радість люду на цю звістку.—
Принесено труп ведмедя.— З цього приводу співи і танці.

Чутно вісті на Похйолі,
на селі новини чути:
уздоровилось Вейноле,
Калеваля знову вільна
від недуг, що почалися,
від хороб тих безприкладних.

Льовхі, Похйолі газдиня,
без зубів ота бабуса,
як почувла, в злість упала,
10 промовля слова такі:
„Ще оден я знаю спосіб,
знаю я дорогу иншу:
пожену з пісків ведмедя,
клишоногого із лісу
на Вейноле рогатизну,
на худобу Калевалі“.
От з пісків жене ведмедя,
клишоногого із лісу
на Вейнолі рогатизну,
20 на худобу Калевалі.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Ільмаринене братусю,
скуп мені нового списа,
скуп мені оціп трійчастий,
зроби ратище мідяне.
Я вловить ведмедя хочу,
звіра, що коштовне хутро,
щоб кобил моїх не брав він,
30 огерів моїх не жер би,
щоб не нівечив він стада,
не губив моїх корівок“.

І коваль скував трійчатку
не коротку і не довгу,
а таку собі середню:
вовк там сів на жолобочку,
на клізні ведмідь усівся,
лось біжить там саме краєм,
скаче ратищем там огер,
40 олень сів коло головки.

Свіжий сніг уранці випав,
постелив дорогу ніжний;
білий сніг, як взимку зайчик,
в-осени овечка ніби;
старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Це мене бажання тягне
і проводить до Метсолі;
надійду до панни лісу,
50 тої синьої дівчини.

Від мужів іду до лісу,
від героїв на роботу;
привітай як мужа, лісе,
як того героя Тапйо,
поталань мені таланом,
щоб красу лісів піймав я.
М'єліккі, газдине лісу,
Теллерво, дружино Тапйо!
Прив'яжи своїх собачок,
60 не пускай на волю псючок,
на шляху, де сосен сила,
де стоїть салаш ялинний.
Отсо¹, яблуко лісове,
круглий, лапочко медова!

¹ Ведмідь.

Чуєш ти, що я з'явився,
що до тебе йду хоробро;
пазури сховай в волосся,
приховай до ясна зуби,
щоб мені не загрожали,
70 щоб зісталися без руху.

Мій коханий Отсо любий,
красень, лапочко медова!
Ляж, засни в траві зеленій,
на прекрасному бескеті,
щоб хитались зверху ялі,
угорі шуміли сосни.
Там собі качайся, Отсо,
там крутись, медова лапо,
у кублі горобка наче,

80 мов та гуска, що на яйцях“.

Старий чує Вейнемейнен:
забрехав собака раптом,
дуже пес зненацька гавка
у дворі, де малоокий,
в лузі там, де гладкомордий.
Мовить він слова такії:

„Я гадав, зозуля кличе,
пташка люба розспівалась;
зовсім це не є зозуля,

90 не взяла співати пташка;
галасує мій собака,
то моєї пташки голос,
під дверима хатки Отсо,
у дворі вродливця мужа“.

Старий певний Вейнемейнен,
де лежить ведмідь, навідав,
покуйовдив гарне ліжко,
золоте ведмеже лігво,
промовля слова такії,
100 і такую мовить мову:

„Най господь хвалений буде,
най величиться створитель,
дарував мені ведмедя,
лісове мені дав золото“.

Аж на злого він поглянув,
промовля слова такії:
„Мій коханий Отсо любий,
красень, лапочко медова!
Не сварись ти по дурному;
110 я не бив тебе, мій любий,
скочив ти з гладкої гільки,

сам із спохову скотився,
золоте подер убрання,
із гільок свою одержу:
в-осени буває слизько,
сльота-мрака в дні осінні.

Гей, зозуленько лісова,
що своїм ти трусиш хутром!
Кинь холодную оселю,
120 кинь житло своє на пустку,
дім із галузів берези,
твій салаш з гільок вербових.
Славний ти, піди зі мною,
ти рушай, оздобо ліса,
в черевиченьках легеньких,
у панчішечках блакитних.
Тут покинь малі простори,
цїї стежечки вузенькі,
до мужів ходім, героїв,
130 поспішаймо там, де натовп!
Не зле там вітати будуть,
у добрі там жити маєш:
скоштувать дають там меду,
пити патоки самої,
прибутнім всім чужоземцям,
всім, що там бувають, людям.

Геть іди собі ізвідси,
кинь своє кубло погане,
і ходи собі під стріху,
140 у чудовую оселю,
по сніговицях рушай-но,
як та квітка по дорозі,
через це гілля шмиглай-но,
наче білка по сучечку“.

Старий певний Вейнемейнен,
заклинач отой одвічний,
йде долиною і грає,
пісковицями співає,
поруч він ступає гостя,
150 гостя, що смугасте хутро;
те грання у хату лине,
чути співи коло двору.

Погукнув у хаті нарід,
в домі вся юрба сказала:
„Чути шум сюди знадвору,
чути звуки із діброви,
спів лапчатої пташини,
і ріжок дівчини з лісу“.

Старий певний Вейнемейнен
 160 до воріт прийшов спочатку;
 натовп кинувся із хати,
 люди добрїї сказали:
 „Чи не золото з'явилося,
 не срібло сюди дісталось?
 Чи прийшли не гроші любі,
 не монета золота?
 Ласуна до меду ліс дав,
 чи дав рись, господар гаю,
 що приходите ви з співом,
 170 женете на нартах бучно?“

Старий певний Вейнемейнен
 промовля слова такії:
 „Я виспівую гадюку,
 звіра божого співаю:
 тим то я прийшов з піснями,
 радо-весело на нартах.

Тільки це не є гадюка,
 ні гадюка, ані рися:
 це приходить сам славута,
 180 це краса йде лісова,
 це старий тут появився,
 це валько сюди приходить;
 якщо любий вам чужинець,
 розчиняйте настїж браму,
 якщо вам він не під мислі,
 зачинїть-но браму швидше“.

Так на це відмовив нарід,
 люди добрї так сказали:
 „Будь здоров до нас, ведмедю,
 190 медолапий, що прийшов ти
 в чисто виметений дворик,
 в охаючені простори.

Сподївався цілий вік я,
 в молодих чекав я літах,
 щоб ріг Тапіо учувся,
 лісова лунала дудка,
 гайове з'явилося злото,
 щоб срібло тут показалося,
 на малім просторї двору,
 200 на вузьких у полі межах.

На врожай неначе ждав я,
 я чекав немов на літо:
 так жде лижва на порошу,
 на гладку дорогу сани,
 так дівча жде молодого,

краснолиций на дружину.

Під вікном сидів я вечір,
 рано я сидів при брамі,
 тиждні цілі коло хвїртки,
 210 місяці чекав при входї,
 біля клунї ждав я взимку,
 на снігу твердїм стояв я,
 як стояв, коли він танув,
 і земля в грудки збивалась,
 як грудки укрились пилом,
 і той пил став зеленїти;
 кождий ранок міркував я,
 в головї держав я думку:
 де ведмідь так довго гаявсь,
 220 де баривсь коханець лісу,
 чи в Естляндію пішов він,
 чи він Суомї покинув?“

Старий мовив Вейнемейнен,
 сам сказав слова такії:
 „Де вести я маю гостя,
 де провадитиму злото?
 Чи вести його у клуню,
 положить в житло соломи?“

Дав таку відповідь нарід,
 230 добрї люди так сказали:
 „Запровадь ти чужоземця,
 того гостя золотого,
 під великославну стрїху,
 в нашу гарную оселю;
 там уже готова їжа,
 і поставлено що пити,
 чисто виметено дошки,
 пошаровано мостини,
 там усі жінки убрались
 240 у що-найчистїші сукні,
 бинди їм на прочуд гарні,
 одїж їх вбирає очї“.

Старий мовить Вейнемейнен,
 сам сказав слова такії:
 „Отсо, пташечко кохана,
 красень, лапочко медова!
 Є землі тобі ходити,
 поля є тобі верстати;
 перейди там, моє злото,
 250 ти піди землею-полем,
 перейди в панчішках чорних,
 виступай в суконних штанях

по доріжках про синицю,
горобиними стежками,
де єсть п'ять кроков найгладших,
де шість бальок наймідніших.

Ви, жінки-небоги, дбайте,
аби стадо не злякалось,
не сполохалась отара,
260 вся худоба господарок,
як ведмідь полізе в хату,
волохатий забереться!

Гей з сіней ви, паруб'ята,
геть, дівки, з воріт входових!
Ось герой вступає в хату,
ось краса мужів надходить!

Отсо, яблуко із лісу,
лісова окрасо кругла!
Тих дівчаток ти не бійся,
270 не страхайся краснокудрих,
не лякайся і жіноцтва,
тих жінок, що у панчохах!
Все жіноцтво, що у хаті,
все біжить мерщій за стіну,
як мужі ідуть до хати,
молодець вступає гордий“.

Старий мовив Вейнемейнен:
„Боже, дай сюди гаразду,
під оці чудові бальки,
280 в охаючену госпуду!
Де ж мого коханця маю,
де патлатого лишити?“

Люди так йому сказали:
„Наш чолом, вітай до хати!
І впусти своє пташатко,
дай дорогу золотому
на оці ялинні глици,
на печі полож із краю,
щоб він хутро показав нам,
290 волос бачити дозволив.“

Отсо! тим ти не журися
і не гнівайся нічого,
що розглядини почнуться,
що роздивимось на волос,
не понівечимо хутра,
волос той не віддамо ми
злому мужеві на одіж,
леда-якому на свитку“.

Старий Вейно тут не гаявсь,

300 хутро зараз зняв ведмедя,
у куток поклав те хутро,
у казан поклав те м'ясо,
у баняк з твердої міді,
у чавун на дно мідяне.

На вогонь казан становлять,
вже на полум'ї той мідень,
повний ввесь, набитий напхом
м'яса грубими шматками
і обсипаними сіллю,
310 що з далеких місць везеться,
із Німеччини приходить,
із тих вод, що за Двиною,
по протоках тих солоних
в кораблях воно приходить.

Як ото зварили м'ясо,
як зняли казан з багаття,
понесли отую здобич
і поставили ту пташку
на столі великім, довгім,
320 в злотописаних тарелях,
щоб з ківша сербнути меду,
з коновок хильнути пива.

Стіл той був увесь ялинний,
і тарелі всі мідяні,
всі ложки ті щиро срібні,
а ножі всі золотії,
філіжанки були повні,
всі мисок кінці тримали,
лісову оздобу красну,
330 часті золота лісного.

Старий мовив Вейнемейнен,
сам слова сказав такі:
„Дід горбів золотогрудий,
ти, господарю Тапйолі!
Жено ти, красо Метсолі,
лісу люба господарко!
Сильний мужу, сину Тапйо,
у червоній шапці дужий!
Теллерво, дівчино Тапйо,
340 і також ввесь Тапйо наріді!
До патлатого приходитье
на бенькет і на весілля:
є чого тут попоїсти,
попоїсти тут і випить,
і зістанеться доволі
на усе село роздати“.

Нарід тут промовив слово,
люди добрі поспитали:
„Як ведмідь на світ родився,
350 як він ріс з прекрасним хутром,
чи родивсь він на соломі,
чи ведмідь наш в лазні виріс?“

Старий мовив Вейнемейнен,
сам сказав слова такі:
„Він родивсь не на соломі,
не у клуні на полові;
ось де він, ведмідь, з'явився,
де родивсь медоволапий:
коло місяця і сонця,
360 коло Воза, що на небі,
біля донечки повітря,
коло боку в доньки твору.

На повітрі йшла на крайку,
серед неба та дівчина,
йшла шляхом якоїсь хмарки,
йшла самим окрайком неба,
йшла вона в панчішках синіх,
в черевиченьках пістрявих;
у руці їй скринька з шерстю,
370 кида шерсть дівчина в воду,
волос кидає у хвилі,
їх вітри гойдають в морі,
їх повітря колихає,
течія їх там хитає,
їх женуть на беріг хвилі,
на ріжок морський солодкий,
на лісок женуть медовий.

М'еліккі, газдиня лісу,
380 мудра Тапіо дружина,
на воді збирає клоччя,
шерсть м'яку збира на хвилях.

Швидко шерсть вона сотає
і склада до купи хутко
у кошовочку кленову,
під ту покрішку чудову;
з пелюшок шнурочки віша,
золотий ланцюг чіпляє,
на суки гіллясті вельми,
390 на вершину многолисту.

Там гойдався цей коханець,
колисалось немовлятко
на сосні в цвіту рясному,

на ялині шпилькуватій;
там так викохався Осмо,
виріс він прекрасноповний
посеред кущів медових,
у медовому гайочку.

Там ведмідь чудово виріс,
400 там він викохався добре,
низьконогий, куртолапий,
плоскомордий, тупоносий,
вельми широкоголовий,
і вовнястий дуже виріс;
і зубів немає тільки,
пазурів йому бракує.

М'еліккі, газдиня лісу
промовля слова такі:
„Пазури б йому дала я,
410 йому б зуби дарувала,
якби він їх не на лихо,
не на шкоду уживав би“.

Заприсяг ведмідь страшенно
М'еліккі, газдині лісу,
перед богом всепотужним,
володарем всезнаючим,
що не коїтиме лиха,
не чинитиме він шкоди.

М'еліккі, газдиня лісу,
420 мудра Тапіо дружина,
йде йому шукає зуби,
пазури зробити хоче;
розгляда міцну робину,
в ялівцю шука твердому,
розгляда цупке коріння,
стовбури кремезні, грубі;
стовбурів знайти не може,
і зубів там не знаходить.

Там росла ялинка в лузі,
430 на горбку сосна стояла,
у ялинки срібне віття,
золоте гілля в соснини.
І бере з собою панна,
пазури ведмедю робить,
в щелепи стромляє зуби,
просто їх у ясна садить.

Тут улюбленця пускає,
молодця жене вродливця,
в болота пускає бігти,
440 щоб гайсав собі гаями,

на узліссі щоб блукав він,
 щоб скакав собі лугами;
 але йти звичайно каже,
 і рушати як годиться,
 жити й добрі мислі мати,
 золоті всі дні провадить,
 там, де поле і болото,
 там, де галяви жизненні,
 необутому улітку,
 450 без панчіх собі ув осінь,
 спочиваючи в негоду,
 і ховаючись узимку
 під дахом із черемшини,
 край гільчастої фортеці,
 під прекрасною сосною,
 ув обіймах ялівцевих;
 п'ять на йому ковдер з вовни,
 і керей чудових вісім;
 там мою узяв я здобич,
 460 там на вловах пощастило“.

Так сказала молодеча,
 так промовили і старці:
 „Як же ліс таким був добрим,
 як же гай таким ласкавим,
 привітний господар лісу,
 і зичливий милий Тапйо,
 що він дав тобі коханця,
 ласуна до меду вислав,
 чи за ним ганяли з списом,
 470 чи налякано стрілою?“

Старий певний Вейнемейнен
 промовля слова такі:
 „Ліс до мене був задобрий,
 і ласкавий гай задуже,
 привітний госпóдар лісу,
 і зичливий милий Тапйо.

М'еліккі, газдиня лісу,
 Теллерво, та доня Тапйо,
 та красуня, панна лісу,
 480 лісове мале дівчатко,
 показало і дорогу,
 і стежки мені прибрало,
 на шляху признаку клало,
 і щоб визначити напрям,
 знаки різало на горах,
 і дерева карбувало
 до дверей ведмедя саме,

де знайшовся острів грошей.

І коли туди прибув я,
 490 надійшов до його краю,
 я своїм не кинув списом,
 не стріляв я там із лука,
 бо він сам слизнув із верху,
 сприснув сам з слизької гільки,
 пагінці порвали груди,
 на гілля він напоровся“.

Він такі слова говорить,
 сам таку він каже мову:
 „Мій улюблений ти, Отсо,
 500 делікатне пташенятко!
 З голови зніми одержу,
 поклади кусало на бік,
 не торкай зубів, що мало,
 затули свою ти пащу,
 і гляди, не розлютуйся,
 якщо ми тобі так зробим,
 що твоя голівка трісне,
 заскрегочуть дуже зуби.

Ось беру я ніздрі Отсо,
 510 першим тим ніздрям на поміч;
 не беру усе я разом,
 не одно беру я тее.

Ось беру я в Отсо вуха,
 першим тим на поміч вухам;
 не беру усе я разом,
 не одно беру я тее.

Ось беру я очі в Отсо,
 першим очім тим на поміч;
 не беру усе я разом,
 520 не одно беру я тее.

Ось беру я чóло в Отсо,
 першим чолам тим на поміч;
 не беру усе я разом,
 не одно беру я тее.

Ось беру я пащу в Отсо,
 першій пащі тій на поміч;
 не беру усе я разом,
 не одно беру я тее.

Ось беру язик у Отсо,
 530 язичку тому на поміч;
 не беру усе я разом,
 не одно беру я тее.

Назову того я мужем,
 уважатиму героєм,

хто оці полічить зуби,
хто усе кусало вийме,
з щелепів тих найтвердіших
вийме дужими руками“.

Не обралося нікого,
ні оден храбрій не вийшов.
Сам тоді він лічить зуби,
540 сам зубню всю він виймає,
вийняв дужими руками,
став коліном на ведмедя.

Вирвав зуби він ведмедю,
промовля слова такі:
„Отсо, яблуко із лісу,
у лісах округла банько!
Проходися небагато,
550 покричи собі ще трошки,
із кубла піди ти звідси,
із низенької оселі,
в дім збудований високо,
у широкії покої.

Вийди, золото, пройдися,
вирушай в дорогу, скарбе,
у тропу, де свині ходять
і де ходять поросята,
на бугор укритий лісом,
560 на ту гору височенну,
до тих сосен голкуватих,
до ялин тих стогіллястих;
побувать тобі там гоже,
пережити не погано,
голосний дзвенить де дзвоник
і голосить балабончик“.

Старий певний Вейнемейнен
повернув додому звідти;
і тоді сказала молодь,
570 так промовили вродливці:
„Де поніс свою ти здобич,
де подів свою охоту:
чи на ледові покинув,
чи її присипав снігом,
чи зложив в болотній твані,
закопав в пісках сипучих?“

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Не на ледові я кинув,
580 не засипав її снігом:
рвали б там її собаки,

закаляло б швидко птаство.
Не поклав її у твані,
не зарив в пісок сипучий:
там його б робацтво їло,
і ушкодили б мурашки.

Он куди поніс я здобич,
цей малесенький пайочок:
на бугор золотоверхий,
590 на плече хребта із міді,
на святі поніс дерева,
на ті ялі стосукові,
на гілля те величезне,
на широке верховіття,
чоловікові на втіху,
пережому на радість.

Він на схід тримає ясна,
на північний захід очі,
їх підвів не дуже вгору;
600 якби звів уверх високо,
то б їх там ушкодив вітер,
попсувало б їх обітря,
не спустив їх і додолу,
бо якби спустив додолу,
потарганили б їх свині,
волочили б своїм писком“.

Старий певний Вейнемейнен
заспівав тут гарно, сильно,
щоб і вечір приоздобивсь,
610 щоб день radoщами скінчивсь.

Старий мовив Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Ти світи мені, каганче,
щоб я міг співавши бачить,
бо моя черга співати,
на вустах задзвонить радош“.

Він співав і грав він пильно,
грав, співав аж цілий вечір,
і сказав скінчивши співи,
620 на сам край промовив слово:
„Боже, дай і на прийдуче,
боже-творче, дай-но ще раз,
щоб отут справлялось свято,
щоб пізніше пам'яталось,
справить хлопцеві весілля,
волохатому бенкету.

Раз-у-раз давай, найвищий,
дай ти, праведний створитель,

познак добрий на дорозі,
630 і карби дай на деревах
молодцям великодушним,
людям, що відважне серце.
Раз-у-раз давай, найвищий,
дай ти, праведний створитель,
щоб ріг Тапіо вчувався,
щоб лісну сопілку чути,

на дворі, в просторі тіснім,
на оселищах вузеньких.
Цілий день нехай там грають
640 і увечері гуляють
в лісовій оцій країні,
у широкому Суомі,
в плем'ї тім, що літ доходить,
у ростучому народі“¹.

¹ Головна частина цієї руни подає драматичний образ різних пригод, що супроводять полювання на ведмедя у давніх Фінів. У цих народів ведмідь був разом і жаданим джерелом багатства і предметом забобонного постраху. Через це, під той саме час, як вони його полюють, щоб мати його хутро, вони прикладають до його найпестливіші і найсолодші прізвиська і звертають до його найзрушливіші благання, щоб заспокоїти його гнів і заклясти його спустошення. Забивши ведмедя, ціле село, до якого належав щасливий мисливець, справляло бенкет. Оббідувавши звіра, вішали його голову на вершок дерева, яко славний трофей, потім того в співах і гулянках, на меду й на пиві, справляли цю врочисту оказію медову, що звалася похоронним бенкетом ведмедеві.

СОРОК СЬОМА РУНА.

Зміст. Льовхі забрала на небі місяць і сонце і сховала їх в скелі в середині.—Вічна ніч простяглась над людом Похйолі.—Укко, найвищий біг, іде шукати обох загублених світил.—Не найшовши їх, він виприскує гискрою з свого меча, що впавши на землю, робить там страшні спустошення.—Вейнемейнен і Їльмаринен запитуються в діви повітря, що сталося з тою гискрою.—Повітря діва каже їм, що вона в щупаковім череві.—Обидва багатирі зараз майструють сіті, щоб зловити щуку.—Але не вважаючи на зусилля чоловіків і жінок, нічого з того не вийшло.

Старий певний Вейнемейнен,
все на кантеле він грає,
він співає, довго грає,
повний радощів у співах.

Чути звуки аж на місяць,
перейшли в віконце сонця,
вийшов місяць із кімнати,
до березини надходить,
вийшло сонечко із замку,
10 на вершку ялини сіло,
щоб те кантеле послухать,
дивуватися на втіху.

Льовхі, Похйолі газдиня,
без зубів ота бабуса,
саме тут украла сонце,
ухопила місяць в руки,
узяла з берези місяць,
потягла з ялини сонце,
понесла його додому,
20 в Похйолію одвічно хмуру.

І ховає місяць ясний
у строкатий бескет, в надра,
гонить сонце, хай не світить,
в гору повною заліза.
Промовля слова такі:
„Вже не вийде звідси місяць,
щоб світив собі на волі,
і не вийде звідси сонце,
як не випущу сама їх,
30 як не дам я їм свободи
з дев'ятьма конями разом,

що одна носила матка“.

Іно що схопився місяць,
і сховалось ледве сонце
там на Похйолі в бескеті,
в скелі, що залізом повна,
краде Льовхі все багаття,
ввесь вогонь із хат Вейноле,
щоб хати вогню не мали,
40 не було в будинках світла.

Стала ніч без перестанку
і густий без краю морок,
темна ніч на Калевалі,
в хатах поночі в Вейноле,
навіть там, вгорі на небі,
в сторонах, де мешкав Укко.

Жить було без світла трудно,
без вогню то й зовсім важко,
занудилися всі люди,
50 занудився навіть Укко.

Укко, цей небесний боже,
цей повітря сотворитель,
дивувався дивом дуже:
погадав, поміркував він,
що там з місяцем за диво,
що там трапилося з сонцем,
що світить не хоче місяць,
сонця світ не хоче сяти.

На окрайку хмари став він,
60 на обміжок неба вийшов,
він стояв в панчохах синіх,
у рябеньких черевичках,

чи не знайде місяць ясний,
чи де сонця не побачить.
Але ж місяця не бачить
і знайти не може сонця.

Старий викресав полومінь,
він пустив вогонь веселий,
вогневим оружжям вибив,
70 тим мечем своїм вогнистим;
по нігтях вогонь пускає,
по всіх членах розливає,
угорі в краях небесних,
в зоряній оборі рівній.

Ото викресав вогню він,
і хова вогненну гискру
у торбинці золотом шитій,
у шкатулі срібнокутій;
гискру дав повітря панні,
80 колисати дав дівчині,
щоб новий вродився місяць,
і нове з'явилося сонце.

Колиса дівча на хмарі
на узкраїнах повітря,
колиса воно вогонь той,
уколює полумінь
в золотій колісці гарній,
на сріблястому ремінні.

Гнуться срібнії підпори,
90 золота шумить колиска;
небо, хмари затріщали,
в небі покришка погнулась:
так вогонь гойдався в колісці,
присиплявся так полумінь.

Аж вогонь колише панна,
присипля собі полумінь,
гладить пальцями вогонь той,
на руках полумінь няньчить;
ось упав вогонь в дурної,
100 у дівчини-недотепи,
з рук упав, що колисали,
з пальців, що його пестили.

Затряслось, розсілось небо,
розчинилося повітря,
і летить вогненна гискра,
і червона крапля падає;
покотилася по небі,
зашипіла верхом хмари,
дев'ять тих небес минає,

110 зоряних тих шість наметів.

Старий мовить Вейнемейнен:
„Ільмаринене, ковалю!
Ну, ходімо подивитись,
подивитись, розпитати:
там якийсь вогонь спустився,
десь полумінь засвистів там
з країн небесних вищих
на земні країни нижні.

Чи не місяця то крайчик,
120 чи кружало може сонця?“

І пішли оба герої,
так пішли і міркували:
як би їм дістатись краще,
як простіше простувати,
там де впав отой полумінь,
де вогонь звалився з неба.

Просто них шумує річка,
розлилась широким морем.
Взяв старенький Вейнемейнен
130 будувать під себе човна
і збивать його з деревні;
сам коваль той Ільмаринен
до човна стерно соснове
і ялові весла робить.
Незабаром був готовий
човен з веслами й гаками.
Човен він спуска на воду,
і гребе хапливо далі,
іде річкою Невною,
140 берегом потоків Невських.

Ільматар, дочка повітря,
та створіння доня перша,
показалась їм напроти,
промовля і каже слово:
„Із яких мужів ви двоє,
як вас люди прозивають?“

Старий мовить Вейнемейнен:
„Ми мужі обоє з моря,
я старенький Вейнемейнен,
150 другий буде Ільмаринен.
Ти скажи нам, звідки родом,
як тебе на ймення звати?“

Так їм жінка та сказала:
„Я найстарша між жіноцтвом,
я дочка створіння перша,
найдавніша мати в світі;

п'ять разів я шлюби брала,
шість була я наречена.
Беретесь куди ви, мужі,
160 де йдете, герої смілі?*

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Уродився десь там вогник,
нам з'явився тут полومінь;
без вогню жили ми довго,
всі у потемку ходили;
нам ото на думку спало
подивитись, де вогонь той,
що з небес сюди звалився,
170 що упав з окрайку хмари“.

Панна їм дала відповідь,
промовля слова такі:
„Вам знайти полумінь важко
і побачити не легко.
Наробив полумінь шкоди,
лиха він накоїв силу.
Вогнева з'явилась гискра,
і червона краєм впала
із полів творця великих,
180 де її сам Укко вибив,
крізь небесні ті рівнини,
наповітряні простори,
саме крізь димову дірку,
по сухих кроквах покрівлі
у нову Туурі хату,
до Пальвойнена в оселю.

Як вогонь туди звалився
у нову Туурі хату,
він почав робити шкоду,
190 він узявся до злочинства:
він хапа за груди дівку,
розрива дівчині перса,
він пече коліно в хлопця
і в господаря борідку.

У колисці вбогій мати
годувала немовлятко,
і туди вогонь полинув,
і вчинив він там злочинство:
він пече дитя в колисці,
200 груди матері пече він.

Так дитиночка в Маналю,
відійшла в Туоні панство,
бо на смерть вона вродилась
і судилась на сконання:
від вогню, від мук страшених,
згубла в полум'ї червонім.

Мати більше знання мала:
не пішла вона в Маналю,
бо вогонь прогнати вміла,
210 знала, як полумінь гнати
крізь вушко малої голки,
крізь обух, що у сокири,
та крізь надовбені в мотиці,
на краю широкопілля“.

Старий певний Вейнемейнен
поспитав дівчини шпарко:
„Але де ізвідти ділась
тая гискорка вогненна,
з краю поля у Туурі,
220 в ліс пішла вона, чи в море?“

На відповідь так сказала,
відповіла так та жінка:
„Та вогонь побіг ізвідти,
покотився геть полумінь,
попалив поля він спершу,
болота спалив і ниви,
і нарешті впав у воду,
в хвилі Алєю¹ скотився;
теє озеро скипіло,
230 від вогню вода блискоче.

Уночі, улітку тричі,
дев'ять раз у ніч осінню,
теє озеро виходить
з берегів до верху сосен;
там вогонь бушує дико,
жарке полум'я клекоче².

Як кипить, то кида риби,
окуні свої на скелі.
Думу думають там риби,
240 окуні отам міркують,
як же жити, що робити.
І за домом плачуть рибки,
за домівкою той окунь,
йорж за скелею своєю.

¹ Озеро, мабуть Ладозьке.

² Тут, очевидно, натяк на якусь велику катаклізму в природі.

Вийшов окунь кривов'язий,
 він вогненну гискру ловить,
 та піймать її не може.
 Вийшов синій сиг наздогін,
 ловить гискру вогневу,
 250 проковтнув він злий поломін.

Алює вступило в беріг,
 і з усіх країв опало,
 на своє звичайне місце
 ночі літньої спустилось.

Ось минуло часу омаль,
 проковтнув хто, той злякався,
 біль почув той, хто ззів гискру,
 хто пожер поломін, терпить.

Гучно кидається всюди,
 260 день пливе, пливе і другий,
 де лежить сиговий острів,
 де стоять бескети сеньги,
 поуз тисячу ріжечків,
 поуз сотню островочків;
 кожен рік дає поради,
 кожен острів мовить слово:
 „В Алює знайти не можна,
 в тому озері тихенькім,
 нещасливця, хто забив би,
 270 проковтнув би хто бідаху;
 і кінця нема тим мукам,
 від вогню твоїм терпінням“.

Ось пеструшка це вчуває,
 і сига того ковтає;
 от минає омаль часу,
 і боїться рибу ззівши,
 і нездужа проковтнувши,
 і пожерши муки терпить.

Гучно кидається всюди,
 280 день пливе вона і другий,
 де стоять бескети сеньги,
 де стоять печери риби,
 поуз тисячу ріжечків,
 поуз сотню островочків.
 Кожен рік дає поради,
 кожен острів мовить слово:
 „Чи в цім Алює не буде,
 в тому озері тихенькім,
 хто б забив оту бездольну,
 290 проковтнув її бідаху?
 Мукам тим немає краю,

від вогню твоїм терпінням“.

Щука сивая те чує,
 проковтнула ту пеструшку;
 ось минає омаль часу,
 і боїться рибу ззівши,
 і нездужа проковтнувши,
 і пожерши муки терпить.

Гучно кидається всюди,
 300 день пливе, пливе і другий,
 коло галчиної скелі,
 коло тих бескетів чайки,
 поуз тисячу ріжечків
 поуз сотню островочків.
 Кожен рік дає поради,
 кожен острів мовить слово:
 „В Алює знайти там годі,
 в тому озері тихенькім,
 хто б забив ту нещасницю,
 310 проковтнув би хто бідаху;
 і нема тим мукам краю,
 від вогню твоїм терпінням“.

Старий певний Вейнемейнен,
 з ним коваль той Ільмаринен,
 ялівець стинають гучно,
 і плетуть із лика сіті,
 в воді ивовій фарбують,
 з иви коркою зміцнюють.

Старий певний Вейнемейнен
 320 до сітей жене жіноцтво.
 От жінки при сітях стали,
 потягли сітями сестри,
 гребучи з сітями їдуть
 коло стрілок, островочків,
 коло скель, печер, де сеньга,
 коло островів, де сиги,
 де комиш стоїть, сіріє,
 очерет розрісся струнко.

Їдуть далі, рибу ловлять,
 330 тягнуть невід, зануряють,
 держать навкося ту пряжу,
 нахиливши невід тягнуть.
 Не зловили тої риби,
 силкувалися хоч дуже.

Тут брати вступили в воду,
 надійшли мужі до сіти,
 тягнуть сіті і штовхають,
 невід сіпають, тарганять

коло рахов, по затоках,
340 коло скель твердих Калеви.

Та зловити годі риби,
що така потрібна дуже.

Щука сірая не вийшла
із затоки затишної,
ні з води в великім морі:
сіть велика проти риби.

Стали риби ті жалітись,
щука щуці так казала,
сиг у сига запитався,

350 сеньга так до сеньги мовить:

„Чи уже відважні мертві,

чи сини Калеви згибли,
ті, що сіть плели із лену,
із ниток зробили невід,
що остьми отут лякали,
києм стукали довженням?“

Чує старий Вейнемейнен,
промовля слова такії:

„Ні, не вмерли ще герої,

360 не загиб Калеви нарід;

вмер один, а два родилось,

а у них ще кращі ості,

і києм ще довшим ловлять,

сітьми, що страшніші вдвоє“.

СОРОК ВОСЬМА РУНА.

Зміст. Старий Вейнемейнен майструє величезні сіті, щоб зловити щуку, що проковтнула вогонь.—Надзвичайні лови.—Замовляння і заклинання.—Щуку зловлено і сонця син їй розтинає черево.—Він там знаходить гиску, що зараз вилітає і робить страшне спустошення.—Вейнемейнен, а більше Ільмаринен дошкулені від неї.—Вейнемейнен поспішав наздогін вогневі: йому пощастило його опанувати, і таким чином він повертає тепло і світло в Вейноле.—Вейнемейнен гоїть свої опечення памороззю і ледом, і повертає до першого здоров'я.

Старий певний Вейнемейнен,
віковичний співтворець,
добирати став рахуби
і узявся міркувати,
як би сіть сплести ляннуу,
в сто ниток зробити невід.

Далі так промовив слово,
і таку мовляв він мову:

„Може знайдеться, хто зоре,
10 зоре землю, лен посіє,
щоб налагодив я сіті,
щоб стоокий невід виплів
і убив лиху ту рибу,
погубив би те ледащо“.

І землі знайшлося трохи,
що не випалене місце:
на обширому болоті,
межи двох корчів те місце.

Зараз викопано й корінь.
20 Там було лянне насіння,
що хова робак Туоні,
що робак землі пильнує.

Там золи стояла купка,
сила попелу сухого,
там колись спалили човен,
люди знищили байдак там,
саме тут і лен той сіють,
у сухий стромляють попіл

там на березі Алую,
30 в полі, що навколо глина.

І зійшла рослина добре,
незліченний лен там вийшов,
без колінець лен піднісся,
уночі піднявся влітку.

Уночі той лен посіявся,
і при місяці стромлявся¹,
пересіявся, перечистивсь,
обібрався, обципався,
його хутко обтіпали,

40 розчесали дуже швидко.

Віднесли його мочити,
його вимочено хутко,
його вийнято негайно,
щоб то висушити швидше.

Принесли його до хати
і товкли його завзято,
розминаючи старанно,
розтріпали всі волокна.

Розчесали лен сквапливо,
50 розчесали рано вранці,
ввесь у жмутики розклали,
потім лен на веретена
насотали влітку ніччю,
між двох днів одної ночі.

Навивають лен невістки,
держать лен на глицях сестри,

¹ Руна здається тут забула, що місяць уже вкрадений і схований в скелі. Такі суперечності нерозривно підібувають в рунах.

виплітали невід тесті,
узялись брати робити.

Глищі крутяться чудово,
60 і сквапливо роблять петлі,
так що сіть була готова,
нитки з лену посплітались,
поки ніч точилась літня,
в половину навіть ночі.

От нарешті сіть готова,
нитки з лену посплітались;
сто сажнів завдовжки сіті
і сімсот кругом по краю;
до сітей каміння в'яжуть,
70 і міцні прибили дошки.

І пішла до сіти молодь,
а старі гадали дома:
чи ж доволі можна буде,
до-схочу вловити риби?

Уперед волочать сіті,
затопляють їх на влови,
вдовж води дбайливо тягнуть,
сіті вишир води волочать,
ловлять рибок там маленьких,
80 ловлять йоржиків нещасних,
окунів тих гостроперих,
та ще пліток смілих ловлять;
та зловить не можуть риби,
на яку плели той невід.

Старий мовить Вейнемейнен:
„Ільмаринене ковалю!
Ну, ходімо ми з тобою,
потягнім водою сіті“.

І пішли удвох герої,
90 по воді волочать сіті;
одним краєм повернули
на той острів, що на морі;
другим боком повернули
просто на муріг зелений;
а що вип'ялось, те вернуть
впрост до пристани Вейноле.

Тягнуть сіть, вперед штовхають,
тягнуть, той волочать невід:
наловили риби досить,
100 окунів велику купу
і пестружечок гарненьких,
всяких тих лящів і сеньги;
наловили риб чимало,

та зловить не можуть риби,
на яку плели той невід,
на що прядиво те пряли.

До тих сітей Вейнемейнен
прив'язав іще і другі,
до кінців кінці додав він
110 у п'ятсот завширшки сажнів,
сімсот сажнів мають сіті;
він такі слова мовляє:
„До потоків сіть потягнем,
і де далі понесемо,
через воду ми удруге
поволочимо цей невід“.

Сіть волочать до потоків,
і несуть її на хвилі,
тягнуть далі через води,
120 вдруге цей волочать невід.

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:
„Веллямо, води газдине,
з очеретяними грудьми,
скинь, стара, свою сорочку
і каптан скидай хутенько!
Бо комиш твоя сорочка,
укривалом піна з моря;
їх зробила вітру донька,
130 і дала їх донька моря;
я ж тобі лянную справлю,
полотенну дам сорочку,
донька місяця робила,
сонця доня її ткала.

Ахто, в водах ти господар,
сотні нуртів володарю!
Кий візьми у п'ять ти сажнів,
кіл візьми семисаженний,
перейди усім ти морем,
140 покопай все дно морське,
в комишах ціпком полапай,
риб жени табун великий,
де волочимо цей невід,
поплави аж сотню тягнем.
Із заток жени ти риби,
з ям лососіх виганяй їх,
із нуртів великих моря,
із глибоких тих безодень,
де зусім не світить сонце,
150 по піску ніхто не ходить“.

Бо то з моря чоловічок¹,
багатир із хвиль піднісся,
на хребті морським лишився,
промовля слова такії:
„Чи вам треба, хто б гнав рибу,
хто б держав той кий великий?“

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такії:
„Треба нам, хто гнав би рибу,
160 хто б той кий держав великий“.

Муж малий, герой малятко,
там зрубав ялину в лісі,
довгий стовбур на узмор'ї,
на вершку на скелі ставить
і спитавши мовить слово:
„Чи чим дуж ту рибу гнати,
всім плечем мені робити,
чи то гнати, скільки треба?“

Старий мовить Вейнемейнен,
170 сам сказав слова такії:

„Будеш гнати, скільки треба,
то й того доволі буде“.
Взявся крихта-чоловічок,
муж-малятко став робити,
він жене оскільки треба
табуни тих риб великі,
де той невід волочили,
поплавців тягли аж сотню.

При веслі коваль сидів той;
180 старий певний Вейнемейнен
підніма угору невід,
сам він тягне дуже сіті;
мовить старий Вейнемейнен:
„Вже готов табун там рибій,
де я зняв угору невід,
де пустив тягу я нижче“.

Тут вже витягли і невід,
невід витягли із моря,
в човні дідовім трусили;
190 була зловлена та риба,
на яку плелося сіті
і лаштовано той невід.

Старий певний Вейнемейнен
вже до берега береться

та до синього місточка,
до червоного причалу.
Купу риб із човна вийняв,
взяв він купу риб костистих,
щуку сіру звідти вибрав,
200 що бажав давно зловити.

Старий мовив Вейнемейнен,
сам сказав слова такії:
„Чи голоруч взяти рибу,
без заліза—рукавиці,
без камінної пальчатки,
без мідяного наруччя?“

Сонця син коли почув те,
промовля слова такії:
„Щупака б я тут розплатав,
210 взяв би я його голоруч,
якби був тут ніж-колодач
і тверде було залізо“.

З неба випало залізо,
з хмари ніж золотoverхий,
що сріблом блищало лезо,
сонця синові у пояс.

Сонця син потужний зараз
ніж отой бере рукою,
ріже череву у щуки,
220 їй живіт широкопашій:
в животі у тої щуки
та була собі пестружка,
в животі пестружки тої
сиг гладкий уже знайшовся.

Ось він сига того крає,
синій клуб іздвідти тягне
із тонкої кишки сига,
з там, де третій кишки закрут.

Розгорнув клубочок синій,
230 а із синього клубочка
ще клубок червоний випав.
Розгорнув клубок червоний,
із середини клубочка
вийняв він вогненну гискру,
що шайнула з вишку неба,
що крізь хмари перебігла,
що з восьми небес упала,
із дев'ятого простору.

¹ Цей чоловічок-малик це добродійний дух, що мешкає в глибокоcтях морських. Ми вже бачили, що він з'являвся в другій руні, щоб звалити дуба, якого листя заступало сонце.

Вейнемейнен взяв гадати,
 240 як тепер привести гискру
 до хатин, що без багаття,
 до осель тих, що без світла.
 Коли ось вогонь той випав
 із руки, від сонця сина,
 Вейна бороду він палить,
 коваля ще дужче смалить,
 обсмалив ганебно лиця,
 та опік йому ще й руки.

І біжить вогонь ізвідти,
 250 перебіг по хвилях Альве,
 і стрибнув на ялівець він,
 пообпалював кущі всі,
 підіймається на сосни,
 і спалив ялини гарні,
 та біжить все далі й далі,
 там пів Півночи він палить,
 опалив країну Саво,
 оба-поли Каріялі.

Старий певний Вейнемейнен
 260 сам іти за ним зібрався,
 крізь ліси він переходить,
 у тропу вогню простує,
 і знайшов його нарешті
 між двох пнів, де саме корінь;
 був вогонь в дуплі вільховім,
 там де пня гнилого закрут.

Старий мовить Вейнемейнен
 сам слова тоді такі:
 „Ти, вогню, створіння боже,
 270 ти найвищого утворе!
 Ти углиб ідеш даремно,
 без пуття ідеш ти далі;
 краще зробиш, як ти вернеш
 саме в хату в піч камінну,
 на своїх там ляжеш гискрах,
 під своє вугілля вкрившись,
 щоб ото удень придався
 на березове поління,
 щоб тебе ховалось на ніч
 280 золотим кружалом в печі“.

Гискру він узяв вогненну
 на палку займисту губку,
 на суху жажву з берези,

положив в казан мідяний,
 в казані приніс ту гискру,
 він приніс її в бересті
 на ріжок туманний млистий,
 на отой лісистий острів:
 аж у хатах став поломінь,
 290 світло сталося в оселях.

Сам коваль той Льмаринен
 та побіг на беріг моря,
 на підводні ті бескети,
 і на скелі зупинився,
 від вогню терпів він муки
 та від полум'я боління.

Там вогонь він швидко гасить,
 він те полум'я познищив,
 промовля слова такі,

300 і таку мовить мову:
 „Вогню, створений від бога,
 Пану¹, ти, о сонця сину!
 Хто тебе гнівив так дуже,
 що мені опік ти лиця,
 опалив мені ти клуби,
 і опік страшенно боки?

Як мені вогонь згасити,
 вгамувати той поломінь,
 як вогня позбавить сили,
 310 унешкодити поломінь,
 щоб позбутись тої муки,
 і боління не терпіти?

Ти приходиш із Тур'ї, донько,
 від Японців ти, дівчино!
 В лід і паморозь ти взута,
 біла паморозь на сукні;
 в казані ти шержень носиш,
 крижану холодну ложку;
 води зимної налий ти,
 320 ти накидай леду більше
 на місця, де є ужари,
 де палив лихий поломінь.

Як того ще буде мало,
 сину Похйолі, приходи ти,
 ти годованцю Ляпонський,
 довгий муж землі сумної;
 ти в сосну заввишки будеш
 і завбільшки у ялину;

¹ Рапу—син сонця, бозтво вогню.

снігове обув'я в тебе,
330 рукавиці сніговії,
снігову ти шапку носиш,
сніговий на клубах пояс!

З Похйолі візьми ти леду,
із села, де зимно, снігу,
снігу сила на Похйолі,
у селі багато леду:
ріки—сніг, озера—крига,
там блищить повітря змерзле,
снігові зайці там скачуть,
340 крижані ведмеді ходять,
по шпилях снігових лазять,
по сніжних блукають горах.
Снігові там лебедята,
крижаних качок багато;
в сніговім живуть потоці,
в нуртах плавають ледових.

Лід вези сюди санками,
доставай возами снігу,
з диких верхів привези їх,
350 із країв гори твердої.

Сніговим зроби зі снігу,
з леду те зроби ледистим,
що вогонь мені накоїв,
все, що тут спалив поломінь!

Як цього ще буде мало,
Укко, мій високий боже,
Укко, що керуєш в хмарах,
оболоки всі провадиш!
Ти пошли від сходу хмару,
360 посилай з заходу другу,
і удар ти їх кінцями,
порожню між них наповни,
ти пошли і лід і шержень,
масти дай ти помічної
на місця, що опалились,
де вогонь накоїв лиха“.

Так коваль той Ільмаринен
свої вигоїв ужари,
від вогню лихе боління;
370 Ільмаринен уздоровивсь,
відібрав наново силу,
коли вигоїв ужари.

СОРОК ДЕВ'ЯТА РУНА.

Зміст. Сонце і місяць не показуються, їм наважін Ільмаринен кує золотий місяць і срібне сонце.—Він їх віша на ялині на вершку, але від них нема жадного світла.—Вейнемейнен питається долі і дивується, де Льовхі сховала обидва світила.—Він вирушає на Похйолю, щоб їх визволити.—Велика баталія.—Вейнемейненові не повелось в його спробункові і щоб знов почати, він просить Ільмаринена, щоб той дав йому дужчого знаряддя.—Льовхі, перекинувшись яструбом, летить до майстерні ковалевої.—Побачивши знаряддя, що він готує, вона пересвідчується, що не варто далі перекорятися, повертає на Похйолю і сама випускає сонце і місяць.—Вейнемейненові замовляння.

Не бажало сяти сонце,
золотий світити місяць
над оселями Вейноле,
в піскуватій Калевалі;
засів ввесь взяло морозом,
на стада хвороба впала,
занудилося все птаство,
зажурилися всі люди,
що не сяє світло сонця,
10 світло місяця не блима.

Щука відала глибокiсть,
знав орел дороги птаства,
корабельну путь знав вітер;
та лишень не знали люди,
чи вернувся сірий ранок,
чи спустилась нічка темна
на туманний млиний беріг,
на укритий лісом острів.

Раду радила молодіж,
20 і діди старі гадали,
як без місяця прожити,
як лишитися без сонця
у краях нещастя повних,
в бідних просторах Півночі.

Міркували і дівчата,
ждали помочи сиріткі,
де коваль¹, пішли до горна,
так вони йому сказали:

„Підведись, коваль, від стінки,
30 відійди від скелі, майстре,
нам новий ти викуй місяць
і зроби нове нам сонце!
Зле, коли не світить місяць,
важко жити нам без сонця“.

Відійшов коваль від стінки,
відійшов від скелі майстер,
став новий кувати місяць,
став нове робити сонце;
місяць робить він із золота,
40 із срібла кує він сонце.

Старий вийшов Вейнемейнен,
при своїх усіх дверіх,
промовля слова такі:
„Що, ковалю, любий брате!
Що так грюкаєш в ковальні,
що так б'єш без перестанку?“

Відмовляє Ільмаринен,
промовля слова такі:
„Золотий роблю я місяць,
50 і кую я срібне сонце,
понесу я їх на небо,
де шість зоряних покровів“.

Старий мовив Вейнемейнен,
сам сказав слова такі:
„Ільмаринене, ковалю!
Ти почав даремну працю:

¹ Ільмаринен; що-разу, як руни говорять про коваля взагалі, це мова про Ільмаринена.

злото місяцем не буде,
із срібла не вийде сонця“.

Ільмаринен справив місяць,
60 також викував і сонце,
обережно вгору виніс,
їх він високо поставив,
він поніс на сосну місяць,
на вершок ялини сонце;
піт котивсь йому із чола,
по плечах котилась вогкість,
бо така важка робота,
так він цілий день натуживсь.

Ось на гору виніс місяць,
70 і поніс на місце сонце,
на сосни верхів'я місяць,
на вершок ялини сонце;
аж не хоче сяти місяць,
і світить не хоче сонце.

Мовить старий Вейнемейнен,
сам сказав слова такі:
„Треба день жеребувати,
по прикметах тра дізнатись:
де тепер сховалось сонце,
80 де позник від нас той місяць“.

Сам старий той Вейнемейнен,
віковичний заклинач той,
ріже він скалки із вільхи,
ставить потім їх в порядку.
Жереба почав вертити,
повертати став перстами,
промовля слова такі,
і таку мовить мову:

„Це запитую творця я,
90 відповісти гостро правдо:
мов ти правду, жереб божий,*
знак творця, скажи мені ти,
де тепер сховалось сонце,
і куди попав наш місяць,
що вже довгий час на небі
ми не бачимо їх зовсім.

Ти скажи по правді, жереб,
не скажи під мислі мужа,
дай отут правдиве слово,
100 поклади завіт міцніший!
Як мене одурить жереб,
кину я його на землю,
чи в вогонь його закину,

хай значок в вогні займеться“.

Жереб вимовив по правді,
знак мужів тоді відмовив,
що сховалось з неба сонце
і упав з небес той місяць
в Похйолі велику скелю,
110 в надра мідного бескету.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:
„Я піду тепер на північ,
у тропі синів Похйолі,
принесу сюди я місяць,
золоте візьму я сонце“.
Дбає поспіхом туди він,
в вічно хмурую Похйолю.
День іде туди і другий,
120 і нарешті аж на третій
показався вхід на північ,
кам'янії видко гори.

Аж кричить він дуже гучно,
край Похйолі річки ставши:

„Гей, мені давайте човна,
щоб тут річку переплив я!“

Не почуто його крику,
човна з берега не гнали,
наложив гілля він купу,
130 від сосни сухої голок,
запалив їх на взбережжі,
так що дим повстав великий,
знёлось полум'я до неба,
дим наповнив все повітря.

Льовхі, Похйолі газдиня,
до віконечка надходить,
на протоку позирає,
промовля слова такі:
„Що за полум'я палає
140 у протоки цієї вусті?

На війну так може й мало,
на вогні рибальські надто“.

Похйолянца син виходить,
з хати вийшов він хуленько,
щоб побачити й послухать,
щоб довідатися добре:
„На тім боці теї річки
там іде герой потужний“.

Старий крикнув Вейнемейнен,
150 вдруге він промовив грізно:

„Сину півночи, байдак дай,
Вейнемейненові човна!“

Аж син півночи промовив,
і такі слова мовляє:

„Тут нема човнів порожніх,
ти от пальцями гребися,
а рука стерном хай буде,
щоб рікою плив на північ“.

Старий думав Вейнемейнен,
160 погадав, поміркував він:

„Та не буде той за мужа,
хто назад з дороги верне“.

В воду щукою пішов він,
в течію пішов він сигом,
переплив протоку швидко,
перейшов простори хутко,
раз ступив, ступив і другий,
став на берег він Похйолі.

Похйолі сини говорять,
170 мовить так юрба ледача:

„Ну, ходи на двір Похйолі“.
Він ввійшов у двір Похйолі.

Похйолі сини говорять,
мовить так юрба ледача:

„Ну, ходи в Похйолі хату“.
Він ввійшов в Похйолі хату,

він ступив ногою в сіню,
а рукою взяв за клямку,
в хату він тоді ввійшов,
180 переходить він під стріху.

Чоловіки мед там пили,
собі патоку ковтали,
всі з мечами були там,
всі з мечами коло боку,
щоб умер той Вейнемейнен,
щоб загиб Сувантоляйнен.

Так прибулого спитали,
і такі слова говорять:

„Що, паскуднику, ти скажеш,
190 що, герой-пловець, розкажеш?“

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Розповім я вам про місяць,
я дива скажу про сонце;
де від нас сховалось сонце,
і куди сховався місяць?“

Похйолі сини мовляють,

мовить так юрба ледача:

„Ось куди втекло те сонце
200 сонце з місяцем упало:

до рябої скелі в лоно,
в глиб залізного бескету;
їм не можна звідти вийти,
годі їм дістати волі“.

Старий мовить Вейнемейнен,
промовля слова такі:

„Якщо місяць із бескету,
як не вийде з скелі сонце,
так тоді даваймо битись

210 і мечами воювати“.

Вийняв меч, відкрив залізо,
меч грізний із піхов тягне:

на мечі сяє місяць,
а на держалні те сонце,
і стоїть на сонці коник,
на голівці кіт той нявка.

Що помірились мечами,
на їх леза обдивились,

невеличку крихту тільки
220 довший меч отой у Вейно,
на ячмінне зерно товщій,
ширший він на соломинку.

Ось на двір із хати вийшли,
та на виїжджене поле,

так ударив Вейнемейнен,
що аж гискри засвітились.

Раз ударив, ще ударив,
і позрубував мов ріпу,
наче з лену ті голівки,

230 голови синів Похйолі.

Тут зібрався Вейнемейнен
подивитися на місяць,

понести з собою сонце
з лона сірої скеліни,

із гори, де криді сила,
із залізного бескету.

Переходить він ще трохи,
ще завдавшики небагато,

бачить там зелений острів,
240 що на нім росте береза;

уз берези теї камінь,

а при камені тім скеля,

а дверей в бескеті дев'ять,

на тих дверях сотня клямок.

Баче щілину в бескеті,
шпарку в камені вузьеньку;
із піхов меча виймає,
меч стромля яскравий в скелю,
коле він вогнистим лезом,
250 коле вогняним залізом,
так що на-трое той камінь,
хутко на-двое розпався.

Старий певний Вейнемейнен
подививсь в камінну шпарку,
там гадюки брагу хлещуть,
пиво п'ють ехидни в скелі¹,
там в бескеті різнобарвім,
що на колір як печінка.

Мовить старий Вейнемейнен,
260 промовля слова такі:
„Тим то бідна господарка,
так тут трохи пива мала:
тут гадюки брагу хлещуть,
пиво п'ють ехидни в скелі“.

Зміям голови стинає,
злим руба ехиднам шії,
промовля слова такі,
і таку він мовить мову:
„Тож ніколи аж довіку,
270 від сьогодні і надалі,
най не п'ють ехидни пива,
і не хлещуть браги змії“.

Старий хоче Вейнемейнен,
віковичний заклинач той,
розхитать руками двері,
слова силою ті клямки;
не відкрив дверей рукою,
слів не слухалися клямки.

Старий мовив Вейнемейнен,
280 сам сказав слова такі:
„Баба, хто без броні ходить,
той не муж, хто без сокири“.
Зараз він вернувсь додому,
сумно голову схиливши,
бо на місяць не спромігся,
не дістав того він сонця.

І промовив Леммікейнен:
„Вейнемейнене, старенький,

чом не взяв мене з собою,
290 як товариша до бою?

Я б відбив усі замочки,
поламав би всі я клямки,
я б пустив сияти місяць,
я б дав сонцеві світити“.

Старий певний Вейнемейнен
промовля слова такі:

„Не беруть слова тих клямок,
не беруть замків закляття,
кулаком порушить годі,
300 двері виважити ліктем“.

Йде до горна, де коваль той,
промовля слова такі:

„Ільмаринене ковалю!
Викуй-но тризубець твердий,
і гаків дванацять викуй,
ще ключів велику в'язку,
щоб я місяць із бескету,
щоб я з скелі взяв те сонце“.

Сам коваль той Ільмаринен,
310 той коваль одвічний, майстер,
все, що треба, те зробив він,
спорудив гаків дванацять,
і ключів велику в'язку,
ратич цілий оберемок,
не малих і не великих,
на середню міру саме.

Льовхі, Похйолі газдиня,
без зубів ота старенька,
прикріпля до клубів крила
і летить собі в повітрі.

320 Полетіла коло хати,
полетіла ще і далі,
через все Похйолі море,
до 'Ільмариненова горна.

Подививсь коваль в віконце,
чи не дме уже там вітер;
то не вітер там надходить,
пролітає сірий яструб.

І промовив Ільмаринен,
330 він сказав слова такі:

„Що тобі тут треба, пташко,
нащо сіла під віконце?“

¹ Печера, про яку тут мова, певно була льохом, де ховалося пиво; начиння, в якому воно стояло, було повне робаків і гадюк, яких привабила вогкість місця і смак напою.

Зараз птах той відмовляє,
так отой промовив яструб:
„Їльмаринене ковалю,
вічний ти ковальський майстро!
Ти і справді славний майстер,
і коваль ти знакомитий“.

Так промовив Їльмаринен,
340 сам сказав слова такі:
„Дива жадного немає,
що коваль я, та ще й добрий,
коли викував я небо,
збудував повітря покрив“.

І сказав той птах ізнову,
так промовив сірий яструб:
„Що куєш ти тут, ковалю,
що ти лагодиш тепера?“

Так промовив Їльмаринен,
350 і таку він склав відповідь:
„Я міцний кую нашійник
тій на Похйолі бабусі,
прикувати бабу треба,
там в низу гори твердої“.

Льовхі, Похйолі газдиня,
та стара, беззуба бачить:
їй заноситься на лихо,
на нещастя їй кладеться,
і летить через повітря,
360 прилітає на Похйолою.

Випускає з скелі місяць,
із того бескету сонце,
і сама міняє постать,
в статі голуба з'явилась,
запурхала, прилетіла
до Їльмаринена до горна,
до дверей тих лине птахом,
голубцем в порозі впала.

І промовив Їльмаринен,
370 сам сказав слова такі:
„Нащо, голубе, з'явився,
прилетів ти до порога?“

Від дверей йому відмовив,
від порогу каже голуб:
„Тим отут я при порозі,
щоб тобі принести звістку:
що вже вийшов з скелі місяць,

вийшло з бескету вже сонце“.

Сам коваль той Їльмаринен
380 подивитися виходить,
до дверей надходить кузні,
пильно дивиться на небо,
бачить: там сияє місяць,
бачить: там блискоче сонце.

Він ото іде до Вейно,
промовля слова такі:
„Вейнемейнене старенький,
віковічний співотворче!
Подивись піди на місяць
390 і поглянь піди на сонце:
далебі, вони на небі,
на своїх місцях звичайних“.

Старий певний Вейнемейнен
сам на двір тоді виходить,
підвів голову угору,
подививсь на небо бистро:
місяць там стояв як спершу,
і було вже вільне сонце.

Старий глянув Вейнемейнен,
400 починає говорити,
промовля слова такі,
і таку мовить мову:
„Будь здоров, блискучий місяць,
божий вид з прекрасним блиском!
Золотий день сяє знову,
і підбилося вгору сонце!“

З скелі, місяцю, ти вийшов,
ти тепер вже вільне, сонце,
як зозуля золотая,
410 як той срібний голубочок.

На свої місця ідїть-но,
на свою дорогу першу.
Сонце, ранками вставай ти,
від сьогодні як лічити,
і вітай що-дня нас щастям,
щоб росло надбання наше,
щоб ішла нам в руки здобич,
щоб на вудку йшло там щастя.

Ти ходи гаразд щасливо,
420 на своїй раюї дорозі,
у красі кінчай дорогу,
спочивай вночі відрадно“.

П'ЯДЕСЯТА РУНА.

Зміст. Мар'ятті, чесній діві, доручено пильнувати стад.—Вона бере невеличку ягідку.—Та спускається їй в середину і її запліднює.—Мар'яття шукає лавні, де б їй можна розродитися.—Всі її відщуралися як повії.—Вона ховається до стайні і там приводить дитину і кладе її в ясла.—Дає ймення дитині.—Віроканнас покликаний, щоб її у хрест увести, а Вейнемейнен, щоб роздивився на неї і сказав свою думку.—Вейнемейненова думка.—Дитина забирає слово і його бентежить.—Дитину обрано на короля Карелії.—Вейнемейнен в розпущі і засоромлений.—Він собі будує човна, пускається в море і зникає навіки.—Він покинув своє кантеле Фінляндії, щоб вона завжди втішалася.—Епілог.

Мар'ятта, дитина гожа,
вже давно росла при домі,
там росла в батьківській хаті,
в хаті рідної матусі;
поясків п'ять поносила,
шість каблучок постирала,
що з батьківськими ключами
на грудях блищали в неї.

Пів порога зовсім стерла
10 тим гаптованим поділком,
пів бантини перетерла
з шовку стрічкою своєю,
пів одвірка перетерла
рукавом з тонкої ткани,
протоптала і мостини
з черевиків підшвами.

Мар'ятта, дитина гожа,
це дівчаточко малятко,
довго все була тихенька
20 соромливості гледіла,
риби смачної вживала
і кори м'якої з ялі.
А яєць не їла зроду,
з кудкудашки тих яечок,
від вівці не їла м'яса,—
з бараном вівця гуляла.

Мати шле її доїти,
та доїть вона не хоче,

промовля слова такі:

30 „Отака дівчина зроду
не візьме корів за вим'я,
як вони з биками грали;
молоко само хай ллється
чи хай крапає з телятка“.

Огера запряг їй батько,
огером вона не їде;
брат тоді приводить матку,
а дівчина мовить слово:

„Не сади мене у сани—
40 з огером була та матка.
Запряжіть мені лошаток¹,
шестимісячних давайте“.

Мар'ятта, дівчина гожа,
що була дівчина завжди,
тиха, чорнокучерява,
лагідна красуня, смирна,
стадо вигнала на вигін,
за ягнятами виходить.

Там на гору йдуть ягнята,
50 на бугор полізли вівці.

На галяві ходить панна,
між вільхов в лісочку скаче,
а зозуля золотая
кличе, голосно співає.

Мар'ятта, дитина гожа,
слуха голос і сідає

¹ Мар'ятта не відокремлений тип; вона представляє фінську дівчину взагалі; ця дівчина глибоко чеснотлива, але її чеснота зовсім не вплив несвідомости.

там, де ягоди у лузі,
на покотистім узгір'ї;
промовля слова такії,
60 і такую мовить мову:
„Клич, зозуле золотая,
заспівай ти, пташко срібна,
клич циноними ти трудми,
ти, суниченько від Німців;
ти скажи, чи довго буду
без очіпка я в пастушках,
на обширих тих полянах,
на широкім ґрунті гаю:
чи один рік, чи дві літі,
70 чи п'ять літ, чи може шість літ,
чи аж десятеро може,
чи тепер уже доволі?“

Мар'ятта, дитина гожа,
довго так жила в пастушках,
аж не солодко так жити,
а до того ще дівчині:
по землі плазують змії,
ящурок доволі в травах.

Не плазують там і змії,
80 ящурок в траві не знати;
кличе ягідка з узгір'я,
камінки з гори гукають:
„Ти зірви мене, дівчино,
молодесенька, візьми нас,
панно, що цинові груди,
з підперезками із міді.
Чи то з'їв би мене равлик,
чи робак проглинув чорний,
мене бачили вже сотні,

90 тут ось тисячі сиділо,
сто дівчат, жінок аж тисяч
і юрба дітей велика,
не торкнув мене ні оден,
не зірвав мене рукою“.

Мар'ятта, дитина гожа,
перейшла по стежці трохи,
щоб ту ягідку побачить,
щоб з стебла червону зняти:
взяти б кінчиками пальців,
100 взяти б гарними руками.

Бачить ягідку на згірку,
камінки ті на полянці;
наче ягідка на око,

виглядає камінками,
а проте таких немає
ні в полях, ні на деревах.

Тут з горба взяла дівчина,
збила ягідку з стеблини,
камінки тут поскакали
110 їй на черевик чудовий,
з черевика, що із шкурки,
гожій панні на коліно,
а з коліна тої панни
в пелену їй шамотливу.

На барвистий пояс дали,
з того пояса на груди,
а з грудей на підборіддя,
з підборіддя просто в губи,
а ізвідти в рот ковзули,
120 на язик там покотились,
з язика та просто в горло,
з горла перейшли у шлунок.

Мар'ятта, дитина гожа,
через те й завагітніла,
через те й дістала грубість,
важким черево зробилось;
убиралась без шнурочка
і без пояса ходила,
учащаючи до лазні,

130 там у потемку ховалась.

Мати часто міркувала,
розважала так старенька:
„Що то з Мар'яттою сталось,
як куріпочка ся має,
що шнурка не убирає,
не бере на себе пояс,
все до лазні потай ходить,
і ховається в темноті?“

Отоді дитя сказало,
140 так промовило словами:
„Що то з Мар'яттою сталось;
лихо трапилось бідасі,
через те що дуже довго
з стадом мешкала у полі“.

Тяж у череві носила,
ваготу свою з журбою,
так сім місяців, ні вісім,
дев'ять місяців носила,
а на лік бабів стареньких—
150 дев'ять ще і половину.

Як пішло вже на десятій,
панна стала у недузї,
тверде черево вже стало,
здавало мук дівчині.

Просить, щоб нагріто лазню:
„Люба матінко, кохана!
Дай мені тепліше місце,
дай нагрітую містину,
щоб там дівчина обмилась,
160 щоб там жінка розродилась“.

Мати їй мовляє слово,
їй стара дала відповідь:
„Ти піди, роди, ледащо,
в того, з ким відпочивала,
чи він хлопець-парубіка,
чи жонатий чоловіче?“

Мар'ятта, дівчина гожа,
на відповідь їй сказала:
„Не була я з нежонатим,
170 ні з жонатим я не зналась,
а пішла я на узгір'я,
камінки хотіла рвати;
я в думках її хотіла,
на язик взяла я потім,
а вона ковзнула в горло,
перескочила у шлунок,
з того я завагітніла
і дістала з того грубість“.

І проха за лазню батька:
180 „Тату мій коханий, любий!
Дай мені тепленьке місце,
дай нагрітую містину,
де б покій знайшла небога,
перетерпіла б де муку“.

Батько їй промовив слово,
відказав старий тоді їй:
„Геть від мене ти, ледащо,
на бескет, скажена, вийди,
де ведмежая оселя,
190 де бурчун, в його домівку;
там тобі родити, лярво,
там загинеш ти, ледащо!“

Мар'ятта, дитина гожа,
мудрим словом відказала:
„Я не лярва ані скільки,

не скажена ані трохи,
я великого героя,
маю дужого родити;
перед ним скориться сильний,
200 Вейнемейнен присмиріє“.

Панна в клопоті страшному,
як іти, де простувати,
де просить собі купання;
промовля слова такії:
„Пільтті, дівчино малятко,
над усі ти між челядок!
Попроси ти, щоб умитись
по хатах при річці Сарі,
де б небога відпочила,
210 перетерпіла б де муку.

Ти біжи, полинь хутніше,
бо потрібно дуже швидко!“

Пільтті, дівчина малятко,
промовля слова такії:
„Та кого ж просити маю,
де мені шукать підмоги?“

Добра Мар'ятта говорить,
промовля слова такії:
„Ти рушай до Руотуса¹,
220 де струмок тече зарослий“.

Пільтті, дівчина малятко,
до тих слів схиля увагу,
без прохань вона готова,
і хутенько без запросин;
наче пара виходжає,
і як дим, на двір простує,
підсмика свого фартуха,
підняла руками сукню
і побігла швидко-шпарко,
230 до Руотуса майнула;
і тремтять від бігу гори,
коливаються узгір'я,
всі пташки стрибають в борі,
скаче камінь по болоті;
до Руотуса надходить,
увійшла в його оселю.

Він сидить в сорочці чистій,
їсть і п'є, великий наче,
за столом сидить в сорочці,
240 в полотенній і ошатній.

¹ Ruotus—значить людина, що робить повагом і марудно, але тут Руотус—очевидно пам'ять євангельського Ірода.

Так сказав він при обіді,
на столі суворо спершись:

„Що повідаєш, ледащо?
Звідки ти оце прибігла?“

Пільтті, дівчинка малятко,
промовля слова такії:
„Я прийшла просить купання
на узкрай струмочка Сарі,
щоб небога відпочила

250 і знайшла в нещасті поміч“.

Тут його приходить жінка,
в боки взявшись руками,
перехильцем походжає,
ледве дигає по хаті,
узяла дівча питати,
промовля слова такії:

„Ти кому купання просиш,
просиш помочи для кого?“

Пільтті, дівчинка, сказала:
260 „Я для Мар'ятти прошу вас“.

Відказала так лихая
та Руотуса дружина:
„Лазні вільної нема там,
де струмок тече зарослий,
на пекучій скелі лазня,
є і хлів в ялинімі лісі,
де повія може митись,
де скажена загине,

270 якщо кінь там не надише,
ви там можете купатись!“

Пільтті, дівчинка-малятко,
похопилась повернутись,
і чим дуж вона побігла,
і прибігши так сказала:
„У селі немає лазні,
не знайшлось при річці Сарі,
а Руотуса дружина
промовля слова такії:

280 „Лазні вільної нема в нас,
де тече струмок зарослий;
на пекучій скелі лазня,
є і хлів в ялинімі лісі,
там повія може митись,
там скажена загине,
якщо кінь там не надише,
ви там можете купатись!“
Так сказала та лихая,

так мені відповідала“.

Мар'ятта, небога панна,
290 починає гірко плакати,
промовля слова такії:

„Ось тепер повинна йти я,
наче найми́чка якая,
мов челядка та грошева,
на оту пекучу скелю,
на поляну в ліс ялиніний“.

Що бере руками сукню,
піднімає кулаками,
помело несе у руціх,
300 свіжий віник м'яколистий,
і швидким приходить ходом
в муках черева великих
в хату, що в ялинімі лісі,
в хлів отой на гірці Тапйо.

Промовля слова такії,
і такую мовить мову:

„Творче мій, спусти́сь на поміч,
милосердий, будь затула
в цій важенній дуже речі,
310 у цей час, тяжкий страшенно!
Уратуй від болів панну
і від мук пологів жінку,
щоб не згинула від болю,
мордувавшись не сконала“.

І коли дійшла до місця,
промовля слова такії:
„Надиши, мій коню любий,
хуркай дуже, мій румаче,
тут зроби тепло, як в лазні,
320 дай тепла як мога більше,
щоб небога відпочила,
щоб найшла в нещасті поміч“.

Добрий коник той надихав,
хуркав огер сильно-дужий
на те черево стражденне;
і коли той дихав коник,
стало душно, наче в лазні,
наче воду там нагріто.

Мар'ятта, сердечна панна,
330 соромлива та дівчина,
покупалась там доволі,
в тім теплі живіт обмила,
уродила там синочка,
і кладе синка-вродливця

із конем на сіно поряд,
до прекрасногривця в ясла.

І ото синка обмила,
в пелюшки його сповила,
положила на коліно,
340 в пелену своєї сукні.

Синка любого сховала,
дорогого викохала,
своє яблучко злотисте,
отой прутичок сріблястий,
на рученьках годувала,
на рученьках колисала.

Положила на коліна,
на свої вложила кульші,
почала голівку гладить,

350 і волоссячко чесала,
аж ізник з колін хлоп'ятко,
і дитя пропало з кульшів.

Мар'ятта, сердечна панна,
затужила в лютім горі,
узяла шукать дитини,
сина любого шукала,
свого ябка золотого,
свого срібного пруточка:
і під жорнами гляділа,
360 і під полозом у санок,
і під решетом дивилась,
і під кошиком шукала,
між дерев, межи травною,
на мурогові м'якому.

Так шука синопка довго,
так шука свого малятка
на укритих бором горах,
на пісках шука в полянах,
в кожній квіточці шукає,
370 під кущем шука під кожним,
ялівець ірве з корінням,
у дерев гільки ламає.

Узяла шукати й далі,
швидко-хутко вирушає,
їй іде напроти зоря,
зорі тій вона вклонилась:
„Зоре, ти створіння боже!
Чи не знаєш про синка ти:
де маленький мій лишився,
380 тее яблучко злотисте?“

Зоря їй знайшла відповідь:

„Якби знала, не сказала б,
бо це він мене створив так,
щоб за злигодні ці люті
я на холоді блищала
і мигтіла у темноті“.

От іти зібралась далі,
вирушає швидко-шпарко,
місяць їй іде напроти,
390 перед місяцем схилилась:

„Місяцю, створіння боже,
чи ти знаєш про синопка,
де маленький мій лишився,
оте яблучко злотисте?“

Так відказує їй місяць:

„Якби знав, то не сказав би,
бо це він мене створив так,
щоб за злигодні ці люті
по ночах ходив на варті,
400 поки день був на спочинку“.

Аж іти зібрались далі,
вирушає хутко-шпарко,
сонце їй іде напроти,
вона сонцеві вклонилась:
„Сонце, божеє створіння,
що ти знаєш про синопка,
де лишився мій маленький,
оте яблучко злотисте?“

Мудро сонце відмовляє:
410 „Знаю я твого синопка,
бо це він мене створив так,
щоб у дні ясні, погожі,
грало золотом червоним
і сріблом блищало дивним.

Я твого малятка знаю,
я синка твого, сердечна!
Ось де твій синок-малятко,
твое яблучко злотисте:
він угуз по пояс в твані,
420 у пісок загуз по руку“.

Мар'ятта, сердечна панна,
узяла шукать в болоті,
там в болоті і знаходить
і несе синка додому.

Виріс Мар'ятти синопчок,
виріс хлопчиком прекрасним,
та не знали як назвати,
ріс без імени малятко;

звала квіткою матуся,
430 а чужі гулящим звали.

В хрест ввести його хотіла
і водою покропити,
щоб хрестити, дід придибав,
щоб молитись, Віроканнас,

І промовив старець слово,
сам таку мовляє мову:

„Зачарований цей хлопчик;
я хрестить його не буду,

перш як його не оглянуть,
440 не оглянуть, не похвалять“.

Хто ж то хлопчика огляне,
хто огляне і похвалить?

Старий певний Вейнемейнен,
віковичний закланач той,
щоб оглянути, прийшов він,
щоб оглянуть, похвалити.

Старий певний Вейнемейнен
поклада такий свій вирок:

„А що син почавсь в болоті
450 і від ягоди з'явився,

то його тра закопати
в лузі, де тих ягід сила,
чи нехай йому в болоті
розіб'ють голівку кием“.

Син камінки відмовляє,
двотижневий так гукає:

„Ти без розуму, дідусю,
і без глузду, кволий діду,
положив дурний ти вирок,
460 пояснив закони хибно!

Ти за більшії провини,
за діла, що ще дурніші,
не заводивсь у болото,
голови не збувсь своєї,
як колись дав на офіру
твеї матери дитину,
щоб життя уратувати,
себе визволить самого.

Та не воджено ї пізніше
470 тебе, діду, на болото,

як ще замолоду свого
кидав ти дівчат топиться
у струмках морських глибоких,
в чорнім мулі дна морського“.

Хлопця в хрест уводить старець,
він дитя благословляє,
щоб він був король Кар'ялі,
був би пастир всемогутній.

Став старий тут Вейнемейнен
480 і сердитий і похмурий,
і зібравсь рушати звідти.
На морський іде він беріг,
та виспіває уголок;
заспівав в останній раз він,
справив човен в мідь багатий,
міднокутого байдака.

На краю увівся в човні,
і хребтом морським мандрує,
заспівав він на розстанні,

490 так промовив на прощання:
„Незабаром час цей зникне,
дні минуть і дні настануть,
на мене і пожалкують,
ждать мене, шукати будуть,
щоб я знов спорудив Сампо,
щоб почав я знову грати,
дав новий на небі місяць,
і нове спорудив сонце,
бо без місяця і сонця

500 радість в світі не буває“.

Старий їде Вейнемейнен,
їде з парусом шумливим,
на оббитім міддю човні,
в міднокутому байдаці,
де земель простори вищі,
де небес простори нижчі.

Там човном своїм пристав він,
з байдаком там зупинився,
тільки кантеле покинув,
510 у Суомі ту музику,
на народу вічну радість—
поспів свій Суомі чадам.

Затулю тепер уста я,
 зав'яжу язик свій міцно,
 перерву свою я пісню
 і від поспіву відстану;
 відпочить повинні й коні,
 як багато перебігли;
 і само залізо слабне,
 520 покосивши влітку травки;
 опускаються і води,
 як біжать вони рікою;
 і вогонь повинен згаси,
 як у темну ніч палав він;
 чого ж співи не повинні,
 не повинна слабти пісня,
 по тих radoщах вечірніх,
 зараз як устало сонце?

Так я чув, як говорили
 530 дуже часто повторяли:
 „Течія, що в водоспаді,
 усії води не вилле;
 і співець так само добрий
 всіх не виспіва співанок;
 краще зовсім перестати,
 як порвать на половині“.

Так почавши і скінчивши,
 на цім слові переставши,
 я пісні в клубок мотаю,
 540 їх в одну сотаю в'язку,
 як запас кладу в комору,
 за замок з твердої кости;
 не підуть вони ізвідти
 аніколи, в жаднім віці,
 як замок той не відчинять,
 якщо кість не відімкнеться,
 не розняті будуть зуби,
 і язик не повернеться.

Що було, якби співав я,
 550 тих пісень негарних силу,
 як співав в долині кожній,
 шелестів в гаю сосновім?
 Вже моя умерла мати,
 на землі нема старої,

золота уже не чує,
 вже не слухає кохана;
 тут мене лиш сосни чують
 і гільки ялин вважають,
 і самі берез верхів'я,
 560 та вітають лиш робини.

Ще мене дитину мати
 тут покинула питома;
 я як жайворінок виріс,
 наче шпак лишивсь на скелі,
 жайворінком щоб співав тут,
 щебетав шпаком в лісочку,
 був під доглядом чужанки,
 мене мачуха пестила;
 бідака вона прогнала,

570 некоханую дитину,
 під стіну, що проти вітру,
 під стіну північну хати,
 щоб згубив суворий вітер
 безпорадну дитину.

Я як жайворінок вийшов,
 бідний я блукав як пташка,
 я плуганивсь ледве-ледве,
 йшов шляхом своїм помалу,
 вітру всякого дізнав я,
 580 та ще з бурями спізнався,
 став тремтіти на морозі,
 і навчився плакати в холод.

Багатьох тепер знаходжу,
 часто я людей стріваю,
 що злим голосом говорять,
 і мене словами колють,
 що язик мій проклинають,
 заглушають криком голос,
 що моє хрипіння лають,
 590 і пісні за зайві мають,
 мов співав нераз я кепсько
 і мої фальшиві співи.

Люди добрі! прошу вас,
 не вважайте це за диво,
 що співаю як дитина,
 щебечу як те малятко,

бо не був я у науці,
у мужів не був потужних,
слів ненаських не придбав я,
600 не приніс з чужини мови.

Адже інші научились,
я ж не міг піти із хати
та від матінки моєї;
з нею жив самою тільки
і учився тільки дома,
під бантинами комірки,
де питома з веретенцем,
де мій брат сидів з різьбою,

а я був мала дитина
610 у сорочечці подертій.

Хоч би й як було, а все ж я
показав співцям дорогу,
путь їм дав, нагнув верхів'я,
скинув віти, дав їм стежку,
на прийдуче дав їм вихід;
тут от стежечка відкрилась
для співців, що дотепніші,
і на співанки багатші
в плем'ї тім, що літ доходить,
620 у ростучому народі.

ПОКАЖЧИК ІМЕН ОСОБОВИХ З ПОЯСНЕННЯМИ.

- А й н і к к і** (Ainikki)—Ахтіна сестра 12:17—24.
А й н о (Aino)—Юкагайненова сестра 3:459; руни 4 і 5.
А л ю е—озеро 47:228 і 48:250.
А н н і к к і (Annikki)—Ільмариненова сестра 18:41 і далі.
А н т е р о (Antero)—див. В і п у н е н.
А х т і (Ahti)—див. Леммікейнен; Лемпі син 11:291; при Кауко 20:395; 27:1; 39:331.
А х т о (Ahto)—водяне бозтво, водяник 41:133; водяний король 42:207; господар над водою 48:135; його скарби 43:276.
В е й н е м е й н е н (Väinämöinen) або Вейно (Väino)—Калевалі чільний багати́р; певний старець, співець і заклинач.
В е л л а м о (Vellamo)—водяна господарка, жінка Ахто 48:123.
В і п у н е н (Vipunen)—старий велетень; в його середину спускається Вейнемейнен 17; в одній Олонецькій казці цю подію приписується Ільмариненові.
В і р о к а н н а с (Virokannas)—великого бика різник і Мар'яттиної дитини хрещений батько 20:54; 50:433.
В у о к с а—річка в східній Фінляндії 3:181; 17:571; 30:209.
І к у - Т у р с о (Iku-Turso)—морський дивогляд 42:348.
І л ь м а р и н е н (Ilmarinen), також І л ь м а р і (Ilmari) і І л ь м а (Ilma)—Вейнемейненів брат, віщий коваль.
І л ь м а т а р (Ilmatar)—повітря дочка 1:110 і далі; 47:141.
І л ь п о т а р (Ilpotar)—Півночі господарка, друге її ймення Льовхі. Мабуть від Нілра —сніжинка.
І м а т р а (Imatra)—знакомитий водоспад біля Виборгу.
К а т р а к о с к і (Kaatrakoski)—водоспад на Кар'ялі 3:180.
К а в е (Kave)—Вейнемейненова мати 1:342.
К а л е в а, **К а л е в а й н е н** (Kaleva, Kalevainen)—багатирів батько; Калеви рід 42:441; 45:184, 362; Калеви нарід 20:572, 610; 47:360; Калеви сини 42:424; 45:186; 47:352; Калеви джерело 2:249; 20:147, 162; Калеви ліси 7:97; Калеви молоде пиво 20:416; Вейнемейнен, Калеви багати́р 6:214; Леммікейнен, Калеви син 14:438; 15:274. Попри Калеви часто подибується Осмо, як рівнозначне, напр. 2:249; 7:97; 20:158.
К а л е в а л я (Kalevala)—Калеви мешкання 1:36.
К а л е в а т а р (Kalevatar)—Калеви дочка 20:189; 23:6; 25:18.
К а л е р в о, **К а л е р в о й н е н** (Kalervo, Kalervoinen)—Куллерво батько 31:14 і далі.
К а л ь м а (Kalma)—смерти бозтво 13:156; 27:4; 33:260; 36:174 і далі; Кальми поляни 13:152; 17:377, 380; 32:478; Кальми оселя 13:154; 35:364; Кальми крипта, могильний склеп 17:118; Кальми дочка 26:750.
К а м м о (Kammo)—Ренваль приймає за бозтво постраху, Кіммо батько. Ганандер уважав обидві слові за однозначні, за бозтво каменя. Кастрен виводить це слово з російського камень. 40:48.
К а п о (Kapo)—Осмотар 20:203.
К а у к о і **К а у к о м'є л і** (Kauko, Kaukomieli)—Леммікейненові ймення; його оселя в Кауконьємі 20:604; 26:2.
К е й т о і **К е й т о л а й н е н** (Keito, Keitolainen)—на думку Ренваля металів бозтво 26:746.

- Кемі (Kemi) — річка в північній Фінляндії 20:22.
- Кіллаккі (Kyllikki) — дівчина Саарі, що одружилася з Леммікейненом рр. 11 і 12.
- Кіммо (Kimmo) — див. Каммо; в першій руні імення корови.
- Куйппана (Kuippana) — лісове божтво, зветься лісовим царем 32:493.
- Куллерво, Куллервойнен (Kullervo, Kullervoinen) — нещасливий Калерво син, руни 31—36.
- Леммікейнен (Lemmikeinen) — Лемпі син, з епітетом *lieho*, веселий; зветься також Кауко, Кауком'єлі.
- Лемпі (Lempi) — Леммікейненів батько 18:548, 560, 594, 617.
- Лемпо (Lempo) — рівнозначне з Хіісі 6:38; 8:153, 161; 12:374; 17:463.
- Льовхі (Louhi) — Похйолі (Півночі) господарка, увособлення вими, лиха істота. По Ренвалю *louhi* — каменисте поле 27:71; мав ще ймення Ільпотар.
- Льовятар (Loviatar) — Туоні сліпа дочка, хороб мати 45:23 і далі.
- Льокка (Lokka) — Ільмариненова мати 25:17 і далі.
- Мана і Маналяйнен (Mana, Manalai-nen) — прізвища Туоні, божтва смерті, що в Маналі, в підземлі, свій осідок мав. По Ренвалю останнє слово повстало з *Manala* (під землею); здається, з цього місцевого значіння розвинулося особове.
- Мар'ятта (Mariatta) — повстало з християнського ймення Марія, співзвучне з фінським *tarja*, ягода.
- Метсоля (Metsola) — місце укрите лісом, від *mesä*, ліс, інак *Тапіоля*, осідок лісового бога *Тапіо*.
- М'єліккі (Mielikki) — лісу господарка 46:57, 477. Друге ймення Мімерккі.
- Муріккі (Muurikki) — корови ймення 1:63.
- Ньюріккі (Nuurikki) — *Тапіо* син 14:37; 32:287.
- Осмо і Осмойнен (Osmo, Osmoinen) (останнє 4:93) — друге ймення Калеви, його дочка Осмотар.
- Отсо (Otso) — ведмідь 32:315 і далі.
- Пальвойнен (Palvoinen) — епітет Туурі 15:728 і 47:186; Віроканнаса епітет 20:72. *Palvo* — буженина; *palvoinen* — жебрак.
- Пеллервойнен (Pellervoinen) — друге ймення Сампси, від *pelto* — поле 2:13; 16:13.
- Піза (Pisa) — гора 3:171.
- Пільтті (Piltti) — Мар'ятти челядка 50:205.
- Піментоля (Pimentola) — див. Похйоля; від *pimeä* — похмурий, темний.
- Піру (Piru) — північ, північна сторона. По Грімму це — Ляпонія. *Rohja* значить дно, спід, а потім уже північ. Інакше Похйоля зветься Піментоля, Саріоля, Уляппаля. В Калевалі з'являється то як країна, то як село, а то і просто селитьба, дворище.
- Руотус (Ruotus) — 50:219 і далі, утворено з *Ірода*.
- Рут'я (Rutja) — північна Норвегія; водоспад там 12:463; 17:423, 570.
- Саарі (Saari) — Кіліккі оселя 11:21 і далі.
- Сампо (Sampo) — скарб, коштовина, клейнод, що викував Ільмаринен, річ що за неї сперечалися Похйоля з Калевалею. Походження слова темне. Грім зближує міт про Сampo з північно-германськими казками про млин-самомел.
- Сампса (Sampsä) — Пеллервойнен, сіяч, Вейнемейненові помагач 2.
- Саріоля (Sariola) — див. Похйоля 1:24.
- Сотка (Sotka) — мітична качка, що з її яйця настав світ.
- Сувантоляйнен (Suvantolainen) — Вейнемейнена епітет 49:18.
- Суовакко (Suovakko) — ймення 18:579.
- Суомі (Suomi) — Фінляндія.
- Суонетар (Suonetar) — богиня жил 15:316.
- Сююєтер (Syöjätär), від *syön*, їсти; по Ганандеру людоджерка; з її слини народилися гадюки 15:595; 26:693.
- Тапіо (Tapio) — лісове божтво, лісовий цар 14:25 і далі. Його жінка Мімерккі; син Ньюріккі, дочки Теллерво і Тууліккі, мешкання його *Тапіоля* 14:25.
- Тапіоля (Tapiola) — див. Метсоля.

- Теллерво (Tellervo)—Тапіо дочка, зветься ще лісу дочкою або дівочою; часто змішується з М'єліккі 14:123.
- Тергенетер (Terhenetär)—туманівна, туману дочка 19:137.
- Туонеля (Tuonela)—Туоні мешкання, інакше Маналя.
- Туонетар (Tuonetar)—господарка в царстві мертвих 16:287.
- Туоні (Tuoni)—смерти бозтво, інакше Кальма.
- Тууліккі (Tuulikki)—Тапіо дочка, вітру богиня 14:174.
- Туурі (Tuuri)—цілючої масти власник, див. Пальвойнен 15:427; 47:185.
- Укко (Ukko)—дід, грому бог, бог напівітряних країн; див. Юмалая.
- Уляппаля (Ulappala)—визначає і Похйолу і Туонелю. Грімм бачить в ній Ляпонію 45:32.
- Унтамо, Унтамойнен і Унто (Untamo, Untamoinen, Unto)—Калерво брат і його ворог 31:16, бог сону 5:17; його мешкання Унтамоля, здається, тожне з похмурою Північчю 15:576.
- Хіісі (Hiisi)—зла засада, має ймення Юутас, Лемпо і Піру. Як лайка 17:169, 277. Хіісі вибрудок 27:263; Хіісі олень 13:29, 51; Хіісі поле 13:30, 52; 14:268, 284; Хіісі казан 9:386; Хіісі собака 17:245; Хіісі загорода 17:117, 207; Хіісі пустка 14:151; Хіісі огер 14:276; 17:451; Хіісі замок 14:242; Хіісі нарти 17:462; Хіісі ліс 17:386; Хіісі валах 40:240.
- Юмалая (Jumala)—спочатку небо, відтак неба бог і нарешті бог ввагалі, як загальне служить за епітет інших істот: Укко, Хіісі і ин.

ЗМІСТ

Передмова	5	Двацять шоста руна	167
Перша руна	11	Двацять сьома руна	176
Друга руна	16	Двацять восьма руна	181
Третя руна	21	Двацять дев'ята руна	184
Четверта руна	28	Трицята руна	192
П'ята руна	35	Трицять перша руна	198
Шоста руна	38	Трицять друга руна	203
Сьома руна	41	Трицять третя руна	210
Восьма руна	46	Трицять четверта руна	214
Дев'ята руна	50	Трицять п'ята руна	217
Десята руна	57	Трицять шоста руна	222
Одинацята руна	63	Трицять сьома руна	227
Дванацята руна	68	Трицять восьма руна	230
Тринацята руна	75	Трицять дев'ята руна	234
Чотирнацята руна	79	Сорокова руна	239
П'ятнацята руна	85	Сорок перша руна	244
Шіснацята руна	93	Сорок друга руна	248
Сімнацята руна	98	Сорок третя руна	255
Вісімнацята руна	106	Сорок четверта руна	260
Дев'ятнацята руна	115	Сорок п'ята руна	264
Двацята руна	122	Сорок шоста руна	269
Двацять перша руна	130	Сорок сьома руна	277
Двацять друга руна	135	Сорок восьма руна	282
Двацять третя руна	142	Сорок дев'ята руна	287
Двацять четверта руна	152	П'ядесята руна	292
Двацять п'ята руна	158	Показчик	300

СПРОСТУВАННЯ.

	Надруковано	т р е б а
Руна	Вірш.	
II	36: гілками	вітами
"	61: на мурігові	на мурогові
"	203: барка на хвилястім морі	на хвилястім морі барка
IV,	414: кажна має в рудіх віник	у руках у кожній віник
V,	36: став він на човнову пристань	став на пристані човновій
"	172: до всього	до всього
"	210: як мені тривати в світі	в світі як мені тривати
VI,	109: Вейнемейнену на гибель	щоб загинув Вейнемейнен
VII.	147: довго перед світом вранці	довго вранці перед світом
"	288: мед із ківша золотого	мед із чари золотої
"	327: але, як дістанусь дома	але дома як дістанусь
VIII,	157: з камня	З скелі
IX,	84: і на височезних кручах	і на кручах височезних
"	385: знаю, що мені шукати	що мені шукати, знаю
X,	41: на сосні золотому версі	на сосні золотoverхій
"	73: Лапонії	Ляпонії
"	75: діду Їльмаринен	дідові Їльмаринен
"	150: з золотого вершка древа	з верховіття золотого
"	221: Доню, що над всі молодша	Над усі молодша доню
"	248: рум'яніють її лиця	її ли я рум'яніють
XII,	зміст, ряд. 9: найкривавішою	найгострішою
XIV,	363: мовив, як туди вступив він	він сказав туди вступивши
"	424: від гадюки мук не знаю	мук не відаю гадючих
XV,	34: на невідомій дорозі	на дорозі невідомій
"	304: тіло сина	сина тіло
"	319: з колесом його залізним	з його колесом залізним
"	410: ста	сто
"	614: думують	домують
XVII,	52: жалами голок жіночих	по жалах голок жіночих
"	269: страшно	страшно
"	289: страшно	страшно
"	299: ти не страшно	те не страшно

